

T.C
EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

**KURULUŞ DÖNEMİNDE (1098 – 1112) ANTAKYA
HAÇLI PRİNKEPSLİĞİ – BİZANS İLİŞKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Sevtap GÖLGESİZ

Danışman

Prof. Dr. Mehmet ERSAN

İZMİR - 2007

TUTANAK

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 06/06/2007 tarih ve 18/5 sayılı kararı ile oluşturulan jüri TARİH anabilim dalı yüksek lisans öğrencisi S. K. G.S.L.G.S.İ.2'nin Kuruluş Döneminde (1998-1999) Ankara'da bulunan bir kişi - S. K. başlıklı tezini incelemiş ve aday 03/07/2007 günü saat 10.00'da 35 dk. süren tez savunmasına almıştır.

Sınav sonunda adayın tez savunmasını ve jüri üyeleri tarafından tezi ile ilgili kendisine yöneltilen sorulara verdiği cevapları değerlendirerek tezin başarılı/başarısız/düzeltilmesi gerekli olduğuna oybirliğiyle / oyçokluğuyla karar vermiştir.

Prof. Dr. Mehmet ERKAN

BAŞKAN

Başarılı ☒

Başarısız ☐

Düzeltilme (Üç ay süreli) ☐

Doc. Dr. Caner KANAT

ÜYE

Başarılı ☒

Başarısız ☐

Düzeltilme (Üç ay süreli) ☐

Prof. Dr. Mustafa DAF

ÜYE

Başarılı ☒

Başarısız ☐

Düzeltilme (Üç ay süreli) ☐

Not: Yüksek Lisans Tezi Savunma Süresi asgari 45 dakika - azami 90 dakikadır.

ÖZET

Bizans imparatorluğunun XI. Yüzyılda, Marmara denizine kadar dayanan Türk ilerleyişini durduramaması neticesinde, imparatorluk çareyi Batı'dan ücretli asker yardımı istemekte bulmuştur. Ancak imparatorluğun bu yardım isteği, Papalığın kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmesi ile bir Haçlı Seferi haline dönüşmüştür. 1095 Kasımında Clermont Konsili'ndeki Papa II. Urbanus'un çağrısı, heyecanlı halk kitlelerini, kutsal Kudüs'ü Müslüman zulmünden kurtarma sloganıyla harekete geçirirken, Batı'da hiç bir geleceği olmayan asillerin ise Doğu'da devlet kurup zengin olma hayalleri sefere katılmalarına sebep olmuştur. I. Haçlı Seferi (1096–1099) sonucunda, Anadolu ve Yakındoğu topraklarında bölgenin siyasi güçlerini; özellikle Bizans imparatorluğunu ve Türk devlet ile beyliklerini meşgul edecek olan dört önemli haçlı devletçisi kurulmuştur.

Uzun süre aynı coğrafyayı paylaşmış olan iki devlet arasındaki siyasi münasebetleri incelediğimiz “Kuruluş Döneminde (1098–1112) Antakya Haçlı Prinkepsliği – Bizans İlişkileri” adlı yüksek lisans tezimizde Normanların Bizans İmparatorluğu ile olan ilişkilerini işlediğimiz giriş kısmının ardından, birinci bölümde Bohemund'un ve ikinci bölümde Tankred'in devletin kuruluşundan başlayarak 1112 yılına kadar olan mücadelesini ele aldık. Konunun bütünlüğünü sağlaması açısından üçüncü bölümde ise, 1112 yılından sonra bu iki devlet arasında yaşanan ilişkilere özet bir şekilde değindik.

Anahtar kelimeler: Haçlı Seferleri, Bizans, Papalık, Türkler, Antakya Haçlı prinkepsliği, Bohemund, Tankred.

ABSTRACT

In XI. Century, due to the Byzantine Empire could not stop Turkish advance which arrived to the Marmara Sea, the Emperorship found a way for this situation that was the demand of mercenary from the West. But that helping demand of the Emperorship formed to the Crusades because of the Papacy acted in the direction of their own advantages. In November,1095, the call of Pope II. Urbanus who is in Clermont Council, brought into action the excited public groups with the slogan about to save sacred jerusalem from Moslem cruelty, at the same time, on the west, nobles who did not have got any future, went to war with the dreams to establish a state and to became rich. At the result of first the Crusade (1096- 1099), four important Crusade states were established which kept busy political powers of region in the Anatolia and Near East lands, especially, the Byzantine Empire and Turkish States and principalities.

Our postgraduate thesis is named “relationships Byzantine-the Principality of Antioch (1098- 1112) in the period of foundation” and we examined the political struggle of two states which shared out the same geography for a long time, in the introduction section, we examined the relations of Normans with the Byzantine Empire and in the first section we mentioned the struggles of I. Bohemund and in the second section the struggles of Tankred with Byzantine Empire from establishing of the state to 1112, in third section, to secure the integrity of the subject we examined the relations of these two countries after 1112 to be summary.

Keywords: The Crusades, Byzantine, Papacy, Turks, The Principality of Antioch, Bohemond, Tancred.

ÖNSÖZ

Kasım 1095'te Papa II. Urbanus'un Clermont Konsili'nde yaptığı çağrı dini motiflerle süslenerek büyük kitleleri harekete geçirmiştir. Halkın Haçlı Seferinin ardından düklerin ve kontların idaresinde başlayan I. Haçlı Seferi (1096–1099) Batı'da kendine toprak edinememiş ve şansını Doğu'da aramak isteyen asillerin savaşına sahne olmuştur. 1096 yılında başlayan bu macera, 1291'e kadar devam etmiş ve Doğu'yu yaşanılmaz bir hale getirmiştir. Bu seferler sırasında, Anadolu toprakları ve Yakındoğu'da Haçlı devletleri kurulmuş (Urfa Haçlı Kontluğu, Antakya Haçlı Prinkepsliği, Kudüs Krallığı ve Trablus kontluğu), bu devletlerin başta Bizans İmparatorluğu olmak üzere Türklerle, Ermenilerle ve bölgedeki Araplarla ilişkisi olmuştur. Bu münasebetlerin ilk safhası ise, Bizans ile ilişkilerdir. Haçlılar Avrupa'dan yola çıktıklarında Balkanlar'da Bizans İmparatorluğu arazisine ayak basmışlar ve ardından İstanbul'a varmışlardır. İşte bundan dolayı Haçlı ordularının ilk münasebette bulundukları siyasi oluşum Bizans İmparatorluğu olmuştur.

İmparatorluk ile en çok münasebette bulunan ve Bizans'ın kilit noktalarını ele geçiren devlet ise, Antakya Haçlı Prinkepsliğidir. Ayrıca Haçlı Seferleri başlamadan çok önce de Prinkepsliğin kurucusu ile Bizans İmparatoru arasında münasebetler yaşanmıştır. Haçlı ordularını yönlendirenlerin amaçlarını çok açık bir şekilde ortaya koyması açısından Bizans ile Antakya Haçlı Prinkepsliğinin ilişkilerini incelemenin gerekli olduğunu düşündük; bunun yanı sıra Özellikle devletin 1130 yılına kadar geçen kuruluş süreci içinde bu dönemin en önemli iki hükümdarı olan Bohemund ve Tankred dönemlerini ele almayı uygun bulduk.

Son olarak çalışmamızın konusuna karar verilmesinde emeği geçen rahmetli Prof. Dr. Işın Demirkent hocamızı saygıyla anmak isterim. Ayrıca tezimizin her aşamasında yardımlarını ve desteğini esirgemeyen; kaynak temini dâhil her konuda yardımcı olan saygı değer hocam Prof. Dr. Mehmet Ersan'a ve Bizans kaynaklarının çevrilmesi hususunda yardımcı olan sayın Dr. Yusuf Ayönü'ye de çok teşekkür ederim.

İZMİR–2007

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	II
ÖZET	III
ABSTRACT	IV
ÖNSÖZ.....	V
KISALTMALAR	XII
KAYNAKLAR VE ARAŞTIRMA ESERLER.....	XIV
A-KAYNAKLAR.....	XIV
1-Haçlı Kaynakları.....	XIV
2-Bizans Kaynakları.....	XIX
3-Ermeni ve Süryani Kaynakları	XXI
4-İslam Kaynakları.....	XXII
B-ARAŞTIRMA ESERLER	XXIV
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

I. BOHEMUND DÖNEMİ (1098–1104).....	14
A-Haçlı Seferlerinin Başlaması.....	14
1-Haçlı Seferlerinden Önce Bohemund’un Hayatı.....	14
2-İmparator Aleksios Komnenos ve İmparatorluğun Durumu.....	15
3-Pierre I’ Hermite Seferi (Halkın Seferi).....	18
4-Bohemund’un Sefere Katılması	19
a-Hazırlıklara Başlaması	19
b-Bohemund’un İtalya’dan Yola Çıkışı	20
c-Bohemund’un İstanbul’a Ulaşması	22

5-Bohemund'un Aleksios İle Görüşmesi.....	22
a-Sadakat Yemini Etmesi	22
b-İmparatorun Bohemund'a Çeşitli Hediyeler Bahşetmesi	24
c-Bohemund'un ve İmparatorun Planları	25
d-Haçlı Reisinin Aleksios'un Gözüne Girme Çabaları.....	26
B- Haçlı Ordusunun Antakya'ya İlerleyişi	28
1-Haçlı Kuvvetlerinin Birleşmesi ve İznik'in Bizans'a Teslimi	28
2-Tatikios'un Haçlıların Hizmetine Verilişi.....	30
3-Takip Edilecek Güzergâh Hakkında Yapılan Görüşmeler.....	32
4-Haçlıların Antakya Önlerine Varışı.....	35
5-Antakya'nın Hristiyanlar İçin Önemi ve Tarihi Geçmişi	36
6- Yağısıyan'ın Antakya'yı Korumak İçin Hazırlıkları	37
a- Şehir İçinde Hristiyan Ahaliye Karşı Alınan Önlemler	38
b-Yağısıyan'ın Türk ve Çevre Hükümdarlardan Yardım İstemesi.....	39
c-Yağısıyan'ın Aldığı Diğer Önlemler.....	39
7- Haçlıların Erzak Temini	40
8-Haçlıların Açlıkla Mücadelesi.....	42
9-Bizans'ın Erzak Yardımları.....	43
10-Bohemund'un Antakya'yı Ele Geçirmek İçin Yaptığı Planlar	43
a- Tatikios'un Ordugâhı Terk Etmesi	43
b-Bohemund'un Ordugâhı Terk Edip Gideceği Söylentisini Yayması	46
c-Firuz İle Bağlantı Kurması	46

d- Türklere Karşı Yapılacak Savaşta Ordunun İdaresini Tek Başına	
Üstlenmesi	47
11-Bizans'ın Yardımları.....	48
C- Antakya'nın Ele Geçirilmesi	49
1-Kürboğa'nın Harekete Geçmesi (Mayıs 1098).....	49
2-Şehrin Düşüşü (3 Haziran 1098)	50
3-Kürboğa Kuşatması (10 Haziran 1098)	53
4-Etienne de Blois'nın İmparator Aleksios'u Antakya Yolundan Döndürmesi	
ve Guido'nun Ricaları	53
5-Kutsal Mızrağın Keşfi, Hz. İsa'nın Haçlılara Görünmesi ve Yarattığı	
Etkiler	54
6- Kürboğa'ya Elçi Heyetinin Yollanması.....	56
7- İç Kalenin Haçlıların Eline Geçmesi (28 Haziran 1098)	57
8- Süleymanşah İle Haçlıların Antakya Halkına Muamelesi	59
D- Antakya'nın Ele Geçirilmesinden Sonra Yaşanan Gelişmeler.....	60
1- Hugue de Vermandois'nın Aleksios'a Elçi Olarak Gönderilmesi.....	60
2-Papa II. Urbanus'a Mektup Gönderilmesi	61
3-Antakya'nın Kime Teslim Edileceği Tartışmaları.....	63
E- I. Bohemund'un İlk Hâkimiyet Dönemi (1098–1100).....	65
1- I. Bohemund'un Hâkimiyet Alanının Genişletme Çabaları	65
a–1099 Lazkiye Kuşatması	65
2-Papalık Elçisi Daimbert İle Hac Yolculuğu	66
3-Prinkepslik Unvanı ve I. Bohemund.....	67

4- I. Bohemund'un Kudüs Dönüşü Faaliyetleri(1100)	68
5- Bizans'ın Çukurova'yı Geri Alma Girişimi	69
6- Antakya Haçlı Prinkepsliğinde Latin Kilisesinin Kuruluşu (1098–1100).....	70
7- I. Bohemund'un Tutsak Düşmesi(Ağustos 1100)	70
F- 1101 Yılı Haçlı Seferleri	72
1- Seferin Başlaması	72
2–1101 Yılı Haçlı Seferlerinin Antakya Haçlı Prinkepsliğine ve Bizans'a Etkisi	74
G- I. Bohemund'un İkinci Hâkimiyet Dönemi (1103–1104)	75
1- Esaretten Kurtuluşu (1103)	75
2-Bizans İmparatorunun Bohemund'u Ele Geçirme Planları.....	75
3-İmparatorun Çukurova'yı Geri Alma Girişimi.....	76
4- Bizans'ın Harran Savaşının Ardından Çukurova'ya Yönelik Harekâtı (1104)	77
5- I. Bohemund'un Avrupa'ya Dönüşü (1104/1105).....	78
H- I. Bohemund'un Avrupa'daki Faaliyetleri (1105–1108)	79
1- Bizans'a Karşı Haçlı Seferi Girişimi(1107)	79
2-Draç Savaşı (9 Ekim 1107)	80
3-Devol Anlaşması (Eylül 1108).....	81
4-Devol Anlaşmasının Değerlendirilmesi.....	85
5-Anlaşmanın Antakya Prinkepsliği-Bizans İlişkilerine Etkisi.....	86
İ. I. Bohemund'un Ölümü (7 Mart 1111)	87

İKİNCİ BÖLÜM

TANKRED DÖNEMİ (1101–1103) (1105–1112).....	89
A-Tankred'in Naiplik Döneminden Önceki Faaliyetleri	89
1-Haçlı Seferlerine Katılması	89
a-Tankred'in Vardar Nehrinde İmparatorun Birlikleriyle Yaşadığı Çatışma	89
b-Tankred'in Orduyu Tek Başına İdaresi ve Ordunun İstanbul'a Hareketi.....	90
2-Tankred'inin Vassallık Yemini Etmesi.....	91
3-Ana Ordudan Ayrılışı ve Çukurova'ya Seferi.....	92
a-Tarsus'a İlerleyişi	93
b-Adana ve Misis'e Hareketi.....	95
c-İskenderun'a Yürüyüşü	96
d- Antakya'nın Alınmasından Sonraki Faaliyetleri	97
B-Tankred'in Naiplik Dönemi (1101–1103).....	97
1- Naip Tayin Edilmesi	97
2-Tankred'in Çukurova Seferi (1101 Yılı).....	98
3-Raymond'u Hapse Attırması ve Lazkiye'nin Antakya Topraklarına Katılması (1103 Yılı)	98
C-Tankred'in İdaresi Altında Antakya Haçlı Prinkepsliği (1105–1112)	100
1- Bohemund'un Avrupa'ya Dönüşünden Hemen Sonra Tankred'in Faaliyetleri	100
2-Çukurova Seferi (1108–1109)	101

3-Tankred'in Prinkepslik Unvanı Kullanması.....	102
4- İmparatorun Tankred'e Karşı İttifak Arayışları	102
a- Tankred'e Elçi Yollaması.....	102
b- Haçlı Liderleri ve Abbasi Halifesi İle İttifak Teşebbüsü	103
5-Tankred'in Keysun Hâkimi Ermeni Kogh Vasil'in Memleketine Yürüyüşü ve Ölümü.....	104

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1112 YILINDAN SONRA ANTAKYA HAÇLI PRİNKEPSLİĞİ BİZANS İLİŞKİLERİ HAKKINDA	106
SONUÇ.....	122
BİBLİYOGRAFYA	126
EKLER (HARİTALAR VE RESİMLER).....	140

KISALTMALAR

a.g.e	adı geçen eser
a.g.m	adı geçen makale
A.H.R	American Historical Review
bkz.	bakınız
bty	basım tarihi yok
c.	cilt
CSHB	Corpus Scriptorum Historia Byzantinae
DOP	Dumbarton Oaks Papers
E.I	Encyclopaedia of Islam
H.C	A History of the Crusades
İ.A	İslam Ansiklopedisi
JRAS	The Journal of Royal Asiatic Society
krş	Karşılaştırınız
n.	not
nşr.	neşreden
ODB	The Oxford Dictionary of Byzantium
RHC Occ	Recueil des Historiens des Croisades. Historiens Occidentaux
RHC Or	Recueil des Historiens des Croisades. Historiens Orientaux
s.	sayfa
sa.	sayı
SAD	Selçuklu Araştırmaları Dergisi

TD	Tarih Dergisi
TDVİA	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
terc.	tercüme
TSD	Tarih Semineri Dergisi
vd.	ve devamı

KAYNAKLAR VE ARAŞTIRMA ESERLER

A-KAYNAKLAR

1-Haçlı Kaynakları

Gesta Francorum et aliorum Hierosolimitanorum'un yazarı bilinmemektedir. Eser, 1095 yılındaki Clermont Konsili ile başlar ve 1099 Ağustosunda yapılan Askalan savaşıyla sona erer. I. Haçlı Seferinin en önemli kaynağı olan bu eserin yazarı muhtemelen Bohemund'a eşlik eden ve kimliği bilinmeyen bir Haçlıdır. Eser bu kişi tarafından günlük şeklinde yazılmıştır¹. Sonraları Aura'lı başrahip olarak anılacak olan Ekkehard, 1101 yılında Kudüs'e hac için gittiğinde bu eseri görmüştür. Bununla birlikte *Gesta Francorum*, keşiş Robert (Robertus Monachi) tarafından yeniden yazılmıştır. Sonradan Dol başpiskoposu olacak Baldric'e göre ise bu eser, kaba ve cahil biri tarafından yazılmıştır ve ayrıca hiçbir ayrıntı içermemektedir. Bunun üzerine O, bu eseri yeni baştan yazmıştır. 17. yüzyılda ortaya atılan ve neredeyse 19. yüzyılın ortalarına kadar yaygın olarak kabul edilen bir görüş ise, bu eserin Petri Tudebodus'a ait olduğuyla ilgilidir. Fakat *Gesta* ile Tudebodus'un eseri arasında büyük benzerlikler olmasına rağmen farklılıklar da mevcuttur. Yine Tudebodus gibi Haçlı Seferlerine katılan Fulcherius ve Raimundus ise bu eseri çok fazla kullanmamıştır². Her ne olursa olsun yazarı bilinmeyen bu önemli kaynak, I. Haçlı Seferi eserleri arasında en popüler olanıdır³. Ayrıca, tezimizin konusu açısından ana kaynak durumundadır. Özellikle Bohemund'un sefere katılmak için yaptığı hazırlık, ordusunun İtalya'dan İstanbul'a varışı, Antakya

¹Ayrıntılı bilgi için bkz., John H. Rosser, "Gesta Francorum et aliorum Hierosolimitanorum", *Historical Dictionary of Byzantium*, Lianham Maryland ve London 2001, s.173.

² Ayrıca bkz., Rosalind Hill, *The Deeds of the Franks and Other Pilgrims to Jerusalem*, London 1962, s. IX-X.

³ Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, c.I, Türkçe terc., Fikret Işıltan, 3. Baskı, Ankara 1998, s. 257.

kuşatması ayrıntılarıyla anlatılmaktadır. Biz eserin Rosalind Hill tarafından yapılan İngilizce tercümesini kullandık ⁴.

Fulcherius Carnotensis, 1058 ya da 1059 yılında doğmuştur. Eure-et Loire’da Chartres bölgesinden geldiği ve Haçlı Seferlerine katılmadan önce Chartres’da Papazlık yaptığı bilinmektedir. Fulcherius, Haçlı Seferlerine 1096 yılında Etienne de Blois’nın beraberinde Kont Robert de Flandre ve dük Robert de la Normandia’nın kuvvetleriyle birlikte katılmıştır. Birinci Haçlı Seferinin şahidi olan Üç Latin kroniğinden ⁵ birinin yazarı olan Fulcherius, 1100 yılında Kudüs’e yerleştikten sonra *Gesta Francorum Iherusalem Peregrinantium* adlı eserini yazmaya başlamıştır. Eser, 1101, 1106 ve 1127 yıllarında olmak üzere üç ayrı kısım halinde kaleme alınmıştır. Fulcherius’un Haçlı Seferinin başından başlayıp 1127 yılına kadar devam eden eserinin F.R. Ryan tarafından yapılan İngilizce tercümesinden faydalandık ⁶.

Raimundus Aguilers, Güney Fransa asillerinden Toulouse Kontu Raymond de St. Gilles’in kumanda ettiği orduya Papaz olarak katılmıştır. Raimundus, I. Haçlı Seferinin görgü şahitlerinden birisidir. Hayatı hakkında çok fazla bilgi yoktur. Kendisini Le Puy Kanon’u olarak tanıtır. Eseri, *Historia Francorum qui ceperunt Iherusalem*’dir. Bu eser, Haçlı Seferlerinin başından başlar, 1099 Askalan savaşı ile sona erer. Müellifi eserinde Antakya kuşatmasına ayrıntılı bir şekilde yer vermiş olduğundan, bu kaynak tezimiz için

⁴ Eserin RHC’deki neşri için bkz., *Gesta Francorum, RHC Occ.*, III, s. 119–163. Diğer tercüme ve neşirleri için bkz., Heinrich Hagenmeyer, *Anonymi Gesta Francorum et aliorum Hierosolimitanorum*, Hiedelberg 1890; A. Matignan, *La Geste des Francs Chronique Anonyme de la Premiere*, Paris 1992. *Gesta Francorum et aliorum Hierosolimitanorum*, İngilizce terc., ve yay, Rosalind Hill, *The Deeds of the Franks and Other Pilgrims to Jerusalem*, London 1962.

⁵ Raimundus Aguilers ile yazarı bilinmeyen ve yukarıda bahsettiğimiz *Gesta Francorum et aliorum Hierosolimitanorum*’dur.

⁶ Fulcherius Carnotensis ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz., İngilizce terc., *Fulcher of Chartres. A History of the Expedition to Jerusalem 1095 -1127*, Knoxville 1969, s. 4 vd; Ayrıca Ebru Altan, “ Birinci Haçlı Seferinin Bir Görgü Tanığı: Fulcherius Carnotensis ” *Tarih Dergisi Prof. Dr. İsmet Miroğlu’na Hatıra Sayısı*, 37 (2001–2002), s. 45–49. Bununla birlikte eserin neşir ve tercümeleleri de mevcuttur. RHC’de yer alan neşir ve tercümesi için bkz., *RHC Occ.* III, Paris 1866, s. 231–309; Ayrıca bkz., H. Hagenmeyer *Fulcherii Carnotensis Historia Hierosolymitana*, Hiedelberg 1913. Bu neşir RHC ‘de neşredilen bölümün dipnotlarla yeniden yayınlanması şeklinde olmuştur. M.E. Mc Ginty tarafından ise eserin yalnızca Godefroi de Bouillon’un ölümü ve Baudouin de Boulogne’nun Kudüs kralı olmasına kadar gelen devreyi içine alan I. kitabın bir tercümesi yapılmıştır. M.E. Mc Ginty, *Fulcher of Chartres. Chronicle of the First Crusade*, Oxford 1941; ayrıntılı bilgi için bkz., Altan, *a.g.m.*, s. 46

büyük önem taşımaktadır. Eserin J.H. Hill- L.L. Hill tarafından yapılan İngilizce tercümesinden yararlandık ⁷.

Radulphus Cadomensis, 1080 -1120 yılları arasında yaşamış Norman tarihçidir. Radulphus 1106 yılında Papazlığa atanmış, aynı yıl Bohemund'un Fransa seyahatine katılmış ve orduda Papaz olarak hizmet vermiştir. Ayrıca Bohemund'un Aleksios'a karşı gerçekleştirmiş olduğu Draç kuşatmasına da katılmıştır. Bohemund'un 1108'de Bizans'a karşı yaşadığı başarısızlığın ardından 1108 yılında Antakya'ya gitmiş ve Tankred ölene kadar onun sadık dostu, yakın arkadaşı olarak kalmıştır. Yazar, *Gesta Tancredi in expeditione Hierosolymitana* adlı eserini Tankred'in ölümünün ardından 1113 yılı civarlarında yazmıştır. Eser, Tankred döneminin önemli bir kaynağıdır. Tankred'in bu önemli tarihi onun Haçlı Seferlerine katılımıyla başlar ve 1107 ya da 1108 yılında eksik bir şekilde son bulur. Tezimiz açısından önemi ise, Tankred'in Çukurova'daki faaliyetlerine geniş yer vermesidir. Eserin Bernard S. Bachrach ve David S. Bachrach tarafından yapılan İngilizce tercümesini kullandık ⁸.

Bir diğer kaynağımız Albertus *Aquensis'in* eseridir. Albertus eserinde, Provençalılara ve Normanlara karşı soğuk ancak, Lorrainelilere ve Almanlara daha yakın olduğundan onun Aix la Chapelleli (=Aachen) olduğu tahmin edilir. Eserini muhtemelen 1120–1158 yılları arasında yazmıştır. Eserin tamamı Almancaya çevrilmiştir. Biz de *Liber Christianae Expeditionis pro ereptione et Restitutione Sanctae Hierosolymitanae*

⁷ Raimundus Aguilers , *Historia Francorum Qui ceperunt Jerusalem* ; İngilizce terc., J.H.Hill-L.L.Hill, Philadelphia 1968. Eserin RHC'deki neşri ve Fransızca tercümesi için bkz., *Occ*, III, Paris 1866, s. 231–309. Raimundus'un esas metni kayıptır. 7 tam veya tamama yakın metinden en eski iki metin XII. Yüzyıl ortalarına aittir. J.H-L.L Hill tarafından yapılan tercüme Saint Victor Codex'i MS Latin 14.378 olarak bilinen ve Paris Bibliothèque Nationale 'de bulunan metinden yapılmıştır. Raimundus ile ilgili Ayrıntılı bilgi için bkz., Raimundus Aguilers, İngilizce terc., s. 6 vd; Ayrıca Birsal Küçüksipahioğlu, “Birinci Haçlı Seferi'nin Bir Görgü Tanığı : Raimundus Aguilers” , *TD* , 41 (2005) , s. 18 ve n. 3.

⁸ Radulphus ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz., Bernard ve David Bachrach, *The Gesta Tancredi of Ralph Caen . A History of the Normans on the First Crusade*, Ashgate 2005, s. 1–17 ve n. 35. Eserin İngilizce tercümesi RHC esas alınarak yapılmıştır. RHC'de yayınlanan neşri için bkz., *Radulphus Cadomensis, Gesta Tancredi in expeditione Hierosolymitana RHC Occ*, III, Paris 1866 , s. 587–716. Eserin orijinal baskısı 1717'de Edmund Martene ile Ursunis Durand tarafından yapılmıştır. Ayrıca Fransızca tercümesi için bkz., M.Guizot, *Faits et gestes du Prince Tancredé* , collection des mémoires relatifs a l' histoire France 23 (Paris 1825).

Ecclesiae adlı eserin Almanca tercümesinden yararlandık ⁹. 1120 yılı olayları ile sona eren eserden konumuzla ilgili olarak, Bohemund'un Aleksios Komnenos ile ilişkileri ve özellikle Tankred'in Çukurova seferiyle ilgili verdiği bilgiler hususunda faydalandık ¹⁰.

Bir diğer önemli kaynağımız Ordericus Vitalis'in eseri *Historia Ecclesiastica*'dır. Bir İngiliz keşiş olan Ordericus, 16 Şubat 1075 tarihinde Shrewsbury yakınlarında doğmuştur. Babası Orléanslı Odelarius Fransız; Annesi ise bir İngiliz'dir. Ordericus'un eseri *Kilise Tarihi* adını taşımakta olup Chibnall'ın tercümesiyle 6 ciltten oluşmakta ve 1138 yılına kadarki olayları ihtiva etmektedir. Bizi ilgilendiren kısım, eserin 4. ve 5. ciltleridir ¹¹. Eserin 4. cildinde İmparator Aleksios Komnenos ile Bohemund'un babası Robert Guiscard arasında geçen savaş anlatılmıştır. 5. ciltten itibaren ise yani 9. kitaptan itibaren Haçlı Seferlerine değinilmiştir. Yazar seferin görgü şahidi değildir. Bununla birlikte olaylara ayrıntısıyla yer vermiştir. Ayrıca Ordericus diğer Haçlı tarihçileri gibi pek çok kaynağı eserinde kullanmış, Gesta Francorum ve Fulcherius Carnotensis'ten de yararlanmıştır ¹².

Willermus Tyrensis, Haçlı Seferleri tarihçileri arasında en büyüğü olarak kabul edilir. 1130 yılı civarında Kudüs'te doğmuştur. 1175'ten 1184 ya da 1185 yılına kadar (Tyre) Sur başpiskoposluğu yapmıştır. Bununla birlikte 1146 yılında eğitimini tamamlamak amacıyla Fransa'ya gitmiş; ancak Kudüs'e geri dönmüş ve 1187 tarihinden önce Roma'da ölmüştür. Eserini 1170–1184 yıllarında kaleme almıştır. *Historia rerum in partibus transmarinis gestarum* adlı eser, 1095 – 1184 yılı olaylarını içerir. 1100'e kadar olan devre için Albertus'a; 1100–1127 arası dönem için de Fulcherius'a dayanmıştır ¹³. Eser daha çok 1127 sonrası döneme kaynaklık ettiğinden yararlandığımız bilgiler sınırlı

⁹ H. Hefele, *Albert Von Aachen Geschichte des ersten Kreuzzuges*, I-II, Jena 1923. Eserin RHC 'de yer alan neşri için bkz., Albertus Aquensis, *Liber Christianae Expeditionis pro ereptione et Restitutione Sanctae Hierosolymitanae Ecclesiae*, RHC Occ. IV, Paris 1879, s. 265–713.

¹⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz., Runciman, I, Türkçe terc., Işıltan, s. 258–259 ; Işın Demirkent , *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098–1118)*, c. I, Ankara 1990, s. XXIX-XXXII.

¹¹ Ordericus Vitalis, *Historia Ecclesiastica*, İngilizce terc. ve yay. , Marjorie Chibnall, *The Ecclesiastical History of Orderic Vitalis*, c. IV-V, Oxford 2004 (reprinted).

¹² Ayrıntılı bilgi için bkz., Ordericus Vitalis, *Historia Ecclesiastica*, İngilizce terc. ve yay, Marjorie Chibnall, *The Ecclesiastical History of Orderic Vitalis*, c. I, Oxford 2003 (reprinted), s.1–125.

¹³ Willermus ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz., E.A.Babcock ve A.C.Krey, *A History of the Deeds done Beyond the Sea*, I, New York 1943, s. 3–49; Demirkent, *Urfa*, I, s. XXXIII-XXXIV; Ebru Altan, *İkinci Haçlı Seferi (1147–1148)*, Ankara 2003, s. XVII.

olmuştur. Bununla birlikte kaynak, Antakya kuşatmasına uzun bir şekilde yer vermiştir. Sonuç itibariyle Willermus, seferin görgü şahidi olmasa da yazdığı eseri tezimiz için önemli bir kaynak olmuştur. Tezimizde Willermus'un eserinin İngilizce tercümesini kullandık ¹⁴.

Bir diğer Haçlı kaynağımız 1053 -1124 yılları arasında yaşamış olan *Guiberto Novigenti*'nin eseri *Gesta Dei per Francos* ¹⁵ ve yine sefere katılmamış olan ama Başrahibinin isteği üzerine *Gesta Francorum*'u yeniden yazan *Roberti Monachi*'nin eseri *Historia Iherosolimitana*'dır ¹⁶. Bir başka Haçlı kaynağı, Poitiersli bir rahip olarak sefere katılmış olan Petri Tudebodus'un eseri, *Historia de Hieorosolymitano Itinere*'dir ¹⁷. Eser *Gesta Francorum* ile neredeyse aynı olduğundan ve konumuzla ilgili orijinal bilgi içermediğinden bu kaynağı kullanmayı çok fazla tercih etmedik. 1101 yılı Haçlı Seferleri konusunda referans verdiğimiz *Ekkehard*'ın eseri *Hierosolymitana*'dan ¹⁸ ve 1097'de Haçlı ordusuna yardıma gelen Ceneviz donanması ile ilgili bilgiyi de referans göstermek üzere *Cenevizli Caffaro'nun Genuensis consulis, de liberatione civitatum Orientis* ¹⁹ adlı eserlerinden yararlandık. Bu iki eser henüz İngilizceye çevrilmediğinden bunların RHC'de yayınlanan Latince neşirlerini kullandık.

Babası Norman annesi İngiliz olan, İngiliz tarihçi *Willermus Malmesberi* 1096–1143 yılları arasında yaşamıştır. Hayatının tamamını İngiltere'de bir rahip olarak

¹⁴ Willermus Tyrensis, *Historia Rerum in partibus transmarinis gestarum*, İngilizce terc., E.A.Babcock ve A.C. Krey , *A History of Deeds done Beyond the Sea* , I-II, New York 1943 ; Ayrıca eserin , RHC neşri ve tercümesi için bkz., *Occ.*, I-II, Paris 1844. Bununla beraber Willermus'un Almanca tercümesi için bkz., E.R. Kausler, *Geschichte der Kreuzzuges und Königreichs Jerusalem*, Stuttgart 1844².

¹⁵ Guiberto Novigenti, *Gesta Dei per Francos*, İngilizce terc., Robert Levine, *A Translation of Guibert de Nogent's Gesta dei per Francos*, Woodbridge 1997. Yazarın hayatı ve eserin diğer neşir ve tercümeleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., s.1–17; Eserin RHC 'deki neşir ve tercümesi için bkz., *RHC Occ.*, IV, Paris 1879, s. 113–264.

¹⁶ Roberti Monachi, *Historia Iherosolimitana*, İngilizce terc., Carol Sweetenham, *Robert the Monk's History of the First Crusade*, Ashgate 2005. Yazarın hayatı ve eserin diğer neşir ve tercümeleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. s. 1–71; Eserin RHC'deki neşir ve tercümesi için bkz., *RHC Occ.*, III, Paris 1866, s. 717–882 .

¹⁷ Petri Tudebodus, *Historia Hieorosolymitano Itinere*, İngilizce terc., J.H.Hill ve L.L.Hill, Philadelphia 1974. Yazarın hayatı ve eserin diğer neşir ve tercümeleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. s. 1–12 ; eser *RHC Occ.*, III. Cildinde *Gesta Francorum* ile birlikte verilmiştir. s. 1–165.

¹⁸ Ekkehard Uraugiensis, *Hierosolymitana*, *RHC Occ.*, V, Paris 1895, s. 11–40.

¹⁹ Cafari de Cashifellone , *Genuensis consulis, de liberatione civitatum Orientis*, *RHC Occ.*, V, Paris 1895, s. 41–74.

geçirmiştir. En meşhur ve konumuzla ilgili olan eseri *Gesta Regum Anglorum* ²⁰ adını taşımaktadır. Eserden, Haçlı Seferlerini diğer pek çok Haçlı kaynağı gibi uzun bir şekilde anlatmadığı için, çok az yararlandık. Eser, Clermont konsilinden başlar, Kudüs'ün alınmasının ardından, 1101 Haçlı Seferleriyle devam eder. Bunun birlikte kaynak, 1102 yılında sona ermesine rağmen yazar, ara ara 1124 yılı olaylarına da değinmiştir ²¹.

2-Bizans Kaynakları

Anna Komnena'nın eseri *Alexiad*, tezimizin ana kaynaklarından biridir. Aleksios Komnenos'un kızı olan Prenses Anna, 1083 yılında İstanbul'da doğmuş ve 1153 yılında ölmüştür. Onun eserini hangi yılda tamamladığı bilinmemektedir. *Alexiad*, Anna'nın Babası I. Aleksios dönemini içermektedir ve 1069–1118 arasındaki olayları anlatmaktadır. Tezimizde eserin Dawes tarafından yapılan İngilizce tercümesini ve Bilge Umar tarafından yapılan Türkçe tercümesini kullandık ²².

Eser, Antakya Haçlı Prinkepsliğinin kuruluşu ve Aleksios ile ilişkiler konusunda en önemli kaynaktır. Bununla birlikte Haçlı Seferlerinden çok önce Bohemund'un babasıyla birlikte Bizans'a karşı giriştiği mücadele de bu eserde ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. *Alexiad*, Haçlıların Balkanlara girişlerinden itibaren İmparatorla ilişkilerini ayrıntılı bir şekilde ele alır. Pek çok Haçlı kaynağında olmayan bilgi bu Bizans kaynağında mevcuttur. Ayrıca Bohemund'un Avrupa'ya dönüşü, faaliyetleri, İmparator'a karşı giriştiği Draç savaşı ve Devol anlaşması da bu eserde çok ayrıntılı bir şekilde

²⁰ Willermus Malmesberi, *Gesta Regum Anglorum*, İngilizce terc. ve yay, R.A.B. Mynors, R.M. Thomson, M. Winterbottom, *The History of the English Kings*, I, Oxford 1998.

²¹ Willermus Malmesberi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz., Rod Thomson, "William of Malmesbury, Historian of Crusade", *Reading Medieval Studies*, 23 (1997), s. 121–134.

²² Anna Komnena, *The Alexiad of the Princess Anna Komnena*, İng. Çev, Elizabeth A. S. Dawes, London 1967 ; Türkçe çev, Bilge Umar, *Alexiad: Anadolu'da ve Balkan Yarımadası'nda İmparator Alexios Komnenos Dönemi'nin Tarihi Malazgirt'in Sonrası*, İstanbul 1996 ; ayrıca eserin diğer tercümeleri için bkz., Anna Komnena, *Alexiad*, yay. ve Fr. Çev, B.Leib, Anne Comnène. *Alexiade, Règne de l'empereur Alexis I Comnène (1081-1118)*, 3 Cilt, Paris 1937-45 ; İngilizce çevirisi için bkz., E.R.A. Sewter, *The Alexiad of Anna Comnena*, London 1969 ; Almanca tercümesi için bkz., D. Roderich Reinsch, *Anna Komnene, The Alexias*, Köln, 1996 ; Eser RHC'de yayınlanmıştır. Bkz., *RHC, Historiens Grecs*, I, Paris 1875, Pars secunda, s. 4-203. Eserlerin RHC basımıyla ilgili bilgiler Aziz S. Atiya'dan alınmıştır.bkz., *The Crusade: Historiography and Bibliography*, Oxford-London 1962, s. 29-45.

anlatılmıştır. Bununla beraber bu Bizans kaynağında Haçlılara karşı düşmanca bir tavır sergilenmiş ve neredeyse eserin tamamı oldukça yanlı bir tutumla yazılmıştır²³.

Diğer Bizans kaynakları, Vryennios, Psellos, Cedrenus-Skylitzes, Zônaras ve Niketas Khoniates ile Ioannes Kinnamos'un eserleridir. Bu eserlerin ilk dördünden giriş kısmında yararlandık. Son ikisini ise, konu bütünlüğünü sağlaması açısından ilave ettiğimiz ve Antakya Haçlı Prinkepsliği ile Bizans'ın 1112 yılından sonraki ilişkilerine değindiğimiz, üçüncü bölümde kullandık.

Kullandığımız eserlerin başında Georgios Cedrenus'un *Synopsis Historiarum*²⁴ adlı eseri gelmektedir. XI. yüzyılda yaşadığı bilinen Cedrenus'un hayatı hakkında pek fazla bilgimiz yoktur. Eseri dünyanın yaradılışıyla başlar ve 1057 yılına dek gelir. Ayrıca Cedrenus'un, Ioannes Skylitzes'in kroniğinin 811–1057 yılları arasını kapsayan esas kısmını kopya ettiği de bilinir²⁵. Biz eserden konumuzla ilgili olarak VII. Mikhail (1071–1078) ile Robert Guiscard arasında geçen mektuplaşma hadisesinden bahsederken yararlandık.

Tarihçi ve hukukçu Mikhael Attaleiates'in eseri, 1025–1081 yılları arasındaki olayları kapsayan *Historia*²⁶ ise sadece giriş kısmında referans olarak gösterdiğimiz eserler arasındadır. Yine aynı şekilde, 976–1078 yıllarını içeren *Khronographia*²⁷ yazarı Mikhail Psellos'u da bu şekilde kullanmayı uygun gördük. XII. yüzyılın ikinci yarısında yaşadığı bilinen tarihçi ve ilahiyatçı Iôannês Zônaras'ın dünyanın yaradılışından başlayıp 1118'e kadar gelmekte olan *Kroniği*'ni²⁸ de aynı şekilde kullandık ve nihayet giriş bölümünde son olarak, Norman Roussel de Bailleul'un hayatından bahsederken referans

²³ Anna Komnena ve Alexiad ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz., *Anna Komnena*, Türkçe terc., s. 3-14.

²⁴ Cedrenus –Skylitzes, *Synopsis Historiarum*, I-II, CSHB, yay., I. Bekker, Bonn 1838–1839.

²⁵ Bizans kaynakları ile ilgili geniş bilgi için bkz., Yusuf Ayönü, *Selçuklu –Bizans Münasebetleri (1116–1308)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2007, s. XII-XVII.

²⁶ Mikhaël Attaleiatês, *Historia*, yay, Iôannês D. Polemês, Atina 1997.

²⁷ Michael Psellus, *The Chronographia of Michael Psellus*, Grekçeden İngilizceye terc., E.R.A. Sewter, New Haven 1953 ; Türkçe terc., Işın Demirkent, *Mikhail Psellus'un Khronographia'sı*, Ankara 1992.

²⁸ Iôannês Zônaras, *Epitome Istorîon*, c. III, yay., Iordanês Grêgoriades, Atina 1999.

gösterdiğimiz Nikêforos Vryennios'un *Ylê Istorias* ²⁹ adlı 1070–1079 yılı olaylarını kapsayan eserini kullandık.

Üçüncü bölümde kullandığımız eserlerden biri Niketas Khoniates'in *Historia* ³⁰ adlı eseridir. Eserin müellifi 1155–1157 yılları arasında Denizli'de doğmuştur. 1213 yılında ise ölmüştür. Eseri II. Ioannes (1118–1143) ve I. Manuel Komnenos (1143–1180) devirlerini içermektedir.

Bu bölümde kullandığımız bir başka Bizans kaynağı da XII. yüzyıl tarihçilerinden olan ve 1143 yılından sonra doğan Ioannes Kinnamos'un eseridir. Bu Bizans kaynağı yine Niketas'ın eseri gibi *Historia* ³¹ adını taşır ve yukarıda bahsedilen İmparatorların dönemini içerir.

3-Ermeni ve Süryani Kaynakları

Ermeni kaynaklarının içinde en önemlisi *Urfalı Mateos'un Vekayinamesi*'dir. Aslen Urfalı bir Rahip olan *Mateos*, XI. yüzyılın sonunda ve XII. Yüzyılın ilk yarısında Urfa şehrinde yaşamıştır. Onun ölüm ve doğum tarihleri bilinmemektedir. Ayrıca hayatıyla ilgili de bilgi yoktur. *Mateos*'un yazdığı vekayiname, 952 yılından 1136 senesine kadar geçen olayları ihtiva etmektedir. Eserin 1136'dan sonraki kısmı Grigor adı verilen bir Papaz tarafından yazılmıştır. Haçlı Seferleri açısından önemli bilgiler içeren eserden biz de konumuzla ilgili olarak yararlandık ve eserin H. D. Andreasyan tarafından yapılan tercümesini kullandık ³².

²⁹ Nikêforos Vryennios, *Ylê Istorias*, Dêmêtrês Tsougkarakês - Despoina Tsougklidou, Atina 1996, Türkçe terc., O. Kazanlı, Tarihi Hatıralar (TTK'nda Basılmamış Nüsha).

³⁰ Niketas Khoniates, *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, Türkçe terc., Fikret Işıltan, Ankara 1995 ; eserin çeşitli tercümeleri ve neşirleri vardır. Ayrıntılı bilgi için bkz., Ayönü, *Selçuklu-Bizans Münasebetleri*, s. XVI vd.

³¹ Ioannes Kinnamos , Türkçe terc., Işın Demirkent, *Ioannes Kinnamos'un Historia'sı (1118-1176)* Ankara 2001.

³² *Urfalı Mateos Vekayina-Namesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162)*, Türkçe terc., Hrant D. Andreasyan, Notlar, Edouard Dulaurer , M. Halil Yinanç (Çeviren) 3. Baskı, Ankara 2000 ; *Mateos* ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz., s. XVII-XXV ; Ayrıca bkz., Hrant D. Andreasyan, "Türk Tarihine Ait Ermeni Kaynakları" , *TD* , I/1, İstanbul 1950, s. 102-108 ; ayrıca eserin farklı dillerde tercümeleri de mevcuttur. Almanca ve Fransızcaya tercüme edilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz.,

Tezimizde kullanmış olduğumuz bir diğer kaynak, yazarı bilinmeyen *Anonim Süryani Vekayinamesi*'dir. Müellif eserini yazarken, 12.Yüzyılın ilk yarısında yaşayan ve bu devre ait olayların bazılarının şahidi olan Urfalı Basil Bar Şumna'nın kayıtlarını esas almıştır. Biz eserin İngilizceye kısmen yapılmış olan tercümesini kullandık³³.

Diğer bir Önemli Süryani Kaynağı ise *Süryani Mihail*'dir. XII. Yüzyılda yaşamıştır. Eseri Hz. Adem'den başlayıp 1195 yılına kadar gelir. Biz eserin TTK'nda yayınlanmamış tercümesini kullandık³⁴

Yararlandığımız son Süryani kaynağı ise 1225 ya da 1226 yılında doğmuş olan Malatyalı *Bar Hebraeus (Abu'l-Farac İbnü'l-İbrî)*'un *Vekayinamesidir*. Eser Hz. Adem'den başlar ve 1285 yılına kadar olan olayları ihtiva eder. II. Cildi Haçlı Seferleri tarihiyle ilgilidir. Biz eserin Ö.R. Doğrul tarafından yapılan Türkçe tercümesinden faydalandık³⁵.

4-İslam Kaynakları

1073'te Dimaşk'ta dünyaya gelmiş olan *İbnü'l-Kalânîsî*, I. Haçlı Seferi ile ilgili bilgi veren en önemli İslam tarihçilerindendir. Eserinin adı, *Zeyl Tarih Dimaşk*'tır. Eserin iki redaksiyonu vardır. Birinci redaksiyonu 1141'den önce, ikincisi ise 1160 yılı

Andreasyan, *a.g.m.*, s.108. Mateos'un Eseri RHC 'nin *Documents Armeniens* kısmının I.cildinde de yayınlanmıştır. *Extraits de la Chronique de Matthieu d'Edesse, RHC, I, Documents Armeniens*, Paris 1869, s. 4–150 ve 152–201. Burada eserin orijinal Ermenice ve Fransızcası yer almaktadır .Bkz., *Atiya*, s. 42.

³³ *The First and Second Crusades From an Anonymous Syriac Chronicle*, İngilizce terc., A. S. Tritton H.A.R. Gibb'in notlarıyla çevrilmiş ve *The Journal of Royal Asiatic Society*'de 1933 yılında (s. 69-101, 273-305) yayınlanmıştır. Ayrıca Tritton'un tercümesi, TTK için H.D.Andreasyan tarafından yapılmış ancak yayınlanmamıştır. Bkz., Demirkent, *Urfa*, I, s. XXXV-XXXVI ve n. 24.

³⁴ Eser Süryanice aslından Fransızcaya tercüme edilmiş; ayrıca, Türk tarihini ilgilendiren kısımları Andreasyan tarafından Türkçeye çevrilmiştir. *Süryani Patrik Mihail'in Vekayinamesi*, II. Kısım (1042-1195), Türkçe terc., H.D. Andreasyan (TTK'nda basılmamış nüsha). Ayrıca Ayrıntılı bilgi için bkz., Demirkent, *Urfa*, I, s. XXXV; Andreasyan, *a.g.m.*, s. 407-408.

³⁵ Eser Bedyan rafından neşredilmiştir (*Chronicon Syriacum*, Paris 1890). İngilizce tercümesi ise E.W.Budge tarafından, (*The Chronography of Gregory Abu'l Faraj*, 2 Cild London 1932) yapılmıştır. Eser bu tercümeden Türkçeye Ömer Rıza Doğrul tarafından çevrilmiştir. *Gregory Abu'l-Farac (Bar Hebraeus) Abu'l-Farac Tarihi*, I-II, 3. Baskı, Ankara 1999. Yazar ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz., *Abu'l-Farac*, I, s.1-66; Demirkent, *Urfa*, I, s. XXXVII, n. 28; "İbnü'l-İbrî", *İA*, c. 5/2, Eskişehir 2001, s. 86.

civarında tamamlanmıştır. *Zeyl Tarih Dımaşk*, 970 yılından başlar ve 1160 yılına dek gelir. I. Haçlı Seferinin en sağlam bilgi veren kaynağıdır. Bununla birlikte konumuzla ilgili çok az ve özet bilgi vermektedir. Biz tezimizde eserin Amedroz tarafından yapılan neşrini kullandık³⁶.

Bir diğer önemli kaynağımız 1160 yılında Cizre (Ceziret İbn Ömer)'de doğmuş olan İbnü'l-Esir'in eseri *el-Kamil Fi't-Tarih*'tir. İbnü'l-Esir'in eseri yaratılıştan başlayıp 1230 yılına dek gelmektedir. Antakya kuşatması sırasında Yağısıyan'ın şehri kurtarmak için aldığı önlemler konusunda eserden yararlandık. Ayrıca tezimizde eserin Türkçe tercümesini kullandık³⁷.

Yararlandığımız diğer Arapça kaynaklar Azimi'nin ve İbnü'l-Adim'in eserleridir. 1090 yılında Halep'te doğan Azimi'nin Ali Sevim tarafından yapılan eserinin tercümesi 1143/44 yılı olaylarına kadar olan dönemi içerir. *El-Azimi Tarihi*³⁸ adı verilen eser, konumuzla ilgili fazla bilgi vermemektedir. Eserin Ali Sevim tarafından yapılan Selçuklularla ilgili tercümesini kullandık. Ayrıca bu kaynağın yanı sıra yararlandığımız bir diğer Arapça kaynak ise, 1193–1262 yılları arasında yaşayan İbnü'l-Adim'in *Zübdet el-Haleb min Tarih Haleb*³⁹ adlı eserinin RHC'de yer alan *Extraits de la Chronique d'Alep par Kemal ed-Din, Tarikh Halab* adlı Haçlı Seferleriyle ilgili seçmeleridir⁴⁰. Bu eser, Bugye'nin muhtasarı olup kronolojik sıraya göre 1243'e kadar gelen olayları

³⁶ *İbnü'l-Kalânişî, Zeyl Tarih Dımaşk*, nşr, H.F.Amedroz, Beyrut 1908. Kalânişî ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz., “İbnü'l-Kalanisi”, *İ.A.*, c. 5/2, Eskişehir 2001, s.82-83; Abdülkerim Özaydın, “İbnü'l-Kalanisi” *TDVİA*, c. 21, İstanbul 2000, s. 99-100.

³⁷ İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi't- Târih*, c. X, Türkçe terc., Abdülkerim Özaydın, İstanbul 1987; eserin Tornberg neşri için bkz., *İbnü'l-Esir, el-Kâmil fi't- Târih*, I-XIII, yay, C.J.Tornberg, Beyrut 1851-1876; İbnü'l-Esir ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz., Abdülkerim Özaydın, “İbnü'l-Esir”, *TDVİA*, c.21, İstanbul 2000, s. 26-27.

³⁸ Azimi, *Tarih*, neşr ve Türkçe terc. için, Ali Sevim, *Azimi Tarihi Selçuklular İle İlgili Bölümler*, Ankara 1988. Ayrıca Cl.Cahen eserin 1063 yılı olaylarından sonraki kısmını JA' da yayınlamıştır. Azimi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz., *Azimi*, s.IX-XXIX; Ali sevim, “Azimi”, *TDVİA*, c. 4, İstanbul 1991, s. 330-331.

³⁹ *Extraits de la Chronique d'Alep par Kemal ed-Din, Ta'rikh Halab, RHC, Or*, III, Paris 1884, s. 578-690; ayrıca bkz., eserin neşri Sami Dehhan tarafından üç cilt halinde 1951–1968 yılları arasında Dımaşk'ta neşredilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz., Ali Sevim, “İbnü'l-Adim” *TDVİA*, c.20, İstanbul 1999, s. 478-479.

⁴⁰ Tezimiz Antakya Haçlı Prinkepsliğinin Bizans ile ilişkileri ilgili olduğundan Arapça kaynaklara çok fazla başvurmadık; bundan dolayı İbnü'l-Adim'in RHC'de yer alan muhtasar neşrini kullanmayı tercih ettik.

kapsamaktadır. Burada yer alan seçmeler, Haçlı Seferleri ile ilgili olaylara yer verdiğinden 1096/97 yılı olaylarından başlamakta ve 1146 yılında son bulmaktadır⁴¹.

B-ARAŞTIRMA ESERLER

Bu konuyla ilgili yapılmış herhangi bir müstakil çalışma olmadığından konuya değinen genel Haçlı Seferleri eserlerinden yararlandık. Ayrıca Bizans ile ilgili bilgi verirken de Bizans İmparatorluğunu genel olarak alan araştırma eserlerini kullandık. Bununla beraber, tezimizi oluştururken Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*⁴², Ralph Bailey Yewdale, *Bohemund I Prince of Antioch*,⁴³ Thomas S. Asbridge, *The Creation of the Principality of Antioch 1098–1130*⁴⁴ ve Işın Demirkent'in Haçlı Seferleri⁴⁵ adlı eserlerini de sıklıkla kullandık. Bunun yanı sıra Haçlı Seferlerinden bahseden çok çeşitli kitap ve makalelerden yararlandık. Bizans ile ilgili bilgilere değinirken de Georg Ostrogorsky'nin, *Bizans Devleti Tarihi*⁴⁶ ve Michael Angold'un *The Byzantine Empire 1025–1204 A Political History*⁴⁷ adlı eserinden faydalandık. Yine Bizans–Haçlı ilişkilerinden bahseden makalelere de tezimizde yer verdik.

⁴¹Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz., Işın Demirkent, “Haçlı Seferleri Kaynaklarının Büyük Külliyyatı Doğulu Tarihçiler” , *Belleten*, LIV/210 (1990), Ankara 1990, s. 863-898.

⁴² Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, c. I-III, Türkçe terc., Fikret Işıltan, 2. Baskı, Ankara 1992, 1998.

⁴³ Ralph Bailey Yewdale, *Bohemund I, Prince of Antioch*, Princeton 1924.

⁴⁴ Thomas S. Asbridge, *The Creation of the Principality of Antioch 1098–1130*, Woodbridge 2000.

⁴⁵ Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri*, İstanbul 1997.

⁴⁶ Georg Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, Türkçe terc., Fikret Işıltan, 5. Baskı, Ankara 1999.

⁴⁷ Michael Angold, *The Byzantine Empire 1025–1204 A Political History*, London 1984.

GİRİŞ

Avrupa'nın Ortaçağdaki durumuna bakıldığında oldukça karmaşık bir tablo ortaya çıkmaktadır. IX. Yüzyılın sonlarındaki ⁴⁸ bu karanlık, kargaşa ve boşluk, Batı ülkelerinde feodalitenin ortaya çıkmasına sebep oldu ⁴⁹. Yüzyılın III. çeyreğinde İngiltere, Fransa ve Batı Almanya'da feodal sistem sağlam bir şekilde kuruldu, Saksonya ve Doğu Almanya'nın bazı kısımlarında ise, yüzyılın son çeyreğindeki politik anarşi sebebiyle bu sistem hızla yayıldı. Fransa sınırı boyunca feodal gelenek diğer bölgelere doğru genişlerken, İspanya sınırındaki siyasi oluşumlar tamamen feodal bir devlet haline geldi, aynı esnada bir grup maceracı Norman da Güney İtalya ve Sicilya'da feodal devletler kurdu ⁵⁰. Bu devirdeki değişimler bununla da sınırlı kalmadı. Hristiyanlık sınırları büyük ölçüde genişledi. Kiev Rusyası, Bulgarlar, Hristiyanlığı Bizans'tan öğrenirlerken; Polonya, Macaristan, Latin kilisesinin etkisi altında kaldı ⁵¹. Bununla beraber XI. Yüzyıl, İskandinav devletlerinin tarihinde de en önemli yüzyıl oldu. Bu dönemde Norveç, İsveç ve Danimarka Hristiyanlaştırıldılar. Tüm bunlara ilaveten, Kilise dünyevî olaylara karışmaya başladı. Ayrıca Aquitania Dükü William'ın manastır sistemini ıslah amacıyla 911 yılında Cluny Manastırı'nı kurmasıyla, XI. Yüzyılda

⁴⁸ Bu dönem Avrupası için bkz., Norman Davies, *Avrupa Tarihi , Doğu'dan Batı'ya Buz Çağı'ndan Soğuk Savaş'a Urallar'dan Cebelitarık'a Avrupa'nın Panoraması*, Türkçe terc., Burcu Çıgman , Ankara 2006, s. 323 vd ; ayrıca Emmanuel Berl , *Attila'dan Timur'a Avrupa ve Asya*, Türkçe terc., Gülseren Devrim, 2. Baskı, İstanbul 1999, s. 63 vd.

⁴⁹ Feodalite, Batı ülkelerinde, siyasal otoritenin parçalanması ve yerel kuvvetlerin güçsüzlüğü neticesinde doğmuştu. Ortaçağda yaşanan göçler, istilalar ve savaşlar neticesinde toprağı olan fakat kendini bu olası saldırılardan koruyamayacak olan kişiler çareyi *Seigneur* adı verilen kuvvetli kişilere başvurmakta bulmuştu. Fakat Seigneurler biraz güçlendiklerinde bu nüfuzlarına dayanarak zayıfları kendi himayelerine alıp onların mallarına el koyuyorlardı. Ayrıca Feodal Toplumda, krallıktaki en üst mertebeden kişiyle en alttakini birbirine bağlayan yoğun bir sözleşme ilişkisi vardı. Bu sözleşme ilişkisi neticesinde de Avrupa'daki feodal toplum aşırı hiyerarşik bir yapı haline gelmeye başladı. Bunlara ilaveten, bu yüzyıllarda feodalite tüm Avrupa'da yayılırken bölgeden bölgeye hatta ülkeden ülkeye farklılık gösteriyordu. Bazı yerlerde köylüler tamamen özgürlüklerini yitirirken (örneğin; Güney İngiltere ve Fransa) diğer bölgelerde (Doğu ve Kuzeydoğu İngiltere) köylüler yarı bağımsız idiler. Feodal sistem bazı bölgelerde o kadar sert uygulanmaktaydı ki köylü (kiracı), köyde kullandığı her kaynak için (ormanlık arazide domuz otlatmak ya da çayırdaki sığır otlatmak) bir çeşit kira ödemek zorundaydı. Son olarak feodal sistemin önemli bir amacı da savaşta ortaklaşa hareket etmektir. Askerî olduğu kadar aynı zamanda politik de olan bu sistem VIII. yüzyıldan itibaren gelişerek daha sonraları tüm Avrupa'da etkili hale gelmiştir. Davies, s. 340 vd; Sidney Painter, "Western Europe on the Eve of the Crusades" *H.C.*, yay, K.M. Setton, I, Madison-Milwaukee, London 1969, s. 6 vd.

⁵⁰ Painter, "Western Europe", *H.C.*, s. 6, 18, 19.

⁵¹ Davies, s. 351 vd.

Cluny⁵² aşırı bir nüfuza sahip olmaya başladı. Bunun yanı sıra kiliseler üzerinde Papa'nın nüfuzu da gittikçe artmaktaydı⁵³. XI. yüzyıla damgasını vuran bir diğer husus ise, Hristiyanlık sınırlarının genişlediği bu süreçte, Yunan ve Latin kiliselerinin işbirliği içine giremeyip Schisma⁵⁴ hareketiyle kesin bir ayrılma noktasına gelmeleri⁵⁵.

Batı dünyası hareketli bir yüzyıl yaşarken Bizans İmparatorluğu da Avrupa'dan geri kalmıyordu. 1025 yılında II. Basileios (976–1025)'in ölümüyle Bizans Tarihi'nin en parlak döneminin sonu gelmiş oldu. 867'de I. Basileios (867–886)'in tahta çıkışıyla başlayıp 1025'te II. Basileios'in ölümüyle sona eren yaklaşık bir buçuk yüzyıllık bu dönem sonunda, Bizans İmparatorluğu gücünün doruğuna ulaşmıştı. Bunun neticesinde, Bizans toprakları iki kat büyümüş, sınırları Tuna'dan Suriye'ye, İtalya'dan Kafkasya'ya dek genişlemişti. Devletin yenilmez bir ordusu ve zengin bir hazinesi vardı. Ancak, II. Basileios'in ölümü ile Bizans İmparatorluğunun gücü kırılmış, ordusu güçsüzleşmiş, arazileri Türk ve Norman tehdidine açık hale gelmeye başlamıştı. Basileios'in ölümünün ardından yerine “zayıf İmparatorlar” devrini başlatacak olan kardeşi VIII. Konstantinos

⁵² Cluny, Fransa'nın doğusunda Bourgogne bölgesine bağlı bir yerdir.

⁵³ Painter, “Western Europe”, *H.C.*, s. 21, 23–25.

⁵⁴ Papalık elçisi Kardinal Humbert ile İstanbul Patriği olan I. Mikhail Kerullarios (1043–1058), arasındaki çekişme schismaya sebep olduysa da aslında iki kilise arasındaki ipler çok önceleri gerilmişti. 451 Kadıköy Konsili'nde Bizans kilisesinin “Ökümenik statü” iddiasına kalkışmasıyla gerilim başlamıştı. Bizans kilisesi bu iddiasında başarılı olamamıştı; çünkü İslam tehdidine karşı Roma'nın yardımına ihtiyacı vardı. Fakat XI. yüzyılın ortalarına gelindiğinde durum değişti. Güney Slavlarının ve Rusya'nın İstanbul Patrikliğine bağlanması Bizans Kilisesinin Roma üstünlüğüne boyun eğmeyeceğinin bir göstergesi olmuştu. Bunun için de patrik artık Bizans'ın Roma hükmünden kurtulması amacıyla harekete geçti. İki kilise arasındaki ihtilafları gündeme getirince gerilim daha da arttı. Neticede patrik Papanın elçileri tarafından Ayasofya'ya bırakılan bir ferman ile aforoz edildi. Buna tepki olarak o da Papanın elcilerini aforoz etti ve fermanı yaktı. Böylelikle iki kilise arasında yüzyıllardan beri mevcut olan sorunlar bu olay ile daha çok su yüzüne çıktı ve iki kilise arasındaki ipler tamamen kopmuş oldu. George *Ostrogorsky*, s. 310 vd; M.V. Levchenko, *Bizans*, Türkçe terc., Erdoğan Berktaş, İstanbul 1979, s. 244-245; Paul Lemerle, *Bizans Tarihi*, Türkçe terc., Galip Üstün, İstanbul 2004, s. 101-102 ; Michael Angold, *The Byzantine Empire 1025-1204*, London 1984, s. 47-48 ; Enno Franzius, *History of the Byzantine Empire*, New York 1967, s. 278-279; Romilly Jenkins, *Byzantium: The Imperial Centuries AD 610-1071*, Toronto 2001, s. 348 vd; Milton V. Anastos, *Aspects of the Mind of Byzantium*, yay., Speros Vryonis ve Nicholas Goodhue, Ashgate 2001, s. 49 vd; Tia. M. Kolbaba “Byzantine Perceptions of Latin Religious “Errors” : Themes and Changes from 850 to 1350” *The Crusades from Perspective of Byzantine and Muslim World*, yay, Angeliki E. Laiou - Roy Parviz Mottahedeh, DOP Washington D.C 2001 , s.121 ; Mehmet Çelik, *Fener Patrikhanesi'nin Ökümeniklik İddiasının Tarihi Seyri (325-1453)*, İzmir 2000, s.102 vd.

⁵⁵ *Davies*, s. 358 vd.

(1025–1028) geçti. Devleti idare etmekten çok sadece temsil etmekle yetinen Konstantinos’un yerini bırakacak bir oğlu olmadığından üç kızından biri Zoe, 12 Kasım 1028’de Romanos Argyros ile evlenmek suretiyle Onu Bizans tahtına çıkardı. Tahta çıkan III. Romanos (1028–1034) 60 yaşlarında idi ve devlet yönetiminde de pek yetenekli değildi. Onun döneminde, Kumandan George Maniakes, Urfa (=Edessa)’yı zapt ederek Bizans’ın onurunu kurtaran kişi oldu. Yaşlı İmparatorun 11 Nisan 1043’te ölümüyle beraber İmparatoriçe Zoe vakit kaybetmeksizin, Paphlagonialı bir genç olan Mikhail ile evlendi. Genç Paphlagonialı, VI. Mikhail (1034–1041) olarak Bizans tahtına çıktı. Kısa süren saltanatının ardından 10 Aralık 1041’de, hastalığının verdiği ızdırap ile çekildiği manastırda öldü. Ondan boşalan yere yeğeni V. Mikhail (1041–1042) geçti. Mikhail’in, İmparatoriçe Zoe’yi manastıra kapatma gafletinde bulunması onu “ *tac* ” ından ve “ *taht* ” ından etti. 20 Nisan 1042’de gözlerine mil çekildi ve nihayet tahttan indirildi. Bu kez Zoe ve Theodora devletin idaresini mecburen ve isteksizce üstlenmeye karar verdiler. Ancak idaredeki yeteneksizlikleri nedeniyle Zoe, 11 Haziran 1042’de 64 yaşında Üçüncü kez evlendi. Böylece Konstantinos Monomakhos ile izdivacı ile birlikte IX. Konstantinos (1042–1055) Bizans tacını giymiş oldu. Memurlar asalet sınıfının temsilcisi olan bu zat da devleti idarede yeterli olamadı. 11 Ocak 1055 tarihinde ölümünün ardından Theodora ikinci kez hâkimiyeti eline almış oluyordu (1055–1056). Onun 1056 Eylülünde ölümü ile birlikte Makedonyalı hanedanı da tarihe karıştı. İmparatoriçe Theodora ölürken yaşlı bir memur olan Mikhail’i yerine tayin etti. Yaşlı Mikhail, VI. Mikhail (1056–1057) olarak tahta çıktıysa da 1047 yılında yapılan askerî bir darbe ile Isaakios Komnenos (1057–1059) hâkimiyetini ilan etti. Fakat onun da İmparatorluğu uzun sürmedi. Bizans tacı bu kez de meşhur Schisma olayı ile ünlü eski patriklerden Mikhail Kerullarios’un yeğeni Eudokia Makrembolitissa ile evli olan X. Konstantinos Dukas (1059–1067)’ın eline geçti. Dukas’ın Mayıs 1067’de ölümünün ardından İmparatoriçe Eudokia, başarılı komutan Romanos Diogenes ile evlenerek onu IV. Romanos (1068–1071) namıyla tahta çıkardı; fakat VII. Mikhail Dukas (1071–1078), Malazgirt’te yenilerek esir düşen İmparatorun yokluğunda tahtı ele geçirdi. Bizans İmparatorluğunda İç karışıklıklar durmaksızın devam ediyordu. Yine bir ihtilal sonucu, Nikephoros Botaneiates, III. Nikephoros (1078–1081) olarak tahta çıktı ve VII. Mikhail’i alaşağı etti⁵⁶.

⁵⁶1025-1081 arasındaki dönemden bahsettiğimiz bu süreç içinde Bizans’ın durumu için bkz., *Cedrenus* –

II. Basileios'in ölümünün ardından, I. Aleksios Komnenos (1081–1118)'un tahta çıkışına kadar geçen süre esnasında İmparatorluğu idare edenlerin hükmetmekten yoksun olmaları, idare etmekten çok devleti temsil etmekle yetinmeleri sonucu; içte isyanlar, ordunun zayıflaması, hazinenin fakirleşmesi gibi birtakım sorunlara sebep olurken, devlet dışta da önemli sorunlarla boğuşuyordu. Bu dönem boyunca İmparatorluk sınırlarını tehdit eden Peçenek tehlikesi, Selçuklu Türklerinin Anadolu'da hızla ilerleyişleri, İmparatorluğa her yönden ağır bir darbe indirecek olan Malazgirt savaşı gibi siyasi olaylar Bizans'ın güçsüzlüğüne adeta güçsüzlük katmıştı. Tüm bu sorunların içinde, İmparatorluğun başını ağrıtan bir diğer problem de Norman tehlikesi olmuştur.

Bizans'ın Normanlar ile olan münasebetlerine bakıldığında bu ilişkinin üç boyutlu ve her bir boyutunun birbiriyle bağlantılı olduğu görülecektir. Genel olarak ilişkileri mücadele- savaş, ücretli asker yardımı ve akrabalık ilişkileri ekseninde olan, arka planında ise tamamen siyasi amaç güdülen münasebetlerdir. Bizans'ın Normanlarla olan ilişkilerini ele almadan önce bu münasebetlerin en eski geçmişine, yani Norman maceracıların Bizans'a ait olan Güney İtalya topraklarındaki ilk faaliyetlerine göz atmak yerinde olacaktır.

Vikingler (*Kuzeyliler=Northmens*) olarak bilinen topluluğun 700'lerden başlayarak sürdürdükleri yağma akınları, Avrupa'nın çeşitli bölgelerinde sürekli yerleşimlerle son bulmuştu⁵⁷. Onların istila hareketleri, torunları Viking kökenli

Skylitzes ; *Mikhaël Attaleiatês* ; *Nikêforos Vryennios* ; *Iôannês Zônaras*; *Michael Psellus* ; *Ostrogorsky*, s. 296 vd; A. A.Vasiliev, *History of the Byzantine Empire 324-1453*, c. I, Wiskonsin 1952, s. 351 vd; *Angold* s. 1-113; Warren Treadgold, *A History of the Byzantine State and Society*, Stanford-California 1997, s. 583-611; *Franzius*, s.267-297 ; George Finlay , *History of the Byzantine Empire*, London 1935, s.359-424 ; *Jenkins*, s. 333-374 ; *Levtchenko*, s.240 vd; Peter Charanis, "The Byzantine Empire in the Eleventh Century", *H.C.*, yay, K.M. Setton , I, Madison- Milwaukee , London 1969, s. 177 vd; Angeliki E .Laiou, " Political History: An Outline " *The Economic History of the Byzantium from the Sevntth Through the Fifteenth Century*, yay., Angeliki E. Laiou, DOP , Washington D.C 2002, s. 19–21; Işın Demirkent, "Bizans" *TDVİA* , c. 6, İstanbul 1992, s. 236–237.

⁵⁷ Vikingler, iki yüz yıldan fazla süreyle Kuzey kıyıların yağmalamışlardır. İskandinavya'nın Uzak fiyortlarında yaşanan nüfus artışının ürünüdürler. Yaklaşık 700 yıllarından itibaren Britanya Adaları ve civarında dağınık yerleşim oluşturdular. IX. yüzyılın ortalarından itibaren ise, daha planlı yağma akınları düzenleyebilmek için üsler oluşturmak üzere büyük Viking kampları kurdular. Ardından bu kampları sürekli yerleşime dönüştürdüler. Danimarka Vikingleri, Kuzey Fransa'nın korumasız kentlerine akınlar düzenlediler. 851 yılında İngiltere'ye çıktılar. 911 yılında ise Seine Normanları Normandiya'yı kurdular. Norveç Vikingleri ise, Avrupa'nın kuzeyine yöneldiler, İrlanda'nın doğusunu ele geçirdiler, 874'de İzlanda'ya yerleştiler, Kuzey Amerika'ya kadar gittiler. İsveç Vikingleri Baltık'ta faaliyet gösterdiler. Vareng Olarak tanınan bu gruplar, Dinyeper'e egemen oldular, İstanbul'a akınlar yaptılar. Bunlar

maceracılar tarafından da çeşitli şekillerde devam ettirilmişti. Bu hareketin bizi ilgilendiren yönü ise, Güney İtalya'ya doğru yapılan faaliyetlerdir. Bizans'ın başını ağrıtabilecek olan ve 1071'de İtalya'daki son kalesini kaybetmesine sebep olan olayın tohumları, XI. yüzyılın başındaki bir isyanla atılacaktır.

İmparator II. Basileios döneminde patlak veren bu isyan oldukça önemlidir. Bu dönemde İmparatorluğun Güney İtalya'daki nüfuzu hayli etkiliydi. Ayrıca Calabria⁵⁸ ve Apulia'da⁵⁹ sağlam bir şekilde Bizans'ın idaresi altında bulunmaktaydı. Bununla beraber İmparatorluğun, Lombard prensliklerinden olan Benevento, Capua ve Salerne üzerindeki nüfuzu da azımsanmayacak derecede idi⁶⁰. Tüm bunlarla birlikte bu prenslikler, Bizans ve birbirleriyle Güney İtalya hâkimiyeti konusunda çekişme halindeydiler. İmparator ve Papanın hırsı, prensliklerin çekişme ve kavgaları, Normanların buralara varmalarından çok önce, onların Güney İtalya'yı ele geçirmelerine ortam hazırlayacak gelişmeler olmuştur⁶¹. Netice itibarıyla 1017 yılında Barili zengin bir vatandaş olan “ *Melo*” önderliğinde ücretli Norman askerlerin de katılımıyla⁶², bir isyan patlak verdi. Bu isyan, Bizans valisi Basil Bojoannes tarafından kesin olarak, bastırıldı⁶³. Bu olayın Bizans tarihi için en önemli kısmı ise, Lombardlı asi Melo'nun bir grup Norman hacısını 1015/1016 yıllarında Monte Gargano'da toplayarak onlardan Bizans'a karşı savaşmak üzere ücretli asker yardımı ricasında bulunmasıydı. Bu olay Normanların bir şekilde Güney İtalya'ya yerleşmelerine vesile olmuş ve Güney İtalya'nın ileride Normanlar tarafından zapt edilmesine imkân sağlamıştır⁶⁴.

sonraları edindikleri tecrübeler ile yeni siyasi oluşum kurdular. Vareng Rurik ve oğulları Novgorod ve Kiev'de IX. yüzyılda doğu Slavlarının ilk sürekli Prensliğini kurdular. Norman Robert Guiscard İtalya'nın güneyini, Normandiya Dükü Guillaume ise, İngiltere Krallığını XI. yüzyılın ortalarında ele geçirdiler. *Davies*, s. 323-324. Ayrıca ayrıntılı bilgi için bkz., Pierre Bauduin, *Vikinger*, Türkçe terc., İsmail Yerguz.

⁵⁸ Calabria, Güney İtalya'da yer almaktadır. Bkz., Alexander Kazhdan- R.B.Hichner, “Calabria”, *ODB*, c. I, Oxford 1991, s. 365-366

⁵⁹ İtalya'nın güneydoğu kısmında Monte Gargano'dan Otranto'ya dek uzanan bölgedir. Bkz., Alexander Kazhdan- R.B. Hichner, Dale Kinney, “Apulia” *ODB*, c.I, Oxford 1991, s. 144.

⁶⁰ Charanis, “Byzantium”, *H.C.*, s.1 80.

⁶¹ *Yewdale*, s. 2.

⁶² Normanların 1050 öncesi faaliyetleri için bkz., David C. Douglas, *The Norman Achievement 1050-1100*, Fontana 1969, s. 26 vd.

⁶³ Charanis, “Byzantium”, *H.C.*, s. 180.

⁶⁴ *Yewdale*, s. 3. Normanların Güney İtalya'daki karışık durumdan faydalanıp burada bir devlet kurma hayalleri Runciman tarafından da bahsedilmiştir. Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, c. I, Türkçe terc., Fikret İşıltan, 3. Baskı, Ankara 1999, s. 44.

Viking kökenli maceracılarından, özellikle Normanların faaliyetleri sonucu edinmiş oldukları tecrübelerle siyasi oluşumlar kurma eğiliminde olduklarından bahsetmiştik. Bu maceracı grubun içinde en önemlisi ve Bizans'ın kaderini etkileyecek olan Normanlardan küçük bir şövalye Tancred de Hauteville'in oğullarından bir kısmı, Güney İtalya'ya gelerek hâkimiyet kurmaya girişmişler, 1040 yılında Melfi şehrini ele geçirerek burada küçük bir devlet kurmuşlardır⁶⁵. Onların bu siyasi girişimleri Bizans tarafından ciddiye alınmamış olsa da Alman İmparatoru III. Heinrich (1039–1056) ve Papa II. Clemens (1046–1047)'in verdiği destekle etkili bir güç haline gelmeye başlamışlardı. Bunun üzerine Bizans endişeye düşmüş ve Apulia valisi Marianos Argyros'u eyaletteki askeri durumu yeniden tesis etmekle görevlendirmiş; fakat askeri açıdan pek bir başarı kazanılamamıştı. Verdikleri destekten pişman olan, Normanların büyüyüp kendi aleyhlerine bir güç olmasından endişelenen III. Heinrich ve Papa IX. Leo (1049–1054) ise, yeni gelişen bu güç üzerine harekete geçtiler; ancak Normanlar, Papa'yı esir alarak kendilerine karşı izlemiş olduğu siyasetten vazgeçmesi konusunda onu yemin etmeye zorladılar. Bir süre sonra ise Papalık tahtına geçen II. Nicolaus (1058–1061), 1059 yılındaki Melfi Konsili'nde Tancred'in oğullarından hayatta kalmış olanların en yaşlısı olan Robert Guiscard'ı “*Apulia ve Calabria, Tanrı ve Aziz Petrus'un inayet ve yardımı ile Sicilya Dükü*” olarak tanıdığını ilan etmiştir.⁶⁶.

1071 yılına gelindiğinde Bizans İmparatorluğu açısından dönüm noktası sayılabilecek iki hadise gerçekleşti. Bu olaylardan ilki, 1071 ilkbaharında Robert Guiscard'ın Bari'yi ele geçirmesi oldu. Bu olay ile birlikte İtalya'daki Bizans nüfuzu kesinlikle sona eriyor, Bizans'ın “*Batı'da ayak bastığı son nokta*” da elden çıkıyordu⁶⁷.

⁶⁵ Robert Guiscard'ın İtalya'da küçük bir devlet kurması Anna tarafından geniş bir şekilde anlatılmıştır. *Anna Komnena*, s.27 vd; Türkçe terc., s. 43 vd.

⁶⁶ Runciman, I, Türkçe terc., Işıltan, s. 44-45 ; ayrıca bkz., P.M.Holt, *Haçlılar Çağı 11. Yüzyıldan 1517'ye Yakınoğu*, Türkçe terc., Özden Arıkan, İstanbul 1999, s. 17 ; Douglas, s. 56 vd.

⁶⁷ Yewdale, s. 9 ; Ostrogorsky, s. 320 ; Vasiliev, c. I, s. 360; Levchenko, s. 273; Runciman, I, Türkçe terc., Işıltan, s. 49 ; Angold, s. 32 ; Treadgold, s. 603 ; Douglas, s. 61 ; P.M.Holt, s. 18 ; W. B. Mc Queen, “ Relations Between the Normans and Byzantium 1071–1111 ”, *Byzantion* 56 (1986), s. 427–428 ; G.A. Loud. “Byzantine Italy and the Normans” , *Byzantium and the West c.850 - c.1200, Proceedings of the XVIII Spring Symposium of Byzantine Studies*, yay, J.D.Howard-J.Ston, Amsterdam 1988, s. 221.

Bizans'ın “Batı sınırında” yaşanan bu gelişmenin ardından, çok geçmeden “1071 yazı'nda” İmparatorluğun “Doğusunda” çok önemli bir olay ve tarihi bir hadise gerçekleşti. İleriki tarihlerde “Haçlı Seferlerine ” sebep olacak olan ve Bizans'a ağır bir darbe indiren Malazgirt Savaşı meydana geldi ⁶⁸. Bu önemli konunun Norman- Bizans ilişkileri çerçevesinde bizi ilgilendiren kısmı ise, Bizans ordusundaki “ücretli Norman askerleri”nin Bizans ile olan münasebetleridir. Malazgirt'ten bahsedince aklımıza gelen ilk ve en ünlü Norman Roussel /Urselius de Bailleul ⁶⁹ olur. Roussel, Bizans için çok önemli olan bu savaşta mücadele etmeyerek Bizans'a ihanet etmiş; ayrıca bununla da kalmayarak 1073 yılında Bizans tarafından Türkler üzerine gönderildiği seferde de aynı davranışı göstermiş ve yine orduyu terk etmişti. Fakat O, bu kez hainlikle kalmayıp Sivas taraflarına gelerek bölgede kendi hâkimiyetini kurmuştu. Ayrıca buna ilaveten İmparator tarafından gönderilen Caesar Ioannes Dukas'ı mağlup etmiş; ardından Onu esir alma cesaretini göstermişti. Böylece Roussel, Caesar'i yanına almak suretiyle Bizans tahtını ele geçirmek amacıyla harekete geçmiştir. Üsküdar'a dek ilerleyen Roussel/Urselius, burasını ateşe vermiş; fakat o sırada Orta Anadolu'da bulunan ve İmparator tarafından yardıma çağrılan Artuk Bey, Onu mağlup ve esir etmiş ⁷⁰ ; ancak Roussel'ı Bizans'a teslim etmeyen Türk Beyi, eşinin ödediği kurtuluş fidyesiyle onu serbest bırakmıştır. Fakat asi Norman, yeniden Bizans aleyhine tehdit edici bir unsur

⁶⁸ Bizans'ın Malazgirt bozgunu ve Diogenes'in esareti için bkz., *Skylitzes*, II, s. 697 vd; *Attaleiatês*, s. 285 vd; 297 vd; *Psellos*, s. 269 vd; 276 vd; Türkçe terc., s. 229 vd; s. 233 vd; *Zônaras*, s. 213 vd, *Gregory Abû'l-Farac*, I, s. 321 vd; *Süryanî Mihail*, s. 26-27 ; *Urfalı Mateos*, s. 143; Müverrih Vardan “ Türk Fütuhâtı Tarihi (889-1269)” Türkçe terc., Hrant D. Andreasyan, *Tarih Semineri Dergisi*, c. II/2, İstanbul 1937, s. 178 ; Azimî, s. 19 ; Bundarî, *Zubdat al – Nursa ve Nuhbat al'Usra*, Türkçe terc., Kivameddin Burslan , *Irak ve Horasan Selçukluları Tarihi* , 2. Baskı, Ankara 1999, s. 40-41 ; ayrıca konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz., Faruk Sümer- Ali Sevim, *İslam Kaynaklarına Göre Malazgirt Savaşı (Metinler ve Çeviriler)* , 2. Baskı , Ankara 1988, Osman Turan , *Selçuklular Zamanında Türkiye* , 4.Baskı, İstanbul 1996 , s. 27 vd; aynı yazar, *Selçuklu Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti* , 8. Baskı, İstanbul 1999, s. 178 vd; Mehmet Altay Köymen , *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi*, c. 3, *Alp Arslan ve Zamanı* , 4. Baskı, Ankara 2001, s. 26 vd; Ali Sevim , *Anadolu'nun Fethi Selçuklular Dönemi*, 2. Baskı , Ankara 1993, s. 78 vd.

⁶⁹ Roussel de Bailleul'un faaliyetleri ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz., *Attaleiatês*, s. 323 vd ; *Vryennios*, s.125 vd ; Roussel'in Bizans'a karşı isyanı *Anna*'da da yer almaktadır. *Anna Komnena*, s. 7 vd; Türkçe terc., s. 15 vd.

⁷⁰ *Attaleiatês*, s. 323 vd; *Skylitzes*, II, s. 708 vd; *Zônaras*, s. 227-229 ; *Vryennios*, s. 125 vd; Türkçe terc., s. 58 vd; ayrıca bkz., *Sevim*, s. 201; aynı yazar, “Artukluların Soyu ve Artuk Bey'in Siyasi Faaliyetleri”, *Belleten*, XXVII/101-104 (1962), s. 125-127; aynı yazar, *Ünlü Selçuklu Komutanı Afşin, Atsız, Artuk ve Aksungur*, Ankara 1990, s. 47 vd; aynı yazar, “Artuk b.Eksük” , *TDVİA*, c. 3, İstanbul 1991, s. 414.

haline gelmeye başlayınca, Selçuklu Beyi Tutak tarafından ele geçirilip Bizans'a teslim edilmiştir⁷¹.

Roussel ile beraber adları anılan iki önemli Norman asisi daha vardı. Bunlar Herve Phrangopoulos (=Frank oğlu) ve Robert Crispin (Crispinus) idi. Türklere karşı savaşmak üzere orduya alınan bu unsurlar orduyu neredeyse ele geçirmişlerdi; çünkü yavaş yavaş mevcudiyetini yitiren “*Bizans Muhafız Alayları*”nın yerini almaya başlamışlardı. Bu Norman liderlerine orduda önemli mevkiler hatta mülkler verilmeye başlanmış, bu durum ise onları isyankâr yapmaya yetmişti. Norman liderlerinin içinde kavgacı, savaş sever ve kana susamış asiler olarak ün yapan bu liderlerden Herve, 1057 yılında isyan ederek Türklerin tarafına kaçmış; Crispin ise, 1068’de isyan etmişti. Bunlardan Herve 1057 yılında Armeniakon Theması’nda bir arazi sahibi olmuş; Crispin ve Roussel ise, 1070’lerin başlarında Armeniakon’daki kaleleri ellerine geçirmişlerdi. Bu durum da pek tabiidir ki onların bölgede birer “*lord*” olarak hareket etmelerine ortam hazırlamıştı. Bu açıdan bakıldığında onların isyanları bir neden değil, elde ettikleri ayrıcalıkların bir sonucuydu. 1057 yıllarında ordudaki sayıları 2000’i bulan; 1071’de 3000’e ulaşan Franklar, ordu içinde kendi kendine yetebilen zengin bir birlik de meydana getirmişlerdi. Bu bilgileri dikkatle değerlendirdiğimiz takdirde ise, karşımıza oldukça farklı bir tablo çıkmaktadır. (İleride bahsedeceğimiz) Haçlı Seferleri ışığında Normanların bu hizmetini değerlendirdiğimizde bunun Bizans’a yarardan çok, zarar getirmiş olduğunu görürüz. Neticede Haçlı Seferlerinden 10 yıl önce, özellikle de, Bizans hizmetinde bulunan Normanlar sayesinde Haçlılar pek çok tecrübeye sahip olacaklardır. Onlar, Grekleri, Türkleri ve Ermenileri önceden tanıyacaktırlar. 1097-1098’de savaşacakları Suriye ve Çukurova topraklarındaki pek çok yer hakkında bilgi sahibi olacaklardır. En önemlisi de, Frank birliğini oluşturan Bizans ordusundaki Normanlar, Haçlı Seferleri başladığında İmparatorluğa neredeyse 50 yıldan beri (1050–1096) hizmet vermiş olacaklardır ki bu süre onların kendilerini tamamen evlerinde hissetmeleri için yeterli olacaktır. İşte bunlar ve Haçlı liderlerinin kendi bünyelerinde barındırdıkları

⁷¹ *Anna Komnena*, s. 8 vd ; Türkçe terc, s. 17 vd; *Skylitzes*, II, s. 711 vd ; *Vryennios*, s. 171 vd; Türkçe terc, s. 72 vd ; *Atteleiatês*, s. 347-349; *Zônaras*, s. 229; ayrıca bkz., *Runciman*, I, Türkçe terc., Işıltan, s. 51-52 ; İbrahim Kafesoğlu, *Sultan Melikşah Devrinde Büyük Selçuklu İmparatorluğu*, İstanbul 1953, s. 67-68 ; aynı yazar, “*Melikşah*”, *İ.A.*, c. 7, Eskişehir 2001, s. 667.

hırslar neticesinde, Malazgirt'in yan etkisi olarak ifade edilen Haçlı Seferleri esnasında bu topraklarda “ *Prenslikler* ” kuracaklar ve bunu da Bizans'ın müsaadesiyle yaptıklarını göstereceklerdir⁷².

Bununla beraber Roussel ve diğer isyankâr Normanların dışında, İmparatorluğun dostu olan Normanlar da yok değildi. Anna'nın “ *iyi bir asker* ” olarak işaret ettiği Robert Guiscard'ın yeğeni olan “ *Humbertopoulos* ” adlı bu Norman İmparator Aleksios'un tahta çıkmak için kendisine destek olacağına inandığı Normanlardan biriydi⁷³.

İlişkilerin üçüncü boyutu olan akrabalık münasebetlerine geçmeden önce bunlara ilaveten, Bizans'ın Normanlarla olan ilişkisinin önemli bir yönüne daha dikkat çekmek yerinde olacaktır. Bizans İmparatorluğunun Normanlarla olan temaslarının daha çok siyasi yani mücadele-savaş boyutunun içine giren Bizans'ın “ *Normanları kendi yöriüngesine çekme* ” politikası da oldukça önemli bir konudur. Robert Guiscard'ın İtalya da bir güç olmaya başlamasıyla beraber Bizans İtalya'da iç isyanlara destek vererek Robert'i ve onun kurduğu siyasi oluşuma zarar vermeyi planlamıştır. Guiscard'ın aile fertleri dâhil olmak üzere, Normandiyalı şövalyeler, onun idarede hak talep etmesine içerleyenler, açıkça isyana kalkışmışlardır. Bu içerlemeler ise her zaman Bizanslıların desteği ile açıkça bir isyan şeklinde patlak vermiştir. 1071'den 1080'e kadar, biri 1071'de diğeri de 1078 sonbaharında gerçekleşen bu isyanlar hem iç hem dış kuvvetler tarafından destek görmüştür⁷⁴.

Bu siyasi tablonun ardından Norman–Bizans münasebetlerinin üçüncü ve son boyutu olan “ *siyasi amaçlı akrabalık ilişkileri* ” konusuna kısaca bir bakmamız yararlı olacaktır. Selefî Romanos Diogenes'in kendi döneminde uygulamaya koymaya çalıştığı

⁷² Ostrogorsky ,s. 308 ; Paul Magadalino, *The Byzantine Background to the First Crusade*, Canadian Institute of Balkan Studies, Toronto 1996, s. 3-4 ; Charanis, “ Byzantium ”, *H.C.*, s. 200 ; ayrıca bkz., Alexander Kazhdan “ Latins and Franks in Byzantium : Perception and Reality from the Eleventh to the Twelfth Century ” *The Crusades from the Perspective of Byzantium and the Muslim World* , yay, A.E.Laiou and Roy Parviz Mottahedeh , DOP, Washington D.C 2001, s. 92.

⁷³ Anna Komnena, s. 51–52; Türkçe terc, s. 69–70; Mc Queen , “Normans and Byzantium” , *Byzantion*, s. 437.

⁷⁴ Mc Queen, “Normans and Byzantium” , *Byzantion*, s. 434–436.

fakat gerçekleştirme imkânı bulamadığı bu politikasını beğenen Mikhail ise devam ettirme yoluna gitmiştir. Onun tahta geçtiği döneme bakılırsa zaten bu politikanın gerekli olduğu görülecektir; çünkü Mikhail, Malazgirt'in ardından başlayan Türk ilerleyişini ve Normanların Bizans aleyhine topraklarını genişletmesini aynı anda durduramayacağından onları akrabalık ilişkisi kurma yoluyla kendine çekmeye çalışmıştır. Onların hem Balkanlara yayılmasının önüne geçmek hem de Türklere karşı kullanmak için derhal harekete geçmiştir. VII. Mikhail bu amaçla, Robert Guiscard'a 1071 sonu ya da 1072 başlarında ve 1072 sonu veyahut 1073 başlarında olmak üzere iki mektup ve 1074 Ağustos tarihli bir *chrysobull* ⁷⁵ göndermiştir. İlk mektupta İmparatorun kardeşi Konstantine ile Guiscard'ın kızlarından birinin evliliği üzerinde durulmuş, Bizans'ın üstünlüğü vurgulanmış, dinî inançların ortak olduğu İmparator tarafından ifade edilmiştir. Mektubun sonuna doğru ise, önemli anlaşma şartları yer alıyordu. Normanların doğrudan Bizans idaresi altında bulunan topraklara saldırmamaları, Bizans sınırını korumaları bekleniyor ve ücretli askerlik olayı gündeme getiriliyordu. İkinci mektupta da benzer ifadeler yer almaktaydı. Bu suretle Mikhail, Normanların vassal bir kuvvet olarak yardımını almak, onları akrabalık ilişkisiyle Bizans içine çekmek istiyordu. Fakat Guiscard artarda iki kez yapılan teklifi reddetti. Bunun üzerine VII. Mikhail, Papa VII. Gregory'den Türklere karşı askeri yardım istemek durumunda kaldı (1073 ilkbaharı ya da yazı). Papa bu teklife sıcak baktıysa da bu sıralarda Alman İmparatoru IV. Heinrich ile arası iyi değildi; bundan dolayı da Robert Guiscard'a müttefik olma teklifinde bulundu. Fakat ikili arasında bir türlü anlaşma sağlanamadı. Hatta 1073 sonu 1074 başlarında Guiscard'ın yapmış olduğu hareketler, Papa'nın Ona karşı olan tutumunu sertleştirdi. Robert'in Amalfi'yi zapt etmesi Papanın dostu ve müttefiki olan Salerneli Gisulf'a ağır bir darbe indirmişti. Guiscard'ın 1074 Şubatında Benevento'ya saldırısı sonucunda ise Papalık destekçilerinden biri olan Lombard Prensi VI. Landulf'un varisi olan Pandulf'un ölümü Papa için bardağı taşıran son damla olmuştu. Bunun üzerine VII. Gregory Avrupa'daki aile reislerine, doğudaki İmparatorluğu Müslümanlara karşı korumak için yardıma çağırarak amacıyla mektup yazdı. Doğu'ya yönelmeden önce Guiscard'ın tehditlerinin artmasına yönelik olarak, önce Onun işini halletmeye karar

⁷⁵ İmparatorun altın bullasını taşıyan resmi dokümanların genel adıdır.Bkz., Nicolas Oikonomides, "Chrysobull ", *ODB*, c.I, yay., Alexander Kazhdan, Oxford 1991, s. 451-452.

verdi ve kuvvetlerini toplayarak, Onu aforoz etti. Haziran ayında Papalık destekçileri bir araya gelmişlerdi. Guiscard ise gerçekten büyük bir tehlikenin ortasında olduğunun farkındaydı. Papa tam bu büyük destekle ona karşı harekete geçeceği an taraftarları arasında meydana geleni iç çekişmeden dolayı kuvvetleri dağılmak durumunda kaldı. Kader Guiscard’a nefes alma imkânı vermişti⁷⁶. O, bu durumu iyi kullandı ve daha önce iki kez teklifini reddettiği Bizans İmparatoru’nun evlilik teklifini kabul etti. Guiscard, bu anlaşma ile İmparatorun desteğini almayı umut ediyordu. Bu olay, Guiscard’ın başlangıçtan beri soğuk davrandığı Bizans’a karşı şimdi birden bire teklifi kabul edecek kadar yakınlaşmasının nedenini açıkça ortaya koyuyordu. Böylelikle İmparatorun oğlu ile Guiscard’ın kızının evlilik anlaşması 1074 Ağustos tarihli Guiscard’a gönderilen chrysobull ile onaylanmış oldu⁷⁷. Ancak bu anlaşma, Bizans’a pek yarar sağlamayacaktı.

Sonuç olarak, I. Aleksios Komnenos (1081–1118) dönemine gelindiğinde, imparator, önce Türklerin mi yoksa Normanların mı üzerine gidilmesinin daha doğru olacağını düşünürken yaklaşan Norman tehlikesinin bir an önce çözülmesi gerektiğine karar verdi ve I. Süleymanşah (1075 –1086) ile anlaşma yaparak Doğu’daki sorunu bir süreliğine halletti. Aleksios tahta çıktığında İmparatorluğun durumu içler acısıydı. Ordusu zayıf, hazinesi boş ve donanması güçsüzdü. Robert Guiscard ise güya devrik İmparator ile mağdur edilmiş kızının haklarını aramak, intikamını almak amacıyla Bizans’a karşı harekete geçmişti⁷⁸. Bunları haber alan İmparator dört bir yandan müttefik aramaya başladı. Robert ise bu sıralarda Otranto’ya varmış; Avlonya kıyısına ulaşmıştı,

⁷⁶Bu sefer 20 yıl sonra gerçekleşecek olan Papa II. Urbanus’un çağrısının habercisidir. Eğer bu sefer gerçekleşseydi Haçlı Seferi olacaktı. Çünkü Papa’nın ifadesi şu şekildeydi: “ Biz Hristiyanlara yardım için Konstantinopolis’ten geçmeliyiz ...” , McQueen, “Normans and Byzantium” , *Byzantion*, s. 432.

⁷⁷ Bu mektuptan sadece *Cedrenus* bahseder; ayrıca *Bibliotheca Graece Medii Aevi* ‘de mektuplar aynen yer almaktadır. *Cedrenus*, II. s. 724; Mc Queen , “ Normans and Byzantium ” , *Byzantion*, s. 429 vd; Charanis,” Byzantium “ , *H.C.*, s.187 vd; aynı yazar , “ Byzantium the West and the Origin of the First Crusade” , *Byzantion*, XIX (1979), s.17 vd.

⁷⁸ Robert, Bizans’ın Balkan Yarımadası’ndaki topraklarına saldırma nedenini devrik İmparatorun ve mağdur edilmiş kızının intikamını almak şeklinde açıklar. *Anna* ise, bunun Robert’in uydurduğu bir yalan olduğunu ve onun esas amacının Bizans tahtını ele geçirmek olduğunu ifade eder. *Anna Komnena*, s.89,106; Türkçe terc, s. 118, 140. Bununla beraber Robert’in Arnavutluk istilasına başlamasının nedeni olarak Mc Queen tarafından birkaç iddia ortaya koyulmaktadır. Ona göre, Robert’in Bizans tahtını ele geçirmek istemesi bu seferin nedenlerinden sadece biriydi. Bunun yanı sıra onun bu sefere çıkmasında rol oynayan birkaç husus daha vardı. Bu hususlar, kızının intikamını almak, en büyük oğlu Bohemund’a buradan ele geçireceği toprakları miras olarak bırakmak gibi konulardı. Ayrıca Mc Queen, Robert’in küçük oğlu Roger’a İtalya ve Sicilya’yı bırakmış olduğunu, Bohemund için de bu toprakları uygun görmüş olduğunu ifade eder. Mc Queen, “ Normans and Byzantium ” *Byzantion*, s. 438 vd.

Burada, daha önce gelerek Avlonya'yı ele geçiren oğlu Bohemund ile buluştu. Onlar, Korfu'yu geçip Dyrrhakhion /Draç'a varmak üzereyken müthiş bir fırtına patladı. Bunu atlatan Robert geride kalan birliklerini toparlayarak İlyrikon Ovasını, Draç kentinin bulunduğu ovayı işgal etti. Böylece Guiscard, 17 Haziran 1081'de her yönden gelen ordusu ve sayısız atlı-yaya birlikleri ile daha da güçlendi. Draç'ı karadan ve denizden kuşatmaya girişti. Bu ve daha pek çok gelişme Draç valisi Georgios Palaiologos tarafından İmparatora bildirilince Aleksios, daha önce anlaşma yapmış olduğu Süleymanşah ile türlü vaatte⁷⁹ bulunduğu Venediklilerden yardım istedi ve 1082 Ağustosunda İstanbul'dan yola çıktı. 1082 Ekiminde iki taraf arasında çok şiddetli bir savaş oldu. Aynı yılın Şubat ayında ise Bizans'ın bu önemli şehri Draç, Guiscard'ın eline geçmiş oldu. Çaresiz durumda kalan Aleksios pes etmemekte kararlıydı. Derhal Alman kralı IV. Heinrich'e başvurarak fazla gecikmeden Robert'in İtalya'daki topraklarını istila edip dikkatini o yöne çekmesini rica etti. Bunun üzerine Alman saldırısını haber alan Robert savaşın idaresini ve ele geçirdiği yerleri oğluna bırakarak 1082 baharında memleketine geri döndü. Bohemund, babasının yokluğunda, büyük bir hırsıyla Aleksios'a karşı saldırıya girişti ve onu arka arkaya iki kez mağlup etti. Bunun üzerine Aleksios derhal Türklerden asker ve Venedik'ten gemi yardımı alma yoluna gitti. Süleymanşah en iyilerinden ve başında tecrübeli komutanların da olduğu 7000 askerini ona gönderirken, Venedikliler de Normanların ikmal yollarını kesmeye koyuldular. Böylelikle İmparator Teselya'yı kurtarmış oldu. Bohemund ise, 1083 yılında İtalya'ya döndü. 1084 yılında babası ile beraber yola çıktı. Yeni bir savaşa girişmeye hazırlanan Normanların 1085 baharında Guiscard'ın ölümüyle⁸⁰ seferleri yarıda kaldı ve böylece İmparator rahat bir nefes alarak Draç'ı ele geçirdi⁸¹. Bizans şimdilik bu tehlikeden de kurtulmuş oluyordu.

⁷⁹ Bu savaşta Bizans'ın Venedik'e verdiği imtiyazlar İmparatorluğun ekonomisinde ciddi yaralar açmıştır. İmparatorun 1082'de imzaladığı anlaşma ile Venedik, İmparatorluğun bütün limanlarında Gümrük vergisi ödemedi ticaret yapma hakkına sahip olmuştu. Bu konuyla ilgili bkz., *Anna Komnena*, s. S.146-147, Türkçe terc., s. 186 ; *Ostrogorsky*, s. 331-332; W. Heyd, *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi*, Türkçe terc., Enver Ziya Karal, 2. Baskı, Ankara 2000, s. 129 vd, Alain Ducellier-Michel Balard (derl.), *Konstantinopolis 1054- 1261*, İstanbul 2002, s. 183-185; Işın Demirkent, "1082-1302 Yılları Arasında Bizans –Venedik İlişkilerine Kısa Bir Bakış" *Tarih Dergisi*, Prof. Dr. Fikret İşıltan'a Hatıra Sayısı, 36 (2000), s. 139.

⁸⁰Robert Guiscard'ın ölümüyle ilgili olarak; karısı tarafından zehirlendiği iddiaları kaynaklarda yer almaktadır. Ayrıca *Ordericus Vitalis (Historia Ecclesiastica*, yay. ve İngilizce terc., M. Chibnall, *The Ecclesiastical History of Orderic Vitalis*, IV, Oxford 2004, s. 29, 30, n. 2 , 31, 33) eserinde, Bohemund'un üvey annesi tarafından zehirlendiğini kaydeder. Bizans ile Draç konusunda mücadeleler

Bundan sonra Bohemund, 1085–1095 yılları arasında kalan zamanı İtalya’da geçirmiş⁸², Arnavutluk istilasından eli boş dönmesi nedeniyle üvey kardeşi Roger Borsa ile hâkimiyet mücadelesine girmiş; Bizans ise, Norman saldırılarını püskürttükten sonra yönünü Peçeneklere çevirerek 1091’de onlara ağır bir darbe indirmiştir.

sürerken Bohemund’un hastalandığını nakleder. Ancak Yewdale ve Mc Queen Bohemund ile ilgili böyle bir bilgidenden bahsetmezler. *Ordericus*, Robert Guiscard’ın karısı Sigelgaita’nın üvey oğlu Bohemund’a karşı içinde büyük bir kin ve nefret beslediğini ve onun Bohemund’dan korktuğunu ifade eder; Bohemund’un oğlu Roger’dan daha güçlü ve nüfuzlu olduğunu, bu sebepten dolayı da Roger’ın Apulia ve Calabria dukalığını elinden alabileceğini düşündüğünü bildirir. Bu amaçla Sigelgaita’nın öldürücü bir zehir hazırlattığını ve bunun neticesinde Bohemund’un hastalandığını ifade eder. Olayın ardından Robert Guiscard’a haber yollandığı ve oğlunun hastalandığından haberdar edildiği de *Ordericus*’ta yer alan bilgiler arasındadır. Bunun üzerine Robert’in bu işi yapanın karısı olduğunu anladığı ve ona oğlunun yaşayıp yaşamadığını sorduğu kaydedilir; ayrıca Guiscard’ın ona İncil ve kılıç üzerine yemin etmesini istediği, ardından oğlunun bu hastalık yüzünden öldüğü takdirde elindeki kılıç ile kendisini de öldüreceğini söylediğini bildirir. Bu zehirlenme hadisesinin ardından *Ordericus*, Bohemund’un iyileştiğini ancak zehrin etkisiyle ömür boyu yüzünün renginin solgun kaldığını da kaydeder. Ayrıca *Ordericus*, Sigelgaita’nın kocasının tehditlerinden korktuğu ve bu amaçla Robert’i zehirlediğini de bildirir. Ancak eserin çevirisini yapan yazar (s. 30 n. 2) böyle bir şeyin doğru olamayacağını, Guiscard’ın muhtemelen yüksek ateşten öldüğünü söyler. Bu olayların ardından *Ordericus Vitalis*’te daha ilginç bir kayıt yer almaktadır. Bu kayda göre, Bohemund’a babasının öldürüldüğünü haber vermeye gelen habercilerin, üvey annesinin Apulia’da olduğunu ve onu da öldürebileceğini söylediklerini kaydeder. *Malmesberi*, (s. 485) ise, yine Sigelgaita’nın Robert’i zehirleyerek öldürdüğünü belirtir. Sonuç itibarıyla Bohemund ile ilgili müstakil bir eser yazan Yewdale eserinde böyle bir bilgidenden bahsetmemiştir. Bu sebepten ötürü her iki kaynakta yer alan bu bilgilerin doğruluğundan şüphe etmek durumundayız.

⁸¹ Robert’in Balkan Yarımadası’na hareketi ve Draç savaşı için bkz., *Anna Komnena*, s. 89 vd; Türkçe terc., s. 118 vd; *Ordericus Vitalis*, IV, s.17 vd; *Willermus Malmesberi*, s. 483-485 ; *Yewdale* s. 11vd; *Ostrogorsky*, s. 330-331 ; *Runciman*, I, Türkçe terc., Işıltan, s. 56 vd, *Angold* , s. 106 vd; Charanis,” *Byzantium*” *H.C.*, s. 214 vd; Mc Queen, “Normans and Byzantium”, *Byzantion*, s. 439 vd. Ayrıca Robert’in ölümüyle beraber meydana gelen boşlukla birlikte onun oğlu Guy (Guido/Gidus) ve Bohemund’un başkomutanlarından biri olan Peter Aliphas’ın Bizans hizmetine girdiklerini belirtmek de yarar vardır. Anna’ya göre Guy ile İmparatorun yakınlaşmaları Robert’in ölümünden öncedir. Babasıyla beraber bu seferde yer almış ve bu esnada Aleksios onu kendi yanına çekmek için Ona; para, hediye ve kuzenlerinden biri ile evlenmesi teklifinde bulunmuştu. Fakat *Yewdale* , (s. 22, n. 55) Anna’nın olayları karıştırmış olabileceğini ve bu olayın 1107 seferinde gerçekleştiğini ifade eder. Bu konuyla ilgili bkz., *Anna Komnena*, s. 144; Türkçe terc., s. 184, Mc Queen , “Normans-Byzantium” , *Byzantion*, s. 445.

⁸² Bohemund’un babasının ölümünün ardından 1085- 1095 arası İtalya’daki faaliyetleri kardeşi Roger Borsa’ya karşı isyanları konumuz dışı olduğundan burada bahsedilmeyecektir. Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz, *Yewdale*, s. 25 vd; Mc Queen, “Normans and Byzantium” , *Byzantion*, s. 448 vd.

I. BÖLÜM

I. BOHEMUND DÖNEMİ (1098–1104)

A- Haçlı Seferlerinin Başlaması

1-Haçlı Seferlerinden Önce Bohemund'un Hayatı

Kuzey Fransa'ya yerleşmiş Vikinglerin soyundan gelen ⁸³ Güney İtalya Normanlarından olan Bohemund, Tankred de Hauteville'in torunu ve Robert de Guiscard'ın büyük oğludur. Robert'in ilk karısı olan Alberada ile evliliğinden ⁸⁴ doğan Bohemund, Mark (Marc) adıyla vaftiz edildi; fakat Bohemund adıyla meşhur oldu ⁸⁵. Bohemund'un tam olarak doğum tarihi bilinmemektedir. Alberada ile Robert'in evlendiği en erken tarih olan 1050 ile Robert Guiscard'ın ikinci evliliğini yaptığı 1058 tarihi arasında bir tarihte doğduğu tahmin edilmektedir. Onun kardeşi ile giriştiği hâkimiyet mücadelesi ve babasıyla birlikte Bizans'a karşı giriştiği mücadele ⁸⁶ dışında hayatının ilk dönemleri hakkında hemen hemen hiçbir bilgi bulunmamaktadır ⁸⁷.

Robert Guiscard'ın 1085 yılında ölmesi üzerine iki kardeş arasında hâkimiyet mücadelesi başlayacaktır. 1085–1095 yılları boyunca İtalya'da kardeşine karşı savaşan Bohemund'un 1095 yılında, Clermont Konsili'nin düzenlendiği esnadaki faaliyetleri hakkında herhangi bir bilgi yoktur ⁸⁸.

⁸³ *Holt*, s. 17.

⁸⁴ Robert'in Alberada ile evliliği konusunda bkz., *Yewdale*, s. 4-5.

⁸⁵ *Ordericus Vitalis* (IV, s. 16) 'de *Marcus Buamundus* adıyla geçer.

⁸⁶ Bu konuyla ilgili giriş bölümünde bilgi verilmiştir.

⁸⁷ *Yewdale*, s. 5, 7.

⁸⁸ *Yewdale*, s. 33.

2- İmparator Aleksios Komnenos ve İmparatorluğun Durumu

Bizans İmparatoru I. Aleksios Komnenos, 4 Nisan 1081 tarihinde tahta çıktığında İmparatorluğun dört bir yanı adeta iç ve dış tehditlerle kuşatılmıştı. Tüm bu sorunlar içinde Aleksios'un başını ağrıtan iki önemli tehlike vardı ki bunlardan biri Norman, diğeri ise Türk tehdidiydi. Daha önce de bahsettiğimiz üzere İmparator, önce acil bir şekilde Norman sorununu çözmeye karar verdi ve bu amaçla, Türkiye Selçuklu Sultanı Süleymanşah ile Türklerin Marmara Denizi'ne kadar hemen hemen tüm Anadolu'ya hâkim olduklarını kabul eden bir anlaşma yaptı. Ayrıca İmparatorluğa ekonomik açıdan ağır bir darbe indirecek olan Venediklilere de muazzam ayrıcalıklar verdi. Bu tavizler sayesinde ve 1085'te Robert Guiscard'ın ölümüyle birlikte Epiros, Makedonya ve Teselya bölgeleri Norman istila ve tehdidinden kurtulmuş oldu. Aleksios Komnenos bu sorunu çözdükten sonra, Türklere yöneldi; çünkü Süleymanşah'ın İznik'i idare etmesi amacıyla gönderdiği Ebu'l-Kasım'ın⁸⁹ Dragos Suyu anlaşması şartlarını ihlal etmesi üzerine Türkler yeniden, yavaş yavaş Bizans arazisine doğru harekete geçmekteydi. İmparatorluk adına sorunlar sadece bununla sınırlı değildi. Aynı zamanda Balkanlarda Peçenek tehlikesi de mevcuttu. Böylece İmparator önce Peçeneklere (1091) ve ardından Edirne'ye kadar ilerleyen Kumanlara (1094) ağır darbeler indirdi. Bu suretle Aleksios, Balkanları hâkimiyeti altına alabilmişti. Fakat sorunlar bununla kalmadı. İmparator bu olaylarla uğraşırken aynı zamanda Anadolu'da da Türklerle mücadele etmek durumundaydı. 1081 yılında İzmir'i ele geçirip burada bir Türk Beyliği kuran Çaka Bey, aynı zamanda Bizans aleyhine Ege Adaları'na doğru harekete geçmişti. Ayrıca 1093 yılı civarında, babasının ölümünün ardından Türkiye Selçuklu Devleti'nde I. Kılıç Arslan'ın (1093–1107) tahta çıkmasıyla Bizans'ın içinden çıkılması

⁸⁹Süleymanşah'ın Ebu'l-Kasım'ı İznik'in idaresiyle görevlendirmesinin nedeni, Antakya seferine çıkmasıyla ilgilidir. Antakya'nın Bizanslı valisi Isaakios Komnenos'tan sonra yerine Ermeni Vasak tayin edilmişti. Onun öldürülmesiyle şehre, Bizans adına Ermeni Philaretos hâkim oldu. Fakat onun zalimane idaresi halkı canından bezdirince Antakya Şihnesi İsmail tarafından Süleymanşah şehre davet edilmişti. Bunun üzerine Türkiye Selçuklu Sultanı derhal harekete geçmiş ve yerine " başkumandan " olarak Ebu'l-Kasım'ı bırakmıştı. Konuyla ilgili olarak bkz., *Anna Komnena*, s. 153; Türkçe terc., s. 194; Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 71-72, 84 ;Claude Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler* , Türkçe terc., Yıldız Moran , 3. Baskı, İstanbul 1994, s. 91-92 ; Sevim, *Anadolu'nun Fethi* , s. 120 ; aynı yazar, *Anadolu Fatihisi Kutalmışoğlu Süleymanşah*, Ankara 1990, s. 31; aynı yazar, " Süleymanşah'ın Kuzey Suriye Seferi ve Sonuçları " *Türk Kültürü Araştırmaları* , XXVI/1 , Ankara 1988, s.71.

güç sorunlarına bir yenisi daha eklendi. Kılıç Arslan, Türklerin Bizans'a karşı sürdürmüş oldukları politikayı devam ettirmek amacıyla İzmir Bey'i Çaka ile onun kızıyla evlenmek suretiyle, ittifak kurdu. Fakat bu birbirinden güçlü iki Türk Bey'i Bizans'ın entrikalarına alet olarak birbirlerine düştüler⁹⁰. I. Kılıç Arslan'ın Çaka'yı öldürmesiyle Bizans büyük bir tehlikeyi zamanında önlemiş bulunuyordu. İmparator Aleksios, rahat bir nefes almayı planlarken olaylar beklenenin aksine gerçekleşecek, 1096 yılı önemli olayların başlangıcı olacaktı⁹¹.

Yukarıda ifade edildiği üzere Bizans dört taraftan köşeye sıkıştırılmış bir haldeydi. Yeterince ordusu ve Türklere karşı mücadele edecek gücü yoktu. İmparator, tüm bunları göz önünde bulundurarak, “ *geleneksel Bizans politikası* ” olan “ *ücretli asker yardımı* ” alma yoluna başvuracaktı. Türk tehtidiyle baş edebilmek amacıyla, 1089 yılında Papa II. Urbanus (1088–1099) liderliğinde toplanan Melfi Konsili'ne elçilerini göndermek suretiyle önce “ *Batı* ” ile arasını yumuşatmaya çabalamıştı. 1095 yılındaki Piacenza Konsili'ne⁹² katılan Bizans elçileri bu kez niyetlerini ortaya koyarak Türklere karşı ücretli asker talebinde bulunmuşlardı. Neticede Aleksios Türklerden kurtulmak için bulduğu bütün fırsatları değerlendirmiş, 1086'da önce Süleymanşah'ın ardından 1092'de Melikşah'ın ölümü ve Büyük Selçuklu ile Türkiye Selçuklu Devleti'nde yaşanan boşluğu ve karmaşayı fırsat bilerek “ *Hristiyan Batı* ”dan yardım istemiş; Papalık ise, bu yardımı kendi içinde, çıkarları doğrultusunda değerlendirmek amacıyla memnuniyetle kabul etmiştir. Böylelikle XI. Yüzyılın başlarından itibaren Anadolu'da “ *fetihler* ” de bulunan

⁹⁰ Sultan Kılıç Arslan, Türkiye Selçuklu devletinin idaresini eline aldıktan sonra, Bizans'a karşı girişilen mücadeleyi sürdürmek amacıyla başarılı girişimlerde bulunmuş olan İzmir Bey'i Çaka'nın kızıyla evlenmek suretiyle onunla dostluk kurdu. Fakat bu dostluk Bizans'ın aleyhineydi ve ikili ne pahasına olursa olsun Bizans'a ağır bir darbe indirmek amacıyla faaliyetlerde bulunmaktaydılar. İmparator ise, onların hedefinin İstanbul olduğunu bildiğinden Çaka'yı durdurmak istiyordu. Bu amaçla, I. Kılıç Arslan'ı kendi tarafına çekmeye çalıştı. Kılıç Arslan'a bir mektup yazarak; Çaka'nın Kılıç Arslan'ın devletinde gözü olduğunu ima etmiş ve Selçuklu Sultanını İzmir beyine karşı kıskırtmıştır. Bunun sonucunda Kılıç Arslan, Çaka'nın gücünün bir gün kendisi için sorun olacağını düşünüp onu öldürtmüştür. Bu aslında Bizans'ın denge siyaseti taktiğidir. bkz., Işın Demirkent, *Türkiye Selçuklu Hükümdarı Sultan I. Kılıç Arslan*, Ankara 1996, s. 15 vd.

⁹¹ Bizans'ın bu dönem Süleymanşah, Peçenekler ve Çaka ile ilgili mücadelesi için bkz., *Anna Komnena*, s. 89 vd; Türkçe terc., s. 118 vd ; Bizans'ın Süleymanşah ve Kılıç Arslan ile ilgili mücadelesi için bkz., Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 60 vd; Demirkent, *a.g.e.*, s. 3 vd ; aynı yazar, “1082-1302 Yılları Arasında Bizans –Batı İlişkilerine Kısa Bir Bakış ” *Bizans Tarihi Yazıları Makaleler- Bildiriler- İncelemeler*, İstanbul 2005, s. 99 vd.

⁹² Piacenza ve Clermont Konsili için bkz., Frederic Duncalf, “The Councils of Piacenza and Clermont”, *H.C. I*, K.M. Setton, Madison, Milwaukee ve London 1969, s. 220–252.

Türkler, 1071 yılında Bizans İmparatorluğuna ağır darbe indirmiş, ardından giriştikleri fetihlerle Bizans'ı sınırlarını koruyamayacak bir hale getirmişlerdir. Bunun sonucunda Bizans'ın “Batı”dan istemek durumunda kaldığı ücretli asker talebi Urbanus'un Hristiyanlığın yegâne hâkimi olması hevesiyle dinî propaganda vasıtasıyla, sosyal – ekonomik ve siyasi açıdan son derece kötü durumda bulunan Avrupa'yı Doğu'ya doğru akın akın harekete geçirecek ve tarihe Haçlı Seferleri olarak damgasını vuracak olan bu seferi başlatmış oldu ⁹³.

Yukarıda da ifade edildiği üzere, tarih yavaş yavaş 1095 sonbaharını gösterdiğinde Papa II. Urbanus o meşhur tarihi vaazını yaparak büyük kitleleri harekete geçirmiş ve İmparator Aleksios Komnenos'un istemiş olduğu askeri yardım büyük kalabalıkları doğuya sevk edecek bir sefer haline dönüşmüştür. 27 Kasım 1095 yılında Clermont Konsili'nde yapılan bu çağrı “ *doğudaki Hristiyanları Türk –Müslüman baskı ve zulmünden kurtarmak* ” motifiyle süslendiğinden büyük yankılar uyandırmıştır ⁹⁴.

Clermont Konsili'nde yapılan çağrı ile Haçlı Seferleri ⁹⁵ resmen başlamıştır.

⁹³ Haçlı Seferleri fikri ve doğuşu için bkz., Jonathan Riley- Smith, *The First Crusade and the Idea of Crusading*, London 1993 ; Carl Erdmann , *The Origin of the Idea of the Crusade*, Almanca terc., Marshall W.Baldwin - Walter Goffart, Princeton 1977 ; Norman Daniel, “ Crusade Propaganda ” *H.C*, VI, K.M. Setton, Madison , Wisconsin 1989, s. 39–97; Işın Demirkent, “Haçlı Seferleri Düşüncesinin Doğuşu ve Hedefleri”, *Tarih Dergisi, Prof. Dr. Hakkı Dursun Yıldız Hatıra Sayısı*, 35 (1994), s. 65–78 ; aynı yazar, “ Haçlı Seferleri'nin Mahiyeti ve Başlaması ”, *Haçlı Seferleri ve XI. Asırdan Günümüze Haçlı Ruhu Semineri, 26- 27 Mayıs, 1997*, İstanbul 1998, s. 1-14.

⁹⁴Urbanus'un çağrısı konumuz ile doğrudan bağlantılı olmadığından dolayı burada bahsedilmeyecektir. Bu konu ile ilgili bilgi için bkz., *Gesta Francorum*, s. 1-2; *Fulcherius Carnotensis*, s. 66-67 ; *Petri Tudebodi*, s. 15-16 ; *Roberti Monachi*, s. 81-82 ; *Willermus Malmesberi*, I , s. 595 vd ; *Willermus Tyrensis*, I , s. 88-92 ; ayrıca bkz., Regine Perneud, *History in the Making the Crusades*, İngilizce terc., Enid McLeod, London 1962, s. 23 vd ; *The First Crusade the Chronicle of Fulcher Chartres and Other Source Materials*, yay, Edward Peters, Philadelphia 1971 , s. 1-26 ; A.C. Krey , “Urban's Crusade Success or Failure ” , *A.H.C* , 53 (1948) , s. 235-250.

⁹⁵ Haçlılar ve Haçlı Seferleri konusunda araştırma-makaleler için bkz., Zoé Oldenburg, *The Crusades*, İngilizce terc., Anne Carter, New York 1966 ; Jean Richard, *The Crusades c.1071-c.1291*, İngilizce terc., Jean Birrell, Cambridge 1999; Hans Eberhard Mayer , *The Crusades*, İngilizce terc., John Gillingham, Oxford 1977; G.A. Campbell, *The Crusades*, London 1935; Robert Payne, *The Crusades A History*, London 1994 ; T.S.R. Boase, *Kingdoms and Strongholds of the Crusaders*, London 1971 ; Jonathan Riley –Smith, *The Crusades A Short History* , London 1987 ; aynı yazar, *The First Crusaders 1095–1131*, Cambridge 1997 ; aynı yazar, *Haçlılar Kimlerdi?* Türkçe terc., Berna Kılınçer, İstanbul 2005; W.B.Stevenson, *The Crusaders in the East* , Cambridge 1968 ; Malcolm Billings, *Five Centuries of Holy Wars the Crusades*, New York 1996 ; Steven Runciman , *Haçlı Seferleri Tarihi*, I-III, Türkçe terc., Fikret Işıltan, Ankara 1992-1998; Cecile Morrison, *Haçlılar*, Türkçe terc., Nermin Acar, Ankara 2005; H.A. Nomiku, *Haçlı Seferleri*, Türkçe terc., Kriton Dinçmen, İstanbul 1997; Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri*, İstanbul 1997; aynı yazar, “Haçlılar”, *TDVİA* , c. 4, İstanbul 1996, s. 525–546.

3-Pierre l'Hermite Seferi (Halkın Seferi)

Papa'nın çağrısının ardından, ortak hareket noktaları din olan birbirinden çok farklı Fransız, Alman ve İtalyanlardan oluşan 20 bin kişilik büyük ve disiplinsiz bir topluluk Pierre'in etrafında toplanmıştı. II. Urbanus, 15 Ağustos 1096 tarihini harekete geçmek için belirlemişti. Ancak bu tarihi beklemeden birkaç bin kişilik bir Fransız grubu Pierre'in refakatinden ayrılarak (Walter the Penniles) Meteliksiz Gautier kumandasında hareket etti. Pierre l'Hermite (Peter the Hermit= Münzevi / Keşiş Peter) emrindeki topluluk ise 20 Mayıs civarında Köln'den yola çıktı. 1 Ağustos 1096 tarihinde Anadolu topraklarına vardı. Gelmesiyle gitmesi bir olan bu ordu, 21 Ekim 1096 tarihinde Dragon savaşında Türkiye Selçuklu Sultanı I. Kılıç Arslan (1091-1107)'dan ağır bir darbe yemiş; sağ kalanlar Bizans İmparatorluğunun gönderdiği gemilere binerek İstanbul'a götürülmüşler ve yeni gelen orduları beklemek üzere İstanbul surlarının dışına yerleştirilmişlerdir⁹⁶. Böylece “ *Halkın Haçlı Seferi / Pierre l' Hermite Seferi* ”⁹⁷ olarak adlandırılan bu hareket başarısızlıkla son bulmuştur. Bu başarısız girişimin ardından, “*Birinci Haçlı Seferi*” orduları beş büyük ordu önderliğinde⁹⁸ asilzadeler, kontlar ve düklerin idaresinde doğuya doğru harekete geçmek için hazırlanmaktaydı. Dük Hugue de Vermandois, Aşağı Lorraine Dükü Godefroi de Bouillon, Güney İtalya Normanlarının

⁹⁶ Pierre'in kişiliği ve seferi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., Demirkent, *Haçlı Seferleri* , s. 11-20

⁹⁷ Pierre l' Hermite'in Seferi (Halkın Seferi) için bkz., *Gesta Francorum*, s. 2 vd ; *Raimundus Aguilers* ,s. 27; *Fulcherius Carnotensis* s. 73 ; *Petri Tudebodi*, s.17 vd ; *Roberti Monachi*, s. 83 vd; *Guiberto Novigenti* , s. 48 vd; *Ordericus Vitalis*, V, s. 28-29 vd; *Willermus Tyrensis*, I, s. 99 vd ; *Albertus Aquensis*,I, s. 7 vd; Bizans kaynağı olan *Anna Komnena*'da bu konuda bilgi mevcuttur. Bkz., s. 248 vd; Türkçe terc., s303 vd; *Runciman* ,I, Türkçe terc., Işıltan, s. 95 vd; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 12 vd;

⁹⁸ Birinci Haçlı Seferi (1096–1099) orduları çoğunlukla Kontların ve asillerin idaresinde bulunmaktaydı. Büyük bir heyecanla yola çıkan bu kalabalık topluluktan İstanbul'a ilk varan Hugue de Vermandois idaresindeki Fransız birliği oldu. 23 Aralık 1096 tarihinde ise Aşağı Lorraine Dükü Godefroi de Bouillon komutasındaki Fransızlar ve Godefroi'nin kardeşleri Boulogne Kontu III. Eustache ile Baudouin 'in bulunduğu ordu İstanbul'a ulaşan ikinci ordu olmuştu. Lorraineli Fransızlardan sonra Güney İtalya Normanlarının Lideri 8 Nisan 1096 'da İstanbul'a vardı. Haçlı Seferlerine katılan en büyük topluluğu teşkil eden ordu ise, Toulouse Kontu Raymond de Saint Gilles'in kumandasındaki Güney Fransızlarından oluşmaktaydı. Bunda sonra Kuzey Fransızlarından oluşan bir diğer büyük Haçlık kuvveti, Normandia Dükü Robert ile eniştesi Blois Kontu Etienne ve kuzeni Flandre Kontu II. Robert'in idaresinde bulunmak suretiyle İstanbul'a ulaştı. I. Haçlı Seferi'ne katılan Haçlı orduları için bkz., *Gesta Francorum* , s. 5 vd; *Fulcherius Carnotensis*, s. 72 vd; *Raimundus Aguilers*, s. 15 vd (burada yalnızca St. Gilles ve Le Puy Piskoposunun seferinden bahsedilmektedir. *Petri Tudebodi*, s. 21 vd; *Roberti Monachi*, s. 88 vd; *Guiberto Novigenti* , s. 52 vd; *Ordericus Vitalis*, c. V, s. 30-31 vd; *Willermus Tyrensis*, I, s. 116 vd; *Albertus Aquensis*, I, s. 39 vd; Bizans kaynağı *Anna Komnena*'da ise konuyla ilgili bilgi vermektedir.bkz., s. 252 vd; Türkçe terc., s. 308 vd; *Runciman*,I, Türkçe terc., Işıltan, s. 110 vd; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 21 vd.

lideri Bohemund, Toulouse kontu Raymond de St. Gilles ve Normandia Dükü Robert ile Champagne kontu Etienne de Blois ve Flandre kontu II. Robert'in idaresindeki Haçlı orduları 1096 yılının sonbaharından itibaren İstanbul'a ulaştılar.

4-Bohemund'un Sefere Katılması

a- Hazırlıklara Başlaması

Büyük toplulukları harekete geçiren bu çağrıya en son kulak verenler , “ *Güney İtalya Normanları* ” oldu. Vaazın akisleri tüm Avrupa'da yayılırken bu esnada Bohemund, üvey kardeşi Roger Borsa ile hâkimiyet mücadelesine girişmiş ve Amalfi şehrini kuşatıyordu. Tüm bunlar olurken, vaazı işiten Güney İtalyalılarından oluşan küçük gruplar, doğuya doğru yelken açmışlardı. Ancak bu gelişmeler ve hareketlilik, Bohemund'un seferin önemine dair ilgisini çekmeye yetmemişti. Ta ki Fransa'dan Büyük gruplar halinde ilk Haçlı ordularının İtalya'ya varışına dek. Bu andan itibaren Bohemund seferin önemini iyice idrak etti. Ayrıca bu sefer onun için yararlı da olabilirdi; çünkü ne amcası Sicilya Kralı Roger ne de üvey kardeşi Roger Borsa ona Güney İtalya'da huzur verecekti. Böylelikle Bohemund şansını doğu topraklarında aramaya karar verdi. Bu konuyla ilgili olarak tek şahidimiz olan *Gesta Francorum*'un anonim yazarı Bohemund'un sefere katılımını şu sözlerle dile getirir : “ *Bohemund'a gelince, bu büyük savaşçı kutsal mezara giden ve kâfirlerle savaşmaya hazır olan büyük bir Frank-Haçlı ordusunun geldiğini işittiğinde Amalfi'yi kuşatıyordu. Bunların taşıdığı silahlar, haçlar ve muharebede attıkları savaş çığlıkları hakkında dikkatli bir inceleme yapmaya başladı. Ona gelen habere göre bu Haçlılar iyi silahlanmış, İsa'nın haçının rozetini sağ kolları üzerinde ya da omuzlarında taşıyorlar ve savaş narası olarak Tanrı'nın vasiyeti! Tanrı'nın Vasiyeti! diye bağırıyorlardı. Bohemund da kutsal ruhtan ilham alarak en değerli örtüden ısmarladı ve onu hemen parçalara bölüp haç yaptırdı. Kuşatmadaki Şövalyelerin çoğu derhal ona katılmaya başladılar; çünkü onlar son derece şevклиydiler. Böylece Sicilya kontu Roger neredeyse yalnız kaldı ve Sicilya'ya geri dönmek zorunda kaldı. Ordusunu kaybettiği için de müteessir ve moralsizdi Lordum Bohemund ise*

topraklarına, evine döndü ve Kutsal Mezar'a gitmek için özenle hazırlık yaptı" ⁹⁹. *Gesta Francorum*'da da bahsedildiği üzere Bohemund bu hareketleriyle pek çok şövalyeyi galeyana getirmişti¹⁰⁰. Bunun üzerine O, derhal sefer için hazırlıklara girişti. Kendisiyle birlikte yola çıkacak olan ordusunun ihtiyaçlarına yetecek kadar para temin etti. Bohemund'a başta yeğeni Tankred ve kuzenleri Richard de Salerne (Salerneli Richard)¹⁰¹ dâhil pek çok kişi ¹⁰² eşlik edecekti¹⁰³.

b- Bohemund'un İtalya'dan Yola Çıkışı

Hazırlıkların tamamlanmasının ardından Bohemund ve refakatindekiler 1096 yılının Ekim ayının sonunda İtalya'dan Doğu'ya doğru yola çıkmak üzere ayrıldılar. Neticede Ordu İtalya'yı aştı ve doğruca Makedonya'ya ulaştı. Burada bolca yiyecek maddesi temin ettikten sonra Edirne (Andronopolis)'ye oradan da Kastoria ¹⁰⁴ ya ulaştı. Buranın halkı onları düşman olarak gördüğünden Bohemund ve ordusuna yiyecek bulma konusunda yardımcı olmadı. Noel'i burada geçiren ordu, bundan sonra yoluna devam etti

⁹⁹ *Gesta Francorum*, s. 7.

¹⁰⁰ Bohemund'un "kutsal Haç" ı kabul edip sefere çıkacağını ilan etmesinin ardından kendisine pek çok şövalye de katıldı. Bohemund'un kendi vassallarının yanı sıra ona katılanların birçoğu Sicilya'daki amcasının adamlarıydı. Yukarıda bahsettiğimiz üzere *Gesta Francorum*'un ifadesine göre, Sicilya kralı Roger, ordusunu kaybettiği için çok üzülmüştü. *Gesta Francorum*, s. 7.

¹⁰¹ Tankred of Hauteville'in (Hautevilleli Tankred) onuncu oğlu olan William, Richard of Salerne'in (Salerneli Richard) babası idi. William ve Maria'nın üçüncü çocuğu olan Richard, 1160'larda doğmuş ve 1112/1114 yılında ölmüştür. Richard'ın hayatıyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz., George T. Beech, "A Norman-Italian Adventurer in the East: Richard of Salerne 1097-1112" *Anglo Norman Studies* ,15 (1993), s. 26-40.

¹⁰² Richard Salerne'in kardeşi Ranulph, Anseli Robert, Canneslı Herman, Sourdevallı Robert, Robert-Fitz-Toustan, Humphrey Fitz -Ralph, Kont Ranulph'un oğlu Richard, Rossignuolo Kontu ve kardeşleri, Chartresli Boel, Cagnanolu Aubré ve Monte Scagliosolu Humphrey bulunmaktaydı. Konuyla ilgili olarak bkz., *Gesta Francorum*, s. 7 vd; *Ordericus Vitalis*, c. V, s. 37 ; *Yewdale*, s. 37 vd; *Runciman*, I, Türkçe terc., Işıltan, s. 119. Bununla birlikte, Bohemund'a eşlik eden ileri gelenler çoğunlukla onun akrabalarıydı. Tankred bilindiği üzere Bohemund'un kardeşi /üvey kardeşi Emma'nın oğlu yani onun yeğeniydi. Richard de Salerne ise, Robert Guiscard'ın erkek kardeşi William'ın oğlu ve Bohemund'un kuzeniydi. Onun erkek kardeşi de dolayısıyla akrabasıydı. Herman de Cannes, Robert Guiscard'ın erkek kardeşi Humphrey'in oğlu ve Bohemund'un kuzeniydi. *Ordericus Vitalis*, c. V, s. 36, n.1; bunlar aynı zamanda Güney İtalya'da fiefleri bulunan baronlar ve Norman-Frank şövalyeleri idi. bkz., *Gesta Francorum*, s. 8, n.1.

¹⁰³ *Yewdale*, s. 39; *Runciman*, I, Türkçe terc., Işıltan, s. 118-119; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 23

¹⁰⁴ Kastoria, Batı Makedonya bölgesinde yer almaktadır. Bkz., Timothy E. Gregory- A. Jane Wharton, "Kastoria" *ODB*, c. II, yay., Alexander Kazhdan, Oxford 1991. Ayrıca burası 1082'de Robert Guiscard tarafından alınmış ; fakat , daha sonra Aleksios burayı yeniden ele geçirmiştir

ve Palagonia ¹⁰⁵ adı verilen yere geldi. Ardından Bohemund ve maiyeti doğuya Vardar nehrine doğru harekete geçti, 150 kilometrelik yolu kat ederek yedi haftanın sonunda Vardar nehrine ulaştı. Buradan sonra Bohemund ve ordusu Vodena (Edessa)'yı geçerek Via Egnatia ¹⁰⁶ adı verilen yola ulaştı ¹⁰⁷.

Ordu buradan itibaren İmparator Aleksios Komnenos tarafından kendilerine gönderilen Peçenek birlikleri ¹⁰⁸ rehberliğinde yola devam edecekti. Ancak, bu esnada küçük bir anlaşmazlık yaşandı ¹⁰⁹. Ordunun tamamı nehri geçmelerine rağmen Kont Russignolo ve kardeşleri nehri geçmekte geç kalınca Peçenekler onlara, İmparatorun emri gereğince biran önce harekete geçirmek için, saldırdılar. Bunu duyan Bohemund'un yeğeni Tankred, kontu ve kardeşlerini kurtarmak amacıyla tekrar geri döndü. Peçeneklerle çatışarak ¹¹⁰ bunlardan bazısını esir aldı ve Bohemund'a götürdü. Ancak Haçlı lideri, Peçeneklerin İmparatorun emri ile hareket ettiklerini öğrenince, onları derhal salıverdi. Pek tabiidir ki Bohemund'un bu kibar davranışı altında pek çok düşünce yatmaktaydı. Bohemund, işini biliyor ve Aleksios'u kızdırmamak için büyük itina gösteriyordu. Bu olayın ardından, İmparator, *Kyriopalatios* ¹¹¹ olarak adlandırılan görevliyi Bohemund ve Onun emrindeki Haçlılara eşlik etmesi için görevlendirdi. Bu elçi, İstanbul'a varıncaya dek orduya rehberlik edecekti. Ayrıca yöre halkından erzak temin etmeleri konusunda onlara yardımcı da olacaktı. Bu halde Seres adı verilen kasabaya varan ordu burada kamp kurdu ¹¹².

¹⁰⁵Palagonia, Selanik'teki Manastır'dır. *Gesta Francorum*, s. 8, n. 5.

¹⁰⁶Via Egnatia, Draç-okhrida-Vodena –Selanik- Silivri'den geçerek İstanbul'a giden yoldur. Ayrıntılı bilgi için bkz., Cyril Mango, "Egnatia Via", *ODB*, c. I, s. 679. Bohemund, 1096 Ekiminde Amalfi kuşatmasından vazgeçerek doğuya doğru harekete geçmek amacıyla hazırlanmış ve ordusuyla birlikte Adriyatik'ten geçerek Draç ve Avlona arasında karaya çıktıktan sonra bu yol üzerinden İstanbul'a doğru ilerlemiştir. *Runciman*, I, Türkçe terc., Işıltan, s. 119; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 23–24.

¹⁰⁷ Bohemund'un İtalya'dan İstanbul'a izlediği güzergâh aşağıda dipnotta (n. 114) toplu bir şekilde verilmiştir.

¹⁰⁸ Buradan itibaren Bohemund ve ordusuna İmparator emrinde birlikler verilme nedeni, Haçlıların herhangi bir yağma akınına engel olmak ve bir yerde üç günden fazla kalmalarını önlemek içindi. *Runciman*, I, Türkçe terc., Işıltan, s. 120.

¹⁰⁹ *Gesta Francorum*, s. 9. Bu konuyla ilgili ayrıntılı bilgi Tankred döneminde ele alınacaktır.

¹¹⁰ Bu olay, 18 Şubat 1097 tarihinde olmuştur. *Gesta Francorum*, s. 9, n. 1. Ayrıca bu olayla ilgili ayrıntılı bilgi ileride Tankred döneminde verilecektir.

¹¹¹ Kyriopalatios, İmparatorluk sarayında yüksek mevkide memurluk anlamına gelmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz., Alexander Kazdan, "Kouropalates" *ODB*, c. II, Oxford 1991, s. 1157.

¹¹² Bohemund'un yol seyriyle ilgili ayrıntılı bilgi *Gesta Francorum*'dan (s. 8 vd) alınmış ve diğer kaynaklarla karşılaştırılmak suretiyle daha önce de belirttiğimiz üzere dipnot 114'de verilmiştir.

c- Bohemund'un İstanbul'a Ulaşması

Seres'den hareket eden Bohemund ve ordusu Rusa/Trakya-Keşan¹¹³ denilen şehre vardı. Buranın halkı Bohemund'a karşı oldukça misafirperverdi ve ordusu için Bohemund'a bol miktarda yiyecek getirdi. Neticede burada 1 Nisan Çarşamba günü kamp kuruldu. Bohemund orduyu Tankred'in emrine bırakarak buradan hareketle İstanbul'a gidip İmparatora, oraya önceden ulaşmış olan Haçlı liderlerinin arasında nelerin konuşulduğunu öğrenmek için yola çıktı. Tankred ise, kendisine emanet edilen Bohemund'un idaresindeki orduyu verimli bir araziye götürdü ve Paskalya günlerini burada geçirdiler. Bohemund hiç vakit kaybetmeden yola çıktı ve 8 Nisan'da İstanbul'a vardı¹¹⁴.

5-Bohemund'un Aleksios ile Görüşmesi

a-Sadakat Yemini Etmesi

Bohemund'un İstanbul'a varışı Lorraineli Fransızların Anadolu'ya geçişinden hemen sonra gerçekleşmişti¹¹⁵. Bohemund'un gelişiyle birlikte İmparator Aleksios Komnenos da bu eski düşmanına karşı önlemlerini almıştı. Bizans İmparatoru için geçmiş tecrübelerin önemi büyüktü ve düşmanını yakından tanıyor onun neler yapabileceğini çok iyi kestirebiliyordu. Bundan dolayıdır ki İmparator için Bohemund, Haçlı liderleri arasında en tehlikeli olanıydı. Bizans İmparatoru Aleksios, eski düşmanının düşüncelerini öğrenip ona göre davranmak için önce onunla görüşmeyi

¹¹³ Keşan, Edirne iline bağlı bir ilçedir.

¹¹⁴ Bohemund'un İtalya'dan İstanbul'a dek takip ettiği güzergâh hakkında bkz., *Gesta Francorum*, s. 8 vd; *Guiberto Novigenti*, s. 58 vd; *Roberti Monachi*, s. 95 vd; *Ordericus Vitalis*, c. V, s. 45 vd; *Willermus Tyrensis*, I, s. 133 vd; *Yewdale*, s. 39 vd; *Runciman*, I, Türkçe terc., Işıltan, s. 119 vd; Ayrıca Bohemund'un orduyu Tankred'in emrine bırakıp İstanbul'a vardığı tarih Hagenmeyer tarafından 8 Nisan olarak tespit edilmiştir. Krş., *Runciman*, I, Türkçe terc., Işıltan, s. 121, n. 12 ; Demirkent (*Haçlı Seferleri*, s. 23) ise, 9 Nisan tarihini vermektedir.

¹¹⁵ Daha önce bahsettiğimiz üzere İstanbul'a varan ilk ordu, Dük Hugue de Vermandois'nın ordusuydu (1096 Kasım). Ardından 23 Aralık'ta Godefroi de Bouillon'un ordusu geldi. Daha sonra Bohemund yanına aldığı birkaç şövalyesiyle 8 Nisan'da İstanbul'a vardı. Godefroi ile Bohemund'un İstanbul'a ulaştığını haber alınca Toulouse Kontu Raymond de St. Gilles ordusunu Tekirdağ'da bırakıp derhal İstanbul'a ulaştı (21 Nisan). Bunun için bkz., *Runciman*, I, Türkçe terc., Işıltan, s.110–124; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 21–27.

istedi¹¹⁶. İmparatorun amacı Bohemund ile konuşup düşüncelerinin ne yönde olduğunu anlamak ve onun kendisine bağlılık yemini edip edemeyeceğini öğrenebilmektir. Çünkü Aleksios, Bohemund’a sadakat yemini ettirip¹¹⁷ fikrini değiştirmeden biran önce onun Anadolu’ya geçmesini istiyordu. İmparator, Bohemund’un bu konuda ılımlı olduğunu gördükten sonra ona Eyüp semtinde (Kosmidon)¹¹⁸ kalması için bir yer hazırlattı. Aleksios bu tehlikeli Haçlı liderine sanki eski bir düşmanı gibi değil de çok değer verdiği bir misafiri olarak davranıyordu. Hatta Bohemund için çok çeşitli yiyeceklerden oluşan bir sofraya bile hazırlatmıştı. Bu konuda bilgi veren en güvenilir Kaynağımız *Anna Komnena*’ya göre Bohemund, Eyüp’e gidince İmparatorun emriyle kendisine zengin bir sofraya kurulmuştu. Aşçılar onun rahat etmesi için etleri pişirmeden kendisine götürüp göstermişlerdi. Bunu yapmalarını İmparator emretmişti. Ancak Bohemund İmparator ile eski husumetini göz önünde bulundurarak yiyeceklerin hepsini geri çevirdi. Bu yiyecekleri de orada bulunan hizmetkârlara verdi. Ayrıca, yemeğini kendi aşçılarına pişirtti. Ertesi gün etleri yiyen hizmetkârlara kendilerini iyi hissedip hissetmediklerini sordu¹¹⁹. Bu durum Bohemund’un İmparatora güvenmediğinin en büyük kanıtıydı. Netice olarak İşini garantiye almak isteyen Aleksios, tüm bunların ardından Haçlı liderini çağırıp ona sadakat yemini ettirdi¹²⁰. Bohemund’un yemini ile ilgili öncelikle *Anna Komnena*’nın verdiği bilgiyi nakletmek istiyoruz: “ *İmparator, Bohemund’u çağırtdı ve onun da kendisine Latinlerdeki geleneğe göre bağımlılık andı içmesini istedi. Kendi durumunun farkında olan Bohemund, Kendisinin şanlı bir soydan gelmiş olmadığını, parasal olanaklarının kısıtlı ve dolayısıyla birliklerinin sayıca azlığını, yanında ancak az sayıda Kelt bulunduğunu biliyordu. Ayrıca huyu gereği andına saygı göstermez olduğundan (görünüşte) pek hevesle İmparatorun isteğine uydu (ve aynı*

¹¹⁶Bu görüşmede Dük Godefrois ve kardeşi Baudouin de vardı. *Gesta Francorum*, s. 11 ; Krş., *Runciman I*, Türkçe terc., Işıltan, s. 121.

¹¹⁷ Aleksios’un zorla ettirmiş olduğu sadakat yemini, batılı liderlerle yapmış olduğu işbirliği ve bilhassa onlara sağladığı yiyecek ve rehber yardımı aslında İmparatorun bu macerayı idare ve Kontrol etme niyetinde olduğunu göstermekte, onun feodal bağlılık anlayışını gözler önüne sermektedir. Bkz., Jean M.Hussey, “ Byzantium and the Crusades 1081–1204 ”, *H.C*, II, yay., K.M. Setton, Madison-Milwaukee, London 1969, s. 126.

¹¹⁸ Eyüp’teki Aziz Kosmas ve Damianos manastırına yerleştirildiği Demirkent (*Haçlı Seferleri*, s. 24) tarafından kaydedilmiştir.

¹¹⁹ *Anna Komnena*, s. 265-266; Türkçe terc., s. 321-322.

¹²⁰ *Anna Komnena*, s. 266; Türkçe terc., s. 322.

bağımlılık andını o da içti).¹²¹ *Gesta Francorum*'da ise İmparatorun Bohemund'dan korktuğu gerekçesiyle ona vassallık yemini ettirdiğini ifade etmektedir¹²². Bu konuyla ilgili seferin görgü şahidi olmayan *Radulphus Cadomensis*, Bohemund'un İstanbul'a ulaştığını ve burada kendisinden sadakat yemini ya da biat olarak adlandırılan bir kulluk hizmeti anlamına gelen vassallık yemini etmesi istendiğini ve buna mecbur edildiğini nakleder¹²³. Haçlı Seferlerinin en büyük tarihçisi olan ancak seferin görgü şahidi olmayan *Willermus Tyrensis* ise, Bohemund'un İmparator'a sadakat yemini ederek İmparatorun adamı olduğunu nakleder¹²⁴.

b-İmparatorun Bohemund'a Çeşitli Hediyeler Bahşetmesi

İmparator bu yemin hadisesinin ardından Bohemund'a değerli eşyalarla dolu bir oda bahşetmiştir¹²⁵. *Anna Komnena* olayı bize şu şekilde anlatır: “ *İmparator sarayından büyük bir oda seçti ve yere her çeşit değerli öteberi yaydırdı, giysiler, altın ve gümüş paralar, daha az değerli nesneler, odayı öylesine doldurmuştu ki adım atacak yer kalmamıştı...*” Bunları gören Bohemund'un ilkten gözleri kamaşmış ve “ *bende bu kadar değerli mal olsaydı şimdiye kadar çoktan pek çok ülkenin hükümdarı olurum*” demiş, ardından “ *bana İmparatorun böylesine küçümseyici bir muamele edeceğini hiç ummazdım*” diyerek tüm bu armağanları garip bir şekilde geri çevirmiştir. Ancak İmparatorun ona bunları yeniden geri göndermesiyle ilginç bir şekilde değerli eşyaları tekrar kabul etmiştir¹²⁶.

¹²¹ *Anna Komnena*, s. 266; Türkçe terc., s. 322.

¹²² *Gesta Francorum*, s. 12, eserde ayrıca Bohemund'un bu yemini etmesine karşılık olarak İmparatorun ona “ Antakya'nın ötesinde uzunluğu 15 günde ve genişliği 8 günde kat edilebilecek mesafede olan” bir arazi vereceğini söylediğini nakleder. Bu esere, Antakya üzerinde hak iddia edebilmek için, Bohemund tarafından sonradan eklenmiş bir bilgidir ve doğru değildir.

¹²³ Tankred'in tarihini yazan Radulphus da *Gesta Francorum*'dan etkilenmiş olmalıdır. Çünkü bu kişi Bohemund'un 1107 Draç kuşatması sırasında Papaz olarak onun ordusuna katılmıştır. Radulphus da edilen yeminin karşılığı olarak İmparatorun Antakya ötesinde bir arazi parçasını Bohemund'a bıraktığını nakletmiştir. bkz., *Radulphus Cadomensis*, s. 31-32.

¹²⁴ *Willermus Tyrensis*, s.137.Runciman ise, sadakat yemini ettiğinden bahseder ve bu konuda ayrıntılı bilgi vermez. *Runciman*, I,Türkçe terc., Işıltan, s. 122.

¹²⁵ *Anna Komnena*,s. 266 ; Türkçe terc., s. 322.

¹²⁶ *Anna Komnena*, s. 266 ; Türkçe terc., s. 322.

c. Bohemund'un ve İmparatorun Planları

Sonuç olarak İmparator şimdilik isteğini gerçekleştirmiş oldu. Bu yemin hadisesi onun için çok önemliydi; çünkü Aleksios'un Haçlılara bu şekilde sadakat yemini ettirmek istemesi onun bu seferi kontrol altında tutmak istemesinden kaynaklanmaktaydı. Ayrıca İmparator Franklara, daha önceden edindiği tecrübeler doğrultusunda, hiç güvenmiyordu. Bohemund, *Anna Komnena*'nın ifade ettiği üzere¹²⁷ şanlı bir soydan gelmediği için ya da az sayıda birliği olduğu için değil, sadece uyguladığı politika gereği sadakat yemini etmede İmparator'a zorluk çıkartmamıştır. O, Bizans ile mücadele etmenin kendisini amaçlarından uzaklaştıracağını biliyordu. Bu yüzden isteklerini elde edene kadar bu büyük güç ile anlaşması gerektiğinin farkındaydı¹²⁸. Ayrıca Bohemund, Haçlı Seferleri sırasında önemli bir konumda olmayı da arzu ediyordu. Bu amaçla Aleksios'a "*Doğu'nun Büyük Domestikos*" u olmayı yani; İmparatorluğun Asya'daki bütün kuvvetlerinin başkumandanı olmayı teklif etti¹²⁹. Bunu istemesinin nedeni; Haçlı hareketinin tek lideri olabilmektir. Bohemund, "*Haçlı Hareketi*" nin lideri olabilmek amacıyla Papa II. Urbanus'tan herhangi bir söz ya da yetki almış değildi. Eğer o, İmparator Aleksios Komnenos'tan bu derece önemli bir vazife alabilirse, Haçlıların İmparatorla arasında bir köprü olacak İmparatorun adamı sıfatıyla Haçlılar da ele geçirdikleri yerleri Aleksios Komnenos adına Bohemund'a teslim edeceklerdi.¹³⁰ Fakat Bizans İmparatoruna göre bu oldukça riskliydi. Çünkü İmparator, karşısındaki kişinin itimada layık olmayan biri olduğunu biliyordu. *Anna Komnena*, İmparatorun bu konudaki tavrını ve Bohemund'a davranışını ise şu sözlerle anlatır : “ (İmparator) Giritliden Giritli doğar ilkesinin doğruluğunu (babasının bütün hınzırlıklarının Bohemund'da da görüleceğini) deneyimle biliyordu. İmparator bu komutanlık ona verilirse Bohemund'un bundan yararlanarak (Rum İmparatorluğuna bağımlılık andı içmiş) tüm kontları kendi buyruğuna alacağından ve bundan böyle, kendi özelemleri doğrultusunda her çeşit dolabı kolayca çevireceğinden çekiniyordu; ama beri yandan da Bohemund'un kendi gerçek niyetlerinin sezilmiş bulunduğu

¹²⁷ *Anna Komnena*, s. 266; Türkçe terc., s. 322.

¹²⁸ *Runciman*, I, Türkçe terc., Işıltan, s. 121.

¹²⁹ *Anna Komnena*, s. 267; Türkçe terc.,s. 323; bkz., *Runciman*, I, Türkçe terc., Işıltan, s. 121–122.

¹³⁰ *Runciman*, I, Türkçe terc., Işıltan, s. 121–122.

konusunda en küçük bir kuşku duymasını istemiyordu ve onun içinde hoş umutlar yaratarak, onu okşuyor, şöyle diyordu : ‘ bunun zamanı henüz gelmedi; ama senin içindeki güçlülük ve bana bağlılığın nedeniyle, bu da gecikmeyecek.’ ¹³¹ Neticede Bizans İmparatoru bu teklifi büyük bir ustalıklı geçiştirmeyi bildi; ancak, düşmanını da yanından uzaklaştırmıyor, ona para ve armağanlar vererek cömert davranmaya devam ediyordu¹³².

d-Haçlı Reisinin Aleksios’un Gözüne Girme Çabaları

Bohemund'un İmparator Aleksios’a vassallık yemini etmesinden sonra, I. Haçlı Seferinin en büyük ordusu olan Güney Fransızlarının başında bulunan Toulouse kontu Raymond de Saint-Gilles, İstanbul’a geldi (21 Nisan). İmparatorun emriyle kalması için temin edilen yere yerleştirilir yerleştirilmez, Aleksios’a sadakat yemini edilmesi hususunda kendisine rica edildi. Ancak Toulouse kontu bu konuda İmparator’a zorluk çıkardı. Bununla birlikte Raymond İstanbul’a varır varmaz bazı söylentiler işitiyordu; Bohemund’un İmparator Aleksios tarafından önemli bir mevkie getirileceği şayiaları Raymond’un canını sıkıyordu. St. Gilles kontu için Bohemund, tehlikeli bir rakipti. Öte yandan sadakat yemini etmesi konusunda Aleksios tarafından sürekli baskı altında

¹³¹ *Anna Komnena*, s. 267; Türkçe terc., s. 323.

¹³² Bohemund’un İstanbul’a varışı İmparator ile olan görüşmeler, Bohemund’un ona sadakat yemini etmesi gibi konular *Anna Komnena*’da (s. 264 vd ;Türkçe terc., s. 320 vd) ifade edilenin aksine İmparatorun aleyhinde bir şekilde *Gesta Francorum*’da (s.11 vd.) anlatılmaktadır. Ayrıca, *Anna Komnena*’da ifade edilmeyen, daha önceki satırlarda bahsettiğimiz üzere Bohemund’un İmparator Aleksios ile yaptığı varsayılan gizli anlaşma Runciman’a göre Bohemund’un emriyle *Gesta Francorum*’a (s. 12) dâhil edilmiştir. Bohemund’un İstanbul’a gelişi ve sadakat yemini ile ilgili olarak ayrıca bkz; *Fulcherius Carnotensis*, s. 79; *Raimundus Aguilers*, s. 23 vd (bu iki kaynakta diğer liderlerle birlikte verilmektedir.); *Radulphus Cadomensis*. 31-32 (Gesta’daki bilgiler doğrultusunda bilgi vermiştir); *Guiberto Novigenti*, s. 60–61 (bu kaynakta, Gesta Francorum’da yer alan bilgiler mevcuttur. Aleksios’la yapıldığı varsayılan gizli anlaşma da burada yer almaktadır); *Roberti Monachi*, s. 99–100 vd (burada Frankların İmparatora yemini başlığı altında verilmiştir. ayrı şekilde Bohemund’dan bahsedilmemiştir. burada İmparatorun da onları maddi manevi destekleyeceğine dair yemini yer almaktadır) ; *Yewdale*, s.42 vd; *Runciman*, I, Türkçe terc., Işıltan, s. 121 vd; ayrıca konuyla ilgili olarak bkz., R.D. Thomas, “ Anna Comnena’s Account of the First Crusade ” *Byzantine and Modern Greek Studies*, 15 (1991), s. 281–282 (burada ise Bohemund’un Aleksios ile görüşmesi verilmektedir) ; John France , “Anna Comnena, the Alexiad and the First Crusade ” , *Reading Medieval Studies*, 10 (1983), s. 24–25.

tutuluyordu; ama kont, sadakat yemini etmek istemedi¹³³, eğer Bohemund seferin lideri konumuna getirilecek olursa, onun boyunduruğu altına girmeyi kabullenemezdi. Zaten Raymond'un en önemli amacı Haçlı Seferinin askeri lideri olabilmektir. Pek tabiidir ki Raymond ve Bohemund'un istekleri aynı doğrultuda olduğundan Bohemund, Raymond için önemli bir rakip olmuştur. Bu sebepten dolayı Kont, İmparatora eğer Aleksios'un kendisi bizzat seferin başında olursa kendisinin de onun emrinde olacağını belirtti. İmparator ise onun bu sözlerine karşılık İmparatorluk topraklarını terk edip kutsal topraklara gitmesi için şartların uygun olmadığı cevabını verdi. Raymond'un yemin etme konusunda sorun çıkarması ise diğer Haçlı arkadaşları tarafından tepkiyle karşılanmış; ancak, en ilginç tepki Bohemund'dan gelmişti. Bohemund'un amacı İmparatorun gözüne

¹³³ Raymond'un ordusunda yer alan ve seferin görgü şahidi olan *Tarihçi Raimundus Aguilers*, Raymond de St. Gilles'in sadakat yemini konusunda bize oldukça önemli bilgiler aktarmaktadır. Kontun ordusunu bırakarak İstanbul'a ulaştığını burada çok hoş bir şekilde karşılandığını ve bu karşılanmanın ardından İmparator tarafından vassallık andı içmesi konusunda uyarıldığını nakleder. Raimundus, Kontun kimsenin hükmü altına girmek istemediğini ve Aleksios'un ordunun başına geçip onlarla beraber Kudüs'e gelmesini istediğini de bildirir. İmparatorun ise başkenti bırakıp onlarla gelmesinin tehlikeli olacağını söylediğini de nakleder. *Tarihçi Raimundus*, Bunun ardından İmparatorun tekrar onun ant içmesini diğer prensler gibi sadakat yemini etmesi gerektiğini ve bunu yaptığı takdirde onu çok çeşitli hediyelerle mükâfatlandıracağını da nakleder. Ayrıca bu sırada Bohemund'un, Kontun İmparatora karşı gelirse kendisinin Aleksios'un yanında yer alacağını da ifade eder. Neticede Raymond İmparatorun hayat ve şerefine saygı göstermeyi ve ne kendisi ne de adamları tarafından onun zararına hiçbir şey yapılmayacağına dair yemin etmiş olduğu; ancak, İmparatora sadakat yemini etmeyi yani onun boyunduruğu altına girmeyi kabul etmediği *Raimundus* tarafından bize nakledilir. Bununla birlikte eserin çevirisini yapan yazar dipnotta (İngilizce terc., s. 24, n. 10) buna benzer bir yeminin Güney Fransa'da çok yaygın olduğunu belirtir ve gerçekte Raymond de St.Gilles'in kendi memleketindekine benzer bir yemin etmiş olduğunu ifade eder. Ayrıca çeviriyi yapan yazar yine aynı dipnotta bu yemin ile Raymond'un İmparatorun vassalı olmadığını da ifade eder. *Raimundus Aguilers*, s. 22-24; Yine seferin görgü tanığı olan *Fulcherius Carnotensis* ise, (s. 79- 80) beş büyük Haçlı Seferi ordusunun İstanbul'a varışıyla Haçlı yemini etmeyen liderin bir tek Raymond olduğunu vurgular. *Gesta Francorum* (s. 13) , Raimundus ile paralel bir ifade kullanır ve olayı şöyle nakleder: “ ...bu yüzden Kont arkadaşlarının tavsiyelerini tuttu ve Aleksios'un hayatına ve şerefine saygı göstereceğine dair yemin etti. Ve onun zararına hiçbir şey yapılmayacağını söyledi. Fakat sadakat yemini etmesi sorulduğunda hayatı pahasına da olsa bunu yapmayacağını söyledi.” Ayrıca *Runciman* bu konuda şu yorumu yapar (I, Türkçe terc., Işıltan, s. 126, n. 18) Raymond'un sadakat yemini etmek istememesinin nedeni Bohemund'a karşı olan kıskançlığından kaynaklanmaktaydı. Ancak Runciman bu konuda başka bilgiler de vermiştir. Raymond'un ve ordusunun İstanbul yolu üzerinde Peçeneklerle yaşadığı çatışmalar, Le Puy Piskoposu Adhemar'ın onayı olmadan sadakat yemini etmekten çekinmesi gibi hususlar nedeniyle tam karar vermekte zorlanmaktaydı. Fakat onun İmparatora Haçlı ordularını Aleksios'un bizzat kendisi yönetmesi ve kutsal topraklara onlarla birlikte gelmesi durumunda onun emrinde seve seve hizmet edeceğini belirtmesi bu durumu açıklığa kavuşturur ve onun sadakat yemini etmemekteki ısrarının tamamen Bohemund'a duyduğu kızgınlık ve kıskançlıktan ileri geldiğini ortaya koyar. Bununla beraber *Runciman* (s. 126) Kontun 26 Nisan tarihinde metni değiştirilmiş bir yemin verdiğini nakleder. Demirkent ise (*Haçlı Seferleri*, s. 26) Kontun “ Kendisi ve ordusu İmparatorun aleyhinde hiçbir girişimde bulunmayacaktı, fakat İmparatoru efendisi olarak tanımayacaktı.” şeklinde bir ifadeye yer vermektedir. Sonuç itibarıyla Kont sadece İmparatora karşı saygılı olacağı konusunda ve onun aleyhine bir iş çevirmeyeceği konusunda söz vermiştir. Ancak İmparatorun boyunduruğu altına girmek demek olan vassallık andını içmeyi kabul etmemiştir. Biz böylelikle onun vassallık andı etmemiş olduğunu kabul edebiliriz.

girebilmekti ve o Raymond'a eğer İmparator'a bu konuda karşı çıkarsa kendisinin Aleksios'un tarafını tutacağını belirtmiştir. Neticede de Raymond İmparatorun hayatına ve kişiliğine karşı saygı duyacağı konusunda ve onun zararına hiçbir şey yapmayacağı konusunda söz verdi; ancak, onun boyunduruğu altına girmeyi, vassalı olmayı kabul etmedi; yani vassallık andı içmedi. Bu gerilim de sona erdikten sonra, İmparator ile Raymond'un ilişkileri¹³⁴, Bohemund'un Anadolu'ya gitmek üzere İstanbul'dan ayrılmasıyla düzelmiş oldu¹³⁵.

B-Haçlı Ordusunun Antakya'ya İlerleyişi

1- Haçlı Kuvvetlerinin Birleşmesi ve İznik'in Bizans'a teslimi

Olaylı yemin hadisesinin ardından Haçlı ordusu yoluna devam etmek üzere yavaş yavaş toplanmaya başladı. Godfroi de Bouillon'un ordusu Pelekanon'u¹³⁶ 26

¹³⁴ İmparator ile Raymond'un ilişkileri Bohemund'un ordusu ile birlikte Anadolu yakasına geçirilmesi üzerine düzelmiştir. *Runciman* 'ın ifadesine göre (I, Türkçe terc., Işıltan, s. 126), ilişkilerin düzelmesinde Le Puy Piskoposu Adhemar'ın da bu konuda etkili olduğu belirtilmiştir. Anna'da konuyla ilgili şu kayıt yer alır; İmparator St. Gilles'e: “ ... Frankların niyetleri hakkında duyduğu kuşkuları tüm çıplaklığıyla açıkladı. Onunla bu konu hakkında uzun uzadıya konuşmalar yaptı ve deyim yerindeyse, içinin kapılarını ona açtı; her şeyi ona açık seçik anlattıktan sonra, ona, Bohemund'un haince dolaplarını sürekli olarak gözaltında bulundurmasını ve eğer bu kişi içtiği andı çiğnemek isterse, olanaklı her çareden yararlanarak, onun tasarılarını engellemesini öğütledi.” St. Gilles, İmparatora şöyle yanıt verdi: “Bohemund'un and çiğneyiciliği ve hilebazlığı kendisine atalarından miras olarak geçme huyudur. Eğer andını çiğnenmezse bu pek olağanüstü bir mucize olur...” *Anna Komnena*, s. 267-268 ; Türkçe terc., s. 323-324.

¹³⁵ Raymond de St.Gilles'in İstanbul'a yolculuğu ve İmparator ile ilişkileri için bkz. *Raimundus Aguilers*, s. 21 vd; İmparator Aleksios ve Raymond arasında geçen bu vassallık konusu için bkz., aynı yazar, s. 23-24; *Gesta Francorum*, s. 13; *Fulcherius Carnotensis*, s. 79-80; *Anna Komnena* (s. 267-268 ; Türkçe terc., s.323-324) ise bu konudan bahsetmemiştir. Yalnızca İmparatorun Raymond ile uzun bir konuşma yaptığı bahsedilmekte ve İmparatorun Raymond'u samimiyeti ve dürüstlüğünden dolayı sevdiği ifade edilmekte; ayrıca, Bohemund'a karşı dikkatli olması için onu uyardığından söz edilmektedir. *Ordericus Vitalis*, (c. V , s. 51) diğer tüm kaynaklarla paralellik gösterir; *Yewdale* , s.45; *Runciman* I, Türkçe terc., Işıltan, s. 125-126 ; ayrıca Kontlar arası yaşanan bu çekişmeler için bkz., Mehmet Ersan, “Birinci Haçlı Seferine Katılan Asiller Arasında Cereyan Eden Mücadeleler ”, *Türk kültürü İncelemeleri Dergisi*, 2 (2000), İstanbul 2000, s. 31-48.

¹³⁶ *Anna Komnena*'nın ifadesinden (s. 251; Türkçe terc., s. 306), burasının Kibotos'a hareket eden gemilerin iskelesine yakın olduğu ve İstanbul ile rahat bir bağlantısı bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu yerden bahseden tek Bizanslı yazar olan İoannês Kantakuzenos burasını bugünkü Gebze'nin doğusunda olduğunu belirtir. Ramsay (*Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, Türkçe terc. M. Pektaş, İstanbul 1960, s. 202) ise, Pelakanon'un Kadıköy yakınlarında olduğunu ifade etmektedir. *Runciman* (I, Türkçe terc., Işıltan, s.117, n. 5)'da yer alan bilgiye göre ise ; Pelekanon'un yeri kesin olarak belli değildir. Leib burasını İzmit'in 30 Km. batısında bulunan Hereke olarak ifade etmektedir. Altan, “ Haçlı Ordularının

Nisan gibi terk etti ve İzmit'e vardı. Burada üç gün bekleyerek, Tankred'in emrindeki Bohemund'un kuvvetleriyle ve Pierre l'Hermite ile onun seferinden arta kalan adamlarla birleşti. Bohemund, İmparator ile ordunun ikmal işlerini konuşmak üzere birkaç gün daha İstanbul'da kalmıştı. Godefroi ise orduyu İzmit'ten Kibotos'a¹³⁷ sevk etti ve burada güney yönüne doğru Türkler tarafından bozguna uğratılan Pierre'in adamlarının mahvoldukları vadiye (Drakon)¹³⁸ yönlendirdi. Dük buradan beraberindeki Haçlı ordusuyla birlikte 6 Mayıs'ta İznik'e ulaştı¹³⁹. Haçlılar burada karargâh kurdular. Bu esnada İmparator da ordusuyla İstanbul'dan Anadolu tarafına geçerek Pelakanon'a gelmişti. Aslında İmparatorun düşüncesi İznik önünde bulunan Haçlılara katılmaktı.¹⁴⁰ Bu konuyla ilgili olarak Bizanslı prenses *Anna Komnena* da bu olaya değinir ve bize şu bilgiyi nakleder: "... Aslında İmparator Türklere karşı seferinde onlarla birlikte savaşmak istiyordu ama bu tasarısının yararını ve zararını tartınca tasarıdan vazgeçti. Çünkü gördü ki Keltlerin sayısız kalabalıkta ordusu ile Rum ordusu karşılaştırılabilecek gibi değildi. Üstelik Latinlerin çok oynaklı davranışlı (güvenilmez) olduklarını bildiğinden bu düşüncesinden vazgeçti... Yine de sefere katılmasa bile sanki onlarla birlikte imiş gibi keltlere (Haçlılara) yardım sağlaması gerektiğinin bilincindeydi." ¹⁴¹ Anna'nın da ifade ettiği gibi kendisi oradaymış izlenimi vererek Haçlılara destek oldu. Böylece İmparator, Tatikios'u ve kumandan Tzitas'ı 2000 kişilik bir okçu birliği ile Haçlıların yanına yolladı¹⁴². Bizans İmparatoru Haçlılara bu şekilde yardım ederken Haçlı Seferinin en önemli liderlerinden biri olan Raymond da 16 Mayıs'ta buraya

Anadolu'da Geçtiği Yollar ", s. 572, n. 4; Umar'a göre burası, İzmit körfezi'nin en dar yeri yakınında, kuzeyinde yer alır. Bkz., Bilge Umar, *Türkiye'deki Tarihsel Adlar*, 2. Baskı, İstanbul 1993, s. 649.

¹³⁷ Kibotos (Civetot) , İzmit körfezinin güney sahilinde yer alır. Bizanslılar tarafından Kibotos, Haçlılar tarafından Civetot olarak adlandırılır ve Aleksios tarafından, kendi İngiliz kökenli ücretli askerleri için Helenopolis (Yalova)yakınında inşa edilmiş bulunan müstahkem bir karargâhtır. Krş. *Ordericus Vitalis*, c.V, s. 39; *Runciman*, I, Türkçe terc., Işıltan, s. 100 ve n. 10. *Umar*, buranın İzmit körfezi ağzı yakınında yer aldığını ifade eder. *Umar*, s. 437.

¹³⁸ *Anna Komnena* Türkçe terc., s. 307, n. 1'de Drakon vadisi dil deresi olarak geçmektedir. Ayrıca bkz., *Umar*, s.224-225 ; Altan ise şu bilgiyi verir : " buraya giden yol, bugünkü Altınova'da vadiye giren yoldan geçmiş olmalıdır.Bu istikamet Altınova'dan sonra Ayazma-Akçukur-Taşallı-Valide Köprü-Yalakdere-Kızderbent-Bayındır güzergâhından geçerek Boyalıca'da İznik Gölü kıyısına çıkmaktadır" . Bkz., Altan, " Haçlı Ordularının Anadolu'da Geçtiği Yollar ", *Belleten*, s. 572, n.5.

¹³⁹ Ana Haçlı ordusunun Anadolu yakasına geçirilmesi konusunda bkz., *Anna Komnena* , s. 269 vd; Türkçe terc., s. 325 vd ; *Gesta Francorum*, s.14 vd; *Albertus Aquensis*, I, s. 60 vd.

¹⁴⁰ Demirkent, "Tatikios", *Belleten*, s.105.

¹⁴¹ *Anna Komnena*, s.271-272 ; Türkçe terc., s. 327-328.

¹⁴² Aleksios'un bu konudaki düşünceleri ve Haçlılara yaptığı yardım için bkz., *Anna Komnena*, s.271-272; Türkçe terc., s. 327-328; Demirkent, " Tatikios ", *Belleten*, s.105.

gelerek İznik surlarının güney kesimini kuşatmış oldu. Bohemund ise bu tarihten iki veya üç gün önce ordusunun başına geçmişti kuşatmanın devam ettiği günlerde 3 Haziran 1097 tarihinde Robert de la Normandia ile Etienne de Blois'nın de kuvvetleriyle İznik önüne gelmesiyle birlikte Haçlı ordusu tamamen toplanmış oldu¹⁴³. Böylece bir araya gelen Haçlı ordusunun¹⁴⁴ kutsal topraklara giden yolu üzerindeki ilk hedefi Türkiye Selçuklu devletinin başşehri İznik olmuştur. 14 Mayıs tarihinde başlayan kuşatma, İznik şehrinin 18 Haziranı 19 Hazirana bağlayan gece Türkler tarafından Bizans'a teslim edilmesiyle son bulmuştur¹⁴⁵.

2-Tatikios'un Haçlıların Hizmetine Verilişi

Buradan sonra Haçlılar hedeflerine doğru ilerlemek için Anadolu topraklarında yürüyüşlerine devam etmişlerdir. İznik şehrinin düşmesinden 1 hafta sonra (19–26 Haziran) 26 Haziran tarihinde¹⁴⁶ Haçlı öncü kuvvetleri yola koyulmak için harekete geçtiler. Haçlılardan bir kısmı Manuel Butumites emrine verilerek¹⁴⁷ İmparatorun hizmetine girmiş, diğer Haçlı kuvvetleri ise Bizanslı kumandan Tatikios¹⁴⁸

¹⁴³ *Runciman*, I, Türkçe terc. , Işıltan, s.136–137; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 26–27.

¹⁴⁴ Haçlı ordusunun tamamen toplanmasıyla ilgili olarak ; *Anna Komnena* (s. 269 ;Türkçe terc., s. 325) Ordunun bir bölümünün deniz yoluyla Pelakanon'dan Kibotos'a gittiğinden bahseder. *Gesta Francorum* (s. 14 vd.), Godefroi'nin İznik'e yürüyüşünü anlatır; Yine *Gesta*'da (s. 14), Raymond'un İznik'e varışı kaydedilmiştir. *Albertus Aquensis* (I, s. 60), Godefroi'nin Pierre ile birleşmesinden bahseder. *Runciman*, I,Türkçe terc., Işıltan, s. 136–137.

¹⁴⁵ İznik şehrinin Haçlılar tarafından kuşatılması ve Türkler tarafından Bizans'a teslimi konusunda ayrıntılı bilgi için bkz., Zoé Oldenburg, *The Crusades*, İngilizce terc., Anne Carter, s.87-91 ; Jean Richard, *The Crusades c.1071- c.1291*, İngilizce terc., Jean Birrell, s.48-49 ; Hans Eberhard Mayer, *The Crusades*, İngilizce terc., John Gillingham, s.49-50 ; G.A. Campbell, *The Crusades*, s. 95-101; Robert Payne, *The Crusades A History* , s. 67-70; Jonathan Riley-Smith, *The Crusades A Short History*, s. 26; *Runciman*, I, Türkçe terc., Işıltan, s. 137-138; Demirkent, *I. Kılıç Arslan* ,s.24-28; aynı yazar, *Haçlı Seferleri*, s. 29-33; aynı yazar, “ İznik'in Haçlılar Tarafından Kuşatılması ” , *Haçlı Seferleri Tarihi*,s.21-42.

¹⁴⁶Haçlı ordularının hareket ediş tarihi ile ilgili olarak bkz., *Runciman*, I, Türkçe terc., Işıltan, s. 141, n. 13.

¹⁴⁷ *Anna Komnena* (s. 275 ; Türkçe terc., s. 332), Franklardan bazılarının Butumites'in yanında kaldığını ifade eder.

¹⁴⁸ Selçuklu Türklerinin Bizans sınırlarına kadar dayanmaları üzerine Bizans İmparatorluğu doğal olarak Türklerle yakın temasa geçmiş ve bunun sonucunda İmparatorluğun politikası gereği yabancı askerleri, özellikle de Türkleri ordusuna katmıştır. İşte bunlardan ilki ve en önemlisi bir Türk olan Tatikios'tur. Tatikios, İmparator Aleksios Komnenos'un babası İoannês Komnenos tarafından esir alınmış bir Selçuklu Türküdür ve Aleksios'un tahta çıkmasının ardından *Megas Primikerios* unvanını almıştır. Aleksios'un görevlendirdiği pek çok seferde; Güney İtalya Normanlarına karşı, Peçeneklere karşı hep İmparator adına

rehberliğinde¹⁴⁹ yola devam etmiştir. Bundan önce ise, yani şehrin teslim edilmesinden hemen sonra, Haçlı reislerini bulunduğu yere, Pelakanon'a çağıran İmparator, Antakya'ya doğru yola çıkmalarından önce onlarla tekrara konuşmak istedi. Haçlılara Anadolu'dan geçişleri sırasında kendilerine yol göstermek amacıyla yardımcı olacak bir Bizans birliği vereceğini söyledi. Haçlı reislerinin Pelakanon'dan ayrılmasından sonra İmparator Haçlılara rehberlik edecek olan Bizans birliğinin başına Tatikios'u geçirdi. Bu konuda tek kaynağımız olan *Anna Komnena* ise Tatikios'un Haçlıların rehberliğine verilmesini ve onun görevini şu şekilde ifade eder: "...(*İmparator*) *O sırada Büyük Primikerios rütbesine sahip bulunan Tatikios'u, Buyruğundaki birlikle, onların komutasına verdi. Tatikios'un görevi her gerekli durumda onlara yardımcı olmak, onları tehlikelere karşı korumak ve onların Tanrı nasib ederse ele geçireceği kentlerin yönetimini devralmaktı.*" ¹⁵⁰ Netice itibariyle kaynağımızın verdiği bilgi açık bir şekilde, Tatikios'un, İmparatorun aldığı önlemlerin bir sonucu olarak Haçlıların rehberliğine verildiğini ortaya koymaktadır.

Böylelikle Haçlı ordusu ilk olarak Sakarya köprüsü yanındaki Osmaneli'ne (Lefke)¹⁵¹ vardı. Bu köyde yapılan toplantıda ordunun ikmal ve iâşe işini kolaylaştırmak için iki kola ayrılmasına karar verildi; ayrıca, bu derecede büyük olan bir ordunun aynı anda ilerlemesi çok zor olacaktı. Neticede ordu ikiye ayrıldı. Bu kollardan birincisi İtalya ve kuzey Fransa Normanlarından Flandre kontu ile Etienne de Blois'nın birliklerinden ve Bizanslı kılavuzlardan oluşuyor; ikinci kolu oluşturan grup ise güney Fransalılar Lorraineliler ve Vermandois kontunun kuvvetlerinden meydana geliyordu¹⁵². Birinci ordunun lideri Bohemund, ikincisinin ise Raymond de Toulouse (Raymond de st.

savaşmış ve Haçlılara Antakya'ya kadar refakat eden Bizans birliğinin başında bulunmuştur. Tatikios, 1099 yılında ise *Kephale Periphanestate* (en şanlı amiral) unvanını alarak Bizans deniz kuvvetleri amiralliğine atanmıştır. Tatikios ile ilgili bilgi için bkz., Işın Demirkent, "Tatikios, (Türk Asıllı Bir Bizans Kumandanı)" ,*Belleten*, LXVII/ 248 (2003 Nisan) , s. 93–110;Yonca Anzerlioğlu, " Bizans İmparatorluğu'nda Türk Varlığı ", *Türkler*, c. 6, Ankara 2002, s. 218–232;

¹⁴⁹ *Anna Komnena* , s. 276 ; Türkçe terc., s. 332; *Willermus Tyrensis*, I, s. 150.

¹⁵⁰ *Anna Komnena* , s. 276; Türkçe terc., s. 332.

¹⁵¹ Lefke, şimdiki Bilecik iline bağlı Osmaneli kasabasıdır. *Umar*, s. 512.

¹⁵² *Gesta Francorum* (s. 18),birinci kolda diğer birçok kişiyle birlikte Bohemund, Robert the Norman/ Normanlı Robert ve Tankred'in bulunduğunu; diğer kolda ise St. Gilles Kontu, Dük Godefroi, Le Puy Piskoposu, Hugh the Great/ Büyük Hugh ve Flanders Kontu ile diğerlerinin olduğunu nakleder.

Gilles)idi¹⁵³. Bu toplantının ardından Haçlılar Eskişehir yakınındaki Dorylaion (Şarhöyük) yönünde yola devam ettiler¹⁵⁴. Bohemund'un liderliğindeki birinci kolu oluşturan Haçlı ordusu Eskişehir'in kuzeybatısındaki Sarısu ovasında ordugâh kurdukları esnada Selçuklu sultanı I. Kılıç Arslan'ın saldırısına uğradı (1 Temmuz 1097/Dorylaion savaşı). Türklerin kahramanca mücadele etmelerine rağmen, Haçlılar; sayıca üstün olmaları neticesinde Türkleri mağlup ederek yollarına devam ettiler. Bu zafer Haçlılar adına büyük bir başarı olmuştu¹⁵⁵.

3-Takip Edilecek Güzergâh Hakkında Yapılan Görüşmeler

Dorylaion savaşının ardından Haçlı ordusu dinlenmek amacıyla Eskişehir'de iki gün daha kaldı. Bundan sonra Haçlılar yine yollarına devam ettiler ve 3 Temmuz'da yürüyüşe geçtiler. Ancak hangi yolu takip etmeleri konusunda karar vermeleri gerekiyordu¹⁵⁶. Haçlılar için en kısa yol Ankara'dan Konya'ya inendi¹⁵⁷. Ancak yaz sıcağında ağır teçhizata sahip büyük bir ordunun kurak Tuz gölü havzasından¹⁵⁸ geçmesi imkânsız denecek kadar zordu. Neticede Haçlılar Akşehir (Philomelion) üzerinden Konya'ya İnmeye karar verdiler. Kararlarını uygulamak üzere yola koyulan ordu, burada kötü bir sürprizle karşılaştı. Kılıç Arslan, yol üzerindeki bölgeyi boşaltmış tarlaları

¹⁵³ *Gesta Francorum*, s. 18; *Runciman*, I, Türkçe terc., Işıltan, s. 141; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 34; Altan, “Haçlı Ordularını Anadolu’da Geçtiği Yollar” , *Belleten*, s.573.

¹⁵⁴ *Anna Komnena*, s. 276 ; Türkçe terc., s. 332; *Gesta Francorum*, s.18; *Albertus Aquensis*, I, s. 83; *Willermus Tyrensis*, I, s. 169 vd ; *Runciman*, I, Türkçe terc., Işıltan, s. 141.

¹⁵⁵ Dorylaion Savaşı ile ilgili *Anna Komnena*,s.276 ; Türkçe terc., s. 332 ve *Gesta Francorum* , s. 18 vd. ayrıntılı bilgi yer almaktadır. Ayrıca, Fulcherius *Carnotensis* (s. 83 vd.)’da ayrıntılı malumat vermiştir. *Raimundus Aguilers*, s. 27–28; *Albertus Aquensis*, I, s. 84–86; *Willermus Tyrensis*, (I, s. 168 vd)’de bilgi verilmektedir. Bu savaşla bağlantılı ve Türklerle ilgili *Gesta Francorum* (s. 21)’un yazarı şu ilginç ifadeyi kullanmıştır: “ ...Eğer onlar kutsal Hristiyan âlemine dayanmış olsalardı, üçlü bir tanrı inancını kabul etselerdi... Onlardan daha güçlü daha cesur ve daha usta askerler olamazdı...” ; ayrıca bkz., *Runciman*, I, Türkçe terc., Işıltan, s. 142–143

¹⁵⁶ Franklar yollarda başlarına gelen her türlü terslikten Bizanslı görevlileri sorumlu tutuyorlardı bkz., *Runciman*, I, Türkçe terc., Işıltan, s. 144 ve n.18.

¹⁵⁷ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 36; Ayrıntılı bilgi için bkz., Altan “Haçlı Ordularının Anadolu’da Geçtiği Yollar” , *Belleten*, s. 573.

¹⁵⁸ Kurak Tuz gölü Havzasının çöl olarak adlandırılması doğru değildir. Bu tabir *Gesta Francorum* (s.23) da “susuz ve sakini olmayan” şeklinde belirtilmiş; eserin çevirisini yapan yazar ise dipnotta (n. 2) bunu “Anadolu çölü” şeklinde adlandırmıştır. Bu adlandırma, çeviriyi yapan yazarın Anadolu coğrafyasından habersiz olduğunu göstermektedir. Anadolu’nun bazı iç bölgeleri kurak bir iklime sahiptir; ancak, çöl özelliği göstermemektedir. Neticede burayı çöl olarak adlandırmak doğru olmaz. Aynı şekilde *Runciman*,(s. 144) ve Demirkent (*Haçlı Seferleri*, s. 36) de “Tuz çölü” ifadesini kullanmaktadırlar.

yaktırıp kuyuları pislettirmişti ¹⁵⁹. Bu durum Haçlıların sıkıntılı bir yolculuk yapmasına sebep olmuştu. *Gesta Francorum*'un yazarı Haçlıların bu sırada yaşadığı sıkıntıyı bize oldukça canlı bir şekilde tasvir eder: “... Zor zoruna sağ kaldık, çünkü açlık ve sıkıntıdan çok sıkıntı çektik, dikenli otlardan başka yiyecek hiçbir şey bulamadık böyle yiyecekler sayesinde çok zor bir şekilde hayatta kalabildik. Fakat atlarımızın çoğunu kaybettik bunun için şövalyelerimizin çoğu piyadeler gibi yürümek zorunda kaldılar. At sıkıntısı yüzünden öküzleri binek hayvanı yaptık hatta keçileri, koyunları ve köpekleri de yük hayvanı olarak kullandık.” ¹⁶⁰ *Fulcherius Carnotensis* ise, Haçlıların yolculukta çektiği sıkıntıyı şu şekilde dile getirmektedir : “ şimdi söyleyeceklerim sizleri belki güldürecek belki de ağlatacak, yük hayvanları ölmüş olan adamlarımız, kıyafetlerini, yiyeceklerini yani bu sefer için ihtiyaçları olan tüm mallarını koçlara, domuzlara ve köpeklere yüklemişlerdi. Bu küçük hayvanların sırtları, taşıdıkları yüklerin ağırlığından yara oldu. Atları ölen bazı şövalyeler ise binek hayvanı olarak öküzleri kullanmak zorunda kalmışlardı.” Ayrıca *Fulcherius* Haçlıların bu çektikleri sıkıntı içinde nasıl birlik olduklarını da şu sözlerle anlatmaktadır : “ Ordumuzda farklı dilleri konuşan adamlar görmek mümkündü. Aramızda Franklar, Felemenkler, İngilizler, İskoçlar, İtalyanlar, Rumlar ve Ermeniler gibi farklı milletlerden pek çok insan vardı. Hepimizin dili farklı olmasına rağmen bizler Tanrı'nın sevgili oğullarıydık ve adeta tek bir beyin olmuştuk. Eğer birimizin malı mülkü kaybolduysa bulan günlerce onu saklar ve sahibine hemen iade ederdi.”¹⁶¹ Netice itibarıyla Kılıç Arslan herhangi bir kayıp vermemek için, Haçlılar Türklerin bulunduğu bölgeye geldiğinde halkı buralardan geri çekmiş böyle akıllıca bir tedbir alarak kaynakların da ifade ettiği üzere Haçlılara bu şekilde ağır kayıplar verdirmiştir. Buradan hareketle Haçlılar, uzun ve zahmetli bir yolculuğun ardından Bolvadin (Polybotos)'i geçtikten sonra ana yoldan ayrılarak Pisidia Antiokheiasına (Yalvaç)¹⁶² yönelmiş; ardından Sultandağı geçitlerinden ilerleyerek Akşehir yakınında bulunan ana yola yeniden devam etmeye karar vermişler ve Ağustos ayının ortasında

¹⁵⁹ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 36

¹⁶⁰ *Gesta Francorum*, s. 23,

¹⁶¹ *Fulcherius Carnotensis*, s. 88.

¹⁶² *Gesta Francorum* (s. 23) , buraya Pisidia Antiocheia'sı demez; ancak, Konya'ya varmadan önce verimli, her türlü yiyecek maddesinin bulunduğu yere geldiklerini ifade eder. *Fulcherius Carnotensis* (s. 87–88) ise, Lesser olarak adlandırılan Pisidia'daki Antiocheia'a vardıklarını nakleder ve burada karşılaştıkları çiftlik ürünleriyle az da olsa karınlarını doyurduklarını ifade eder. Ayrıca bkz., *Willermus Tyrensis*, I, s. 175.

Türkler tarafından tamamen terkedilmiş Konya şehrine varmışlardır. Ordu, Meram'da birkaç gün dinlenmiş ve burada yeteri kadar yiyecek ve su bulmasının ardından Ereğli (Heraklea) yönüne doğru yeniden harekete geçmiştir. Bu esnada Haçlılar ile Türkler arasında küçük bir çatışma yaşanmış, sonuçta Türkler buradan çekilerek Ereğli'yi Haçlılara terk etmişlerdir ¹⁶³.

Ana Haçlı ordusu Ereğli'ye vardığında takip edilecek yol üzerinde tekrar müzakerelere başladı. Takip edilecek yol, Toros dağları üzerinden ve Gülek boğazından Çukurova'ya ulaşan ve oradan da Antakya'ya giden yol olabilirdi; fakat bu yol, oldukça dik ve dardı. Neticede Haçlılar, Tatikios'un tavsiye ettiği Ereğli'den sonra Kayseri, Maraş üzerinden anti Torosları aşip Amanos Dağları'nı geçerek Antakya'ya inen yolu tercih ettiler. Böylelikle ordu, Türklerin elinde bulunan Çukurova'dan geçmek yerine Ermenilerin çoğunlukla oturduğu bölgelerden geçmeye karar verdi. Bu sırada Haçlılar Ereğli'deyken; Bohemund'un yeğeni Tankred ile Godefroi'nın kardeşi Baudouin ana ordudan ayrılarak Çukurova'ya gitmeye karar verdiler ¹⁶⁴.

Birleşik Haçlı ordusu Ereğli'den sonra kuzeydoğuya doğru Kayseri yolunu seçmişti. Haçlılar Augustopolis¹⁶⁵ köyü yakınlarında Türklerinin saldırısına uğramalarının ardından yollarına devam ederek Eylül ayı sonlarında yine Türkler tarafından terkedilmiş, Kayseri'ye ulaştılar. Buradan Ermenilerin oturduğu Komana/Placentia (Şar) şehrine gittiler. Haçlıların gelmesiyle Türkler burayı da terk ettiler¹⁶⁶. Buradan sonra Haçlı ordusu Anti Torosların yanında ve verimli bir vadinin

¹⁶³ *Gesta Francorum*, s. 23–24. Ayrıca Gesta'da Haçlıların burada 4 gün kaldığı da kaydedilmiştir.

¹⁶⁴ *Gesta Francorum*, s. 23–24; *Runciman*, I, Türkçe terc., Işıltan, s. 145–146; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 36–37; Altan, “Haçlı Ordularının Anadolu'da Geçtiği Yollar”, *Belleten*, s. 574. Tankred'in ana ordudan ayrılışı hakkında tezimizin ikinci bölümünde bilgi verilecektir.

¹⁶⁵ Bu mevki, *Anna Komnena* (s. 277; Türkçe terc., s. 333) tarafından kaydedilmiştir. Ancak bu yerin neresi olduğu bilinmemektedir. *Ramsay*, s. 427, buranın Seyhan ile Ceyhan nehri arasında bir yer olabileceğini ifade etmektedir.

¹⁶⁶ *Gesta Francorum*, s. 25; Krş., *Runciman*, I, Türkçe terc., Işıltan, s. 146; Altan, *a.g.m.*, s. 575. Komana'nın ele geçirilmesinin ardından Haçlılar burayı idare etmesi için vali olarak Robert Guiscard ile doğuya gelmiş ve sonradan İmparatorun hizmetine girmiş olan Pierre d'Aulps'u tayin etmiştir. (*Runciman*, s.146).

ortasında bulunan yine Ermenilerin oturduğu Göksun(Coxon)'a yöneldi; Burada üç gün kalan Haçlılara Ermeni halkı çok iyi davrandı¹⁶⁷.

4- Haçlıların Antakya Önlerine Varışı

Neticede Haçlılar Göksun'dan hareketle yollarına devam ettiğinde tarihler 1097 Ekimini gösteriyordu. Buradan sonraki yol onlar için oldukça çetindi. Bu yolculuğun ardından Haçlı ordusu zorlukla Maraş ovasına varabildi. Haçlılar burada kendilerine dostça davranan Ermeni halkına rastladılar. Buradan hareketle ordu 15 Ekimde doğruca Antakya ovasına ilerledi ve 21 Ekim Çarşamba¹⁶⁸ günü Antakya surlarına varabildi. Haçlı ordusu artık şehre sadece üç saatlik bir mesafede bulunmaktaydı¹⁶⁹. Bohemund'un amacını gerçekleştirmesine çok az kalmıştı.

Antakya Haçlıların Kudüs'e giden güzergâhı üzerinde bulunmaktaydı. Sonuç olarak Haçlı ordusu Kudüs'e giden yolda ilk adımı bu şehre vararak atmış oldu.

¹⁶⁷ Güzergâh hakkında *Gesta Francorum* (s. 25–26) ana ordunun Ermenilerin oturduğu bölgeye girdiğini ardından yola devam ederek Kayseri'ye dek ilerlediklerini ve Kayseri şehrine kadar iyi bir yolculuk yaptıklarını ifade eder. Ayrıca Komana'nın çok verimli olduğunu bildirir oradan da Göksun/Coxon'a vardıklarını nakleder. Ayrıca Haçlılar Göksun'da iken Türklerin Antakya'yı terk ettiği söylentileri yayılmaya başlamıştı. Bu esnada Bohemund Danişmendlileri takip ettiğinden orduda değildi Raymond bunu fırsat bilerek kimselere haber vermeden Pierre de Castillon komutasındaki 500 şövalyeyi hemen harekete geçirdi. Ancak şövalyeler Asi Irmak yakınlarında bir kaleye vardıklarında bunun yalan olduğunu öğrenip geri döndüler. Bunu Bohemund öğrendiğinde ise iki liderin arası açıldı. Bkz., *Gesta Francorum*, s. 26–27. *Runciman*, I, Türkçe terc., Işıltan, s. 145–146.

¹⁶⁸ *Gesta Francorum* (s. 28) Haçlıların bu tarihte Antakya'ya vardıklarını nakleder.

¹⁶⁹ Haçlıların Antakya önlerine varışı için bkz., *Gesta Francorum*, s. 28; *Fulcherius Carnotensis*, s. 88; *Raimundus Aguilers*, s. 30 ; *Ordericus Vitalis*, V, s. 69 vd ; *Albertus Aquensis*, I, s.108 vd ; *Willermus Tyrensis*, I, s. 197–198; *Runciman*, I, Türkçe terc., Işıltan, s. 148; Altan, *a.g.m.*, s. 575.

5-Antakya'nın Hristiyanlar İçin Önemi ve Tarihi Geçmişi

Bugün Antakya ¹⁷⁰ (Hatay) olarak bilinen şehrin İslâm öncesi dönemde adı Antiocheia; İslâmî devirdeki ismi ise Antakîye olarak geçmekteydi. Antakya, Habib Neccar ¹⁷¹ dağı eteklerinde, Asi nehrinin ¹⁷² aşağı mecrası boyunca uzanan ovanın kenarında yer alan tarihi bir şehirdir. Şehrin tarihi çok eski devirlere rastlasa da Antakya esasen bir “ *Doğu Roma* ” şehri olarak ün salmıştır. 395 yılında İmparator I. Teodos ölürken Roma İmparatorluğunun batısını Honarius’a doğusunu da Arkadius’a bırakmasıyla İmparatorluk ikiye bölünmüş ¹⁷³ böylece Antakya şehri de Doğu Roma İmparatorluğunun sınırları içinde kalmıştır. Şehir, Bizans hâkimiyetinde kaldığı süre içinde ise Sasanî ve Arap işgallerine uğramış, İslâm fütuhâtı sırasında 638 yılında Müslümanların eline geçmesiyle birlikte burada İslam hâkimiyeti dönemi başlamıştır. Bu şehir Hristiyanlık tarihinde büyük bir öneme sahipti. Kudüs’ten sonra neredeyse Hristiyanlığın merkezi olmuştu. Hristiyanlar ilk defa Antakya’da “ *Christian* ” ¹⁷⁴ adını kullanmaya başlamış, Havari Petrus ilk Piskoposluğunu burada kurmuştu ¹⁷⁵. Hristiyanlık dininin başlangıcında ve yayılmasında büyük rol oynayan şehir, tüm bu sebeplerden dolayı Hristiyanlar açısından çok önemli bir yere sahipti ve bundan ötürü Antakya’nın fethi Müslümanlar açısından son derece sevindirici bir olay olmuştu. Ancak burada Müslümanların hâkimiyeti de çok uzun sürmemiş, Bizans İmparatoru Nikephoros

¹⁷⁰ Antakya konusunda geniş bilgi için bkz., Edmund Spenser Bouchier, *A Short History of Antioch 300 B.C - A.D 1268*, Oxford 1921; Metin Tekin, *Hatay Tarihi*, Antakya 1993; M. Streck - H.A.R. Gibbon “Antakya”, *Encyclopaedia of İslâm*, c.I, Leiden-London 1960, s. 516–517; M. Streck, “Antakya”, *İ.A.*, c. I, Eskişehir 2001, s. 456–459; Halil Sahillioğlu, “Antakya ” *TDVİA*, c.3, İstanbul 1991, s. 228–232; “Antakya” *Türk Ansiklopedisi*, c. 3, Ankara 1962, s. 91–93.

¹⁷¹ Habib el-Neccar, Antakyalı Hristiyan bir velidir. Araplar, çok ziyaret edilen ve Habib Neccar’a ait olduğu zannedilen bir kabrin bulunduğu Silpius Dağı’na onun adını vermişlerdir. Bkz., “Habibünneccar”, *İ.A.*, c. 5/1, Eskişehir 2001, s. 9–10.

¹⁷² Batı dünyasında Orontes olarak bilinen Asi nehri, Suriye’nin en önemli nehirlerinden biridir. Bu nehrin Eski Yunan devirlerindeki ismi, Arap kaynaklarında el-Urunt veya el-Urund şeklinde muhafaza edilmiş; Haçlı kaynaklarında ise, genelde Farfar şeklinde verilmiştir. Asi nehri, Baalbek civarında, el-Bika vadisinin yukarı kısmındaki hattın kuzeyinden başlar ve Akdeniz’e dökülür. Nehrin aşağı mecrası 1939’dan beri Hatay vilayetinden geçmektedir. Ayrıca bkz., R. Hartmann, “Asi”, *İ.A.*, c. 2, Eskişehir 2001, s. 673–674.

¹⁷³ Auguste Bailly, c.1, Türkçe terc., Haluk Şaman, bty, s. 20 ; Levchenko, *Bizans*, s. 105.

¹⁷⁴ Hristiyanların kendilerini Yahudilerden ayırt etmek için “ İsa’nın taraftarları ” manasına gelen “Christian” ismini kullandıkları bilinmektedir. Kudüs’ün Roma İmparatoru Titus tarafından M.S. 70 yılında tahrip edilmesiyle Antakya büyük bir önem kazanmış ve Hristiyanlar bu adı ilk kez burada kullanmaya başlamışlardır. *Çelik*, s. 6 ve n. 12.

¹⁷⁵ *Runciman*, I, Türkçe terc., İşıltan, s. 164; Ayrıca bu dönem İslam-Bizans mücadelesi için bkz., Şahin Uçar, *Anadolu’da İslam –Bizans Mücadelesi*, İstanbul 1990, s. 64–65.

Phokas(963–969) burayı 969 yılında ele geçirmiş ¹⁷⁶, şehir böylece Müslümanlara karşı düzenlenen seferlerde üs haline getirilmiştir. Fakat burayı ele geçiren Hristiyanların mutluluğu da uzun sürmemiş Antakya, 1085 ¹⁷⁷ yılında Türkiye Selçuklu Sultanı Süleymanşah tarafından fethedilmiş böylece bir asırdan fazla (969–1084) Bizans hâkimiyetinde kalan Antakya şehri Türklerin eline geçmiştir. Burası daha sonra Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah’a (1072–1092) teslim edilmiş ve ardından sultan buraya idare etmesi için askeri vali Yağısıyan’ı tayin etmiştir ¹⁷⁸. Böylece 1097 yılına gelindiğinde Yağısıyan şehri neredeyse 10 yıldan beri idare etmekteydi ¹⁷⁹.

6-Yağısıyan’ın Antakya’yı Korumak İçin Hazırlıkları

Yağısıyan, Düklerin ve kontların idaresindeki Haçlı ordularının Anadolu tarafına geçtiği ve Antakya’ya doğru ilerlemekte olduğu haberini Şeyzer’de iken almış ve oldukça endişelenmişti. O, Haçlıların Antakya’yı ele geçirmeden Kudüs’e gitmeyeceğini biliyordu. Çünkü Şehir, Anadolu’yu Suriye ve Filistin’e bağlayan yol üzerinde yani, Haçlıların kutsal topraklara gideceği güzergâh üzerinde bulunuyordu. Bu durum, pek tabiidir ki onu endişelendirmişti ¹⁸⁰.

¹⁷⁶ Nikephoros Phokas için İslam ile savaş kutsal bir görevdi. İmparator Çukurova’ya yürümüş, Tarsus, Adana, Misis ve Anazarba’yı zapt ettikten sonra Antakya şehrinin kapılarına kadar dayanmıştı. 968 yılının sonlarına doğru İmparator Suriye’ye geri dönerek Antakya’yı sadece iki gün süreyle kuşattı ve 28 Ekim 969’da şehir Doğu Roma İmparatorluğunun eline geçti. Bkz., Ernst Honigmann, *Bizans Devleti’nin Doğu Sınırı*, Türkçe terc., Fikret İşıltan, İstanbul 1970, s. 92–93.

¹⁷⁷ Süleymanşah, 12 Aralık 1084’te şehre, 12 Ocak 1085’te ise Antakya kalesi’ne hâkim oldu. Böylece Bizans’ın Suriye’deki son Hristiyan kalesi olan bu önemli şehir ve kalesi Türklerin eline geçmiş oldu. Bu tarihler için bkz., *Azîmî*, s. 24.

¹⁷⁸ Melikşah’ın Kuzey Suriye seferi neticesinde 1086 tarihinde Antakya’ya girdiği ve Süleymanşah’ın veziri Hasan’ın kendisine itaat ederek şehri Melikşah’a teslim ettiği, onun da buraya vali olarak Yağısıyan’ı tayin ettiği bilinmektedir. Konuyla ilgili bkz., *Mateos*, s. 172; *Azîmî*, s. 26; Ahmed b. Mahmud, *Selçukname*, I, Hazırlayan Erdoğan Merçil, bty, s. 152.

¹⁷⁹ *Runciman*, I, Türkçe terc., İşıltan, s. 164.

¹⁸⁰ *Runciman*, I, Türkçe terc., İşıltan, s. 164.

a- Şehir İçinde Hristiyan Ahaliye Karşı Alınan Önlemler

Yağısıyan hemen tedbirler almak için harekete geçti. Onun halkının çoğunu Hristiyanlar oluşturuyordu. O şimdiye kadar Hristiyanlara büyük bir hoş görüyle yaklaşmıştı; çünkü Bizans'ın Ortodoks Patriği Ioannes Oksites şehrin camiye çevrilmemiş olan büyük kiliselerinde hâlâ hâkimiyetini sürdürmekteydi. Ancak şimdi durum farklıydı. Yağısıyan'ın şehrini müdafaa etmesi gerekiyordu. Bundan dolayı Antakya hâkimi sıkı tedbirler aldı¹⁸¹. İslam tarihinin en büyük tarihçilerinden biri olan *İbnü'l-Esir*, Yağısıyan'ın aldığı tedbirleri bize şöyle anlatır : “ *Antakya hâkimi Yağısıyan Haçlılar (Franklar)'ın Antakya'ya doğru geldiklerini haber alınca, şehirdeki Hristiyanlardan korktu, Antakyalı Müslümanları dışarı çıkarıp şehrin etrafına hendek kazmalarını emretti ve Müslümanların yanına hiçbir yabancıyı sokmadı. Ertesi gün de aynı şekilde Hristiyanları çıkarıp hendek kazmalarını emretti. Hristiyanlar ikindi vaktine kadar çalıştılar, şehre girmek istediklerinde Yağısıyan onları içeri sokmadı ve : ‘ Antakya sizindir; ancak, Haçlılarla aramızda neler cereyan edeceğini görünceye kadar bana hibe edeceksiniz ’ dedi. Hristiyanların : ‘ karılarımızı ve çocuklarımızı kim koruyacak? ’ diye sormaları üzerine Yağısıyan ‘ ben onlar için size vekâlet ederim ’ cevabını verdi. Onlar da içeri girmekten vazgeçip Haçlıların arasına katıldılar... Yağısıyan bu sırada dışarı çıkardığı Hristiyanların ailelerini muhafaza etti. Onlara tecavüze yeltenenlere mani oldu.”¹⁸² Ayrıca seferin görgü şahidi olan *Gesta Francorum*'un müellifi de şu cümlelerle Hristiyanların Yağısıyan tarafından şehirden çıkarıldıklarını nakletmektedir : “ *şehirde yaşayan Ermeniler ve Süryaniler dışarı çıktı ve bize kaçtıklarını söylediler. Onlar her gün kampımızdaydılar; fakat onların karıları şehirdeydi...*”¹⁸³ Bununla birlikte Yağısıyan'ın aldığı önlemler bununla da sınırlı değildi. O, ayrıca Antakya'nın Ortodoks halkının reisi olan patriği de hapse attırdı.¹⁸⁴ Netice itibariyle Yağısıyan'ın Hristiyanlara karşı bu tip önlemleri alması olağandı. Çünkü Hristiyanların, aynı dinden olan Haçlılara yardım etmesi, şehri müdafaa konusunda onu savunmasız bırakabilirdi.*

¹⁸¹ Yağısıyan'ın aldığı tedbirler konusunda bkz. *İbnü'l-Adim*, *RHC Or.*, c. III, s. 578 vd ; *Runciman*, I, Türkçe terc., Işıltan, s. 165.

¹⁸² *İbnü'l-Esir*, X, s. 229.

¹⁸³ *Gesta Francorum*, s. 29.

¹⁸⁴ *İbnü'l-Kalânisî*, nşr, Amedroz, s. 134.

b-Yağısıyan'ın Türk ve Çevre Hükümdarlardan Yardım İstemesi

Bu önlemlerin yanı sıra Antakya valisi Haçlılara karşı birlik olabilmek ve onlara büyük bir güçle karşı koyabilmek amacıyla çeşitli hükümdarlardan yardım istedi. Oğlu Şemsü'd-Devle'yi Selçuklu sultanı Berkıyaruk, Haleb meliki Rıdvan¹⁸⁵, Dımaşk meliki Dukak¹⁸⁶ ve Atabey Tuğtekin'e¹⁸⁷, Hıms/Humus Emiri Cenâhu'd-Devle Hüseyin ve Mirdâsî Emîri Vessâb b. Mahmud'a ve Benû Kilâb kabilesi reislerine yardım istemek için gönderdi. Öteki oğlu Muhammed'i de Musul hâkimi Kürboğa¹⁸⁸, Seruc hâkimi Sökmen b.Artuk¹⁸⁹, Sincar hâkimi Arslantaş, Sümeysat (Samsat)¹⁹⁰ hâkimi Süleyman b. İlğazi ve diğer Türk beylerine gönderip Haçlılara karşı yardım istedi¹⁹¹.

c-Yağısıyan'ın Aldığı Diğer Önlemler

Yağısıyan'ın aldığı bu önlemlerin ardından, *Tarihçi Willermus Tyrensis'* in bize aktardığı üzere *Antakya valisinin* şehir içinde de erzak depolama gibi bir takım tedbirler aldığından bahsedilir. *Willermus*, Yağısıyan'ın bu hummalı çalışmasını bize şöyle nakleder: ...“*Yiyecek ve silah depoladı... Çeşitli makineler inşa etmek için demir, çelik ve diğer pek çok malzeme topladı... Hububat, şarap, yağ ve yaşamak için gerekli olan*

¹⁸⁵Halep Meliki Rıdvan ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz., Ali Sevim, “ Bugyetü't-Taleb Fi Tarih-i Haleb'e Göre Haleb Selçuklu Meliki Fahrü'l-Müluk Rıdvan ” *Belleten*, XXXIV/133–136 (1970), s.59–74; aynı yazar, “ Haleb Selçuklu Melikliği Fahrü'l-Müluk Rıdvan Devri (Nisan 1095-Aralık 1103) ” *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, II, (1970), Ankara 1971, s. 1–66; K.V. Zettersteen, “ Rıdvan ”, *İ.A.*, c. 9, Eskişehir 2001, s. 727.

¹⁸⁶Dımaşk Meliki Dukak ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz., Ali Sevim, “ Dımaşk Selçuklu Melikliği Şemsü'l - Müluk Dukak Devri (1095–1104) ”, *Belleten*, XLVI/20, s. 297–317.

¹⁸⁷Tuğtekin için bkz., Ali Sevim, “ Tuğtekin ”, *İ.A.*, c. 12/2, Eskişehir 2001, s. 44–47;

¹⁸⁸Kürboğa için bkz., İbrahim Kafesoğlu, “ Kürboğa ”, *İ.A.*, c. 6, Eskişehir 2001, s. 1084–1086; Abdülkerim Özaydın, “ Büyük Selçuklu Emiri Kürboğa ” *TD , Prof. Dr. Fikret Işıltan Hatıra Sayısı*, XXXVI (1995–2000), İstanbul 2000, s. 405–421.

¹⁸⁹Ali Sevim, “ Artuk oğlu Sökmen'in Siyasi Faaliyetleri ” *Belleten*, XXVII/101–104 (1962), s. 501–520; aynı yazar, “ Sökmen ” *İ.A.*, c. 10, Eskişehir 2001, s. 763–766.

¹⁹⁰Adıyaman'a bağlı bir ilçedir. Işın Demirkent, “ Sümeysat ”, *İ.A.*, c. 11, Eskişehir 2001, s. 232–236.

¹⁹¹Bu yardım isteme olayından *İbnü'l-Kalânîsî*, (nşr, Amedroz, s. 134) ve *Urfaî Mateos*, (s. 196)'da bahsedilir. Haçlı Kaynaklarından ise, seferin görgü tanığı olan *Fulcherius Carnotensis*, s. 93-94'te bu konudan bahseder. *Willermus Tyrensis*, (I, s. 204–205) onun Haçlıların yaklaşmakta oluşu haberini alması üzerine Doğu'nun tüm liderlerine yardım etmeleri için haber gönderdiğini nakleder. *Runciman*, I,Türkçe terc., Işıltan, s. 165; Abdülkerim Özaydın, *Sultan Berkıyaruk Devri Selçuklu Tarihi* (485-498 /1092-1104), İstanbul 2001, s. 95-96.

*diğer şeyleri depoladı... Böylelikle ilerleyen Haçlı ordusuna karşı durumunu güçlendirdi.”*¹⁹²

Netice olarak, Yağısıyan iyi bir savaşçıydı ve Haçlılarla mücadele için bütün hazırlıkları en ince ayrıntısına kadar yapmaya özen gösteriyordu. Erzak ve diğer ikmal maddelerini uzun bir kuşatmada yetecek kadar depo ettiği gibi surlar içinde bol su ve sebze bahçeleri, otlakların varlığı, şehrin her taraftan kuşatılmaması da Yağısıyan'ın lehine bir durum arz etmekteydi¹⁹³.

7- Haçlıların Erzak Temini

Yukarıda da bahsedildiği üzere ordunun büyük bir kısmı 20/21 Ekimde Antakya önüne varmıştı. Haçlılar şehrin iç kalesini uzaktan görebiliyorlardı. Şehri uzaktan gören Haçlı ordusu Antakya'ya adeta hayran kalmıştı¹⁹⁴. Çok güçlü surlarla korunan bu şehrin ele geçirilmesi de oldukça zordu. Bohemund ise hayallerine ulaşmak için planlar yapıyordu. Onun isteği; Antakya'yı tek başına ele geçirebilmektir. Bohemund bunları planlarken, şehrin valisi Yağısıyan ise, Haçlı ordusunun ne şekilde taarruz edeceği üzerinde düşünmekteydi. Haçlılar surlar önüne varınca, surların kuzey doğu köşesine karşı mevzilendiler. Bohemund, Aziz Paulus kapısı, Raymond de St. Gilles köpek kapısının karşısında bulunan kısımlara yerleşirlerken; Godefroi, düğ kapısının karşısına yerleşmişti¹⁹⁵. Ordunun geri kalan kısmı ise, Bohemund'un arkasında beklemekteydi. Tankred de bu sırada İskenderun'dan dönmek üzereydi¹⁹⁶. 1097 Kasım ayı ortalarında ise Bohemund'un kumanda ettiği bir birlik Harim garnizonunu imha etmişti¹⁹⁷. Ayrıca Haçlılara erzak yardımı yapmak için gemiler de gelmeye başlıyordu. 12 gemiden oluşan bir Ceneviz donanması, Papa Urbanus'un Cenova şehrinden yardım isteği üzerine

¹⁹² *Willermus Tyrensis*, I, s. 205.

¹⁹³ *Özaydın*, s.96.

¹⁹⁴ *Fulcherius Carnotensis*, s. 93; *Raimundus Aguilers*, s. 30–31; En ayrıntılı tasviri *Willermus* vermektedir. *Willermus Tyrensis*, I, s. 199 vd.

¹⁹⁵ *Albertus Aquensis*, I, s.131–133.

¹⁹⁶ *Runciman*, I, Türkçe terc. , Işıltan, s. 165–168.

¹⁹⁷ Bkz., *Gesta Francorum*, s. 29; *Runciman*, I, Türkçe terc., Işıltan, s. 168.

gönderilmiş olup mühimmat ve askerlerden oluşmakta¹⁹⁸ ve Cenovalıların yaptığı bu yardım açlık çeken, zor durumda bulunan Haçlılar için büyük bir değer taşımaktaydı¹⁹⁹. Ayrıca, Papa Urbanus'un sayesinde gelen bu gemiyle Haçlılar Süveydiye²⁰⁰ Limanını da işgal etmiş oldular. Ancak gönderilen yiyecek onlara yetmemişti ve neticede erzak temini için seferlere çıkılması gerekmektedir²⁰¹. 1097 yılının sonlarına gelindiğinde ordunun yiyeceği neredeyse tükenmişti. Bunun üzerine Haçlı reisleri bir hal çaresi bulmaya çalışmışlar ve civar köylere yağma akınları düzenlemeye karar vermişlerdir. Yiyecek aramak amacıyla çıkılan bu sefer, az sonra Yağısıyan'ın yardım için müracaat ettiği Dimaşk emiri ve beraberindekilerin Haçlılarla çatışmasıyla sonuçlanacaktı (Aralık 1097). Yağısıyan, yukarıda bahsedildiği üzere çeşitli emirleri ve beyleri yardıma çağırıyordu. Yağısıyan'ın yardım çağırısına ilk koşan Dimaşk meliki Dukak oldu. Aralık ayı ortalarında Dimaşk Meliki Kuvvetleriyle birlikte, beraberinde atabey Tuğtekin ve bazı komutanları olmak üzere Dimaşk'tan yola çıktı. Melik Dukak yanında Yağısıyan'ın Oğlu Şemsü'd-Devle olduğu halde, Humus'ta kuvvetleriyle kendilerine katılan Cenahü'd-Devle ile birlikte Antakya'ya gitmek üzereyken bu sırada erzak aramak amacıyla dolaşan Bohemund ve Robert'i kuşattılar. Dukak ve maiyeti bir süre önce el-Bare'yi ele geçirmiş olan Haçlıların bir kısmı üzerine ani bir saldırıya geçerek onları çekilmek zorunda bıraktılar (muharrem 491= Aralık/Ocak 1097/98). Fakat yöresel olarak kazanılan bu başarıdan hiçbir şey elde edilememiş, çok geçmeden Dukak, Tuğtekin ve Cenahü'd-Devle, asıl Haçlı kuvvetlerinin sayıca kendilerinden çok fazla olmaları sebebiyle el – Bare'den çekilmek durumunda kalmışlar(**el-Bare savaşı**)²⁰² Haçlılar ise, erzak temini harekâtını yarıda bırakıp geri dönmüşlerdir²⁰³.

¹⁹⁸ Ceneviz'den donama gelmesi hususuyla ilgili olarak bkz., *Cafari de cashifelone, Genuensis consulis, de liberatione civitatum orientis, RHC Occ.*, V, s. 53 a.

¹⁹⁹ Işın Demirkent, “ Haçlı Seferleri Döneminde Doğu Akdeniz’de Deniz Hâkimiyeti” , *Haçlı Seferleri Tarihi. Makaleler- Bildiriler- İncelemeler*, Yay, Ebru Altan, İstanbul 2007, s. 224.

²⁰⁰ Bugünkü adı Samandağ'dır. Hatay vilayetine bağlıdır. Ortaçağ'da Antakya'nın iskelesi olarak önemli bir konumda bulunmaktaydı. Ayrıntılı bilgi için bkz., Besim Darkot , “ Süveydiye ”, *İ.A.*, c. 11, Eskişehir 2001, s. 253–255.

²⁰¹ *Runciman* ,I, Türkçe terc., Işıltan, s. 168.

²⁰² *İbnü'l-Kalânîsî*, nşr., Amedroz, s.134; Ali Sevim, *Suriye ve Filistin Selçukluları Tarihi*, 3. Baskı, Ankara 2000, s. 247–248; Aynı yazar, “Suriye Selçukluları–Haçlı İlişkileri ” *Uluslararası Haçlı Seferleri Sempozyumu 23–25 Haziran 1997 İstanbul*, Ankara 1999, s. 92

²⁰³ Bu konuyla ilgili ayrıntı için bkz., *Gesta Francorum*, s. 33; *Runciman*,I, Türkçe terc., Işıltan, s. 169.

8- Haçlıların Açlıkla Mücadelesi

Yukarıda değindiğimiz üzere bu sefer başarısızlıkla sonuçlanmış ve Haçlıların erzak bulma çabaları boşa gitmişti. Ordudaki askerlerin çoğu açlıktan ölüp gidiyordu. Yaşanan bu felaketleri Haçlıların günahlarına bağlayan *Fulcherius Carnotensis* bize şu bilgileri verir : “ *Haçlıların başına bu felaketlerin gelmesi ve uzun süre şehri alamamaları şaşırtıcı bir şey değildi. Çünkü günahları; lüks tutkusu, açgözlülük, kibir ve yağmacılık onları lekelemişti. Tüm yaşananlardan sonra Haçlılar bu yaşamın neden olduğu rezilliklerle kirlenmesinler diye, evli ve bekâr gözetmeden, kadınları ordudan çıkarmışlardı. Yersiz yurtsuz kalan bu kadınlar ise komşu kasabalarda sığınacak yer istemişlerdi*²⁰⁴. *Gün geçtikçe artan açlık, fakir-zengin herkesi perişan etmişti. Şehri almaya yemin eden bu insanların kaçma nedeni de şüphesiz içine düştükleri bu durumdu. Yiyecek aramak için komşu köylere gidenlerin çoğu aradıklarını bulmalarına rağmen bir daha kuşatmaya dönmemişlerdi.*”²⁰⁵ Bu olayların ardından Haçlıları korkutan büyük bir deprem gerçekleşmişti²⁰⁶. Yaşanan bu olumsuz gelişmeleri Haçlıların günahkârlığına yorumlayan Le Puy piskoposu da Haçlılara üç gün tövbe orucu tutmalarını ve dua etmelerini emretmişti²⁰⁷. Zaten Haçlılar açlıktan kırılıyorlardı ve oruç tutmanın da manası yoktu. Bununla birlikte Ermeni²⁰⁸ ve Süryaniler Haçlılara yiyecek konusunda ellerinden gelen yardımı yapıyorlar; ancak bunlar, para karşılığı onlara yardım ediyorlardı²⁰⁹. Fakat yapılan bu yardımlar, açlığın büyük boyutlarda olması nedeniyle pek bir işe yaramıyordu. Hatta 1098 senesine gelindiğinde Haçlıların açlık sıkıntısının daha da arttığını kaydeden *Fulcherius Carnotensis* bize konuyla ilgili şunları nakleder: “ *1098 senesinde, Antakya’nın civarı Haçlılar tarafından tamamen soyulmuştu. Ancak açlık nedeniyle çekilen sıkıntı bir türlü bitmiyor, hatta gittikçe artıyordu. Açlıktan ölmek üzere olan insanlar henüz büyümekte olan fasulye saplarını, olgunlaşmamış otları tuzlayarak yiyor ve odun olmadığından deve dikenlerini çiğ çiğ yutmaya çalışarak dillerinin parçalanmasına neden oluyorlardı. Ayrıca atları, eşekleri, develeri, köpekleri hatta*

²⁰⁴ *Fulcherius Carnotensis*, s. 95 n. 11’de bunun Adhemar’ın fikri olduğu nakledilmektedir.

²⁰⁵ *Fulcherius Carnotensis*, s. 95.

²⁰⁶ *Raimundus Aguilers*, s. 36; *Fulcherius Carnotensis*, s. 95.

²⁰⁷ *Raimundus Aguilers*, s. 36

²⁰⁸ *Urfalı Mateos* (s. 192), Ruben hanedanının Frank askerlerinin bütün ihtiyacına yetecek kadar yiyecek gönderdiklerini nakletmektedir.

²⁰⁹ *Runciman*, I, Türkçe terc., Işıltan, s. 170-171

fareleri yiyenler bile vardı. Yoksullar ise hayvan derilerini ve hububat tohumu olarak kullanılan gübreleri yiyorlardı.” ²¹⁰

9- Bizans’ın Erzak Yardımları

Haçlılar her ne kadar Bizans’ı düşman olarak görseler de, onlara gelen yardımların birçoğu ve hatta güvenlikleri dahi aslında Bizans İmparatorluğu tarafından sağlanmaktaydı. Bunun en açık örneği de Kıbrıs adasından onlara yardım gönderilmesiydi. Bu sıralarda Bizans’ın elinde bulunan Kıbrıs adasından ²¹¹ eski Kudüs patriği Symeon’un yardımlarıyla ve Le Puy piskoposunun öncülüğünde erzak gönderilmiştir. Fakat yiyecek sıkıntısı çok büyük boyutlarda olduğundan bu yardım da Haçlıların derdine derman olamamış, ordudan firarların önüne geçilememiştir ²¹².

10- Bohemund’un Antakya’yı Ele Geçirmek İçin Yaptığı Planlar

a-Tatikios’un Ordugâhı Terk etmesi

Daha önce bahsettiğimiz üzere İznik şehrinin Haçlılara verilmesi neticesinde İmparator Pelakanon’daki karargâha Haçlı reislerini çağırılmış ve onların emrine *Megas Primikerios*’u geçirdiğini söylemişti. Hem Haçlı ordularına göz kulak olmak hem de onların ele geçireceği yerleri Bizans adına alıkoymak için görevlendirilen Tatikios Haçlıların nankörlüğü karşısında büyük sabır göstermiş ancak Bohemund’un entrikalarına kanarak ordugâhı terk etmiştir.

Tatikios’un ordugâhı terk etmesiyle ilgili olarak, bu hadisenin daha iyi anlaşılması için birbirine zıt iki kaynağın bu olayla ilgili görüşlerini vermek istiyoruz. Seferin bizzat

²¹⁰*Fulcherius Carnotensis*, s. 95–96.

²¹¹Kıbrıs bu esnada Bizans’a ait olduğundan oradan gönderilecek olan yardım her ne olursa olsun Bizans’ın izniyle gönderilmiş demektir. Bundan dolayı böyle bir başlık koymayı tercih ettik.

²¹²Ordugâhtaki yiyecek sıkıntısıyla ilgili olarak bkz., *Gesta Francorum*, s. 30; *Raimundus Aguilers*, s. 35; *Albertus Aquensis*’te yer alan Kudüs patriğinin Haçlılara yiyecek yardımı bilgisi için bkz., I, s. 313-314; *Runciman*, I, Türkçe terc., Işıltan, s. 168–171.

görgü şahidi olan ve Bizans aleyhine yazan Gesta Francorum'un anonim müellifi olayı bize şu şekilde nakletmektedir: “...*Türk ordusunun bize saldırdığını duyan düşmanımız Tatikios hepimizin mahvolduğundan ve düşman eline esir düştüğümüzden dolayı korktuğunu itiraf etti. Böylece her türlü yalanı söylüyordu ve şöyle diyordu: ‘ baylar ve en cesur şövalyeler görüyorsunuz ki büyük bir tehlike içindeyiz ve hiçbir taraftan bize takviye güç gelmiyor. Bundan dolayı bana izin verin de Anadolu’ya geri döneyim ve mısır, şarap, arpa, et, un, peynir ve ihtiyaç duyduğumuz her türlü erzak ile yüklü gemileri göndermeyi gecikmeden garanti altına alayım. Ayrıca buraya satmak için atlar da getireceğim ve yine buraya kara yoluyla İmparatorun güvenli idaresi altında mallar getireceğim; bununla beraber, çadırım ve maiyetimi de geri geleceğime dair bir garanti olarak burada bırakıyorum*”²¹³.

Böylelikle 1098 Şubatında karargâhı terk eden Tatikios ile ilgili olarak Gesta Francorum'un yazarı, onun tam bir yalancı olduğunu vurgular. Ayrıca diğer bütün Haçlı kaynaklarında da neredeyse aynı ifadeler yer almaktadır²¹⁴.

Bizanslı prenses Anna Komnena ise olayı farklı bir şekilde bize nakleder : “...*Horasanlı Kürboğa denen komutanın buyruğu altında muazzam kalabalıkta bir Agarenoslar (Türk) ordusu Antakya’ya varmak üzere imiş. Bu haber üzerine yakın zamanda and içerek İmparator’a verdikleri söze uymak ve Antakya’yı ele geçirince Tatikios’a teslim etmek istemeyen kente kendisi göz dikmiş bulunan Bohemund, Tatikios’u ister istemez oradan uzaklaşmaya zorlayacak rezilce bir düzen tasarladı. Gidip onu buldu ve ona şöyle dedi: ‘ Sana bir sır açıklayacağım; bununla senin kurtuluşun sağlanacak. Kontların kulağına gelen bir haber onların aklını perişan etti. İmparator sultan ile anlaşmış, Horasan’dan gelen orduyu bizim üzerimize o göndertiyormuş. Kontlar buna inanmış bulunuyor ve seni öldürmek için hazırlık yapıyor.*

²¹³ Gesta Francorum, s. 34- 35.

²¹⁴ Tatikios’un karargâhı aniden terk etmesi konusunda kaynaklarda farklı bilgiler mevcuttur. Ancak Anna Komnena’da (s. 278 ; Türkçe terc., s. 334) yer alan bilgi Runciman tarafından doğru kabul edilmektedir. Bu konuda Raimundus’ta yer alan bilgiler ise ilgi çekicidir. Raimundus Aguilers, (s. 37), Tatikios’un ordudan kaçmak için bahaneler aradığını ve Bohemund’a Tarsus’u, Adana ile Misis’i bırakmasının ardından aceleyle kaçarak Haçlılara ihanet ettiğinden bahseder. Ancak bu şehirlerin Bohemund’a bırakıldığı bilgisi Runciman (I, s. 172, n. 16) tarafından reddedilmektedir. Bu konuda Haçlı kaynakları ortak bir şekilde Tatikios’un kendilerine ihanet ettiğini ifade ederler. Ancak Anna Komnena’nın verdiği bilgi doğrudur.

Bana gelince; başındaki tehlikeyi sana bildirip seni uyarmakla görevimi yaptım gerisi sana kalmış; kendinin ve komutan altındaki adamların güvenliğini düşünerek gerekli önlemleri almak sana düşüyor.” ²¹⁵ Neticede zavallı Tatikios’un orduyu terk etme sebebi Bohemund’un yaptığı planlarla ilgilidir ve bu konuda Anna Komnena’nın verdiği bilgi doğrudur. Çünkü Bohemund, İmparatorun ve onun adamlarının ya da Haçlı arkadaşlarının yardımı olmaksızın harekete geçip şehri tek başına ele geçirmek istiyordu. Bunun için de İmparatorun temsilcisi sıfatıyla Haçlı ordusunun yanında bulunup Haçlılara yardım eden Tatikios’un Antakya’dan uzaklaştırılması gerekiyordu. Daha önce İznik şehrinin ele geçirilmesi ona büyük bir ders olmuştu. Orduda İmparatorluk temsilcileri bulunduğu için şehir Türklerin eliyle Bizans’a teslim edilmişti. İşte bunun için Tatikios’a böyle bir oyun oynadı. Şehri İmparatora teslim etmek pek tabidir ki onun isteyeceği bir şey değildi. Bohemund’un yaptığı planlar onun beklediği gibi sonuç verdi. Onun Tatikios ile yaptığı konuşma bu gerçeği gözler önüne sermektedir. Sonuçta Tatikios bu haince plana inanmıştı. Ayrıca O, Haçlıların Antakya’yı ele geçiremeyeceğini düşünüyordu, orduda açlık vardı ve askerlerin çoğu zayıf düşmüştü²¹⁶. Bununla birlikte, Son defa, gitmeden önce Haçlıları uyarmak amacıyla; Antakya’nın kapılarına hâkim olan iki kuleyi işgal edip kaleyi aç bırakmak suretiyle ele geçirme fikrini öne sürmüştür; ancak bu teklif, ona güvenmeyen Haçlılar tarafından kabul edilmemiştir ²¹⁷. Bunun üzerine *Megas Primikerios*, Haçlı ordusuna erzak – malzeme temini için Bizans devleti topraklarına geri dönmek istediğini söyleyerek Süveydiye (St. Symeon) limanından Kıbrıs’a doğru denize açıldı. Bunun için de rehine olarak adamlarının çoğunu geri döneceğinin garantisi olarak Antakya’da bıraktı. Ancak oyunun son perdesini oynayan Bohemund, onun kaçıp gittiği haberini etrafa yaydı. Neticede Bohemund amacına ulaşmış ve Antakya’ya bir adım daha yaklaşmıştı²¹⁸.

²¹⁵ *Anna Komnena*, s. 278 ;Türkçe terc., s. 334.

²¹⁶ Tatikios’un Antakya’yı terk etmesi konusunda Ayrıca bkz., *Yewdale*, s.58 vd ; *Runciman*, I, Türkçe terc., Işıltan, s. 172; Demirkent, “ Tatikios ” , *Belleten*, s.107–108.

²¹⁷ *Raimundus Aguilers*, s. 36 Krş., *Runciman*,I, Türkçe terc., Işıltan, s.172 ve Demirkent, “Tatikios” , *Belleten*, s. 107.

²¹⁸ *Anna Komnena*, s.278 ;Türkçe terc., s. 334; *Runciman*, I, Türkçe terc., Işıltan, s.172.

b-Bohemund'un Ordugâhı Terk Edip Gideceği Söylentisini Yayması

Tüm bu olayların ardından Bohemund yine oyunlarına devam etti. O, bu kez de kendisinin Antakya'yı terk edip gideceğini söyledi. Tarihçi *Raimundus Aguilers* Bohemund'un bu olayı ile ilgili şunları kaydetmektedir : “... *Bahtsızlığımıza bir yenisi daha eklendi. Bohemund bizi bu topraklardan ayılmakla tehdit etti. Onun bu kararı almasına gururu sebep olmuştu. Çünkü o, açlıktan at ve adamlarının öldüğünü gördü. Ayrıca Bohemund, sınırlı serveti olan bir adam olduğunu ve şahsi servetinin kuşatmayı uzatmak için yetersiz olduğunu belirtti. Ancak biz sonradan onun bu şekilde davranma sebebinin Antakya'yı ele geçirme hirsından kaynaklandığını öğrendik.*”²¹⁹ Raimundus'un da belirttiği gibi, Bohemund Haçlılara böyle bir oyun oynamış ve sonuç olarak oyununda da başarılı olmuştur.

c- Firuz İle Bağlantı Kurması

Onun Bohemund ile ne zaman ve ne şekilde bağlantıya geçtiği bilinmemektedir; bununla birlikte ileride görüleceği üzere Antakya'nın Bohemund'un eline geçmesinde önemli bir rol oynadığı da şüphesizdir. Haçlı liderinin İki kız kardeş kulesi muhafızı Firuz²²⁰ ile bağlantıya geçişiyle ilgili olarak kaynaklar pek çok bilgi vermektedir. Konuyla ilgili olarak Anna Komnena, *Gesta Francorum*, *Fulcherius Carnotensis* ve İslam kaynağı *İbnü'l-Esir*'de yer alan bilgilerin nakledilmesi bu konunun anlaşılmasına katkıda bulunacaktır. Öncelikle *Anna Komnena* bu konuyla ilgili şu malumatı verir : “... *O sırada (Antakya'daki) Hisar surlarının Bohemund'a düşen bölümüne üstten bakan bir burçta Ermeni vardı. Bu kişi ikide bir surun üzerindeki yan duvardan aşağıya doğru eğilip bakındığı (ve aşağıdaki Franklarla konuştuğu) için Bohemund okşayıcı*

²¹⁹ *Raimundus Aguilers*, s. 35. Raymond bu hadiseyi yukarıda değindiğimiz deprem olayından önce verir.

²²⁰ Pek çok kaynak, Firuz'dan bahsetmektedir. *Anna Komnena* (s. 277 ;Türkçe terc., s. 334),onun Ermeni olduğundan bahseder; *Gesta Francorum* (s. 44), onu Pirus olarak adlandırmaktadır ve ayrıca bu kişinin bir Türk emiri olduğu da burada ifade edilmektedir. *Radulphus Cadomensis*, (s. 87)'de ise Firuz, zengin bir Ermeni olarak zikredilmektedir. *Raimundus Aguilers* (s. 47)'de hain bir Türk olarak ifade edilir; *Fulcherius Carnotensis*'te ise, Ermeni dönmesi Türk olarak geçer (s. 98) ; *Willermus Tyrensis*, (I, s. 242–242)'de Firuz ile ilgili geniş bilgi verilmiştir. Ayrıca onun soylu bir aileye mensup olduğu ve Ermeni olduğu ifade edilmiştir. Ermeni kaynağı *Urfalı Mateos* (s. 196) da onun şehrin ileri gelenlerinden biri olduğu rivayet edilir. İslam kaynağı *İbnü'l-Esir* (X, s. 229) ise onu Ruzbe olarak adlandırır ve bir zırh ustası olduğunu ifade eder.

laflarla ve bir sürü çekici vaatle, onu kenti teslim etmeye razı etti. Ermeni ona sen ne zaman istersen dedi. Dışarıdan bana gizlice işaret verirsin ben hemen bu küçük burcu sana teslim ederim; yalnız sen ve buyruğundaki askerler, elinizin altında ip merdivenlerle hazır olun. Ancak sizin hazır olmanız yetmez bütün ordu silah başı etmiş bulunmalı; ta ki dehşete düşecek Türkler, sizin surlara tırmanışınız görüp savaş naralarınızı duyar duymaz hemen kaçmaya koyulsunlar”²²¹. Bununla beraber *Gesta Francorum*’da ise Bohemund’un sıklıkla ona mesaj gönderip Antakya’ya girebilme konusunda fikrini anlamaya çalıştığı kaydedilir; ayrıca Firuz’un bunu seve seve kabul etmiş olduğu da ifade edilir²²². *Fulcherius Carnotensis*’te ise tamamen farklı bir bilgi yer almaktadır. Burada “ Ermeni dönmesi bir Türk ” e Hz. İsa’nın görüldüğü ve şehri Hristiyanlara teslim etmesini buyurduğunu nakleder. Ayrıca şehri ele geçirmeleri için Haçlılarla gizli bir plan yaptığını da söyler²²³. *Fulcherius*’ta yer alan bu bilgi doğru değildir. *İbnü’l-Esir* ise bize şunu nakleder : “Franklar Antakya önünde uzun süre kalınca burçlardan birinin muhafızıyla haberleştiler. Bu şahıs Ruzbe adıyla tanınan bir zırh ustasıydı. Haçlılar ona bol miktarda mal ve pek çok ikta vermeyi vaat ettiler ”²²⁴. Neticede bahsettiğimiz kaynakların tümü bir işbirliğinden söz etmektedirler. Bu durum da bize şehrin hile ile ele geçirildiğini net bir şekilde göstermektedir.

d- Türklere Karşı Yapılacak Savaşta Ordunun İdaresini Tek Başına Üstlenmesi

Yukarıda değinmiş olduğumuz üzere Yağısıyan’ın yardımına koşan Türk kuvvetleri Antakya’yı kurtarmak üzere yeniden ordu toplamışlar ve Haçlılara karşı harekete geçmişler; daha önceki erzak toplama esnasında Haçlıları yenilgiye uğratamayan Türkler bu kez ikinci defa Haçlılara saldırmak için derhal hazırlıklara girişmişlerdir. Yağısıyan’ın oğlu Şemsüddeve bu kez Haleb meliki Rıdvan’ın yanına gitmiş; ilkinde yardıma gelmeyen Halep meliki Rıdvan bu kez pişman olarak

²²¹ *Anna Komnena*, s. 277-278 ; Türkçe terc., s. 334.

²²² *Gesta Francorum*, s. 44

²²³ *Fulcherius Carnotensis*, s. 98.

²²⁴ *İbnü’l-Esir*, X, s. 229.

kuvvetlerini göndermiştir. Haleb askerleriyle birlikte Sökmen b. Artuk'un komutasındaki Türkmen birliği Yağısıyan'a yardıma gitmek için hareket geçmişler; fakat bunlar tam Antakya'ya gireceklerken Haçlıların saldırısına uğrayıp önce Harim'e ardından da Haleb'e geri çekilmek durumunda kalmışlardır (Mart 1098) ²²⁵. *Gesta Francorum*'da bu konuyla ilgili olarak şu bilgi verilmektedir : “ ...*Lordum Bohemund, müthiş bir Türk kuvvetinin bize saldırmak üzere geldiğini duyduğu zaman konuyu düşündü ve diğer liderlerle bir araya gelerek şöyle dedi: ‘ Beyler ve en cesur şövalyeler, ne yapmalıyız? İki cephede savaşacak kadar yeterli sayıda değiliz. Ne yapmamız gerektiğini bilmiyor musunuz? Güçlerimizi ikiye bölmeliyiz; yaya askerler burada bir grup halinde kalmalı ve çadırları korumalı, şövalyeler diğer bir grup olarak bizimle beraber pek uzakta olmayan Harim kalesinde ve Orontes köprüsü boyunca kamp kurmuş olan düşmanlarımıza karşı savaşmak için gelmelidir’* emrini verdi. Ardından Bohemund kamptan çıkarak harekete geçti ve Türklerin yaklaştığı haberinin gelmesi üzerine diğer liderlere : “ *Beyler ve yenilmez şövalyeler, savaş düzenini alın!’* dedi. Onlar da : “*sen cesur ve maharetli bir savaşçısın... Bir muharebeyi planlamayı ve kuvvetleri organize etmeyi bilirsin bundan dolayı komutayı ele al ve sorumluluğu üstlen, sen neyi uygun görüyorsan o bizim yararımıza uygun olacaktır*” ²²⁶ dediler. Bu durum gerçekte Bohemund'un Antakya'yı ele geçirme konusunda ne kadar hırslı olduğunu göstermektedir. O, Antakya'yı tek başına ele geçirmek istediğinden kuşatma işini bile kendi organize etmiştir.

11- Bizans'ın Yardımları

Daha önce de belirttiğimiz üzere Haçlılar her ne kadar Bizans'ın yardımlarını inkâr etseler de İmparatorluktan yardım gelmeye devam ediyordu. Süveydiye'ye 4 Mart 1098 tarihinde yeni bir yardım gemisi gelmişti. Bu gemi esasında Bizans İmparatoruna hizmet eden İngiliz varaegleri ²²⁷ Akdeniz'e taşımaktaydı. Bu kez de İtalya'dan birçok hacıyı doğu'ya getirmişti; bununla birlikte gemi yolda İstanbul'a uğrayıp Haçlılara

²²⁵ *İbnü'l-Adim, RHC Or.*, c. III, s. 579 ; *Özaydın*, s. 96; *Runciman*, I, Türkçe terc., s. 173.

²²⁶ *Gesta Francorum*, s. 35–36 ve *Krş.*, *Runciman*, I, Türkçe terc., Işıltan, s. 173.

²²⁷ Bunlar İmparatorluk ordusunda hizmet eden ve Bizanslı olmayan ücretli askerlerdir.

yardım maksadıyla İmparatorun verdiği malzemeleri beraberinde taşımıştı.²²⁸ Bu gemi 6 Mart tarihinde Müslümanların pususuna düşmüş; fakat inşaat malzemeleri kurtarılmıştı. Böylece Haçlıların arka arkaya yaşadığı bu gelişmeler onlara kesin olarak Antakya'yı ele geçirme düşüncesine daha da yaklaştırıyordu²²⁹. Ancak kuşatma esnasında Bizans tarafından gönderilen bu yardım Haçlılar tarafından görmezden gelinmiştir.

C-Antakya'nın Ele Geçirilmesi

1-Kürboğa'nın Harekete Geçmesi (Mayıs 1098)

Yağısıyan'ın yardım talepleri ve Selçuklu sultanı Berkıaruk'un emriyle ya da kendi isteğiyle Musul emiri Kürboğa bütün hazırlıklarını tamamlamasının ardından harekete geçti.²³⁰ Önce Urfa'yı Haçlıların elinden almak amacıyla *Urfa Haçlı Kontluğu* arazisine doğru yöneldi. Sultanın çağrısı üzerine cihat seferine katılacak olan Elcezire ile Suriye emir ve melikleri ise Kürboğa'nın kuvvetlerine Haleb'in kuzeyinde bulunan Mercü Dabık'ta katılacaklardı. Dukak ve Atabeyi Tuğtekin, Dımaşk kuvvetleriyle harekete geçmişti. Daha sonra kendilerine Hıms emiri Cenahü'd-Devle, Artuk oğlu Sökmen ve beraberinde bir kısım Arap askeriyle birlikte eski Halep hükümdar ailesinden, Mirdasi oğullarından Vessab katılmıştı. Bu arada Melik Rıdvan yine bu sefere katılmamış ve kuvvetlerini göndermekle yetinmişti. Melik Dukak'ın başında bulunduğu birlik, Tellü Mennes'e geldiği zaman kent halkının Haçlılara mektup göndererek onları Suriye'ye yürümeleri konusunda teşvik ettikleri ortaya çıkmıştı. Bunun üzerine Müslüman kuvvetleri, kenti cezalandırmak amacıyla kuşatmaya giriştiler (**Tellü Mennes savaşı**). Bu harekâttan sonra Suriye ordusu kuzey yönünde yoluna devam ederek Mercü Dabık'a gelmiş, ardından başarısız Urfa kuşatmasında ²³¹ tam üç hafta (4–25 Mayıs 1098)

²²⁸ *Gesta Francorum*, s. 39; *Raimundus Aguilers*, s. 41; *Runciman*, I,Türkçe terc., Işıltan, s. 174 ve n. 19; Demirkent, "Doğu Akdeniz'de Deniz Hâkimiyeti", *a.g.e.*, s. 224 ve n. 8.

²²⁹ İki taraf arsında yaşanan bu mücadele ile ilgili olarak bkz., *Gesta Francorum*,s. 39; *Raimundus Aguilers*, s. 43–44 ; *Runciman*, I,Türkçe terc., Işıltan, s.175.

²³⁰ *İbnü'l-Adim, RHC Or.*, c. III, s. 579-580.

²³¹ Kürboğa'nın Urfa kuşatması konusunda bkz., geniş bilgi için bkz., Demirkent, *Urfa*, I, s. 41 vd; Kürboğa'nın bu başarısız Urfa kuşatmasında vakit kaybetmesi, I. Haçlı Seferinin başarıya ulaşmasında etkili olmuştur.

kaybetmiş olan Kürboğa'nın ordusuyla birleşerek (Mayıs 1098 sonu) Antakya önüne hareket etmiştir²³².

Kürboğa ve diğer Türk emirlerinin harekâtını sıkı sıkıya takip eden Haçlılar Kürboğa'nın ordusunun Antakya'ya yaklaşmakta olduğunu haber alınca büyük bir endişeye kapıldılar ve derhal bir savaş meclisi topladılar. 29 Mayıs 1098'de gerçekleşen Bu önemli toplantıya; Godefroi de Bouillon, Raymond de St. Gilles gibi pek çok Haçlı lideri katıldı. Daha önce Bohemund'un, Firuz'la anlaşmaya varmasının verdiği rahatlıkla Haçlı liderlerine yaptığı şakayla karışık teklifi şimdi kabul etmek zorunda kaldılar. Bohemund, önceden onlara şehrin normal yollar ile ele geçirilemeyeceğini, kimin iyi bir plan düşünürse şehrin ona verilmesi gerektiğini, artık açlıkla ve sefaletle daha fazla boğuşamayacaklarını söylemişti. Ancak Haçlılar bu teklifi reddetmiş ve bu şehri kuşatmada hepsinin emeğinin geçtiğini, bundan dolayı da şehrin eşit olarak paylaşılacağını söylemişlerdi.²³³ Ancak bu konuşmadan hemen sonra Türklerin ilerlediği haberini alan Haçlıların topladığı konsilde Bohemund, Haçlı liderlerine o meşhur teklifini yapmıştır. Bohemund Haçlı liderlerine “ *şehri kuşatalım ancak kimin askeri şehre önce girmeyi başarırorsa şehri ona verelim* ” teklifinde bulunmuştur. Bohemund'un Firuz ile işbirliğinden habersiz olan Haçlılar onun bu teklifini kabul etmişlerdi²³⁴.

2- Şehrin Düşüşü (3 Haziran 1098)

Kürboğa'nın kaybettiği üç hafta Bohemund'un işine yaradı. Yaptığı haince planlarını uygulamaya koyan Bohemund'un temasa geçtiği Firuz, ihanete hazır olduğunu bildirmek üzere oğlunu yolladı²³⁵. İkili arasında yapılan görüşmede Bohemund'un

²³² Ali sevim, “Dımaşk Selçuklu melikliği”, *Belleten*, s. 305–306.

²³³ *Gesta Francorum*, s. 44–45.

²³⁴ *Gesta Francorum*, s. 45; *Anna Komnena* , s. 278–279; Türkçe terc., 334–335 ; *Runciman*, I,Türkçe terc., Işıltan, s. 177.

²³⁵ *Gesta Francorum*, (s 45) şehre gönül rahatlığıyla girmesi için, Firuz'un rehine olarak oğlunu Bohemund'a teslim ettiğini söyler. Ayrıca Bohemund'un 2 Haziran gecesi planını tüm reisliilere açıkladığıyla ilgili bilgi neredeyse tüm Haçlı kaynaklarında yer almaktadır. Ancak eğer böyle bir şey olsaydı, liderler şehrin Bohemund tarafından ele geçirilmesine izin vermezlerdi.

Kürboğa ile mücadele edecekmiş gibi bir izlenim verip yola çıkması konusunda anlaşıldı ve böylelikle tüm hazırlıklar tamamlanmış oldu. 2 Haziran günü güneş batarken şövalyeler vadi; yaya askerleri ise dağ yolundan yukarı doğru ilerliyorlardı. Bu esnada liderleri Bohemund da devam etmeleri konusunda onları teşvik ediyordu. Böylece Bohemund'un birlikleri şafak sökmeden az önce “ *İki Kız Kardeş* ” kulesi önüne varmış oldular. Ardından *Foulque de Chartres*²³⁶ adındaki Frank şövalyesi ve beraberindeki 60'a yakın asker buraya tırmandılar. Bunlar Firuz'un korumakta olduğu kuleyi işgal ettiler. Ancak Firuz bunların sayısını az bulunca korktu ve Grekçe “ *az sayıda Frank var!* ” dedi ve “ *kahraman Bohemund nerede?* ” diye sordu. Bu esnada Güney İtalyalı bir asker Bohemund'a artık şehre girmesi gerektiğini söyledi. Haçlıların surlara tırmanırken merdivenlerinin²³⁷ kırılmasına rağmen, bir kısım şövalye şehre girerek yardım etmeleri için Hristiyanları uyandırdı. Bunlar Aziz Georgios ve Köprü kapılarını açtılar. Haçlılar şehre girdiklerinde kadın, erkek çocuk demeden karşılarına çıkan herkesi öldürdüler. Seher vakti tüm şehir şaşkınlık içinde çılgılık çılgılığa haykırıyor, kadınlar ve çocuklar gözyaşı döküyordu. Şehirdeki çılgınlara ve bağrıışmalara uyanan vali Yağısıyan uyku mahmurluğunun verdiği şaşkınlıkla atına binip kaçmıştı²³⁸. Bu olayı en can alıcı bir şekilde tasvir eden *İbnü'l- Esir* bize şunları anlatır: “...Haçlılar bu melun zırh ustasıyla meseleyi aralarında karar bağlayınca, onlar gelip demir parmaklıkları açtılar ve oradan içeri girdiler. Çok sayıda Haçlı iplerle yukarı çıktı. Sayıları beş yüze varınca trampet çaldılar. Seher vaktiydi. Halk fazla uykusuzluk ve günlerce beklemekten dolayı yorgun düşmüştü. Yağısıyan uyanıp gelişmeleri sorduğunda kendisine : ‘bu boru ve Trampet sesleri kaleden geliyor, kalenin ele geçirildiğinden hiç şüphe yok’ denildi. Hâlbuki sesler kaleden değil, ancak o burçtan geliyordu. İçine korku düştü, şehrin kapısını açıp otuz kölesiyle ardına bakmadan kaçtı. Şehri muhafaza etmekle görevli naibi gelip Yağısıyan'ı sordu, kaçtığı söylenince o da başka bir kapıdan kaçtı. Bu Haçlıların yararına oldu. Eğer bir saat dayansaydı Haçlılar mutlaka mahvolurdu... Yağısıyan'a gelince sabah olunca aklı başına geldi. Üzüntüden aklını kaybetmiş gibiydi. Kendine geldiğinde birkaç fersah

²³⁶ *Raimundus Aguilers* (s. 47)'de Şehre ilk giren şövalyenin bu kişi olduğu belirtilir. *Radulphus Cadomensis* ,(s. 91)Gouel of Chartres isimli bu kişinin şehre ilk olarak girdiğini nakleder. *Ordericus Vitalis* (V, s. 91) ise, bu kişiyi Foucher of Chartres olarak verir.

²³⁷ Kimi kaynaklarda ip olarak da geçmektedir.

²³⁸ *Gesta Francorum*, s. 46–47.

yol almış bulunuyordu. Yanındakilere ‘ ben nerdeyim ?’ diye sordu. Antakya’nın dört fersah uzakta olduğunu söylediler. Kaçıp kurtulduğuna ve onları şehirden uzaklaştırmaya veya öldürünceye kadar savaştığına pişman oldu. Ah vah etmeye, ailesini, çocuklarını ve Müslümanları bırakıp kaçtığı için dövünmeye baladı. Başına gelen bu felaketin şiddeti sebebiyle kederinden bayılıp atından düştü. Adamları onu tekrar ata bindirmek istediler, fakat ayakta duracak ve ata binecek takati kalmadığını ölmek üzere olduğunu görünce orada bırakıp gittiler. Oralarda odun kesmekte olan bir Ermeni Yağısıyan’ın yanından geçerken son nefesini vermekte olduğunu gördü ve onu öldürdü. Sonra da başını kesip Antakyadaki Haçlılara götürdü²³⁹. Şehirde bunlar olurken Bohemund ise hayallerine ulaşmanın verdiği sevinçle şehrin en tepesine bayrağını dikmişti bile. 1097 Ekiminde başlayan bu çetin kuşatma 3 Haziran tarihinde Antakya’nın iç kale hariç Haçlıların eline geçmesiyle son buldu (20/21 Ekim–3 Haziran). Bununla birlikte öldürülen ahalinin evleri malları mülkleri de yağmalanmıştı. Sayısız ganimet ele geçirilmişti. *Tarihçi Raimundus* ganimetin miktarıyla ilgili olarak şu ifadeyi kullanmıştır: “...Ganimetin miktarının açıklayamayacağız fakat siz aklınıza ne gelirse ne daha fazlasına inanabilirsiniz. ” ²⁴⁰ Böylece Antakya türlü oyunlarla ve pek çok Müslüman’ın katledilmesinin ardından Hristiyanların eline geçmiş oldu²⁴¹.

²³⁹ İbnü’l-Esir, X, s. 229–230.

²⁴⁰ Raimundus Aguilers, s. 48.

²⁴¹ Bizans kaynağı *Anna Komnena* iç kale kuşatmasından bahsettiği için ona ileride değineceğiz. Antakya’nın zaptı konusunda pek çok kaynak bilgi vermektedir. Özellikle Latin kaynağı *Gesta Francorum* (s. 45–48) olayları ayrıntılı bir şekilde ele almaktadır. *Raimundus Aguilers* (s. 47–48) zaptı canlı bir şekilde tasvir eder; *Fulcherius Carnotensis* (s. 98–99) diğerlerine nazaran daha az bilgi vermektedir. *Radulphus Cadomensis*, (s. 87–92), Burada Firuz ile yapılan işbirliği, şehrin zaptı, şehirdeki halkın katledilmesi anlatılmaktadır. *Guiberto Novigenti* (s. 90 vd) Firuz’la işbirliği yapılmasından ve şehrin zapt edilmesinden ayrıntılı olarak bahseder. *Roberti Monachi* (s. 141 vd.), Bohemund’un Firuz ile işbirliğinden, Antakya’yı ele geçirme planlarından, Firuz’un ihanetinden, Antakya’nın Bohemund’un eline geçmesine kadar zaptını ayrıntılı bir şekilde verir; Willermus *Tyrensis* (I, s. 241 vd)’te olay ayrıntılı bir şekilde anlatılsa da Runciman burada yer alan bilgilerin doğru olmadığını ifade etmektedir. Firuz’un karısının kendisini bir Türk ile aldatması ve bunun neticesinde Firuz’un ihanete karar verdiğiyle ilgili bilgi de Willermus’ta yer alır; Ordericus *Vitalis* (c.V, s. 87 vd.)’te de Antakya’nın ele geçirilmesiyle ilgili bilgi vardır. Ayrıca bkz., *İbnü’l-Kalânisi*, s.135; *İbnü’l-Esir*, (X, s. 229–230) Yağısıyan’ın hazin ölümünü anlatır; *Abû’l-Farac*, II, s. 339–340; Konuyla ilgili geniş bilgi için bkz., John France, “ The Fall of Antioch During the First Crusade ” , *Dei Gesta Per Francos. Crusade Studies in Honour of Jean Richard*, yay, Michael Balard- Benjamin Z. Kedar- J.R. Smith, Ashgate 2001, s. 13–20; *Runciman*, I, Türkçe terc., Işıltan, s. 179–180.

3- Kürboğa Kuşatması (10 Haziran 1098)

Antakya şehri Haçlılar tarafından zapt edilmişti; fakat iç kale hâlâ Türklerin elindeydi. Kürboğa ise daha henüz Antakya ‘ya ulaşamamıştı. Ancak tarihler 5 Haziran’ı gösterdiğinde Musul emiri Demir köprü üzerinden Asi nehrine vardı. Yağısıyan’ın oğlu, Antakya’dan babası kaçarken gayet soğukkanlı olmayı başarmış şehrin müdafaası için üzerine düşen pek çok şeyi yerine getirmişti. Şimdi ise iç kalenin savunmasını kendisi yapmak istiyordu. Ancak iç kale Kürboğa’nın sadık! Adamlarından Ahmed b. Mervan’a teslim edildi²⁴². Müslümanların tarafında bunlar yaşanırken Haçlılar da Kürboğa’nın geldiği haberini almışlar ve büyük paniğe kapılmışlardı. Özellikle Bohemund, Kürboğa’ya karşı tek başlarına duramayacaklarını biliyordu. Neticede Musul emiri 10 Haziran’da Antakya’ya ulaştı ve şehri kuşatmaya başladı ²⁴³. Haçlıların hiç ümidi yoktu. Onlar, eğer İmparator Aleksios kendilerine yardım ederse kurtulabileceklerine inanıyorlardı.

4- Etienne de Blois’nın İmparator Aleksios’u Antakya Yolundan Döndürmesi ve Guido’nun Ricaları

Kürboğa’nın şehri sıkı bir kuşatma altına alması neticesinde Haçlılar çaresiz kalmışlardı ve şövalyeler arasında pek çok kişi Etienne de Blois’nın kaçmakla en akılcı işi yaptığını söylüyordu.10 Haziran gecesinde Grantmesnil kontu Guillaume ²⁴⁴ ve Alberich ile Clermont kontu Lambert kumandasındaki bir birlik de kuşatmadan sıyrılarak Süveydiye limanına ulaşmayı başardı. Bunlar kaçarak Tarsus’a gittiler ve burada Etienne

²⁴² *Gesta Francorum* (s. 50)’da Yağısıyan’ın oğlu Şemsüddeve ile Kürboğa arasında geçen konuşmaya yer verilmiştir. Yağısıyan’ın oğlu Şemsüddeve Kürboğa’dan yardım istemiş, Frankların babasını öldürdüğünü, onların pek çok başarılar kazandığını ifade etmiştir. Musul emiri de eğer kendisinin yardımını talep ediyorsa iç kaleyi kendisine bırakmasını söylemiş; ancak kaleyi korumak için kendi adamlarından birini oraya koyacağını da belirtmiştir. Bütün bu konuşmaların ardından Şemsüddeve Kürboğa’ya “ eğer sen tüm Frankları öldürürsen ben de sana kaleyi teslim ederim” demiştir. Sonuç olarak Kürboğa kaleyi kendisine vermesini istemiş ve Yağısıyan’ın oğlu mecburen kaleyi ona vermek durumunda kalmıştır.

²⁴³ Kürboğa’nın Asi nehrine ulaşması ve Antakya girişi hususunda bkz., *Gesta Francorum*, s. 50 vd; *Raimundus Aguilers*, s. 48vd ; *Fulcherius Carnotensis*, s.101 vd ; *Runciman*, I, Türkçe terc., Işıltan, s. 182 vd.

²⁴⁴ Bu kişi Bohemund’un kız kardeşiyle evlidir. *Runciman*, I, Türkçe terc., Işıltan, s. 183.

ile karşılaştılar. Bu sıralarda Aleksios ise Haçlı ordusunun yardımına gitmek amacıyla Haziran ayı ortalarında Akşehir’de bulunmaktaydı. İlerlemek için hazırlıklar yaparken Etienne ve Guillaume onun karargâhına gelmiş ve İmparatorun itimat ettiği bu kişiler onun fikrini değiştirmişler, Etienne ve Guillaume, Türklerin kesin olarak Antakya’yı ele geçirdiklerini söylemişlerdir. Yine bu sıralarda Pierre (Aulps’un oğlu) ise ²⁴⁵ Komana’daki görevini terk ederek Bir Türk ordusunun, İmparatora Antakya’ya varmadan taarruz etmek üzere olduğunu bildirmek için Aleksios’un yanına varmıştı. Bu ani gelişmeler üzerine Aleksios birliklerine derhal başşehre dönme emri verdi. Bunlar olurken İmparatorun hizmetinde bulunan Bohemund’un üvey kardeşi Guido/Guy ise, Haçlıları kurtarmak için yola devam etmeleri konusunda İmparatora ricada bulundu fakat bu istek kabul edilmedi²⁴⁶. Yaşanan bu gelişmeler Bohemund’un işine yaramış oldu. Ancak Haçlı cephesinde bu durum hiç hoş karşılanmamıştı. Bizans’a karşı önceden bir önyargısı olan Haçlılar bu olay ile daha çok öfkelenildiler ve İmparatorun bu davranışını hem kendilerine hem de dinleri Hristiyanlığa yapılan bir ihanet olarak kabul ettiler ²⁴⁷.

5- Kutsal Mızrağın Keşfi, Hz. İsa’nın Haçlılara Görünmesi ve Yarattığı Etkiler

İmparator Aleksios’tan bekledikleri yardımı alamayan Haçlıların bu olaylar karşısında maneviyatları çökerken, Haçlı karargâhını hareketlendiren bir olay yaşandı. Olayı en ince ayrıntısına kadar anlatan *Raimundus*, bu konuda bize şunları nakleder : “Antakya’nın ele geçirilmesini takiben, Tanrı kudretini ve mükemmelliğini gözler önüne serdi. Bizi teselli etmek amacıyla aşağıdaki mesajı Raymond ve Adhemar’a vermesi için

²⁴⁵ Anna Komnena, (s. 282-283; Türkçe terc., s. 339-340)’da bu konu uzunca anlatılmaktadır. Ona göre Pierre d’aulps Komana’da idi. Buradaki görevini terk edip bir Türk ordusunun İmparatora Antakya’ya varmadan saldıracağıının haberini vermek için gelmişti. Diğerleri ise ordudan kaçmışlardı. Krş., *Runciman*, I, Türkçe terc., Işıltan, s.183.

²⁴⁶ İmparatorun geri dönüşü ve düşünceleri Anna Komnena tarafından kaydedilmiştir. Buna göre İmparator, Antakya’nın yardımına gideyim derken İstanbul’u kaybederim korkusuyla geri çekilme kararı almıştır. *Anna Komnena*, s. 282-283 ; Türkçe terc., s. 341. Ayrıca Bohemund’un üvey kardeşi Guido’nun ricası ve İmparatorla konuşması için bkz., *Gesta Francorum*, s. 63-65; bununla beraber, İmparator Antakya’ya gitme karar alsa dahi Kürboğa’nın yenilgisinden çok sonra şehre varabilirdi; ama Haçlıların gözünde yeri daha farklı olabilir, Antakya’nın ona teslimi söz konusu olabilirdi. Krş., *Runciman*, I, Türkçe terc., Işıltan, s. 184 , n. 5-6.

²⁴⁷ *Runciman*, I, Türkçe terc., Işıltan, s. 182-183.

Provancelı bir köylüyü (Peter Bartholomaeus) seçti: ‘ Tanrı’nın ve efendimiz İsa Mesih’in 12 havarisinden biri olan Andrew bir süre önce dört değişik vesileyle beni uyardı ve Antakya’nın düşmesi ile ilgili sana haber vermem için ve Hz. İsa’nın böğrünü delen mızrağı sana iade etmem konusunda bana emir verdi...’ ²⁴⁸. Kaynağın da ifade ettiği üzere Pierre Bartholomaeus adlı fakir bir köylü 10 Haziran’da Hz. İsa ile ilgili rüyalar gördüğünü söylemek için Raymond St. Gilles’e gitmiş ve Hz. İsa’nın böğrünü delen o “ *Kutsal Mızrağın*” yerini bildiğini söylemiş; bunun üzerine bu olay ordugâhtaki herkesi heyecanlandırmıştır. Bununla beraber bu tür hikâyeler artmış; ayrıca şehirdeki pek çok insan Hz. İsa’yı görmeye başlamıştı. *Tarihçi Fulcherius* bu olayı şu şekilde nakleder: “ *Hz. İsa şehirdeki pek çok insana görünüp onlara zaferle sevineceklerine dair sözler veriyordu. Bu olay insanların avunmasını sağlamıştı. Bir gün Hz. İsa ölüm korkusuyla kaçan bir Papaz’a göründü ve ona şöyle dedi: ‘ nereye gidiyorsun kardeşim?’ Papaz da ona ‘şanssızca ölmeyeyim diye kaçıyorum ‘dedi. İsa ise şöyle cevap verdi,’ kaçmayı bırak, hemen dön ve diğerlerine savaşta onlarla olacağımı söyle... Umutlarını bana bıraksınlar sebatkâr olsunlar; ben onları Türklere karşı galip getireceğim, seninle konuşan ben İsa’yım’. Papaz hemen geri döndü ve duyduklarını çevresindekilere anlattı.*”²⁴⁹ Kaynakların verdiği bu bilgiler tabii ki de doğru değildir. Ancak, ortaçağın şartları göz önünde bulundurulduğunda ve kuşatmanın verdiği ümitsizlikle İnsanlar böyle şeylere inanmışlardır. Esas itibarıyla kuşatmanın başarısı tabii ki de askeri başarıya ve bir takım hilelere bağlıydı; ancak kutsal mızrağın keşfi ve bu tarz hikâyeler Haçlıların, tanrının onların yanında olduğuna dair inançlarının artmasına ve maneviyatlarının yükselmesine sebebiyet vermiştir ²⁵⁰.

²⁴⁸ *Raimundus Aguilers*, s. 51. Ayrıca bu konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz., aynı eser, s. 51 vd.

²⁴⁹ *Fulcherius Carnotensis*, s. 102–103.

²⁵⁰ Pek çok kaynak bu konuda bilgi verse de kutsal mızrak ile ilgili en ayrıntılı bilgiyi, olaya bizzat şahit olan tarihçi Raimundus Aguilers vermiştir. *Raimundus Aguilers*, s. 51 vd; *Gesta Francorum*, s.65; *Fulcherius Carnotensis*, s. 100–101; Le Puy Piskoposu bu adama inanmakla beraber diğer Haçlı liderleri de heyecanlanmışlardı. Neticede 14 Haziranda aralarında Raymond de St Gilles, Orange Piskoposu ve tarihçi Raimundus’un da bulunduğu 12 kişi ile birlikte St. Peter kilisesine gittiler. Burada mızrağı aramakla görevlendirilen işçiler hiçbir şey bulamadılar. Ancak açılan çukura atlayan Pierre buradan aniden bir demir parçası çıkardı. Konu ile ilgili olarak *Anna Komnena* (s. 285 ; Türkçe terc., s. 341–342) bunun bir mızrak değil, çivi olduğunu öne sürmektedir ve mızrağı bulan kişinin Pierre’l Hermite olduğunu ifade etmektedir. *Urfalı Mateos* (s. 197)’da mızrak olayından bahsetmektedir. Bununla beraber *İbnü’l-Esîr* (X, s. 231), oldukça farklı ama mantıklı bir bilgi verir. O, bu kişinin daha önce mızrağı bulunduğu yere kendisinin gömmüş olduğunu nakletmektedir. *Runciman*, I, Türkçe terc., Işıltan, s. 188; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 44–45.

6- Kürboğa'ya Elçi Heyetinin Yollanması

Bu arada, Kürboğa'nın kuşatması da hız kesmeden devam ediyordu. 27 Haziran gününde Pierre l'Hermite ve Herluin'in de içinde bulunduğu Franklardan oluşan bir elçi heyeti Kürboğa'ya gönderildi ²⁵¹. Bunlar, büyük ihtimalle bir orta yol bulmak için Musul emirine gönderilmişlerdi; fakat beklenen olmadı ve elçiler elleri boş olarak ordugâhlarına geri döndüler. *Fulcherius Carnotensis* bu elçi gönderilmesi hadisesini bize şu şekilde nakletmektedir: “ *Haçlılar Konsil topladıktan sonra Pierre l'Hermite aracılığıyla Türklere, eğer eskiden Hristiyanlara ait olan bu toprakları boşaltmazlarsa onlara saldıracaklarının bildirme kararı aldılar. Türkler savaşmayı tercih ederlerse bu savaş iki taraftan da seçilmiş 5, 10, 20 ya da 100 şövalye arasında olmalıydı. Böylece binlerce kişinin ölmesi engellenmiş olurdu. Bu savaş sonucunda galip gelen taraf şehri alacak ve hâkimiyet tartışmasız onların olacaktı. Bu teklif Türkler tarafından kabul edilmedi. Türkler kalabalık ordularına ve güçlerine güvenerek bizi yok edeceklerini düşünmüşlerdi. Atlılar ve yayalar toplam 300 bin kişiydiler. Ayrıca bizim şövalyelerimizin ve yayalarımızın güçsüzlüğünü biliyorlardı. Pierre gelip Türklerin cevabını bildirince Haçlılar hemen savaşa hazırlanıp tüm umutlarını Tanrıya bağladılar*” ²⁵². Kaynağın ifade ettiği gibi böyle bir elçi gönderme olayı doğru olabilir; ancak Haçlılar, bu esnada yani Kürboğa'nın kuşatması sürdüğü sırada güçsüz bir durumdaydılar. *Fulcherius*'un kaydettiği üzere, Türklere çekilin bu topraklardan demeleri pek imkân dâhilinde gözükmemektedir. Tam tersi büyük ihtimal ile savaşı sonlandırmak; Türkler, bunu kabul etmezse çok az kişinin katılacağı bir düello ²⁵³ yapmayı teklif etmiş olabilirler. Çünkü *Gesta Francorum*'da bu düşüncemizi destekleyici ifadeler yer almaktadır şöyle ki: “ *Habercilerimiz çabucak geri gelmişler ve bu zalim, merhametsiz insanların onlara ne söylediklerini bize aktarmışlardı*” ²⁵⁴. Tüm bunlar olurken bizim adamlarımız korkudan ne yapacaklarını bilemiyorlardı. Türklere yakalanma korkusu ve

²⁵¹ *Gesta Francorum*, s. 66–67; *Fulcherius Carnotensis*, s. 103; *Runciman*, I, Türkçe terc., Işıltan, s. 189–190.

²⁵² *Fulcherius Carnotensis*, s. 103.

²⁵³ *Runciman*, (I, Türkçe terc., Işıltan, s. 189–190) düello teklifini doğrulamış ancak iki taraf arasında nelerin konuşulduğunun bilinmediğini ifade etmiştir.

²⁵⁴ Herluin hem Arapçayı hem de Farsçayı bilmekteydi ve o Pierre l' Hermite'in tercümanı olarak orada bulunmaktaydı. *Gesta Francorum*, s. 67.

açlık tehlikesi karşısında iki büyük tehlike arasında sıkışıp kalmışlardı”²⁵⁵. Ancak iki taraf arasında nelerin konuşulduğu tam olarak bilinmemektedir. Netice olarak savaş kesinleşmiş, müzakereler de bir işe yaramamış, 28 Haziran tarihi gelip çatmıştı.

7- İckalenin Haçlıların Eline Geçmesi (28 Haziran 1098)

Elçi heyetinin gelmesi üzerine Bohemund, Haçlı ordusunu derhal savaş düzenine sokmuş ve orduyu 6 kısma ayırmıştı²⁵⁶. Her bir kısma bir Haçlı lideri kumanda ediyordu. *Gesta Francorum* ordu düzenini bize şu şekilde aktarmaktadır: “ *birinci kol Hugue de Vermandois ve Flandre kontu ile Fransızlardan oluşmaktaydı. İkinci kol Dük Godofroi ve adamları; üçüncü grup Robert de la Normandia ve şövalyeleri; dördüncü grup Le Puy Piskoposu, beşinci grup ise Tancred ve adamları, Altıncı ve son grubu ise ordusuyla birlikte Bohemund oluşturmaktaydı* “²⁵⁷. Hatta bizzat tarihçi Raimundus Aguilers kutsal mızrakla beraber savaşa katılmıştı. St. Gilles kontu ise, hasta olmasına rağmen şehirde bırakılan askerlere kumanda etmekle görevlendirildi. Haçlı ordusu savaş düzenine geçerken tarihçi Fulcherius bu esnada Kürboğa’nın durumu ve onun emiriyle aralarında geçen konuşmayı bize nakletmektedir: “ *...savaş için tüm hazırlıklarını tamamlayan Haçlılar şehirden çıktılar. Yayalar ve atlılar dizilmişlerdi, süvari bölüğü bayraklarla en önde yer almaktaydı. Ordudaki tüm Papazlar bembeyaz giyinmişti. Türklerin en mükemmel şövalyesi olan Amirdalis*²⁵⁸ *sancaklarıyla ilerleyen adamlarımızı gördüğünde şaşırmış ve savaş olacağını anlamıştı. Amirdalis... Hemen Kürboğa’ya gitti ve ona gördüklerini anlatıp şöyle dedi: ‘ neden satranç oynuyorsun?’²⁵⁹ bak Haçlılar geliyor!’ dedi. Kürboğa da ona: ‘ savaşmaya mı geliyorlar?’ diye sordu. Amirdalis ise ‘ şu an bilemiyorum ama biraz bekle ’ diye cevap verdi. Amirdalis prenslerimizin ileri*

²⁵⁵ *Gesta Francorum*, s. 67.

²⁵⁶ Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz., *Gesta Francorum*, s. 68 vd; Raimundus Aguilers, s. 61; *Fulcherius Carnotensis*, s. 105; *Albertus Aquensis*, I, s. 215 vd; *Runciman*, I, Türkçe terc., Işıltan, s.190.

²⁵⁷ *Gesta Francorum*, s. 68.

²⁵⁸ Bu kişi muhtemelen Kürboğa’nın yanında bulunan Vessab b.Mahmud olmalıdır.

²⁵⁹ Kürboğa’nın satranç oynadığı bilgisi bir başka görgü şahidimiz olan Raimundus Aguilers (s. 62)’de de yer almaktadır. Ayrıca Raimundus’ta Kürboğa’nın onların bu beklenmedik gelişleri üzerine korktuğu da nakledilmektedir.

taşınan bayraklarını ve sıra halindeki kuvvetlerin onları takip ettiğini görünce hemen döndü ve Kürboğa'ya şöyle dedi: ‘ Haçlılara bak ’ ne düşünüyorsun? Kürboğa ise, ‘ burada savaş olacağını düşünüyorum ’ dedi. Ardından emir ‘ ama biraz bekle, gördüğüm bayrakları ayırt edemiyorum ’ dedi...Le Puy piskoposunun bayrağını tanıyınca da hemen Kürboğa'ya dönüp şöyle dedi: ‘ bak Haçlılar geliyor; şimdi ya kaç ya da cesurca savaş. Çünkü seni tamamen yok edeceklerini düşünen bu insanlara yenilenilirsin.’ Kürboğa, ‘ Haçlılara haber gönderip dün benden istediklerinin hepsini bugün yerine getireceğim ’ dedi. Amirdalis ise onu, ‘ bunu söylemek için geç kaldın ’ diyerek cevapladı. Yine de Kürboğa teklifini Haçlılara bildirmişti, ama çabası sonucunda bir şey elde edemedi. Amirdalis hemen efendisinden ayrılıp atına bindi bir an kaçmayı düşündü ama sonunda kalmaya karar verip yoldaşlarını savaşmaya ve oklarını atmaya sevk etti”²⁶⁰. Netice itibariyle Haçlı ordusu harekete geçti. Müslüman cephesinde ise Kürboğa kibirli davranışları ve yaptığı hatalarla adamlarını kendisinden uzaklaştırıyordu²⁶¹. Kürboğa bu esnada oldukça zor durumdayken²⁶² onun güvenilir ve sadık adamı! Ahmed b. Mervan, tepeden savaşı izliyordu. O, mücadelenin Müslümanlar aleyhine sonuçlanacağını görünce şehri teslim edeceğine dair Haçlılara haber yolladı. Daha önce yaptıkları anlaşılan²⁶³ gizli bir anlaşma neticesinde Bohemund’un sancağı iç kaleye asıldı. Bu olayın ardından Ahmed b. Mervan, Hristiyanlığı kabul ederek adamlarıyla birlikte Bohemund’un tarafına geçti. Sonuç olarak tarihler 28 Haziran 1098’i gösterdiğinde Antakya içkalesi Haçlıların eline geçmiş oldu²⁶⁴.

²⁶⁰ Fulcherius Carnotensis, s. 104–105.

²⁶¹ Kürboğa Haçlıları toptan imha etmeyi planlıyor, ancak adamlarının tavsiyelerini de dinlemiyordu. Emirler, Kürboğa’nın hallerinden hoşlanmıyorlardı. Ayrıca Haçlılar karşısında zafer kazandığı takdirde iyice güçlenip çekilmez bir hal alacağından endişelendikleri için onu kuşatma esnasında terk etmişlerdir. Bkz., İbnü’l-Esir, X, s.230; Runciman, I, Türkçe terc., Işıltan, s. 190-191.

²⁶² O, Haçlıların topluca harekete geçtiğini görmüş ve korkmuştu. Bunun üzerine Haçlılara adam gönderip onlara anlaşma teklif ettiyse de bu teklif kabul olunmadı. Bkz., Fulcherius Carnotensis, s. 105.

²⁶³ Bu durum, Raymond’un iç kaleye asılması için kendi sancağını göndermesi ve bunun Bohemund’un sancağı olmadığı anlaşılacak geri çevrilip Bohemund’un bayrağının asılmasıyla ortaya çıkmıştır.

²⁶⁴ Kürboğa’nın bozgunu ve içkalede Bohemund’un eline geçmesiyle ilgili olarak bkz., Anna Komnena, s. 282 vd; Türkçe terc., s. 339 vd; Gesta Francorum, s. 66 vd ; Raimundus Aguilers, s. 59 vd ; Fulcherius Carnotensis, s. 101 vd; Radulphus Cadomensis, s. 96 vd , Petri Tudebodi , s. 61 vd ; Willermus Malmesberi, I, s.637 vd; Guiberto Novigenti, s.108 vd; Roberti Monachi , s. 167 vd; Albertus Aquensis, I, s. 218 vd ; Ordericus Vitalis , c. V, s. 109 vd; Willermus Tyrensis, I, s. 284 vd ; Azimî, s. 31; İbnü’l-Esir, X, s. 231; Runciman, I, Türkçe terc., Işıltan, s. 190 vd.

İçkalenin alınmasının ardından Bohemund'un entrikaları son bulmuş değildi. Bu sefer de şehrin kime teslim edileceği konusunda tartışmalar başlamıştı. Bu konuda en önemli kaynaklardan *Tarihçi Raimundus* eserinde, Kürboğa kuşatmasından beri diğer Haçlı reislerinin de yardımıyla korunan Antakya şehrinde Bohemund'un hak iddia ettiğini ifade eder ve iç çekişmelerin liderleri ne kadar endişelendirdiğinden ve ilişkilerini zayıflattığından bahseder ²⁶⁵. Haçlılar ise ettikleri yemin gereği şehrin İmparatora verilmesi gerektiğini biliyorlardı. Ama Raymond dışında herkes şehri Bohemund'a bırakmaya hazırdı. Zaten ortada tek bir gerçek vardı o da İmparatorun çetin kuşatma esnasında onların yardımına gitmediği gerçeğiydi. Antakya'nın kime ait olacağı tartışmaları sürüp giderken, Papanın temsilcisi Le Puy piskoposu ise Aleksios'un er geç geleceğini umut ediyordu. Ancak İmparator 1099 ilkbaharından önce Antakya'ya ulaşamazdı²⁶⁶. Liderler cephesinde bu tartışmalar sürerken, Haçlı ordusundaki askerler bir an önce kutsal Kudüs'e doğru ilerlemek istiyorlardı²⁶⁷.

8- Süleymanşah ile Haçlıların Antakya Halkına Muamelesi

Antakya şehrinde Bizanslı vali Isaakios Komnenos'tan sonra yerine Ermeni Vasak tayin edilmişti. Onun ölümüyle şehre Bizans adına Ermeni Philaretos hâkim oldu. Zalim bir adam olan Philaretos'tan bütün Antakya ahalisi nefret ediyordu. Netice itibarıyla, onun Urfa'da olmasından yararlanan Antakya askeri valisi İsmail, Philaretos'un hapse attığı oğlu Barsama'yı hapisten çıkartarak Süleymanşah'tan yardım istemiş; bunun üzerine Süleymanşah bu daveti kabul etmiş ve Antakya'ya ilerlemiştir. Böylelikle Selçuklu sultanı, 12 Aralık 1084'te şehre, 12 Ocak 1085'te ise içkaleye hâkim olmuştur ²⁶⁸.

²⁶⁵ *Raimundus Aguilers*, s. 65 vd.

²⁶⁶ Hugue de Vermandois, Aleksios'a Antakya konusunda olanı biteni anlatmak için İstanbul'a gönderilmişti. Ancak *Gesta Francorum*, (s. 72)'a bakılırsa o, bir daha Antakya'ya geri dönmemiştir. *Fulcherius Carnotensis*, s. 107.

²⁶⁷ *Gesta Francorum*, s. 72 vd; *Yewdale*, s. 77 vd ; *Runciman*, I, Türkçe terc., Işıltan, s. 193.

²⁶⁸ Süleymanşah'ın Antakya seferi için bkz., Ali Sevim, *Anadolu Fatihî Kutalmış Oğlu Süleymanşah*, s. 31 vd.

Sonuç olarak, şehre ve kalesine hâkim olan Süleymanşah, halka hiç dokunmayarak aman vermiş ve ayrıca alınan bütün esirleri karşılıksız olarak salıvermişti. Bununla birlikte o, Türk askerlerine Hristiyan halka iyi davranmaları, onlardan hiç bir şey almamaları, evlerine girmemeleri ve kızlarıyla evlenmemeleri konusunda bir emirname çıkarmış ve halka son derece iyi muamele etmişti ²⁶⁹. *İbnü'l-Esir*, bize konuyla ilgili şu bilgiyi nakletmektedir: “...halka çok iyi davrandı, adaletle hükmetti. Şehrin tahrip edilen kısımlarını tamir etmelerini emretti. Bu arada askerlerin halkın evlerine girmelerini ve onların arasına karışmalarını yasakladı” ²⁷⁰. Netice itibariyle Süleymanşah, kendisinden farklı bir dine inanan bu halka hoşgörülü davranmıştı. Ancak yukarıda değinildiği üzere Haçlılar 3 Haziran günü Antakya’yı ele geçirdiğinde aynı muameleyi Müslümanlara yapmamışlar ve iç kaleye sığınıp kurtulanların dışında neredeyse şehirdeki tüm Müslümanları öldürüp, mallarını ele geçirmiş ve evlerine girmişlerdir. Bu vahşeti yapan Haçlılar daha sonra şehrin iç kalesini de ele geçirerek Süleymanşah döneminden beri süregelen Müslüman hâkimiyetine bu şekilde acımasızca son vermişlerdir.

D-Antakya’nın Ele Geçirilmesinden Sonra Yaşanan Gelişmeler

1- Hugue de Vermandois’nın Aleksios’a Elçi Olarak Gönderilmesi

Şehrin kime teslim edileceği konusundaki tartışmalar hız kesmeden devam ederken Kont Raymond ve Le Puy piskoposu, Bizans’ın kızdırılmaması gerektiğine inandıklarından ve şehri Aleksios’a teslim etmenin doğru olacağını savunduklarından Fransa kontu Hugue de Vermandois’yı Aleksios’a göndermişlerdir ²⁷¹. Ancak Aleksios Frankların yollamış olduğu bu elçiye hemen cevap vermemiştir. Neticede aradan bir hayli zaman geçtikten sonra, 1099 Martında temsilci gönderdiğinde ise iş işten geçmiş olacaktır. Bohemund o sırada tüm gücüyle Antakya’ya hâkim olduğundan Bizans’ın bu

²⁶⁹ *Sevim*, s. 32.

²⁷⁰ *İbnü'l-Esir*, X, s. 128.

²⁷¹ *Fulcherius Carnotensis*, s. 107. Fulcherius’un Adhemar’ın ölümünden sonra Hugh’un önce İstanbul’a ardından ülkesine döndüğünü nakleder.

ricasını geri çevirecektir ²⁷². Sonuç olarak Bohemund, bir kez daha bu işten kazançlı çıkacak, bu olayla ileride gerek diğer Haçlı arkadaşları gerekse Aleksios'un iddialarını ortadan kaldıracak ve onun şehir üzerinde hak iddia etmesine ortam hazırlayacaktır. Böylelikle Bohemund'un direnişi kazanmış; Aleksios'un basiretsizliği ve Haçlı liderlerinin iki taraflı bir politika gütmesi Antakya üzerinde bir Frank oluşumuna izin vermiştir ²⁷³.

2- Papa II. Urbanus'a Mektup Gönderilmesi

Haçlılar, 11 Eylül 1098 tarihinde Antakya'nın ele geçirilmesinin ayrıntılarını anlatmak ve elçisi Le Puy piskoposunun ölümünü haber vermek için Papa II. Urbanus'a bir mektup yazmaya karar verdiler. Bu mektupta Haçlılar, Papa'nın Kudüs'e gidecek olan ordunun komutanlığını üstlenmesi ve Antakya konusundaki tartışmaları çözüme ulaştırması konusunda ondan yardım istemişler ve Antakya'nın geleceği üzerinde karar vermek için Papayı doğuya davet etmişlerdir ²⁷⁴. *Fulcherius Carnotensis*, bu mektubu ayrıntılarıyla bize nakletmektedir. Mektup şöyledir:

“ *Kutsal Lord Papa Urbanus'a... Bohemund, Saint Gilles kontu Raymond, Lorraine dükü Godefroï, Normandia dükü Robert, Flandre kontu Robert ve Boulogne kontu Eustache'dan selamlar! Oğullarından manevi babalarına; Tanrı büyük merhametini ortaya koyarak bize yardım etti ve Antakya'yı almamızı sağladı, Lordumuz İsa'ya utanç veren Türklere hücum edip onları katlettik. Biz İsa'nın hacıları her şeye kadir Tanrı'nın intikamını almak için Kudüs'e gideceğiz. Bizler Türkleri kuşattık ancak sonradan Horasan, Kudüs ve Dimaşk'tan gelen Türkler tarafından kuşatıldık, neyse ki İsa'nın merhameti sayesinde kurtulduk, tüm bunları size bildirmek istiyoruz:*

²⁷² *Asbridge*, s. 94.

²⁷³ *Asbridge*, s. 94.

²⁷⁴ *Runciman*, I, Türkçe terc., Işıltan, s. 197.

İznik'in ele geçirilmesinden sonra 1 Temmuz'da Eskişehir vadisinde kalabalık bir Türk ordusunu yendik ve güçlü Süleyman'ı ²⁷⁵ bozguna uğratıp onu topraklarından ve servetinden mahrum bıraktık. Anadolu'ya boyun eğdirip Antakya kuşatmasına ilerledik. Bu kuşatmada çok sıkıntılar çektik. Ancak sonuçta tüm savaşları kazandık ve Hristiyan dinini başarılarımızla yücelttik: ben Bohemund şehri bana teslim eden Türk ²⁷⁶ ile anlaşma yaptım. Ve haziran ayının üçüncü gününden önce gün ağarmadan surların üzerine merdiven koyarak İsa'ya direnen şehri aldım şehrin hâkiminin ²⁷⁷ de aralarında bulunduğu birçok adamını öldürdük, karılarına, çocuklarına yani tüm ailesine servetiyle birlikte sahip olduk.

Başta Türkler tarafından kuvvetlendirilmiş olan Antakya kalesine sahip olamadık ertesi gün saldırıya hazır olduğumuzdaysa bölgenin tümüne yayılmış Türkleri gördük. Gelip bizimle savaşırılar diye şehrin dışında onları birkaç gün bekledik. Sonuçta bizi kuşattılar; yüz binden fazla adam bahsi, geçen kaleye girip buranın altında yer alan ve kısmen bize kısmen de onlara ait olan şehrin giriş bölümüne saldırmaya çalıştılar.

Biz kalenin karşısına başka bir yükselti dikerek iki ordu arasındaki yolu koruduk ve şehre inen binlerce Türkün içeri girmesini engelledik. Surların içinde ve dışında günler ve geceler boyu savaştık.

Bize bu şekilde zarar veremeyeceklerini gören Türkler etrafımızı çevirdiler. Hepimizin gözü korkmuştu. Çoğumuz perişan olduk, birçok sıkıntı çektik. Bir ara o kadar acıttık ki ölen atlarımız ve eşeklerimiz kesip yedik.

Bu arada her şeye kadir Tanrı'nın merhameti ve desteğiyle Longinus'un kurtarıcımızı bıçakladığı mızrağı bulduk. Bu olay havari St. Andrew aracılığıyla bazı kullara bildirilmişti. Havarilerin prensi, kutsal Petrus kilisesinde bulunan mızrağın yerini onlara gösterdi. Önceden korkan ve üzgün olan insanlarımız bu keşifle ve diğer bazı ilahi vahiylerle güçlenmişti. Artık diğer savaşlar için iştahlı ve cesurduk.

²⁷⁵ I. Kılıç Arslan

²⁷⁶ Bu kişi Ermeni dönmesi Firuz'dur.

²⁷⁷ Yağısyan.

Üç hafta dört gün süren kuşatmadan sonra bizler günah çıkarıp kendimizi Tanrıya emanet ettik ve havari Peter ve Paul'un yortusunun arife günü savaş için şehirden çıktık. Düşmana göre sayıca çok azdık ve onlarla dövüşemez, ancak kaçmalarını sağlayabilirdik.

Hazır olduğumuzda yayalarımız ve atlılarımızla muntazam bir sırayla hareket ettik Hz. İsa'nın mızrağıyla birlikte Türklere doğru ilerleyip onları kaçırmaya zorladık. Onlar gelenekleri gereği her yana yayılmaya başlamışlardı. Bizi kuşatmayı düşündükleri her yolu ve tepeyi tuttular. Hepimizi katletmeyi umut ediyorlardı. Ancak bizler onların savaşlardaki düzen ve hilelerine artık alışmıştık. Tanrı'nın merhameti ve lütfu bizi destekliyordu. Tanrını sağ kolu (Hz. İsa) bizim tarafımızda savaştı. Böylece bir araya toplanmış olan Türklerin tüm mallarını bize bırakmalarını sağladık ve onları kaçırmaya zorladık.

Türkleri yendikten sonra tüm günü onları kovalayarak geçirdik ve binlercesini öldürüp sevinç ve mutluluk içinde şehre döndük. Tüm bunlardan sonra bir emir ²⁷⁸, içkaleyi içindeki bin adamla birlikte Bohemund'a teslim etti. Bu adamlar Bohemund sayesinde Hristiyanlık dinine girmişlerdi. Bu şekilde Hz. İsa, tüm Antakya'yı Roma dinine vermiş oldu. ” ²⁷⁹

3- Antakya'nın Kime Teslim Edileceği Tartışmaları

Bohemund ileride kuracağı devleti için şimdiden hazırlıklar yapmaktaydı. Bu amaçla Çukurova'ya doğru yola çıkmış ve Tankred'in I. Haçlı Seferinin başlarında ana ordudan ayrılarak Godefroi'nin kardeşi Baudouin ile gerçekleştirmiş olduğu Çukurova macerasının sonunda orada bıraktığı birlikleri takviyeye gitmişti. Onun esas amacı, Çukurova'yı kuracağı yeni devletine dâhil etmektir. Neticede bölge halkının itaatini kabul etti ²⁸⁰. Bizans İmparatorluğunun burayı geri alma teşebbüsleriye, Ermenilerin Haçlıların

²⁷⁸ Ahmed b. Mervan

²⁷⁹ Fulcherius Carnotensis, s. 107–110.

²⁸⁰ Yewdale, s. 74 ; Runciman, I, Türkçe terc., Işıltan, s. 196.

yanında yer alması nedeniyle sonuçsuz kaldı²⁸¹. Ancak artık Antakya'nın kaderinin ne olacağı ve kime teslim edileceği konusunda bir an önce karara varılması gerekiyordu. Bunun için 5 Kasım 1098 tarihinde Haçlı reisleri Aziz Petrus (St. Pierre/Peter) kilisesinde bir araya geldiler. Bohemund'un taraftarları Antakya'nın ona verilmesini talep ederek söze başladılar²⁸². Fakat Raymond buna karşı geldi²⁸³. Kont böylelikle kendisi dışında tüm Haçlı reislerinin etmiş olduğu sadakat yeminini onlara hatırlatmış oldu. Bu arada Godefroi ve Robert gizliden gizliye Bohemund'un tarafını tutuyorlar; fakat bunlar yeminlerine ihanet etmemek için bu niyetlerini yüksek sesle dile getirmekten çekiniyorlardı. Bu tartışmaların uzaması üzerine Haçlı askerleri gittikçe öfkelenmeye başlayarak liderleri “ *Antakya kavgası devam ederse surları yıkmakla* ” tehdit ettiler. Bohemund ve Raymond ise bu tartışmalar devam ederken neredeyse silahlarına sarılacaklardı. Neticede bu sorunu anlaşılmaya bağlamak için bir karara varıldı. Bohemund'un içkaleye ve şehrin 4/3 üne sahip olduğu onaylandı. Raymond ise Köprü kapısı²⁸⁴ ve Yağısıyan'ın sarayını elinde tutacaktı. Böylelikle liderler Kudüs'e doğru harekete geçmek için hazırlandılar. Ancak Raymond'a verilen yerler Bohemund'un harisane arzularıyla baş edemeyen kontun adamları tarafından kendisine teslim edildi. *Fulcherius* olayı bize şöyle nakletmektedir: “ (*Bohemund*) ...*Kont Raymond'un muhafız olarak yerleştirdiği adamları kovmuştu. Böylece kendi stratejileri ve görüşmeleri sayesinde ele geçirildiğini iddia ettiği Antakya'ya sahip oldu.* ”²⁸⁵ Sonuç olarak şehir Ocak 1099 tarihi civarında²⁸⁶ tamamen Bohemund'un oldu²⁸⁷.

²⁸¹ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 81.

²⁸² *Raimundus Aguilers* (s. 74–75), Haçlıların Antakya konusunda yaptığı toplantıda görüşülenleri şu şekilde nakleder:” ...bundan sonra St. Peter kilisesinde yapılan bir soylular toplantısında prensler, Kudüs'e doğru yürümek için plan yapmaya başladılar. Daha sonra Antakya çevresinde bazı kiralık yerlerin ve kalelerin sahipleri şunları sordular: Antakya için ne yapılacak? Onu kim koruyacak ? Aleksios gelmeyecek; Kürboğa'nın bizi kuşattığını duyunca kendi gücüne ve dev ordusuna güvenmediği için kaçtığını unutmayın. Onu daha fazla bekleyecek miyiz? Kardeşlerimizi zora sokan ve Tanrı'dan gelecek yardımı esirgeyen Aleksios hiç şüphesiz ki bizi desteklemeyecektir. Diğer taraftan Antakya'yı terk edecek olursak ve Türkler de şehri tekrar ele geçirecek olursa sonuç son işgalden daha felaket olacaktır. Bundan dolayı Antakya'yı iyi bir şekilde koruyacak, akıllı bir adam olan Bohemund'a verelim.”

²⁸³ *Raimundus Aguilers*, s. 74–75 Raymond de St. Gilles'in “ biz İmparatorun rızası olmadan onun hâkimiyeti altındaki hiçbir şehir ve kaleyi alıkoymayacağımıza dair İsa'nın haçı dikenli tacı ve pek çok kutsal emanet üzerine yemin ettik ” dediği nakledir.

²⁸⁴ *Gesta Francorum* (s. 76)'da Köprü kapısı Süveydiye/ St. Symeon limanına yakın bir yer olarak geçmektedir.

²⁸⁵ *Fulcherius Carnotensis*, s. 113.

²⁸⁶ 13 Ocak 1099 tarihinde Raymond ve birlikleri Maarratünnüman'dan hareket etmişlerdi. Bu esnada Raymond'un Antakya'da ele geçirdiği yerleri Guillaume Ermingar'ı bırakmış, bu zat Bohemund ile baş

E- I. Bohemund'un İlk Hâkimiyet Dönemi (1098–1100)

1- I. Bohemund'un Hâkimiyet Alanını Genişletme Çabaları

a- 1099 Lazkiye kuşatması

Antakya'nın Bohemund'un eline geçmesinin ardından Haçlı lideri civar yerleri de devletine katmak istiyordu. Hırsının önüne geçemeyen Bohemund, Şubat 1099 sonuna doğru, Godefroi, Robert de Flandre ile birlikte Lazkiye'ye²⁸⁸ doğru harekete geçti. Ancak İmparatorun gelebileceği ihtimali onu endişelendiriyordu. Eğer Aleksios, ilkbahar mevsimine doğru, Suriye'ye yönelecek olursa Bohemund'un Antakya'da kalıp tedbir alması gerekebilirdi²⁸⁹. Neticede o, 1099 yazına dek Lazkiye'ye karşı harekete geçmedi. Onu buraya doğru harekete geçiren unsur şehrin stratejik önemiydi. Şehir, Kuzey Suriye'ye hizmet eden iki²⁹⁰ büyük limandan biri ve Kıbrıs'la doğrudan bağlantı sağlayan bir yerdi. Ayrıca şehrin Bizans İmparatorluğu ile bağları kuvvetliydi²⁹¹. Neticede Bohemund, 1099'da Antakya'nın güneyindeki Lazkiye'ye doğru harekete geçti²⁹². Ayrıca İmparatorluk donanması burada bulunduğu sürece onun Antakya'daki hâkimiyeti de tehlike altında olacaktı. Bohemund bunları düşünüp harekete geçtiği Lazkiye'ye karşı, yeteri kadar deniz gücüne sahip olamadığından bir şey yapamadı. Ancak bu esnada gelen Pisa filosu onun yüzünü güldürdü. Sonuçta Bohemund, Papanın yeni elçisi ve Pisalı kaptanlarla anlaşmaya vardı²⁹³. Bu olaylar üzerine Aleksios oldukça kızmıştı. Tatikios İmparatorun vekili sıfatıyla, Kıbrıs'ta bulunan Bizanslı kumandan Butumites'ten Antakya'ya gidip Bohemund'la konuşması hususunda yardım istedi. Ancak onunla anlaşmak mümkün değildi. Böylece Bizanslı elçi heyeti eli boş döndü. Bu olayın ardından Bohemund ile anlaşma yapan Pisa filosu Lazkiye'yi kuşatmak üzere harekete

edememiş ve Antakya'yı terk ederek Raymond'un yanına gitmiştir. Böylelikle Antakya tamamıyla Bohemund'un olmuştur. *Runciman*, I, Türkçe terc., Işıltan, s. 201.

²⁸⁷ Asiller arasında yapılan bu toplantı ve ayrıntıları için bkz. *Gesta Francorum*, s. 72 vd; *Raimundus Aguilers*, s. 73 vd; *Yewdale*, s. 75 vd; *Runciman*, I, Türkçe terc., Işıltan, s. 198 vd.

²⁸⁸ Suriye'de Akdeniz kıyısında yer almaktadır. Bkz., E. Honigmann "Lazkiye", *İ.A.*, c. 7, Eskişehir, 2001, s. 22–25.

²⁸⁹ *Gesta Francorum*, s. 84; *Ordericus Vitalis*, c. V, s. 147–149; *Guiberto Novigenti*, s. 120; *Runciman*, I, Türkçe terc., Işıltan, s. 208.

²⁹⁰ Diğer liman St. Symeon yani Süveydiye limanıdır.

²⁹¹ *Asbridge*, s. 43.

²⁹² Bohemund'un Lazkiye seferi *Albertus Aquensis*, (I, s. 330 vd)'de ayrıntılı olarak anlatılmıştır.

²⁹³ *Runciman*, I, Türkçe terc., Işıltan, s. 232; *Asbridge* s. 43.

geçti ²⁹⁴. Ancak bu sırada kont Raymond bu olayı duyunca çok sinirlendi, pek tabiidir ki biricik rakibinin attığı her adım onun sinirlenmesine yetiyordu. Raymond ve diğer liderler, Pisalı Daimbert'e ricalarda bulundular. Daimbert ise, mahcup bir şekilde Bohemund'un kurduğu planın içine çekilmeye çalışıldığını söyledi. O, Bohemund ile girdiği işbirliği neticesinde Raymond ve iki Robert karşısında mahcuptu. Neticede Raymond'un girişimiyle ve Daimbert'in kuşatma konusundaki desteğini çekmesiyle Pisa filosu kuşatmaya son verdi ve Bohemund'u kötü bir durumda bıraktı ²⁹⁵. Böylece Bohemund kuşatmayı kaldırmak mecburiyetinde kaldı ²⁹⁶. Ardından Raymond şehre girerek buraya İmparatorluk bayrağı ile birlikte kendi bayrağının dikti ²⁹⁷. Böylece Bohemund'un Lazkiye'yi ele geçirme girişimi sonuçsuz kalmış oldu.

2-Papalık Elçisi Daimbert ile Hac Yolculuğu

Haçlı lideri, bir yandan Bizans'a karşı seferlerde bulunurken öte yandan geleceğini garanti altına alabilmek için planlar yapıyordu. Onun en önemli başarılarından biri de Papalık elçisini Kudüs patriği seçtirmesi olmuştur. Bohemund, Papalık elçisi ile ilişkilerini daha iyi bir hale getirmek için Kudüs'e gitmekte acele eden Daimbert'e eşlik etme kararı aldı. O, hac seferi bahanesiyle ve Kudüs'ün geleceğini tayin etmek maksadıyla 1099 sonbaharı sonunda Antakya'dan yola çıkmaya karar verdi. Böylece Kasım ayı başında yola çıkıldı ve 21 Aralık 1099 tarihinde Kudüs'e varıldı ²⁹⁸. Kudüs'e varmalarıyla birlikte Daimbert, Bohemund'un entrikalarıyla Kudüs patrikliğine tayin edildi ²⁹⁹. Nihayet Bohemund isteklerine kavuşmuş oldu. Bu olaydan sonra Bohemund'un Antakya hâkimliği Daimbert tarafından tasdik edildi ³⁰⁰.

²⁹⁴ *Anna Komnena*, s. 292 vd ;Türkçe terc., s. 350-353 ; *Runciman*, I, Türkçe terc., Işıltan, s. 232.

²⁹⁵ *Asbridge*, s. 43.

²⁹⁶ *Ordericus Vitalis* , c. V, s. 271; *Runciman*, I, Türkçe terc., Işıltan, s. 233; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 81.

²⁹⁷ *Asbridge*, s. 43 ; *Runciman*, I, Türkçe terc., Işıltan, s. 235–236.

²⁹⁸ Bohemund'un haç yolculuğu için bkz., *Fulcherius Carnotensis* ,s. 129; *Runciman*, I, Türkçe terc., Işıltan, s. 233–234.

²⁹⁹ Daimbert'in patrik olması hususunda bkz., *Willermus Tyrensis* , I, s. 402 ; *Runciman*, I, Türkçe terc., Işıltan, s. 235–236.

³⁰⁰ *Runciman*, I, Türkçe terc., Işıltan, s. 236.

3-Prinkepslik Unvanı ve I. Bohemund

Bohemund'un Prinkeps (Princeps) unvanının ne zaman kullandığı tam olarak bilinmemektedir. Ayrıca onun bu unvanı sadece doğuda kullanmaya başladığıyla ilgili de bir bilgi yoktur. *Radulphus*, Bohemund'un şehir hâkimiyetini Raymond ile paylaştığını ve yarı-prens olarak adlandırıldığını ifade eder³⁰¹. Bu yarı-prens ifadesi şehirdeki hâkimiyetin Bohemund ve Raymond arasında bölünmesinden kaynaklanmaktaydı. *Fulcherius* şehrin tam olarak Bohemund'un, Raymond'un adamlarını kovmasından sonra onun olduğunu nakleder. 28 Haziran 1098 ile 1099 Ocak ayı arası Bohemund'a tek unvan atfedilir o da “*Lord ve müdafî*” unvanı. Bununla birlikte o, hükümdarlığından oldukça emindir³⁰². Onun 14 Temmuz 1098'te şehir üzerinde tam hâkim olmasından önce bir beratta, ilk kez kendisini “*Apulia dükü Robert Guiscard'ın oğlu Bohemund*” olarak adlandırdığı görülmektedir. Tarihi bilinmeyen ikinci beratta ise kendisini Bohemund olarak isimlendirmiştir. Sikkelerde de bu durum aydınlığa kavuşmamaktadır. Bohemund'un sikkesinde sadece ismi *B H M T (Bohemund)* yazmaktadır. Ayrıca onun ya da oğlu II. Bohemund'un “*İsa'nın hizmetkârı Bohemund*” unvanı kullandığı da belgelerde geçmektedir³⁰³. Ayrıca *Yewdale* bu konu ile ilgili olarak : “*Bohemund Provençalleri Antakya'dan kovduktan sonra şehre tek başına hâkim oldu ve Prinkeps unvanını aldı*”³⁰⁴ şeklinde bir açıklama yapmaktadır. Bununla birlikte *Yewdale*, modern tarihçilerin Bohemund'u sürekli bir şekilde *Tarentum* ya da *Taranto Prensi* olarak adlandırdıklarını; ancak, hiçbir belgede onun bu unvanı kullandığına dair bir delil olmadığını da nakleder. Ayrıca onun prinkeps unvanından önce kendisini “*Boamundus filius Roberti ducis*” olarak adlandırmakta olduğu da bilinmektedir. Bununla beraber, Bohemund'un askerlerinin de ona “*dominus meus excellentissimus ac gloriosus Boamundus inspiratus a deo*” (*Benim pek mükemmel efendim ve tanrı tarafından*

³⁰¹ *Radulphus Cadomensis*, s. 117, ayrıca *Radulphus* yanlış bir şekilde iç kalenin Raymond'a ait olduğunu söyler.

³⁰² *Asbridge*, s. 130. Ayrıca Bohemund Güney İtalya'da olduğu gibi Antakya'da da hükümdar olduğunda da aynı mührü kullanmıştır. “Tanrı, kulu Bohemund'u korusun.” Bu sıralarda o, Prinkeps unvanını kullanmamıştır.

³⁰³ *Asbridge*, s. 131.

³⁰⁴ *Yewdale*, s. 85. Ayrıca yazar, *Willermus Tyrensis* (I, s. 297)'in yanlış bir şekilde “Bohemund bu unvanı kullandı, çünkü kendi ülkesinde de kullanıyordu” ifadesini de yanlış bulur. Bkz., n. 1.

cesaretlendirilmiş şanlı Bohemund) dedikleri ifade edilir ³⁰⁵. 1105'te Avrupa'ya dönüşüyle Bizans'a karşı destek toplamasından sonra Bohemund'un yayınladığı belgelerde “ Antakya Prensi ” unvanı geçer. 1106 Eylülüne tarihlenen ve Papa II. Paschal'a Bizans'a karşı destek için gönderdiği mektupta kendisini Antakya prensi olarak ifade eder. 18 Kasım 1106'da yayınlanan bir Berat'ta Paschal ondan Robert Guiscard'ın oğlu ve şimdiki Antakya prensi diye bahseder. Ölüm kayıtlarında ise bir prens olarak tanımlanmaktadır. Onun, Avrupa'ya ulaştığında bu unvanı kullanmış olmasının nedeni; otoritesini Papa ve soylular karşısında ispatlamaktır. Sonuç olarak Bohemund, 1105'te İtalya'ya döndüğünde Antakya prensi unvanını kullanmıştır. Ayrıca o, bu unvanı *Yewdale*'in belirttiği üzere Doğu'dayken de kullanmış olabilir; fakat ilk Antakya beratlarının sayısı az olduğundan bu teyit edilememiştir. Bununla birlikte devletin Prinkepslik olarak adlandırılmasının nedeni Güney İtalya'daki yapılanmayla (Lombard Prenslikleri) ilgilidir. Haçlılar da İtalya'daki gibi bu ismi devletleri için uygun görmüşlerdir³⁰⁶.

4- I. Bohemund'un Kudüs Dönüşü Faaliyetleri (1100)

Kudüs'ten ülkelerine dönmek için yola koyulan Bohemund ve Baudouin, 1100 yılının ilk günlerinde ³⁰⁷ Dımaşk meliki Dukak'ın arazisine girmişler ve uzun bir süre direnişle karşılaşmamışlardı. Ancak Dımaşk Meliki'nin onları bölgeden atmak için harekete geçmesiyle ikili Dukak'ın birliklerinin taarruzuna uğramış, bu saldırı Haçlılarca geri püskürtülmüştü. Bu kısa maceradan sonra Bohemund ve Baudouin bölgelerine geri dönmüşlerdi.³⁰⁸ Bundan sonra ise Bohemundun Müslümanların bulunduğu bölgeye yeniden seferleri olmuştur. 1100 yılı yazı başında Halep meliki Rıdvan ile arasında **Kellâ**

³⁰⁵ *Yewdale*, (s. 29) Bohemund'un Prinkepslik unvanı ile ilgili Haçlı Seferlerine çıkmadan önceye 1093 Ekimine tarihlenen bir belge bulunduğunu nakleder belge de “ Ego Boamundus dei gratia Princeps Roberti ducis...” olarak isimlendirilmektedir. Ancak *Yewdale* bu belgeyi kopya eden kişinin bunun kendisi eklediğini kaydeder. Taranto prensi unvanını ise 12. yüzyılın ilk yarısında söz konusu edilmeye başlandığını yani sonradan Bohemund'a atfedildiğini ifade eder.

³⁰⁶ Bu konuyla ilgili olarak bkz., Asbridge, s. 130–133

³⁰⁷ *Fulcherius Carnotensis*, s. 133, Bohemund ve Baudouin'in yolculuğa çıkışları ve dönüşleri Fulcherius s. 129-134'te verilmektedir. *Runciman*, I, Türkçe terc., Işıltan, s. 237.

³⁰⁸ *Radulphus Cadomensis*, s.156; *Fulcherius Carnotensis*, s. 133.

savaşı³⁰⁹ denilen savaş meydana gelmiştir. Haçlılar Maarretü'n-Numan'ı alıp yavaş yavaş Halep civarlarındaki kaleleri işgal etmeye başlamalarının ardından Bohemund da bundan sonra Kellâ denilen kaleyi işgal etmiştir. Bohemund'un amacı Halep'i ele geçirip devletinin hâkimiyet alanını genişletmektir. Neticede Haçlıların Halep topraklarına doğru yayılma faaliyetleri savaşla sonuçlandı. 5 Temmuz 1100'de meydana gelen bu savaş ile Rıdvan Bohemund'un birlikleri tarafından bozguna uğratılmış; böylece Bohemund devletinin sınırlarını Halep topraklarına kadar uzatmıştır. Ancak Halep arazisinin tamamını almak isteyen Haçlı lideri tam böyle bir sefere girişecekken Ermeni Gabriel'in yardımına gidecek ve Gümüştekin tarafından esir alınacaktır³¹⁰.

5- Bizans'ın Çukurova'yı Geri Alma Girişimi

Daha önce değindiğimiz gibi Bohemund'un 1099 yılında Lazkiye'ye teşebbüs ettiği kuşatma hareketi neticesinde şehir İmparatorluk adına Raymond'a emanet edilmişti. Şimdi ise Lazkiye'yi elinde bulunduran Raymond'dan İmparator tarafından teşekkür edilip şehrin kendisine teslimi istenmiş ve bunun için de bir mektup gönderilmiştir. Bu mektubu ona gönderen İmparatorluk donanması amiralliğine yükselmiş olan amiral Eustathios'tur. Mektup getirmekle kalmayan amiral, Bohemund'un faaliyetlerinin önüne geçmek için Bizans'a ait olan Çukurova şehirlerini derhal ele geçirmek amacıyla kuvvetli bir filoyla bölgeye yönelmiştir³¹¹. Eustathios, Çukurova yönüne doğru harekete geçerek bölgenin batısında bulunan limanları, Silifke'yi ve Korykos'u³¹² geri almış,³¹³ ardından Bizans'ın kara ordusu komutanı Monastras üç önemli Bizans şehri olan Tarsus, Adana ve Misis'i işgal edip Bizans hâkimiyetini Bohemund'un devletinin sınırlarına dek yaymıştır³¹⁴.

³⁰⁹Bu savaş, Haçlıların Türklerle olan münasebetleriyle ilgili olduğundan burada ayrıntıya girilmeyecektir.

³¹⁰ Sevim, *Suriye ve Filistin*, s. 192 vd.

³¹¹ *Runciman*, I, Türkçe terc., Işıltan, s. 247.

³¹² Şimdiki Kız kalesi'dir ve Mersin'e bağlıdır.

³¹³ *Anna Komnena*, s. 294 ; Türkçe terc., s. 353-354; *Runciman*, I, Türkçe terc., Işıltan, s. 247.

³¹⁴ *Anna Komnena*, s. 297 ; Türkçe terc., s. 357. *Runciman*, I, Türkçe terc., Işıltan, s. 247.

6- Antakya Haçlı Prinkepsliğinde Latin kilisesinin kuruluşu (1098–1100)

Yukarıda bahsedildiği üzere Ermeni Gabriel Bohemund'u yardıma çağırmıştı. Ancak Bohemund'un bu sefere çıkmadan önce halletmesi gereken önemli bir iş vardı. Bohemund bunun için hemen harekete geçti ve Le Puy piskoposu Adhemar'ın vasıtasıyla yeniden Antakya patrikliğine getirilmiş olan Grek patrik IV. İoannes azledip yerine Latin bir Papaz olan Bernard de Valence'i tayin etti. Böylelikle Bizans ile ilişkiler tamiri mümkün olamayacak bir hale geldi³¹⁵. Bohemund'un planı ise, kuzey Suriye'de bir Latin patrikliği kurmaktır. Ayrıca Bohemund, patriğin Rum olmasından rahatsızlık duymaktaydı ve sonuç olarak Antakya hükümdarı onun şehirden çıkartılmasını emretti³¹⁶. Böylelikle, Le Puy piskoposu Adhemar'ın Papazı olan Bernard de Valence, Antakya'nın ilk Latin patriği oldu. *Willermus*'un kaydettiğine göre aslında Bernard, bir toplantı esnasında Antakya halkı ile ruhban sınıfı tarafından seçilmişti. *Willermus*, Bernard'ın toplu bir kararla iş başına getirildiğini ima eder; ama Bohemund'un onun seçiminde parmağı olduğunu da nakleder. Neticede 1100 yılına gelindiğinde Prinkepslik içinde Antakya patrikliğine bağlı olmak üzere 5 patriklik bölgesi kurulmuş daha sonra ise bu sayı artmıştır. Bu patriklikler³¹⁷ Antakya'nın sınırlarının güvenliğinde hayati bir rol oynamıştır³¹⁸.

7-Bohemund'un Tutsak Düşmesi (Ağustos 1100)

Sivas, Tokat, Amasya bölgesinde hâkim olan Danişmendli Gümüştekin hâkimiyetini güçlendirmek ve sınırlarını daha da genişletmek amacıyla üç yıldan beri

³¹⁵ I. Haçlı Seferi ordusu Antakya'yı ele geçirip 1098 yazında Kürboğa'nın ordusunu yendiklerinde Antakya'nın Grek –Rum Ortodoks patrik IV. İoannes hala şehirde bulunmaktaydı. Patrik IV. İoannes yerine Bernard de Valence'in getirilmesi olayı *Ordericus Vitalis* (c. V, s. 357)'de Bohemund'un esir edildiği zaman gerçekleştiği şeklinde ifade edilmektedir. *Runciman* ise (I, Türkçe terc., Işıltan, s. 248 n. 11) bunun mantıksız olduğunu belirtir.

³¹⁶ Willermus bize Grek patriğin Antakya'yı terk edip İstanbul'a gittiğini; çünkü kendisinin bir Bizanslı olduğunu, Antakya'daki Latinler üzerinde hâkimiyet kuramayacağını ve bu yüzden burayı terk ettiğini nakleder. Ayrıca onun gidişiyle Bernard'ın patrik olduğunu da kaydeder. *Willermus Tyrensis* (I, s. 297) ; *Runciman*, (I, Türkçe terc., Işıltan, s. 247) ise, Willermus'un bu verdiği bilgiyi mantıksız ve yanlış olarak yorumlamaktadır.

³¹⁷ Antakya, el-Bare, Artah, Tarsus ve Misis'te kurulmuştur.

³¹⁸ *Asbridge*, s. 195–196.

Ermeni Gabriel'in elinde bulunan Malatya'ya seferlerde bulunmaktaydı. Yine sefer için harekete geçti. 1100 yılı yazında, Danişmendli Gümüştekin'in doğrudan üzerine hareket ettiğini haber alan Ermeni Gabriel endişeye kapıldı. O da derhal Bohemund'a haber verdi ve kendisine yardım ettiği takdirde Malatya'yı ona vereceği söyledi ³¹⁹. Ayrıca Bohemund Bizans'ın Antakya'ya karşı yapacağı olası bir seferde İmparatorun Anti-Toros geçidini kullanacağını bildiğinden burayı ele geçirmeyi çok istiyordu ve istediği fırsat eline geçmişti. Bohemund işine gelen ve çıkarlarına hizmet edecek olan bu yardım ricasını büyük bir istekle kabul etti ³²⁰ ve Malatya'ya doğru yola koyuldu. Yanında kuzeni Richard de Salerne de vardı. Kendine güvenen prinkeps, yanına çok fazla kuvvet almamıştı ve neticede Türklerin pususuna düşerek kuzeniyle beraber esir alındı. Ancak çarpışmadan sıyrılıp kaçabilen bir asker ³²¹ doğruca Urfa'ya gidip durumu kont I. Baudouin'e bildirdi. Baudouin Malatya'ya koştu, ama korktuğundan dolayı daha fazla ileri gidemedi ³²². Böylelikle Bohemund Gümüştekin Gazi tarafından üç yıl boyunca kalacağı (1100–1103) Niksar (Neokaisaria) kalesine hapsedildi³²³.

³¹⁹ Demirkent, “ Antakya Prinkepsi Bohemund'un Esir Alınması, Niksar'da Hapsedilmesi ve Serbest Bırakılması (1100–1103) ” *Haçlı Seferleri Tarihi. Makaleler – Bildiriler- İncelemeler*, yay. Haz, Ebru Altan, İstanbul 2007, s.114.

³²⁰ *Albertus Aquensis*, II, s. 27 ; *Urfalı Mateos*, s. 205; *İbnü'l-Esir*, X, s. 247; *Runciman*, I, Türkçe terc., Işıltan, s. 247-248.

³²¹ Bohemund esir düşeceğini anlayınca aralarında önceden belirlenen bir işaret olarak saçındaki perçemden bir tutam kesip askerlerden birine vermişti. Bu mesajla Bohemund Baudouin'e yardım isteğini iletliyordu. *Fulcherius Carnotensis*, s. 135.

³²² *Fulcherius Carnotensis*, s. 135; Işın Demirkent, Antakya Prinkepsi Bohemund'un Esir Alınması, Niksar'da Hapsedilmesi ve Serbest Bırakılması (1100–1103)” *Haçlı Seferleri Tarihi. Makaleler – Bildiriler- İncelemeler*, s. 115.

³²³ Bohemund'un esareti için bkz., *Albertus Aquensis*, II , s. 28 ; *Willermus Tyrensis* I, s. 411-412; *Ordericus Vitalis*, (c. V, s. 355)'de Aleksios'un Bohemund'un Türklerin eline esir düştüğünü öğrenince Danişmendli emirine elçi yolladığı bilgisi yer alır; *Fulcherius Carnotensis*, s.135; *Radulphus Cadomensis*, s.156-157; *Urfalı Mateos*, s.205; *Anonim Süryani Vekayinamesi*, s. 74; *Süryani Mikhail*, s. 47; *İbnü'l-Kalanisi*, s.137-138; *Azimi*, s. 32; *İbnü'l-Esir*, X, s. 247 ; Asbridge, s. 51; *Yewdale*, s. 92 ; *Runciman*, I, Türkçe terc., Işıltan, s.249; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s.82 ; aynı yazar, “Antakya Prinkepsi Bohemund'un Esir Alınması, Niksar'da Hapsedilmesi ve Serbest Bırakılması (1100-1103) ” *a.g.e.*, s. 113-120; Şerif Baştav, “ Bizans ve Haçlı Seferleri ” , *Uluslararası Haçlı Seferleri Sempozyumu 23-25 Haziran 1997 İstanbul*, Ankara 1999, s. 63; *Runciman*, I, Türkçe terc., s. 249.

F- 1101 Yılı Haçlı Seferleri

1-Seferin Başlaması

Bohemund 1100 yılının Ağustos ayında Danişmendli beyi Gümüştekin'e esir düşünce devletin idaresini yeğeni Tankred aldı. Böylelikle Tankred, devleti büyük bir tehlikeden kurtarmış oluyordu. Antakya Haçlı prinkepsliğinde bunlar olurken, Bizans İmparatoru Aleksios, en zor şartlar altında devralmış olduğu devletini en iyi şekilde idare etmeye çalışıyordu. İmparatorluk büyük sarsıntılar atlatmıştı. Tüm bu olayları geride bırakan Aleksios'un şimdi en büyük amacı Antakya'yı Bohemund'un elinden almak ve Anadolu'dan Antakya'ya giden yolları yeniden kontrolü altına geçirebilmektir. Fakat bu sırada Batı'dan yeni bir Haçlı ordusunun yola çıktığı haberleri geldi.

Papa II. Pascalis'in (1099–1118) çağrısına yine I. Haçlı Seferinde olduğu gibi kontlar dukler ve din adamları ilgi gösterdi. 15 Temmuz 1099'da Kudüs'ün Hristiyan âleminin eline geçmesi tüm Hristiyanları büyük bir sevince boğmuştu. Ancak önemli olan Kudüs'ün alınması değil Hristiyanların elinde kalabilmesiydi. Bu amaçla da daha çok insan gücüne ihtiyaç vardı. Neticede yapılan vaaz etkili olmuş ve Haçlılar Doğu'ya doğru gitmek üzere yola koyulmuşlardır. Bu vaaza cevaben üç büyük Haçlı ordusu harekete geçti. Birbirinden ayrı olan bu ordulardan birincisi Milano başpiskoposu Anselm de Buis'nin idaresindeki Lombardlar ile kont Etienne de Blois'nin ³²⁴ önderliğindeki Fransızlar ve Alman kralı IV. Heinrich'nin Mareşali (Connetabl) Konrad'ın maiyetinde küçük bir Alman kafilesinden oluşmaktaydı. İkinci ordu, Nevers kontu II. Guillaume'un kumandasındaki Fransızlardan; üçüncü ordu ise, Aquitania dükü IX. Guillaume'un Fransızları ile Bavyera dükü IV. Welf'in idaresindeki Almanlardan ibaretti. Bunlar ayrı ayrı yürüyüşe geçtiler. Yola ilk çıkanlar Lombardlar oldu (13 Eylül 1100). Bunlar, Nisan ayının sonuna doğru Anadolu yakasına geçirildiler. İstanbul'a gelen ikinci ordu ise, Konrad'ın önderliğindeki Almanlar oldu. Ardından üçüncü ordu, kont Etienne'nin önderliğindeki kuzey Fransızları İstanbul'a geldi. Konrad, İstanbul'a gelir gelmez İzmit'e geçirilmiş, Etienne'nin birlikleri ise Mayıs sonunda Alman ve Lombard birlikleriyle bir araya gelmişlerdir. Ancak Haçlılar burada birden bire karar değiştirmişler ve Amasya ile

³²⁴ Etienne de Blois, 2 Haziran 1098 tarihinde Haçlı ordugâhını bırakıp kaçmıştır.

Niksar üzerine doğru ilerlemeye karar vermişlerdir. Hâlbuki bu seferin (1101 yılı Haçlı Seferleri)³²⁵ amacı Kudüs'teki Haçlı hâkimiyetini sağlamlaştırmak için asker gücü temin etmek ve Anadolu'dan Suriye'ye inen karayolunu yeniden açıp Kudüs'e ulaşmaktır. Fakat şimdi onlar, daha önceki Haçlı reisleri gibi Urfa ve Antakya'da kurulan devletlere benzer devletler kurma fikrine kapıldılar. Kudüs yerine Doğu Anadolu'ya gidip Türklere ait olan yerleri ellerine geçirmek ve buralarda Haçlı devletçikleri kurmayı hayal ettiler. Ayrıca 1100 yılının Ağustos ayında Danişmendli emirine esir düşen Haçlı reisi Bohemund'u da kurtarmak istiyorlardı. Neticede, İmparator Aleksios, Kont Raymond ve Etienne de onları, bu hayallerinden vazgeçirememişlerdir. Sonuç olarak Birinci ordu, Bizans askeri yolunu değil, Hacılar yolunu kullanarak Ankara'ya ulaşmıştır. Yani İznik- Osmaneli- Gölpazarı-Nallıhan-Ayaş yolundan geçerek Ankara'ya oradan da Çankırı'yı geçip Merzifon'a varmışlardır. Burada 5 ağustos 1101 tarihinde kendilerini bekleyen I. Kılıç Arslan tarafından ağır bir bozguna uğratılmışlardır. Nevers kontu II. Guillaume önderliğindeki Fransızlardan oluşan İkinci ordu, aynı akıbete uğramak üzere diğer ordular gibi, İzmit-İznik-Gölpazarı-Nallıhan Ayaş yolunu takip etmiş ardından Kulu-Cihanbeyli yoluyla Konya'ya varmış ve 1101 Ağustosunda Konya yakınında meydana gelen savaşla Kılıç Arslan'dan ağır bir darbe yemiştir. Nihayet üçüncü ordu ise, diğer ordular ile aynı kaderi paylaşmak üzere İzmit-İznik ardından Eskişehir yoluyla Akşehir'e oradan da Konya- İsmil/Salamia üzerinden Ereğli'ye varmış; ancak, burada da 5 Eylül 1101 yılında meydana gelen Ereğli savaşıyla Kılıç Arslan tarafından ağır bir yenilgiye uğratılmışlardır³²⁶.

³²⁵ 1101 yılı Haçlı Seferleri *Fulcherius Carnotensis* (s. 164) ve *Willermus Tyrensis* , (I, s. 470) tarafından “ İkinci Haçlı Seferi ” olarak isimlendirilmiştir. Demirkent bu seferin numaralandırılmayıp bu şekilde ifade edilmesinin nedeni olarak batılıların bu seferi küçümsemiştiği yorumunu yapmaktadır. Demirkent, Fulcherius ve Willermus'un bu seferi II. Haçlı Seferi olarak adlandırmasını ise doğru bulmuştur. Işın Demirkent konuyla ilgili şu ifadeleri kullanır : “...Batılı tarihçiler tüm Haçlı dönemi seferlerini numaralandırırken özellikle Anadolu ile Türk, Bizans ve doğuda yeni kurulmuş Latin devletlerinin gelecekteki tarihi açısından büyük önem taşıyan bu seferlere 1101 yılı Haçlı Seferleri adını vermekle yetinmişler ve bunları – belkide önemlerini küçültmek amacıyla –numaralandırma dışı bırakmışlardır ”. Bkz., “ 1101 Yılı Haçlı Seferleri ” *Prof. Dr. Fikret Işıltan'a 80. Doğum Yılı Armağanı*, İstanbul 1995, s. 18. Sonuç olarak bu sefer bizim tarihimiz açısından son derece önemlidir. Bu seferlerde birlik olan Türk hükümdar ve emirleri Anadolu'nun bir Türk yurdu olduğunu Hristiyanlara bir kez daha kabul ettirmişlerdir. Bundan olsa gerek batılı tarihçiler bu seferleri önemsiz olarak değerlendirip sadece “ 1101 Yılı Haçlı Seferleri ” demekle yetinmişlerdir.

³²⁶ 1101 yılı Haçlı Seferleri ordusunun güzergâhı konusunda ayrıntılı bilgi için bkz., Işın Demirkent, “1101 Yılı Haçlı Seferleri Ordularının Anadolu'da Takip Ettiği Yollar Hakkında ” *Uluslararası Haçlı Seferleri Sempozyumu, 23–25 Haziran 1997 İstanbul*, Ankara 1999, s. 115- 122.

2-1101 Yılı Haçlı Seferlerinin Antakya Haçlı Prinkepsliğine ve Bizans'a Etkisi

Türkler açısından şüphesiz ki çok önemli sonuçları olan bu seferin bizi ilgilendiren kısmı Bizans ve Antakya Haçlı devletçisi açısından sonuçlarıdır. Bu ağır yenilgi Bizans ile batı dünyasının arasını açmakla beraber iki taraf arasında yıllardan beri süregelen nefreti ve güvensizliği körüklemiştir. Ayrıca bu seferle, I. Haçlı Seferinde olduğu gibi Bizans'ın Haçlılar vasıtasıyla toprak ele geçirme hayalleri de suya düşmüştür. Bu yenilgi, yeni kurulmuş olan devletlere Avrupa'dan gelmesini ümit ettikleri insan gücü yardımını da imkânsız kılmıştır. Bununla birlikte, Türklerden çok Bizans'tan korkan Antakya Normanları açısından bu sefer yararlı olmuştur. 1101 yılı Hristiyanlar açısından tam bir felaket olurken, Tankred için olumlu bir hadise olmuştur. Bu sefer sonucunda Türkler birlik olarak arka arkaya Haçlılara ağır darbeler indirmişlerdir. Bu durum Bizans açısından endişe vericiydi. Çünkü İmparatorun şimdiki önceliği birlik olmuş Türklerden gelebilecek bir tehdit idi. Bundan dolayı İmparatorun İstanbul'u bırakarak Antakya üzerine bir sefer düzenlemesi düşünülemezdi. İşte bundan dolayı Tankred hiç olmadığı kadar rahattı ve bu durumu kendi çıkarları doğrultusunda akıllıca kullanarak Bizans'ın geri almış olduğu Çukurova şehirlerini yeniden ele geçirerek sınırlarını genişletti ³²⁷.

³²⁷ 1101 yılı seferleri konusunda kaynaklarda verilen bilgiler son derece yetersiz ve azdır. Bu seferlerin Anadolu'da geçen olaylarıyla ilgili esas kaynağı ise *Albertus Aquensis* (II, s. 73 vd)'tir. Ayrıca diğer Latin kaynaklarında da bilgiler vardır. Bkz., *Fulcherius Carnotensis*, s. 164-167; *Ekkehardus Uraugiensis*, *Hierosolymitana*, *RHC Occ.*, V, Paris 1895, s. 28-32; *Ordericus Vitalis*, c. V, s. 323-341; *Willermus Tyrensis*, I, s. 430 vd; Bununla beraber İslam kaynaklarında da azda olsa bilgi verilmektedir. Bkz., *Azîmî*, s. 33; *İbnü'l-Esîr*, X , Türkçe terc., s. 248,280; Ermeni ve Süryani kaynaklarında da bilgi mevcuttur. Bkz., *Urfalı Mateos*, s. 214-219 ; *Anonim Süryani Vekayinamesi*, s.74 vd; ayrıca bkz., Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, II, 2. Baskı, Ankara 1992, s. 15 vd; James Lea Cate , “ The Crusade of 1101” , *H.C* , I, K.M. Setton, Madison, Milwaukee-London 1969, s. 343-367; Demirkent , *Haçlı Seferleri*, s. 61 vd; aynı yazar , *Sultan I. Kılıç Arslan*, s. 34 vd; aynı yazar, *Prof. Dr. Fikret Işıltan'a 80. Doğum Yılı Armağanı*, s.17 vd.

G- I. Bohemund'un İkinci Hâkimiyet Dönemi (1103–1104)

1-Esaretten kurtuluşu (1103)

Tarihler 1103 ilkbaharını gösterdiğinde yeni gelişmeler Haçlıları beklemekteydi. Tankred'in nüfuzunu genişletme çabaları Urfalı komşusu Baudouin du Bourg tarafından pek de hoş karşılanmamaktaydı. Bu durum onda, Bohemund'un tekrar Antakya'ya devletinin başına dönmesi isteğini uyandırdı. Bunun için Bohemund'u kurtarmak amacıyla derhal harekete geçti Bu durum ise Tankred'in hoşuna gitmemiş ve dayısını kurtarmak için çaba göstermemişti. Neticede Danişmendli emiri Franklarla anlaştı. Fidyeye-i necatı Kogh Vasil, Baudouin, Patrik Bernard ve Bohemund'un İtalya'daki yakınları ödedi. *Urfalı Mateos* bu konuyla ilgili olarak Bohemund'un kurtuluş parasının Kogh Vasil tarafından ödendiğini ve Tankred'in hiçbir şey vermediğini kaydetmiştir³²⁸. Ayrıca Bohemund, Vasil'in manevi evladı olmuş, neticede Antakya hükümdarı, 100 bin Byzantinos karşılığında serbest bırakılmıştır³²⁹. Bohemund serbest bırakılmasının ardından ise aşağıda ifade edileceği üzere, Müslüman bölgelere seferlerde bulunarak dönüşünü kutlamıştır.

2- Bizans İmparatorunun Bohemund'u Ele Geçirme Planları

Bohemund'un serbest bırakılmasıyla ilgili bir başka önemli nokta ve Albertus'ta yer alan bir kayıt³³⁰ ; İmparatorun Bohemund'u satın almasıyla ilgilidir. Aleksios, Bohemund'u kendisine teslim ettiği takdirde Danişmendli beyine 260 bin Byzantinos vermeyi teklif etmiştir. Demirkent'e göre, Albertus'ta yer alan bu bilgi doğru olabilir. Çünkü Bohemund, İmparator Aleksios'un en tehlikeli düşmanıydı. Ettiği sadakat

³²⁸ *Urfalı Mateos* s. 221-222 ; Krş., *Runciman*, II, Türkçe terc., Işıltan, s.31, n.13.

³²⁹ Bohemund'un esaretten kurtuluşu ile ilgili olarak bkz., *Fulcherius Carnotensis*, s. 175; *Radulphus Cadomensis*, s. 163–164; *Ordericus Vitalis*, c.V, s.377; *Willermus Tyrensis*, I, s. 451; Ermeni- Süryani kaynakları; *Urfalı Mateos*, s. 221; *Anonim Süryani Vekayinamesi*, s. 74; *Süryani Mikhail*, s. 48; *Abu'l-Farac*, II, s. 343; İslam kaynaklarından *İbnü'l-Esir*, (X, s. 281)'de konuyla ilgili bilgi yer almaktadır. Ayrıca bkz., ayrıntılı bilgi için, Yewdale , s. 96-97 ; Ayrıntılı bilgi için bkz., Işın Demirkent, "Antakya Prinkepsi Bohemund'un Esir Alınması Niksar'da Hapsedilmesi ve Serbest Bırakılması (1100-1103)" *a.g.e.*, s. 113-120.

³³⁰ *Albertus Aquensis*, II, s. 142; *Yewdale*, s. 97.

yeminine aykırı olarak davranmış Antakya'yı ele geçirmişti. Bununla da yetinmeyen Antakya hükümdarı, Bizans aleyhine sınırlarını genişletmiş; ayrıca gözünü sürekli Bizans'ın Çukurova şehirlerini dikmişti. Bundan dolayı İmparatorun onu satın alıp etkisiz hale getirmek istemesi bilgisi mantıklı olabilir. Ancak Kılıç Arslan'ın bu tekliften haberdar olup paranın yarısını istemesi mümkün değildir ve Gümüştekinle arasının açılma nedeni de bu değildir. Haçlı kaynaklarının bahsetmediği konuya İslam kaynakları açıklık getirmektedir. *İbnü'l-Kalânisî*, iki taraf arasında meydana gelen savaşın Bohemund esirken değil serbest bırakıldıktan sonra gerçekleştiğini nakleder; ayrıca yine ikili arasında meydana gelen mücadelenin de para yüzünden olmadığını ifade eder. Kılıç Arslan'ın Antakya'ya sefere çıktığı sırada Bohemund'un Gümüştekin tarafından bırakıldığını ve bundan dolayı Kılıç Arslan'ın seferi yarıda kesmek zorunda kalmasına sinirlendiği nakledilir.³³¹ Bu kaynağı doğrulayacak bir diğer kaynağımız ise *Aksariyî*'dir. Burada yer alan bilgiye göre Kılıç Arslan'ın derdinin para olmadığı Danişmenli emirine “ *senin dinarına da dirhemine de ihtiyacım yok* ” denildiği kaydedilmektedir.³³² *İbnü'l-Esir* ise, Bohemund'un serbest bırakılıp çevre Müslüman ahali üzerinde baskıya başlaması üzerine konuyla ilgili “...*Müslümanların başına gelen felaketler Danişmend'in onlara yaptığı iyilikleri silip yok etti* ”³³³ yorumunu yapar. Netice itibarıyla İmparatorun Bohemund'u satın almak istemesi dışında, Haçlı kaynaklarında yer alan bilgiler pek doğru gözükmemektedir.

3-İmparatorun Çukurova'yı Geri Alma Girişimi

Haçlı prinkepsi esaretten kurulur kurtulmaz, derhal Antakya'ya gitmiş ve devletin idaresini tekrar kendi üzerine almış; bundan sonra hiç vakit kaybetmeden komşuları üzerine sefere çıkmıştır ve 1103 yazında Urfa kontu Baudouin ve Joscelin de Courtenay ile birlikte Halep arazisi üzerine seferlerde bulunmuşlardır³³⁴. Bu olayın ardından

³³¹ *İbnü'l-Kalânisî*, s. 138.

³³² Kerimüddin Mahmud-i Aksarayî, *Müsameretü'l Ahbâr*, Türkçe terc., Mürsel Öztürk , Ankara 2000, s. 21.

³³³ *İbnü'l-Esir*, X, s. 281. Ayrıca konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz., Demirkent “Antakya Prinkepsi Bohemund'un Esir Alınması” *a.g.e.*, s. 113–120.

³³⁴ Bu konu Haçlıların Türklerle ilişkisine girdiğinden burada bahsedilmeyecektir.

Bohemund ile Aleksios arasında da önemli gelişmeler yaşanmıştır. Aleksios Bohemund'un yeniden kendi toprakları aleyhine yayılmasını önlemek için derhal harekete geçmiş ve Haçlı prinkepsine bir yazı göndererek yeğeni Tankred'in 1101 yılında ele geçirmiş olduğu³³⁵ Çukurova şehirlerinin kendisine verilmesini talep etmiştir. Ardından bu önemli şehirleri tekrar İmparatorluğa katmak için komutanı Butumites'i göndermiş; ancak Butumites, verilen görevin kendisini aştığını görünce pek bir şey yapamayarak İstanbul'a geri çağırılmıştır. Fakat gözünü Çukurova şehirlerine dikmiş olan Bohemund, İmparatorun bu teklifine aldırış etmeden seferlerine kaldığı yerden devam etmiş ve Urfa kontu Joscelin ile Maraş'a yönelmişlerdir. İmparatorluğun adına burada hüküm süren Ermeni Thatul ise çaresizlik içinde Maraş'ı Joscelin'e verirken Bohemund da Maraş yakınında bulunan Elbistan'ı işgal etmiştir³³⁶.

4-Bizans'ın Harran Savaşının Ardından Çukurova'ya Yönelik Harekâtı (1104 Yılı)

1104 ilkbaharına gelindiğinde Hristiyanlar ve Müslümanlar açısından çok önemli sayılacak gelişmeler yaşanacaktı. Haçlılar "1104 yılı Harran savaşı"³³⁷ (7 Mayıs 1104) olarak tarihe geçecek olan bu savaşta ağır bir yenilgiye uğrayacaklardı. Türklerin birleşerek, Frank kuvvetlerine ağır bir darbe indirdiği bu savaş, 1101 yılı Haçlı Seferlerinin tamamlayıcısı olmuştur³³⁸. Bu savaşın ardından Bohemund'u çaresizliğe sürükleyecek olaylar yaşandı. İmparator Aleksios Haçlılara karşı politikasını değiştirmişti. Zira Bohemund ile baş edebilmenin başka bir yolu yoktu. O şimdilerde Kudüs kralı Baudouin ve Urfa kontu Baudouin ile dostane ilişkiler kurmuştu. Bu dostluklar arkasında Aleksios'un ince planları yatıyordu. Neticede İmparator planları doğrultusunda Antakya yönüne doğru harekete geçince Bohemund hiçbir arkadaşından

³³⁵ Bu konuyla ilgili bilgi Tankred döneminde verilecektir.

³³⁶ *Urfa'lı Mateos* (s. 226), Maraş'ın zaptını Harran savaşından sonra verir ki; Runciman, bunun hatalı olduğunu ifade eder. *Radulphus Cadomensis*, (s. 164) yalnızca Maraş'tan bahseder; *Runciman*, II, Türkçe terc., Işıltan, s. 33.

³³⁷ Harran savaşı konumuzla ilgili olmadığından burada verilmeyecektir. Ayrıntılı bilgi için bkz., Demirkent, *Urfa*, I, s. 87 vd.

³³⁸ *Runciman*, II, Türkçe terc., Işıltan, s. 36.

yardım alamadı. Öncelikle İmparator, Antakya'nın olası saldırılarına maruz kalabilecek Silifke ve Korykos'u güçlendirmişti. İmparatorun amirali Kantekuzenos'un emrindeki Bizans donanması ise Bohemund'un içinde bulunduğu durumdan faydalanarak Lazkiye limanı ile şehrin aşağı kısmın zapt ederken Monastras'ın emrinde bulunan bir diğer Bizans kuvveti de Çukurova'nın önemli şehirleri olan Tarsus, Adana, Misis'i kolaylıkla işgal etti. Bohemund'un buna karşı birkaç Frankla gerçekleştirdiği teşebbüs ise başarılı olmadı³³⁹.

5- I. Bohemund'u Avrupa'ya Dönüşü (1104/1105)

1104 yılı sonbaharı, Bohemund için önemli bir dönemeç oldu. Ümitsiz ve çaresiz bir haldeydi. Belki de bütün I. Haçlı Seferi boyunca kendini hiç bu kadar kötü hissetmemişti. Neticede 1104 yılının Eylül ayında aralarında Tankred'in de yer aldığı Antakya devletçığının vassallarını³⁴⁰ bir araya toplayıp bir danışma meclisi tertip etti. Devletin dört bir yanından gelen tehlikeler karşısında içinde bulunduğu zor durumu anlattı. Tek çözüm yolunun ise; kendisinin Avrupa'ya gidip yardım alması olduğunu açıkladı ve Fransa'ya gidip tüm gayretiyle yardım isteyeceğini söyledi. Bu esnada Tankred bu iş için kendisinin hazır olduğunu söylese de, Bohemund onun Avrupa'da yeterince nüfuz sahibi olmadığını söyleyerek bunu reddetti. Ancak Antakya'da naip olarak kalıp devleti idare etmesinin yerinde olacağını ifade etti. Sonuç olarak Bohemund, sonbahar mevsiminin sonuna doğru Süveydiye'den bir daha gelmemek üzere yola çıktı. Giderken sahip olduğu tüm hazinesi ile Normanları öven tarihi *Gesta Francorum*'un birkaç suretini de yanına aldı³⁴¹.

³³⁹ *Anna Komnena*, s. 295-297; Türkçe terc., s. 354-357; *Runciman*, II, Türkçe terc., Işıltan, s. 38 Harold S. Fink, "The Foundation of The Latin States 1099-1118", *H.C*, I, K.M. Setton, Madison, Milwaukee-London 1969, s. 390.

³⁴⁰ Doğuda kurulan Haçlı devletlerinde Avrupa'dakine benzer bir örgütlenme mevcut olduğundan Antakya Haçlı Prinkepsliğinde de bir feodal yapılanma söz konusudur.

³⁴¹ Bohemund'un Avrupa'ya gidişi hakkında bkz., *Anna Komnena*, s. 297 ; Türkçe terc., s. 357; *Albertus Aquensis*, II, s. 157-158; *Fulcherius Carnotensis*, Kendi ülkesi İtalya'ya varışı s.177; Avrupa'ya gidişi, s. 181; *Radulphus Cadomensis*, s. 170; *İbnü'l-kalanisi*, s. 146. *Urfalı Mateos*, s. 224; *Azîmî*, s. 34; *Yewdale*, s. 106 vd; *Runciman*, II, Türkçe terc., Işıltan, s. 38-39 ; *Demirkent*, *Haçlı Seferleri*, s. 84-85.

H- I. Bohemund'un Avrupa'daki faaliyetleri (1105–1108)

1-Bizans'a Karşı Haçlı Seferi Girişimi (1107)

Bohemund, böylece St. Symeon limanından/Süveydiye, ülkesine gitmek amacıyla yola çıktı³⁴² ve 1105 yılı başında Apulia'da sahip olduğu arazisine ulaştı³⁴³. Burada 1105 Eylül ayına kadar kaldı ve uzun bir ayrılığın ardından meşgul olamadığı işleriyle ilgilendi. Doğu'ya göndermek üzere Norman birlikleri hazırladı. Tüm bu işlerini hallettikten sonraya Roma'ya giderek Papa II. Paschalis ile görüştü. Burada Papayı Aleksios aleyhinde kışkırttı³⁴⁴. Ayrıca Papalık elçisi Bruno'yu da Bizans'a karşı Haçlı Seferi ilan etmek için yanına aldı. O tarihe dek Müslümanlar aleyhine yapılan Haçlı Seferleri vaazları şimdi aynı dinden bir devlet için yapılacaktı³⁴⁵.

Bohemund Roma'nın ardından Fransa'ya gitti³⁴⁶ ve burada Fransa kralı I. Phillippe'den de büyük destek gördü. Neticede onun savaş birliği hazırlamasına izin verildi. Böylece Antakya hükümdarı, 1106 yılına dek Fransa'da kaldı ve ardından buradan hareketle Apulia ya döndü³⁴⁷.

³⁴² Bohemund St. Symeon/Süveydiye limanından ülkesine gitmek üzere yola çıkmıştı. Onun memleketine gitme nedeni olarak *Anna Komnena*, Bohemund'un İmparatorun tehtitvari tutumundan dolayı çaresiz ve savunmasız kaldığını ne karada ne denizde bir kuvvete sahip olduğunu anlatır. Her yünden tehlikede olduğunu ifade eder ve Antakya'yı yeğeni Tankred'e bırakıp gittiğini, her yere kendisi ile ilgili "Bohemund öldü" söylentisi yayarak yola çıktığını vurgular. İşlerin kendi lehine tam planladığı gibi gittiğini gören Bohemund, kendisine bir tabut ve bu tabutun yerleştirileceği bir savaş gemisi hazırlattığı da kaydedilmektedir. Daha sonra bu geminin Antakya'nın limanı Süveydiye'den Roma'ya doğru yola çıktığı da *Anna* tarafından nakledilir. *Anna Komnena* Bohemund'un kendisine nasıl ölü süsü verdiğini şöyle nakletmektedir : "... Denizde bir ceset olarak yol almaktaydı, dış görünüme bakırsa ortadaki tabuta ve çevredeki insanların davranışlarına göre gerçekten tabutun içinde bir cenaze vardı. Her konaklama yerinde Latinler saçlarını yoluyorlar, ağlaşıyorlardı içeride de Bohemund boylu boyunca uzanmıştı. Aslında yalnız duruşu bir ölününkinden farksızdı. Gemi denize açılınca Bohemund'a yiyecek veriliyor onunla ilgileniliyordu, sonra aynı feryatlar, aynı yapmacıklıklar yeniden başlıyordu. Bu cenaze çürümeye başlamış gibi koksun diye onun yanına boğulmuş ya da boğazı kesilmiş bir horoz koymuşlardı..." konuyla ilgili bkz., *Anna Komnena*, s. 301-302 ; Türkçe terc., s. 357 vd.

³⁴³ Onun Apulia'ya varışı ile ilgili bkz., *Willermus Tyrensis*, I, s. 470 vd. Bohemund'un batıdaki faaliyetleri için bkz., *Yewdale*, s. 106 vd.

³⁴⁴ *Yewdale* s. 107; *Runciman*, II, Türkçe terc., Işıltan, s. 39.

³⁴⁵ *Runciman*, II, Türkçe terc., Işıltan, s. 39.

³⁴⁶ *Yewdale* s. 108–109'da Bohemund'un 1106 Şubatının sonu ya da Mart ayında Fransa'ya ulaştığını nakleder.

³⁴⁷ Bohemund Fransa'da iken 1106 ilkbaharında, kral Phillippe'nin kızı Constance ile evlenmiştir. *Runciman*, II, Türkçe terc., Işıltan, s. 40.

2-Draç savaşı (9 Ekim 1107)

Bohemund için yavaş yavaş hareket vakti gelmişti³⁴⁸. O, 9 Ekim 1107’de ordusunu İmparatorluğun Epiros kıyılarında bulunan Avlonya’ya çıkarttı. *Anna*’nın ifadesine göre daha sonra yanında getirmiş olduğu sayısız kalabalıktaki Frank ve Kelt birlikleriyle önce tüm kıyıyı yağmaladı. Ardından birliklerinin tümünü Adriyatik kıyısında uzanan bütün bölgeye yaydı ve yine her yeri yağmaladı³⁴⁹. Bu tarihten dört gün sonra yani 13 Ekim 1107’de ³⁵⁰ Dyrhakhion/Epidamnos/Draç’a ulaştı ve yine *Anna Komnena*’nın verdiği bilgiye göre Bohemund, “ ...Draç’ı almak ve sonra İstanbul’a kadar tüm ülkeyi yakıp yıkmak niyetiyle...” Buraya saldırdı ³⁵¹. Aleksios ise Draç valisinden Bohemund’un geldiğini haber alarak derhal yola çıktı ³⁵².

Draç kuşatması hâlâ devam ediyor, Bohemund ise hem saldırıda bulunuyor hem de saldırıya uğruyordu. Bu sırada Bohemund, Draç civarında bir iki kentçiği ele geçirse de Bizanslı prenses *Anna*’nın ifadesine göre “ ...Rumların gücünü sarsmayı hiç mi hiç başaramadı...” Bohemund daha önce Draç’ı yağmalamış ve yiyecek ne varsa hepsini tüketmiş; ayrıca, yiyecek getirtebilmeyi düşündüğü yerlerden de Aleksios’un ordusunun her yeri abluka altına almış olmasından dolayı getirtememiştir. Haçlı prinkepsi Bohemund tam anlamıyla sıkışıp kalmıştı. Ayrıca açlık ve salgın hastalıklar baş gösterince Bohemund’un ordusu iyice perişan oldu ³⁵³. Bohemund’un kuşatma için yaptığı tüm girişimler ³⁵⁴ sonuçsuz kaldı. Çünkü Aleksios’un başvurduğu savaş hileleri³⁵⁵ Bohemund’u ve adamlarını canından bezdirmeye yetmişti. Bununla beraber kuşatma hâlâ

³⁴⁸ *Willermus Tyrensis* , (I, s. 471) 5000 atlı ve 40 bin yaya askerinin olduğunu nakleder. *Yewdale*, s. 115, 1107’de yaşanan bu olayı gerçek bir Haçlı Seferi olarak yorumlamaktadır. Ayrıca Bohemund’un yanında 200 büyüklü –küçükü gemi, 30 kadirga, atlı ve yaya ordusu, 34 bin asker mevcuttu. Ayrıca *Yewdale* (s. 116–117) Bohemund’un yanında üvey kardeşi Guy, Hugh of Puiset, Hugh sans –Avoir, Robert de Montfort gibi liderlerin de olduğunu nakleder.

³⁴⁹ *Anna Komnena*, s. 320 ; Türkçe terc., s. 386; *Yewdale* s. 117, *Runciman*, II, Türkçe terc., Işıltan, s.40.

³⁵⁰ *Yewdale* s. 117, *Runciman*, II, Türkçe terc., Işıltan, s. 40.

³⁵¹ *Anna Komnena*, s. 320 ; Türkçe terc., s. 386.

³⁵² *Anna Komnena*, s. 322 ; Türkçe terc., s. 388’de Bohemund’un Draç’a ulaştığını duyan İmparatorun içinin cesaretle dolduğu ifade edilir. Onun soğukkanlılığı ise şu sözlerle anlatılır: “...şimdilik sofraya oturalım, Bohemund işine gelince onunla daha sonra uğraşırız...”

³⁵³ *Anna Komnena*, s. 328 ; Türkçe terc., s. 394-395.

³⁵⁴ *Anna Komnena*, s. 328 vd; Türkçe terc., s. 395 vd. *Anna* Bohemund’un çok güçlü bir savaş aracı yaptırdığından bahseder.

³⁵⁵ Aleksios’un savaş hileleri hakkında bkz., *Anna Komnena*, s. 331 vd; Türkçe terc., s. 399 vd.

devam ediyordu. İmparatora gelince o, Lazkiye'den yetenekli askeri Kantekuzenos'u yardıma çağırdı ve onu Bohemund'a karşı derhal yola çıkardı. Onun yanında Türklerden oluşan paralı askerler de vardı. Kantakuzenos bu arada çatışmalar esnasında ele geçirdiği kontları İmparatora yolladı. Bunlar olurken denizde de çatışmalar sürüyordu. İmparator Aleksios ise Kantekuzenos'un başarılarıyla rahatlarak pek çok Bizans askerinin Bohemund'un birlikleri tarafından kıyımdan geçirildiğini öğrendi. Bunun üzerine Anna'nın kardeşi Ioannes'i hemen yola çıkardı³⁵⁶.

Bohemund bu sırada hem karadan hem denizden iki taraftan sıkıştırılıyordu. Ayrıca ordugâhta açlık ve hastalık da hat safhadaydı. Neticede Haçlı prinkepsi Eylül ayında, mağlup olduğunu anlayarak teslim oldu. Bu kadar sıkıntıdan sonra bu önemli gelişme İmparator için büyük bir zafer olmuştu³⁵⁷.

3- Devol Anlaşması (Eylül 1108)

Sonuç olarak İmparator, Bohemund'un barış teklifini olumlu karşıladı³⁵⁸. Onu, Devol ırmağı vadisinin başında bulunan karargâhında kabul etti. Aleksios, derhal anlaşma şartlarını kendisine sundu. Ancak şartlar Bohemund'a ağır gelmiş olduğundan bunları kabul etmekte tereddüt etti. Prinkeps Bohemund'un kabulde tereddüt ettiği şartlar *Anna Komnena* tarafından şöyle nakledilmektedir: “... *Sen benimle barış yapmak istiyorsan, önce benim bağımlılarımdan biri olmalısın; sonra bunu yeğenin Tankred'e açıkça bildirmeli ve ona Antakya kentini, ilk başta yapmış olduğumuz anlaşmalara uygun yolda, benim göndereceğim görevlilere teslim etmesini ve son olarak da, hem şimdi hem gelecekte, gerekli oldukça seninle benim bir araya gelip yapacağımız tüm diğer anlaşmalara da bağlı kalmasını buyuracaksın...*” bu şartlar gerçekten de çok ağırdı ve bunun üzerine Bohemund, anlaşmayı kabul etmesinin imkânsızlığını anlattı. Ancak Anna'nın eşi Nikephoros (V)Bryennios onu, başka çaresi olmadığı konusunda ikna etti ve

³⁵⁶ *Anna Komnena*, s. 335-336; Türkçe terc., s. 405-409.

³⁵⁷ Bohemund'un barış isteğinde bulunması için bkz., *Anna Komnena*, s. 341 vd; Türkçe terc., s. 411 vd; *Runciman*, II, Türkçe terc., Işıltan, s. 41.

³⁵⁸ Bohemund'un İmparatorla görüşmelerinin ayrıntısı için bkz., *Anna Komnena*, s. 341 vd; Türkçe terc., s. 411 vd; *Yewdale*, s. 126 vd.

o da barış anlaşmasını kabule yanaştı. Netice itibariyle, (V)Bryennios'un da ona söylediği gibi başka çaresi yoktu. Anlaşmanın ilk maddesi Bohemund'un pişmanlığını ve suçunu kabullenmesiyle ilgiliydi. Ayrıca İmparatora bağımlı olacağına dair ifadelerde bu maddede yer almaktaydı. Bununla beraber İmparatorla Bohemund arasında daha önce yapılan vassallık anlaşması da geçersiz sayılmıştı. Bu ilk maddenin Bohemund için en can alıcı kısmı ise şöyleydi: “...yaralı bir günahkâr gibi (vicdandaki) pişmanlığın tokadından etkilenmiş, akli başına gelmiş olarak yeniden senin önüne geliyorum ve mızrağın (gücü, beni uğrattığın yenilgi) benim daha akıllıca davranır olmamı yakın zamanda sağlamış bulunarak, şimdiki yenilgimi ve yaptığım savaşları anımsayıp (bunlardan ders alıp) sen hükümdarla bu yeni uzlaşmayı yapmaya ve bu uzlaşma gereğince senin (hükümdarlık) asanın bağımlısı olmaya, senin hizmetkârın ve uyruğun olmaya karar veriyorum...”³⁵⁹.

Bu maddenin ardından bir diğer önemli madde de Bohemund'un İmparatora hizmet etmek üzere onun askeri olacağını kabul etmesidir. Bu maddenin en etkili kısmını ise şu sözler ortaya koymaktadır: “...senin ve ayrıca senden sonra da sevgili oğlun... Ioannes hazretlerinin sadık adamı olacağım. Senin egemenliğine kim karşı gelirse o kişi ister bir Hristiyan olsun ister bizim dinimize yabancı... Ona karşı elime silah alacağım... Yani İmparatorun kölesi ve bağımlısı olacağım...”³⁶⁰.

Anlaşmada yer alan bir başka husus ise, Bohemund'un elinde bulundurduğu arazilerin İmparator Aleksios tarafından kendisine bahşedildiğini kabul ettiği maddedir: “...bu arazilerin bana bir armağan olarak sen İmparator hazretleri tarafından bağışlanmasını kabul ediyorum... Arazilerle bu kentlerin (bana bırakılması) karşılığında siz hükümdarların (yani) sen yüce İmparator, Komnenos soyundan Aleksios'un ve senin çok sevgili oğlun Basileios (san'ına şimdiden sahip bulunan) mor odada doğmuş Ioannes hazretlerinin sadık hizmetkârı olmayı üstleniyorum...”³⁶¹.

Bu maddenin ardından Bizans'ın üstünlüğünü vurgulayıcı ama Bohemund'u aşağılayıcı bir madde daha Haçlı prinkepsi tarafından kabul olunmuştur. Bu madde onun

³⁵⁹ Anna Komnena, s. 348-349; Türkçe terc., s. 420-421; Runciman, II, Türkçe terc., Işıltan, s. 41.

³⁶⁰ Anna Komnena, s. 350 ; Türkçe terc., s. 421-422.

³⁶¹ Anna Komnena, s. 351 ; Türkçe terc., s. 422.

Bizans’a bağılı olduğunun ve yükümlölüklerinin hatırlatıldığı bir şart niteliğindedir. Yine önceki satırlarda belirtildiğı üzere Bohemund’un İmparatora ve onun oğluna sadık bir hizmetkâr olacağı vurgulanmıştır ³⁶².

Bir diğler önemli anlaşma şart ise, vassalların yerine getireceğı yükümlölüklere benzer olarak Aleksios’un giriştiğı savaşlara Bohemund’un da katılmasıdır. Anlaşma maddesi řu önemli konuları içermektedir. “...siz bana bu konuda buyruk tebliğ eder etmez, yan çizme bahanesi uydurmaksızın o anın gerektirdiğı üzere tüm ordumla size hizmet edeceğim... Sağlığım yerinde bulunuyorsa (diğler) barbarlara ya da Türklere karşı herhangi bir savaşla uğraşmıyor isem, beni izleyecek ordu ile (kendi ordumla) birlikte, kişi olarak kendim de sizin için çarpışacağım... Ağır bir hastalık beni engelliyorsa ya da karışacağım bir savaş benim varlığımı(cephede bulunmamı) gerektirirse bu takdirde benim yerimi tutsunlar diye benim çevremdekilerden(benim bağımlılarım) olabildiğince çok sayıda bey’i göndermeyi üstlenirim...” ³⁶³.

Bunun yanı sıra bir başka önemli husus Bohemund’un, Aleksios’un ve devletinin savunucusu olmayı kabul ettiğı anlaşma maddesidir. Bohemund bu maddede “...size ait tüm ülkeyi, küçük ya da büyük olsun her kenti... Kısacası Adriyatik denizinden doğuya kadar sizin egemenliğiniz altında bulunan tüm ülkeleri ve denizleri... Savunacağım” sözleriyle İmparatorluğın koruyucusu olacağını tasdiklemiştir ³⁶⁴.

Ayrıca anlaşmada bir saldırmazlık maddesi de mevcuttur. Bohemund, Bizans’a ait olan ya da geçmişte ait olmuş hiçbir arazi parçasına göz dikmeyeceğine dair yemin etmiş, bununla beraber ele geçirdiğı bölgeleri İmparatora bırakmayı da kabul etmiştir ³⁶⁵.

Bununla birlikte Haçlı prinkepsi İmparatora karşı, onun düşmanlarıyla işbirliğı yapmayacağını ve bunları koruyup kollamayacağına dair anlaşma maddesini de onaylamıştır ³⁶⁶.

³⁶² Anna Komnena, s. 351; Türkçe terc., s. 422-423.

³⁶³ Anna Komnena, s. 351; Türkçe terc., s. 423.

³⁶⁴ Anna Komnena, s. 351; Türkçe terc., s. 424.

³⁶⁵ Anna Komnena, s. 351; Türkçe terc., s. 424.

³⁶⁶ Anna Komnena, s. 351; Türkçe terc., s. 425.

Diğer maddelerle bağlantılı bir diğer husus ise, yine İmparatorun üstünlüğü ile ilgilidir. Bohemund Hristiyan olsun ya da olmasın, herhangi bir topluluk kişi ya da devlet kendi hâkimiyeti altına girmek isterse bunları İmparator Aleksios adına kendi hâkimiyeti altına sokacağını da kabul etmiş ve bunu şu sözlerle dile getirmiştir : “...*Rum devletine hiçbir zaman bağımlı olmamış bulunanlara gelince ister Türk, ister Ermeni olsun... İster paganlara ister Hristiyanlara ait olsun, savaş ve çatışma yapılarak ya da yapılmayarak bana geçecek tüm arazileri, sen hükümdarın mülkü sayacağım... Bu halklardan olup da bana başvurarak benim hizmetime girmek isteyecek kişileri, onlarında siz hükümdarların adamları olmaları koşuluyla (kendi bağımlılığımıza) kabul edeceğim... Kendi erkinize (doğrudan doğruya) bağlamak isteyeceğiniz kişileri ise, onlar bunu kabul ederlerse (size) göndereceğim; etmezlerse, artık onları kendim dahi (kendi bağımlım olarak) kabul etmeyeceğim*”³⁶⁷.

Bir başka madde ise, Tankred’in elinde bulunan arazilerle ilgili maddedir. Bohemund bu madde ile yeğeni Tankred’in elinde bulunan İmparatorluğa ait arazilerden elini çekmediği takdirde ona karşı bir savaşa gireceğini, bununla beraber, adamlarının da bu anlaşmayı kabul etmeleri için elinden gelen her şeyi yapacağına dair söz vermiştir.³⁶⁸

Haçlı prinkepsi sadece kendisiyle ilgili değil, İmparatora karşı adamlarının da tıpkı aynı bağıllığı göstereceği ile ilgili maddeyi ve bununla beraber İmparatora bağlanmak isteyen Müslüman ve Türkleri fikrinden caydırmayacağına dair şartı da onaylamıştır. Ayrıca Bohemund, İtalya da bulunan adamlarının dahi İmparatora bağlılık yemini etmesi hususunu kabul etmiştir³⁶⁹.

Anlaşmanın bir diğer maddesi ise, Bohemund’a bırakılmış olan Antakya ve Çukurova bölgesindeki yerler ile ilgili maddedir³⁷⁰.

³⁶⁷ Anna Komnena, s. 351; Türkçe terc., s. 425-426.

³⁶⁸ Anna Komnena, s. 352; Türkçe terc., s. 426-427.

³⁶⁹ Anna Komnena, s. 352-353 ; Türkçe terc., s. 427-429.

³⁷⁰ Bu yerler için bkz., Anna Komnena, s. 354 ; Türkçe terc., s. 427-429.

Patriklik konusuna gelince bu da anlaşmaya dâhil edildi. Bohemund, Antakya'ya patrik olacak kişinin Latinlerden değil de Rumlardan olacağını kabul etti ³⁷¹. Bununla beraber Tankred'in elinden alınacak olup Bizans'a bağlanacak yerleri ³⁷² de onayladı. Ayrıca Bohemund, kendisine bırakılan tüm arazilerin ölümü halinde İmparatora geçeceğini de kabul etti. Ayrıca, yine Tankred ve kendisinin elinden alınanlara karşılık kendine yeni araziler ³⁷³ verileceğini de tasdik etti. Buna ilaveten Bohemund, Urfa ve çevresindeki arazilerle ilgili anlaşma maddesini de onayladı. Ayrıca prinkeps, İmparatorluk hazinesinden yardım almayı da kabul etti. Böylelikle anlaşma Bohemund tarafından tamamen tasdik edilmiş oldu. Nihayet şahitlerin huzurunda ³⁷⁴ Devol anlaşması (Eylül 1108) yürürlüğe girmiş oldu.

Neticede Haçlı prinkepsi Bohemund, bu anlaşmayla İmparatorun ve oğlu Ioannes *Porphyrogennetos*'un vassalı olacağını kabul etmiş ve bütün adamlarına da bunu kabul ettireceğine dair ant içmiştir. Bohemund, Antakya prinkepsi olarak kalmış ama devleti İmparatorun egemenliği altında idare etmeyi de kabul etmiştir. Özetle sahip olduğu arazi; Antakya, St. Symeon/Süveydiye, Maraş'a dek kuzey doğuya kadar uzanan bir bölge ve Halep hükümdarı ile diğer Müslüman Suriye devletlerinden zapt edeceği topraklardan ibaret olacaktı. Çukurova şehirleri ve Lazkiye civarının bütün arazisi ise İmparatora verilecek; Rupenlilerin arazisine dokunulmayacaktı. Antakya patrikliğine bir Rum patrik atanacaktı ³⁷⁵. Ancak bu anlaşma Tankred'in uymaması nedeniyle bir kâğıt parçasından ibaret kalmıştır.

4-Devol Anlaşmasının Değerlendirilmesi

Yukarıda da ifade edildiği üzere Bohemund 1104/1105 yılında Antakya'dan ayrılarak İtalya'ya geri dönmüş, ardından Bizans İmparatorluğuna karşı yeni bir Haçlı

³⁷¹ *Anna Komnena*, s. 354-355 ; Türkçe terc., s. 431.

³⁷² Bu yerler, Pozantı Theması (ili), Tarsus, Adana, Misis, Anazarba, Tarsus Çayı, Ceyhan, Lazkiye, Banyas, Marakiye, Antartus (şimdi Tartus). Bkz., *Anna Komnena*, s. 354; Türkçe terc., s. 431 n. 2 ve 432 n. 1-7.

³⁷³ Bu yerler için bkz., *Anna Komnena*, s.355; Türkçe terc., s. 434 ve n. 1-14

³⁷⁴ Bu şahitler *Anna Komnena*, s. 357-358 ; Türkçe terc., s. 438' da verilmiştir.

³⁷⁵ Runciman, II, Türkçe terc., ıltan, s. 41.

Seferi düzenlemek için Avrupa'ya gitmiştir. II. Paschal'ın desteğini almasının ardından 1107 Ekiminde Adriyatik'i aşmış ve bir Bizans limanı olan Draç'a ulaşmıştır. Onun İmparator'a karşı giriştiği seferin başarısız olmasının ardından, İmparator ile Devol anlaşmasını imzalamak zorunda kalmıştır.

Anna Komnena dışında başka hiçbir kaynak ve hiçbir Latin kaynağı bu anlaşmanın ayrıntılarını içermemektedir³⁷⁶. Anlaşma maddelerinin değerlendirilmesine gelince en önemli husus Bohemund'un Aleksios'un ve onun oğlu Ioannes'in hükmü altına girmeyi kabul etmesidir. Ayrıca Bohemund bu anlaşmayı kabul ederek kuzey Suriye'deki topraklarının birçoğunu da kaybediyordu. Bohemund'un elinden alınan yerler İmparatorluğun anahtar mevkileriydi, yani Lazkiye ve Çukurova gibi şehirler İmparatorluğa ait oluyordu. Bu bölgeler Bizans ile Antakya arasındaki mücadelenin merkezi olmuş yerlerdi. Böylelikle Aleksios Latinlerin kuzeyini ve güneyini kapatmayı istiyordu. Yani etkili bir şekilde Prinkepsliği kuvvetten düşürmeyi amaçlıyordu. Prinkepslik bu maddeyle stratejik ve önemli ekonomik bölgelerini de kaybedecekti. Ayrıca bir diğer madde Bohemund'un Müslümanların elindeki bölgeleri ele geçirdiği takdirde ona verilmesiyle ilgiliydi. Ancak bu maddenin hiçbir anlamı yoktu. Neticede bu anlaşmayla Bohemund İmparatorun hâkimiyeti altına girmişti ve anlaşmanın geçerliliği ise Tankred'e bağlıydı³⁷⁷.

5- Anlaşmanın Antakya Prinkepsliği - Bizans İlişkilerine Etkisi

Bu anlaşmanın ne Prinkepsliğe ne de İmparatorluğa bir etkisi oldu. İmparatorun daha önce Bohemund'a ettirmiş olduğu sadakat yemini ve imzalatmış olduğu Devol anlaşması onun Antakya'daki iddialarını desteklemeye yetmedi. Netice itibarıyla bu anlaşma iki devletin ilişkilerinde büyük rol oynamadı. Bohemund'un 1111 yılında ölümüyle Aleksios, Antakya üzerindeki iddialarını hatırlatmak amacıyla Tankred'e bir

³⁷⁶ *Fulcherius Carnotensis*, İmparatorla Bohemund'un barış yaptıklarını ve Bohemund'un kendi adına barışı kollayacağına ve İmparator'a bağlı kalacağını nakleder. *Fulcherius Carnotensis*, s. 193. Ayrıca Draç savaşından *Willermus Tyrensis* (I, s. 471–472)'de de bahsedilir.

³⁷⁷ *Asbridge*, s. 95 vd.

elçi yollamıştır. Tankred ise bu anlaşmayı kabul etmeyerek Bizans'a karşı cevabını vermiştir. İmparatorun diğer Haçlı liderleriyle de Tankred'e karşı yapmak istediği ittifak bir işe yaramamış ve bundan sonra bu anlaşma hiçbir zaman Bizans İmparatorlarının Antakya iddiasına dayanak olarak kullanılmamıştır. İoannes Komnenos döneminde gerçekleştirilen Suriye seferi neticesinde yapılan anlaşmada da Devol anlaşmasından bahsedilmediği görülecektir. Ayrıca 1137 anlaşmasıyla Devol anlaşmasının tek ortak maddesi Antakya patriğinin Grek Ortodoks olması şartıdır. Sonuç itibariyle Devol anlaşması, 1137 yılında yapılan anlaşmayla gündeme bile getirilmemiş, Bizans'ın Antakya üzerindeki iddialarına dayanak olarak dahi ileri sürülememiştir. Aynı durum 1142'de yapılan anlaşma için de geçerlidir.³⁷⁸

Netice itibariyle bu anlaşma iki devlet arasındaki ilişkilerde hiçbir rol oynamamış ve daha sonraki Antakya prinkepslerini de çok bağlamamıştır. Bununla birlikte Bizans İmparatorları tarafından da zikredilmemiş ve gündeme getirilmemiştir. Böylelikle Devol anlaşması kâğıt üzerinde kalmış olan bir anlaşma olup hiçbir hukuki geçerliliğe sahip olmamıştır.

İ- I. Bohemund'un ölümü (7 Mart 1111)

Bohemund, İmparatorla başarısız Draç savaşının ardından bir anlaşma yaparak onun vassalı olmuş ardından Apulia'ya geri dönmüştür. O, muhtemelen Aleksios'a saldırmak amacıyla, Doğu'ya gitmek üzere yeni bir ordu toplarken hastalanmıştır³⁷⁹. Neticede Bohemund bir daha doğuya dönememiş ve 7 Mart 1111 tarihinde³⁸⁰ küçük bir İtalyan hükümdarı olarak ölmüştür³⁸¹.

Bohemund Canosa'daki Aziz Sabinus katedralinin yanındaki şapelde gömülüdür. Bu mezar, Bizans ve Müslüman motiflerini taşımaktadır. Bir Hristiyan mezarından çok

³⁷⁸ *Asbridge*, s. 95 vd.

³⁷⁹ Bohemund'un doğuya gitmek üzere hazırlık yaptığı; ancak, hastalandığı bilgisi *Willermus Malmesberi*, I, s. 693-695'te de yer almaktadır. Aynı bilgi *Willermus Tyrensis* (I, s. 470-471) tarafından da kaydedilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz., *Yewdale*, s. 133.

³⁸⁰ *Yewdale*, s. 133.

³⁸¹ *Runciman*, II, Türkçe terc., Işıltan, s. 41-42.

Müslüman türbesini andırmaktadır. Mezarın kitabesi Latince dir. Ayrıca mezarın dev bronz duvarları Bizans st ilinde yapılmış olup üzerinde yine Latince bir şiir yazılıdır³⁸².

³⁸² *Yewdale*, s. 133–134.

İKİNCİ BÖLÜM

TANKRED DÖNEMİ (1101–1103)-(1105–1112)

A-Tankred'in Naiplik Döneminden Önceki Faaliyetleri

1- Haçlı Seferlerine Katılması

Bohemund, Haçlı Seferlerine katılmaya karar verdiğinde yanında pek çok aile ferdi, yakın dostları ve askerleri ile beraber bu ordu içerisinde Haçlı Seferlerinde önemli bir rol üstlenen Tankred de vardı. Tankred, Marquis Odo ile Bohemund'un kız kardeşi/üvey kız kardeşi, Emma'nın oğlu ³⁸³ ve aynı zamanda Haçlı Seferlerinin önemli şahsiyetlerinden biri olan Bohemund'un da yeğeniydi. Tankred'in tarihini yazan *Radulphus Cadomensis*'in verdiği bilgiye göre, Tankred'in babasının tarafı, sivrilmiş ünlü bir aile değildi. Ancak annesi Emma'nın kardeşleri, yiğitlikleriyle tüm Normandiya'da ün salmışlardı ³⁸⁴.

a- Tankred'in Vardar Nehrinde İmparatorun Birlikleriyle Yaşadığı Çatışma

Tankred'e gelince onun Haçlı Seferi başlangıcında üstlendiği ilk sorumluluk, Bohemund'un ordusunu onun emrine bırakmasıyla gerçekleşmiştir. Bohemund, İmparator Aleksios ile İstanbul'a varan diğer Haçlı liderlerinin ne görüştiklerini

³⁸³ Bu konuda bkz., *Radulphus Cadomensis*, s. 21–22.

³⁸⁴ *Radulphus Cadomensis*, s. 21. Radulphus, Tankred'in Haçlı Seferlerine katılmasıyla ilgili bazı bilgiler nakletmektedir. Papa Urbanus'un Müslümanlara karşı savaştıkları takdirde tüm Hristiyanların günahını bağışlayacağını ilan ettiğinde Tankred'in derhal harekete geçtiğini, gerekli hazırlıkları yapmaya başladığını, askeri birliğini atlarını ve diğer savaş teçhizatlarını hazırlamaya koyulduğunu ifade eder. Yine *Radulphus*, Tankred'in Bohemund'un yanında sefere çıkmaya karar verdiğini de nakleder. Tankred'in Bohemund'un emri altında ikinci adam olarak, yani kralın emri altındaki bir Dük gibi, hareket etmeyi kabul ettiğini; çünkü İtalya'dan Bizans İmparatorluğu arazisine yapılacak seyahatin zor bir yolculuk olacağını bildiği için bu teklifini kabul ettiğini söyler. Ayrıca Bohemund'un emri altına girmede takdirde dayısının onu kıskançlıkla suçlayabileceğini de belirtir. En önemlisi de sefere katılmayı garanti altına alabilmek amacıyla onun teklifini kabul ettiğini yazar. *Radulphus Cadomensis*, s. 21–22, 24.

öğrenmek amacıyla ordusunu Rusa/Trakya-Keşan şehrinde Tankred'in emrine bırakarak yanında bulunan birkaç şövalyesiyle beraber İstanbul'a doğru yola koyulmuş; Tankred ise, burada orduyu iyi bir şekilde idare etmiş; fakat bundan önce Tankred'in adı Bohemund'un ordusu, Vardar nehrini geçerken Peçeneklerle yaşadığı çatışma esnasında gündeme gelmiştir. Konuyla ilgili *Gesta Francorum*'da şu bilgiler yer almaktadır: “...Bundan sonra Vardar Nehri'ne ulaştık ve Lordum Bohemund bazı adamlarıyla birlikte karşıya geçerken, Rossignuola kontu ve kardeşleri bu tarafta kaldı. İmparatorun ordusu geldi. Kont, kardeşleri ve adamlarına saldırdı; bunu haber alan Tankred, geri döndü ve beraberindeki 2000 adamıyla karşıya yüzdü. Türkopolller ile Peçenekleri adamlarımız ile savaşıyor bir halde bulunca ani ve cesur bir saldırıda bulunarak düşmanı yenmeyi başardılar ve birçok esir aldılar. Bu esirleri birbirine bağlamak suretiyle Lordum Bohemund'un huzuruna götürdüler. Bohemund onlara “ siz hergeleler! Niçin İsa'nın ve benim adamlarımı öldürüyorsunuz? Benim İmparatorunuzla herhangi bir kavgam yok! ” dedi. Onlar da şu cevabı verdiler: “ biz başka hiçbir şey yapamayız. Biz İmparatorun emrindeyiz ve o ne emrederse onu yapmak zorundayız.” Bohemund bunun üzerine onları sağ salım serbest bıraktı.”³⁸⁵ Bohemund'un bu davranışı İmparatoru kızdırmamak içindi ve bu amaçla Tankred'in esir aldığı Bizans birliklerini salıvermiştir.

b- Tankred'in Orduyu Tek Başına İdaresi ve Ordunun İstanbul'a Hareketi

Ardından kendisine emanet edilen ordusuyla birlikte Bohemund'un İstanbul'a varmasından sonra, İmparator Aleksios'un emriyle İstanbul'a doğru harekete geçmiştir. Netice Tankred'in önderliğindeki Güney İtalya Normanlarından oluşan ordu, 26 Nisan'da boğazdan geçirilmiştir. Bu olay sonrası Tankred'in emri altındaki ordu Godefroi'nin

³⁸⁵ *Gesta Francorum*, s. 9; Ayrıca bu konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. *Radulphus Cadomensis*, s. 24 vd.

Pelakanon'daki ordusuyla birleşme kararı almış; fakat o, kuzeni Richard de Salerne ile beraber İmparatora sadakat yemini etmemek için şehirden geceleyin geçmiştir³⁸⁶.

Bundan sonra Haçlıların 6 Mayıs'ta İznik'e ulaşmasıyla beraber Tankred de kuşatmada yer almıştır. İznik'in kuşatılıp Türkler tarafından İmparatora teslim edilmesinin ardından ise, Aleksios kendisine vassallık yemini etmeyen Haçlıların bu görevi yerine getirmesini talep etmiş, bu zamana kadar bu isteği yerine getirmeyen Tankred ise, bu sefer bu durumdan kaçamamıştır.

2- Tankred'in Vassallık Yemini Etmesi

Aleksios, Haçlı liderlerini Pelakanon'daki karargâha çağırarak sultan Kılıç Arslan'ın hazinesinde bulunan değerli eşyalarını onlarla paylaşmış ve bu armağanların karşılığı olarak da henüz kendisine sadakat yemini etmemiş olan Haçlı reislerinin bu yemini yerine getirmelerini rica etmişti. Birçok soylu bu isteği yerine getirmiş; ancak sıra Tankred'in and içmesine geldiğinde ³⁸⁷ bazı sorunlar çıkmıştır. Bu sırada Tankred kendisinin yalnızca Bohemund'a bağlılıkla yükümlü olduğunu ifade etmiştir. Bu esnada meydana gelen olaylar ise Anna'nın ağzından şu şekilde nakledilir: “ ...orada hazır bulunan diğer kişiler ve o arada İmparatorun kendi akrabaları ona baskı yapmayı sürdürünce, ısrarlı ricalar üzerine öyle davranıyormuş gibi gözlerini İmparatorun tören tahtının bulunduğu, en öndeki şimdiye dek benzeri görülmemiş boyutlarda çadıra dikerek şöyle dedi: eğer sen, diğer kontların her birine verdiği kadar armağan verdikten başka bir de bunu para ile doldurup verirsen, ben de sıraya girer bağlılık andı içerim; ama Palaiologos, İmparatora bağlılığı nedeniyle, Tankred'in sözlerini katlanılmaz ve yüzüsüzce bulduğundan küçümseme ile onu itti. Öteki (Tankred) gerçekten utanıp sıkılması olmadığından onun üzerine yürüdü; bunu görünce İmparator tahtından kalktı ve araya girdi. Bohemund'a gelince o da Tankred'i tuttu ve yatıştırmaya zorladı. Ona

³⁸⁶ Tankred'in şehirden geceleyin geçmesi konusunda bkz., *Gesta Francorum*, s. 13 ; *Albertus Aquensis* I, s. 59 ; *Runciman*, I, Türkçe terc., Işıltan, s. 122.

³⁸⁷ Tancred'in vassallık yemini için bkz., *Anna Komnena*, s. 275-276; Türkçe terc., s. 331; *Radulphus Cadomensis* , s.40 vd. ; *Runciman*,I,Türkçe terc., Işıltan, s. 139.

şunu söyledi: ‘ İmparatorun akrabalarına karşı küstahça davranmak yakışık almaz. Bunu üzerine Tankred de Palaiologos’a karşı bir sarhoş gibi davrandığı için utanç duyarak, Bohemund’un ve diğerlerinin isteğine uydu ve kendine düşen andı içti.’ ³⁸⁸ Neticede Tankred İmparatorun vassalı olmayı kabul etmiştir.

3- Ana Ordudan Ayrılışı ve Çukurova’ya Seferi

Bu yemin töreninin ardından Aleksios’un izniyle ordu, Antakya’ya doğru yönelmek için harekete geçti. I. Haçlı Seferi ordusu İznik’in düşmesinin ardından Eskişehir ve Konya’dan geçerek Ereğli’ye ulaşmıştı. Ana Haçlı ordusunun 14 Eylül 1097 tarihinde Konya Ereğlisi’ne vardığında İmparatorun emrindeki Tatikios ve Bizanslı birlikler Haçlı ordusuna bundan sonra takip edilecek güzergâh konusunda Kayseri üzerinden Komana/Şar, Göksun/Coxon ve Maraş yoluyla Antakya’ya inmeyi tavsiye etmiş ve Haçlı ordusu da bu teklifi kabul etmişti. Ancak Tankred, ordudan ayrılarak halkının büyük bir çoğunluğu Ermeniler ve Bizanslıların oluşturduğu iyi bir şekilde karşılanacağını tahmin ettiği ve devlet kurmak için pek de zorluk çekmeyeceği Çukurova’ya gitme kararı almıştı. Neticede Tankred Güney İtalya Normanlarından bir grup ile yola çıkmaya niyet etmiştir. Ayrıca Godefroi’nin kardeşi Baudouin de güneyde kendisine ait bir devlet edinme hayaliyle yola çıkmaya karar vermiştir ³⁸⁹. Neticede Tankred 100 şövalye ve yaya; Baudouin ise 500 şövalye ve 2000 yayadan oluşan ³⁹⁰ bir kuvvet ile yola çıkmıştır ³⁹¹.

Ancak Tankred’in seferine geçmeden önce bu hadisenin gerisine gittiğimizde iki liderin hedeflerinin aynı olduğu görülür. Bundan dolayı bir süre sonra bu durum ikilinin arasını açılmasına neden olacaktır ³⁹². Bununla birlikte onların tek amacı yukarıda ifade

³⁸⁸ Anna Komnena, s. 276; Türkçe terc., s. 331.

³⁸⁹ Demirkent (Urfa, I, s. 5) Runciman gibi ikilinin Çukurova taraflarında bir devlet kurma isteğiyle bu bölgeye geldiğini ifade eder.

³⁹⁰ Bu rakamlar için bkz., Radulphus Cadomensis, s. 56 ve 61; ayrıca Gesta Francorum (s. 24)’da Tankred’in Godefroi’nin kardeşiyle birlikte yola çıktığı nakledilir.

³⁹¹ Konuyla ilgili bkz., Runciman, I, Türkçe terc., Işıltan, s. 146 vd; Demirkent, Urfa, I, s.4 vd ; Mehmet Ersan “ I. Haçlı Seferi sırasında Çukurova (Çukurova)’nın Haçlıların Eline Geçmesi ” , Haçlı Seferleri ve XI. Asırdan Günümüze Haçlı Ruhu Semineri 26-27 Mayıs 1997, İstanbul 1998, s. 66-67.

³⁹² Baudouin ile Tankred’in birbirleriyle olan ilişkileri konumuzla ilgili değildir Bundan dolayı burada değinilmeyecektir.

edildiği üzere sadece kendi kişisel çıkarlarına hizmet etmek değildi. Gerek Baudouin gerekse Tankred, kendilerinden daha büyük bir güce bağıydılar. Tankred, Bohemund'un emri altında sefere katılmış; Baudouin ise Godefroi'nin idaresi altında bu sefere iştirak etmişti. Tankred ve Baudouin'i Çukurova'ya girmeye iten neden, görünürde onların kendi kişisel çıkarları olabilirdi; ama bu sadece tek neden değildi³⁹³. Tankred ve Baudouin Çukurova'da Bohemund ve Godefroi'nin vekili olarak hareket etmekte ve onlar aynı zamanda başlarında bulunan liderlerinin de çıkarlarına hizmet etmekteydiler. Ayrıca bu iki liderin Çukurova'yı seçme nedeni; Antakya'ya ilerlerken arkalarında dost ve müttefik bir bölge bırakmak istemiş olmalarından da kaynaklanıyor olabilirdi. Bu açıdan bakıldığında Çukurova seferinin pek çok amaca hizmet ettiği görülecektir. Ayrıca Ermeniler vasıtasıyla bölgeden yiyecek ve erzak temin edilmesi de sefere destek olması açısından son derece önemliydi³⁹⁴. Sonuç olarak, Çukurova'nın bu görevi *Urfalı Mateos* tarafından da belirtilmiştir. *Mateos*, Ermeni idarecilerin Antakya'daki Latinlere erzak gönderdiklerini kaydetmiştir³⁹⁵.

Netice itibariyle, neden her ne olursa olsun Tankred ve Baudouin yola çıkmaya karar verdiler. Bununla beraber, *Radulphus*'un ³⁹⁶ Gülek boğazından Tankred'in geçişinden bahsederken Baudouin'den söz etmemesi ve *Albertus*'un da³⁹⁷ Baudouin'in başka bir yoldan Tarsus'a ulaştığını kaydetmesi Ereğli'den birlikte yola çıkan ikilinin bir süre sonra ayrıldıklarına işaret etmektedir ³⁹⁸.

a- Tarsus'a İlerleyişi

Tankred, 15 Eylülde derhal Gülek boğazına doğru yönelmiş ve Ulu Kışla üzerinden yoluna devam ederek geçide varan yolu izlemiştir. Bununla birlikte o,

³⁹³ *Asbridge*, s.16.

³⁹⁴ *Asbridge*, s.16–17.

³⁹⁵ *Urfalı Mateos*, s. 192-193. Ermeni idarecilerin bu konuda çok cömert davrandığını belirtse de *Runciman* (I,Türkçe terc., Işıltan, s. 170) Ermeni ve Süryanilerin para karşılığı yardım ettiklerini ifade etmektedir.

³⁹⁶ *Radulphus Cadomensis*, s. 57–58.

³⁹⁷ *Albertus Aquensis*, I, s. 96.

³⁹⁸ *Ersan, a.g.m.*, s. 67.

Baudouin'den üç gün sonra Gülek boğazını geçmiştir. Nihayet Tankred buraya varır varmaz Çukurova'nın üç önemli şehrinden birisi olan Tarsus üzerine ³⁹⁹ yürümüştür. 21 Eylül tarihinde ulaştığı bu şehir Türk hâkimiyeti altındaydı. O, şehre ulaştığında 500 kişilik bir Türk garnizonu ⁴⁰⁰ Tankred'e karşı saldırıda bulunmuş ancak kısa süren çarpışma neticesinde Türkler geriye çekilmişlerdir. Bu olayın neticesinde Tankred, dayısı Bohemund'a takviye kuvvet yollaması için haber göndermiş ⁴⁰¹, bu sırada ise boş durmayarak şehrin Hristiyan halkı ile temasa geçmiştir. *Albertus*'un naklettiğine göre Tankred ile daha önceden tanışmış olan bir Ermeni, eğer şartlar uygun olursa şehri kendisine teslim etme hususunda halkı ikna etmeye çalışacağını söylemiştir. Ancak halk Türklerin bu işi öğreneceği korkusundan böyle bir şeye cesaret edememiştir ⁴⁰².

Olaylar bu şekilde cereyan ederken üç gün sonra ⁴⁰³ Baudouin'in çıkagelmesi üzerine bu iki kuvvete karşı koyamayacağını düşünen Türk garnizonu şehri terk etmiştir ⁴⁰⁴. Bununla beraber *Runciman*'ın ifade ettiği üzere onun yanında hiçbir Bizanslı görevli yoktu. Zaten şehri Bizans'a vermeyi de hiç düşünmüyordu. Fakat tek tehlike Bizans değildi. Bundan önce şehri Baudouin ondan talep etmişti. Sonuç olarak Tankred, buna çok öfkeleniyse de sayıca üstün olmadığı için şehri ona bırakıp Adana yönüne doğru yürüyüşüne devam etmiştir (22 Eylül 1097) ⁴⁰⁵. Ayrıca şehri ele geçiren

³⁹⁹Tarsus bu esnada, Çukurova'nın diğer şehirleri gibi Selçuklu Sultanı Kutalmış oğlu Süleymanşah tarafından fethedildiği 1083–1084 yıllarından beri Türklerin hâkimiyetinde bulunuyordu. Ancak Haçlıların ettiği yemin doğrultusunda ele geçirdikleri toprakları Bizans'a verme şartı olduğundan dolayı Tankred'in Çukurova seferlerini Bizans – Antakya ilişkileri çerçevesinde değerlendiriyoruz.

⁴⁰⁰ *Albertus Aquensis*, I, s. 96.

⁴⁰¹ *Albertus Aquensis*, I, s. 95; *Runciman*, I, Türkçe terc., Işıltan, s. 152; Ersan, *a.g.m.*, s. 68.

⁴⁰² *Albertus Aquensis*, I, s. 95; *Radulphus Cadomensis* (s. 57 vd)'de Türklerle savaşı ve ardından şehri ele geçişi anlatılır. Ersan, *a.g.m.*, s. 68.

⁴⁰³ *Albertus Aquensis*, I, s. 96.

⁴⁰⁴ *Radulphus Cadomensis*, s. 61–62; Türk garnizonu Haçlıların güç birliği ettiklerini ve sayıca fazla olduklarını ve şehri müdafaa edemeyeceklerini düşündüklerinken şehri terk etmiştir. *Runciman*, I, Türkçe terc., Işıltan, s. 152; Ersan, *a.g.m.*, s. 68.

⁴⁰⁵ *Albertus Aquensis*, I, s. 98; *Radulphus Cadomensis*, s. 60–61'da Baudouin'in Tankred'in bayrağını indirdiği ve şehri kendisine teslim etmesi için Tankred'e haberciler gönderdiğini nakleder. Ayrıca *Radulphus*, Baudouin'in Tankred'e haksızlık yaptığını da nakletmektedir. *Runciman*, I, Türkçe terc., Işıltan, s. 152 ; Demirkent, (*Urfa*, II, s. 5) Baudouin'in ondan sayıca güçlü olduğundan ve Tankred'i Tarsus ve Adana şehirlerinden zorla sürüp çıkardığından bahsetmektedir. Krş., Ersan, *a.g.m.*, s. 69.

Baudouin, Tankred'in daha önce istemiş olduğu yardım mukabilinde bölgeye gönderilen 300 kişilik Norman kuvvetini de şehre sokmamıştır⁴⁰⁶.

b- Adana ve Misis'e Hareketi

Tankred Adana'ya vardığında buranın Türk garnizonu şehri terk etmiş bulunuyordu. Bunun üzerine şehir kapılarının kapalı olduğunu görünce ve ardından şehirde sadece Hristiyanların olduğunu haber alınca onlara elçi göndermek suretiyle şehre girmeye ve yiyecek satın almaya izin verilmesini rica etmiş ve tüm istekleri karşılanmıştır (22 Eylül 1097)⁴⁰⁷. Bu esnada, daha önceleri Adana'ya bir yağma akını yapmış ve Türklerle şehir hâkimiyeti için mücadele etmek üzere orada bir kuvvet bırakmış olan Lampron hâkimi Ermeni Oşin, Tankred'e, halkı Ermeni olan ve yine Türklerin hâkimiyetinde bulunan Misis/Yakapınar'a doğru yönelmesi konusunda ısrar etmiş⁴⁰⁸, Sonuç olarak Tankred, Welf/Welfo adındaki şövalyeyi Adana'da bırakıp buradan ayrılarak Misis'e ulaşmıştır⁴⁰⁹.

Tankred, buraya ulaştığında Adana'da olduğu gibi Türkler burada da onu görür görmez çekildiler. Hristiyanlar ise derhal sevinç içinde şehrin kapılarını ona açtılar⁴¹⁰. Bunun ardından Tankred, burada Türklerin bıraktığı bol miktarda yiyecek ve çeşitli değerli eşyayı ele geçirdi (24 Eylül)⁴¹¹. Neticede Baudouin ile aralarında mücadele yaşansa da⁴¹² her iki lider de yollarına devam ettiler.

⁴⁰⁶ *Runciman*, I, Türkçe terc., Işıltan, s. 152-153. Burada Normanların kılıçtan geçirilmesi hadisesinde Baudouin'in suçlu görüldüğü Runciman tarafından nakledilir. Neticede bu olay onun mahcup olmasına sebep olmuş ve bölgede hâkim olma hayalleri kurarken bu olayla itibarı zedelenmiştir. Krş., Ersan, *a.g.m.*, s. 70.

⁴⁰⁷ Tankred'in Adana'ya ulaşması hususunda bkz., *Radulphus Cadomensis*, s. 62-63; *Albertus Aquensis*, I, s.100; *Runciman*, I, Türkçe terc., Işıltan, s. 153 ; Ersan, *a.g.m.*, s. 70.

⁴⁰⁸ *Radulphus Cadomensis*, s. 63 vd, Burada Oşin “ Ursinus ” olarak ve Adana'nın hükümdarı olarak geçmektedir. Krş., *Runciman*, I, Türkçe terc., Işıltan, s. 153; Ersan, *a.g.m.*, s. 70.

⁴⁰⁹ Krş., *Runciman*, I, Türkçe terc., Işıltan, s. 153; Ersan, *a.g.m.*, s. 70.

⁴¹⁰ *Radulphus Cadomensis*, s. 66; *Albertus Aquensis*, I, s. 103; Ersan, *a.g.m.*, s. 71.

⁴¹¹ *Albertus Aquensis*, I, s. 103; *Runciman*, I, Türkçe terc., Işıltan, s. 153; Ersan, *a.g.m.*, s. 71.

⁴¹² *Radulphus Cadomensis*, s. 66 vd.

c- İskenderun'a Yürüyüşü

Tankred, Misis'e de küçük bir garnizon bırakarak İskenderun'a doğru ilerledi. O esnada Tarsus'ta bulunan Hristiyan filosunun kumandanı Guynemer de Boulogne, Baudouin tarafından Tarsus'tan ayrılmadan önce şehirde vali olarak bırakılmıştı⁴¹³. Bunun üzerine Tankred, Guynemer'e elçiler yollayarak kendisine katılması yönünde çağrıda bulundu. O da bunu kabul edip Tankred ile birleşti. Böylece Tankred, Guynemer'in ⁴¹⁴ yardımıyla İskenderun'u ele geçirip buraya bir garnizon bıraktıktan sonra, Amanos dağları üzerinden Suriye geçidi yoluyla Antakya önündeki ana Haçlı ordusuyla birleşmek üzere yola çıktı⁴¹⁵.

Sonuç olarak, bu seferler daha sonra Antakya Haçlı prinkepsliğinin kurulmasıyla da devam edecek ve bu üç kilit şehir Bizans ile Antakya Haçlı Prinkepsliği arasında büyük sorunlara yol açacaktı. Baudouin'in bu bölgeleri Tankred'den alıp daha sonra da hâkim olmaması, Tarsus'ta iken 300 Norman şövalyesinin katledilmesi olayına adı karışmış olmasıyla alakalıydı. Bundan dolayı mahcuptu ve Ermeni Toros'un davetiyle Urfa'ya gitme kararı aldı. Burada yaşamış olduğu bir takım olumsuz hadiseler onu buna itti. Neticede bu bölgeler daha sonraları kurulacak olan Antakya Haçlı prinkepsliğinin hâkimiyeti altına girecek, ardından da Bizans ile Antakya'nın sürekli çatışmasına sahne olacaktı. Aslında Prinkepslik kurulmadan çok önce Tankred'in bu faaliyetleriyle devletin burada kurulmasına uygun ortam da hazırlanmış oldu. Buradan sonra ana Haçlı ordusuyla birlikte hareket edecek olan Tankred, ileriki tarihlerde Antakya Haçlı devletçığının kaderi üzerinde etkili olacaktır. Antakya şehrinin ele geçirilmesinin ardından Bohemund, buranın hükümdarı olmuş; Tankred de eli boş olarak Kudüs yolunda kendine bir devlet kurmak amacıyla diğer Haçlılarla birlikte yoluna devam etmiştir.

⁴¹³ *Albertus Aquensis*, I, s. 104.

⁴¹⁴ Bkz., *Runciman*, I, Türkçe terc., Işıltan, s. 152-153

⁴¹⁵ *Runciman*, I, Türkçe terc., Işıltan, s. 154-155; Ersan, *a.g.m.*, s. 72.

d- Antakya'nın Alınmasından Sonraki Faaliyetleri

Antakya şehrinin, 28 Haziran'da iç kalesinin alınmasıyla, tamamen Haçlıların eline geçmesinin ardından ana Haçlı ordusu Maarretü'n –Numan'ı arkalarında bırakıp yola koyulmuştu. Ardından ordu Kudüs'e doğru harekete geçti. Bu ordunun içinde kendisine Antakya'da bir yer edinememiş Tankred de vardı. Kudüs şehrinin 15 Temmuz 1099'da Haçlıların eline geçmesiyle Tankred, Kudüs kralı seçilen Godefro tarafından Galilaea (Celile) prinkepsliğinin başına getirilmiş ve bundan sonra Müslümanlara karşı girişilen seferlerde Haçlı ordusunun içinde yer almıştır ⁴¹⁶.

B- Tankred'in Naiplik Dönemi (1101–1103)

1- Naip Tayin Edilmesi

Dayısı Antakya Haçlı prinkepsi Bohemund'un Danişmendli emirine esir düşmesi üzerine Antakya'daki Haçlılar lidersiz kalmışlardı. Bunun üzerine onlar, dayısının yerine geçmesi için Tankred'e teklif götürmüşlerdi. *Fulcherius*'a göre Antakyalılar Tankred'e temsilciler göndermişler ve ona şu mesajı iletmışlerdir : “ *Tankred oyalanmadan buraya gel, senin ve bizim efendimiz olan lord Bohemund esaretten kurtulup dönene kadar Antakya'yı ve ona bağlı olan topraklara sahip çıkarak bizi yönet. Sen onun akrabası olan sağduyulu mükemmel bir savaşçısın ve bizlerden daha kuvvetlisin kuşkusuz topraklarımızı da bizden daha iyi koruyabilirsin.* ” Antakyalı Frankların bu teklifini kabul eden Tankred ise, sahip olduğu Hayfa ve Taberiye şehirlerini Kudüs kralı Baudouin de Boulogne'a bırakarak 9 Mart 1101'de Antakya'ya doğru yola çıkmıştır ⁴¹⁷.

⁴¹⁶ Tankred, Antakya'nın ele geçirilmesinin ardından ana Haçlı ordusuyla birlikte Kudüs'e ilerlemiş buranın ele geçirilmesinin ardından, Galilaea (Celile) Prinkepsi olmuştur. Bundan sonra esas olarak Müslümanlarla giriştiği mücadelelerde ün salan Tankred, Dımaşk Meliki Dukak ile çatışmış, Artah savaşında (1105) yer almış, Müslümanlara ait bölgeleri kuşatmış; Efamiye, Kefertab ve Sermin şehirlerine seferlerde bulunmuş, ardından Çavlı-Baudouin ittifakına karşı Halep meliki Rıdvan ile ittifak kurmuş, Benu Ammar emirliğine seferlerde bulunup Müslümanlar aleyhine genişlemiş, Azaz'a akınlar düzenlemiş ve birleşik Haçlı ordusuyla birlikte zaman zaman Müslümanlara karşı savaşmıştır. Tankred'in bu faaliyetleri Haçlı, Türk-Müslüman ilişkilerine girdiğinden burada değinilmeyecektir.

⁴¹⁷ *Fulcherius Carnotensis* , s. 150-151. Ayrıca bkz., *Albertus Aquensis*, II, s. 46-48; *Runciman*, I, Türkçe terc., Işılta, s. 252.

2-Tankred'in Çukurova Seferi (1101 Yılı)

Naiplik yaptığı süre içinde Tankred'in en önemli korkusu; Bizans'tan gelebilecek saldırılara karşı kendini ve tabii ki de kendisine emanet edilen devleti koruyabilmektir. Ancak, bu esnada meydana gelen 1101 yılı Haçlı Seferleri Tankred'in bu endişesini ortadan kaldırmış ve onun için büyük bir Fırsat olmuştur. 1101 yılı Haçlı Seferlerinin başlamasıyla birlikte İmparator, dikkatini bu seferlere ve Türklere vereceğinden naip Tankred, derhal harekete geçmiş ve neticede onun en büyük hedefi dayısının da devlete katmak için uğraştığı Çukurova olmuştur.

Tankred, Bizans'ın kuzey Suriye'deki Akdeniz'e açılan limanlarında hâkimiyet kurmak için hemen harekete geçmiş; böylelikle 1101 Nisanında Antakya'ya varmasından hemen sonra Adana, Tarsus ve Misis'i ele geçirmiştir⁴¹⁸. Sonuç olarak, Aquitania dükü Guillaume ve Hugue de Vermandois Eylül ayında, Türklerin önünden kaçarken Tarsus'a ulaştıklarında, şehrin komutanı olarak Tankred'in valisi yabancı Bernard'ı bulmuşlardır⁴¹⁹.

3- Raymond'u Hapse Attırması ve Lazkiye'nin Antakya Topraklarına Katılması (1103 Yılı)

Tankred bundan sonra dikkatini bir Bizans limanı olan ve Haçlıların seferin başlangıcından beri ele geçirmek istedikleri Lazkiye'ye yöneltti. Burayı ele geçirmek Tankred için oldukça zor olacaktı. Burası bir Bizans garnizonu idi ve ayrıca Raymond'un Provençeli birlikleri tarafından korunmaktaydı. Tankred, buraya karşı bir taarruza girişmeden önce Ceneviz donanmasının yardımını almak amacıyla onlarla görüşmelere başladı. Fakat yaşanan bir olay Tankred'in işlerini daha da kolaylaştırdı. Raymond, Tankred'in eline esir olarak⁴²⁰ düştü. *Urfalı Mateos*'un, Tankred'in St. Gilles'i tutup

⁴¹⁸ *Radulphus Cadomensis*, s. 158–159; *Asbridge*, s. 52.

⁴¹⁹ *Albertus Aquensis* II, s. 106 ; *Runciman*, II, Türkçe terc., Işıltan, s. 27 ; *Asbridge*, s. 52.

⁴²⁰ *Urfalı Mateos*, (s. 215–216), Raymond'un Sultan Kılıç Arslan'ın elinden kaçıp Antakya'ya sığındığını bildirir.

zincirle bağı olduğu halde Saruandavi (Serfendikar) ⁴²¹ denilen şehre gönderdiğini kaydetmesi de bu hadiseyi doğrular niteliktedir ⁴²². Bu olayın ardından patrik Bernard ve Raymond'un arkadaşları sayesinde Tankred, Raymond'u serbest bırakmıştır. Ayrıca Raymond bu sırada “ *kuzey Suriye'deki işlere karışmayacağına* ” dair yemin etmek durumunda da kalmıştır ⁴²³. Neticede Raymond, verdiği söze uygun olarak Lazkiye'den birliklerini çekmiş ve böylece şehir, Tankred'in işgaline açık hale gelmiştir. Tankred de bu olayın ardından derhal şehre doğru harekete geçmiş; Ancak İmparatorluk donanmasının desteği onun işlerini zorlaştırmıştır. Neticede şehri ele geçirmeyi kafasına koyan Tankred Cenevizlilerle anlaşmış ve 1103 yılının başlarında Lazkiye'yi ele geçirmiştir ⁴²⁴.

Böylece Tankred, arka arkaya giriştiği seferler ile devletinin sınırlarını genişletmenin verdiği mutluluğun tadını çıkarıyordu. Ancak bu durum çok fazla sürmemiş, Tankred'in Kudüs işlerine müdahale etmesi Kral Baudouin'i kızdırmaya başlamış, bunun üzerine Baudouin derhal Bohemund'u kurtarmak için harekete geçirmiştir ⁴²⁵.

Netice olarak Bohemund, 1103 ilkbaharında serbest bırakılmış ve daha önce Bohemund döneminde bahsettiğimiz gibi, 1103 yazından başlayarak giriştiği savaşlar neticesinde başarısızlığa uğramış ve köşeye sıkışmıştır. Ayrıca Bohemund'un hâkimiyet döneminde, 1104 yazında Lazkiye şehrinin aşağı kısmı ile liman ve üç önemli Çukurova şehri de tekrar Bizans'ın eline geçmiştir.

⁴²¹ Serfendikar diye anılan yerin bir kale olduğu ifade edilir. Bu kale bir kayanın tepesinde inşa edilmiştir. Bu kalenin yakınında ise, Ceyhan nehri bulunmaktadır. Bkz., *Urfalı Mateos*, s. 216 n. 10.

⁴²² *Urfalı Mateos*, s. 216

⁴²³ *Albertus Aquensis*, II, s. 107-108; *Yewdale*, s. 95; *Runciman*, II, Türkçe terc., Işıltan, s. 28.

⁴²⁴ Lazkiye kuşatması için bkz., *Anna Komnena*, s. 288; Türkçe terc. s. 345; *Radulphus Cadomensis*, s. 159-160.

⁴²⁵ *Runciman*, II, Türkçe terc., Işıltan, s. 28-29.

C- Tankred'in İdaresi Altında Antakya Haçlı Prinkepsliği (1105–1112)

1- I. Bohemund'un Avrupa'ya Dönüşünden Hemen Sonra Tankred'in Faaliyetleri

Haçlılar, Müslümanların Musul - Halep bağlantısını kesmek amacıyla Harran'ı ele geçirmek istiyorlardı. Müslümanlar aleyhine genişlemelerini sürdüren Haçlılar sonunda bu iş için harekete geçtiler. Birleşik Haçlı kuvvetlerinin böyle bir seferinden haber alan Musul emri Çökürmüş ve Artukoğlu Sökmen kavgalı olmalarına rağmen kuvvetlerini bileştirerek Haçlılara karşı harekete geçtiler ve Harran savaşıyla (7 Mayıs 1104) onları ağır bir yenilgiye uğrattılar. Böylece bu savaş Haçlılar için bir felaket oldu. Harran savaşının ardından Bohemund döneminde de anlattığımız üzere, Bohemund Avrupa'ya geri dönme ve yerine de yeğeni Tankred'i bırakma kararı alacaktı. Çünkü Bohemund, bir yandan Türkler bir yandan da Bizans'a karşı baş edemeyeceğini anlamıştı. Bunun üzerine Haçlı liderleriyle bu konuyu görüşmek üzere bir toplantı yaptı. Bohemund burada yapılan konuşmada, eğer hemen bir önlem almazlarsa mahvolacaklarını Greklerin ve Türklerin etraflarını çevireceklerini vurgulamıştır. Bohemund konuşmasında dünyanın en büyük gücü olan Türkleri ve Bizanslıları kızdırdıklarını da ifade etmiştir. Bu konuşmanın ardından Tankred Avrupa'ya gitmeyi teklif etmişse de Bohemund, Avrupa'da Tankred'in sözünün geçmeyeceğini vurgulayarak kendisinin gitmesini ve yeğeni Tankred'in prinkepsliğin idaresini üstlenmesinin doğru olduğunu belirtmiştir ⁴²⁶.

Bohemund'un, Avrupa'ya gitmesinin ardından Bizans ile yaşanan Draç kuşatması (1107) ve hadisenin ardından gerçekleşen yenilgi ile şartları çok ağır olan Devol anlaşmasını (1108) imzalayarak Bizans'ın yüksek hâkimiyetini tanımak zorunda kalması ise Tankred'i pek bağlamamıştı. Neticede Tankred, dayısının Doğu'dan gitmesine hiç üzülmemiş ve devleti bağımsız bir şekilde tek başına yönetmek için hemen işe koyulmuştu. Bohemund ülkesine geri dönerken tüm hazinesini de yanında götürmüş Tankred'e hiçbir şey bırakmamıştı. Bunun üzerine Antakya'nın yeni sahibi, derhal

⁴²⁶ *Radulphus Cadomensis*, s. 168–169.

Antakya'nın zengin tüccarlarından zorla para toplayarak hazineyi doldurdu ve etrafına topladığı şövalyelerle seferlere girişmeye başladı⁴²⁷.

2-Çukurova Seferi (1108–1109)

Tankred Müslümanlar üzerine seferlerde bulunmasının yanı sıra, Bizans'ın arazilerini de ihmal etmemiş ve Bizans'a karşı harekete geçmiş, bu sırada Aleksios'un yaptığı bir hata Tankred'in işini daha da kolaylaştırmıştır. 1107 yılının yaz ayında, Bohemund'un Draç'a saldırmasından biraz önce İmparator bu tehlikeyi önleyebilmek için Suriye sınırındaki birliklerin bir kısmını çekmek durumunda kalmıştı. Kantakuzenos bu birliklerden birçoğuyla Lazkiye'den, Monastras ise Çukurova'dan geri çağırılmış ve Çukurova, Ermeni Lampron hükümdarı Oşin'in idaresine bırakılmıştı. 1108 kışı ya da 1109 başında, Bohemund Draç'ta hezimete uğrarken Tankred de bu sırada Çukurova'ya saldırmış; İmparator ise, burada Oşin'i bırakmakla büyük bir hata yapmıştı. Oşin, tembelliğinden Çukurova'nın anahtarı olan Ceyhan yakınındaki Misis'i Tankred tehlikesine karşı korumaya üşenince Misis derhal düşmüş, neticede Tankred, hâkimiyetini Tarsus ve Adana'ya dek yaymış,⁴²⁸ bundan sonra Kantekuzenos'un halefi olan Petzeas mukavemet edemediğinden, Tankred Lazkiye'yi de 1108 ilkbaharında Antakya Haçlı prinkepsliğine dâhil etmiştir⁴²⁹.

Bohemund'un İmparatorun boyunduruğu altına girmeyi kabul ettiği bu sıralarda, Tankred'in hâkimiyeti; Toroslardan el-cezire'ye ve orta Suriye'ye dek uzanmıştı; ayrıca Antakya ve Urfa'nın (naip olarak) hükümdarı idi ve İmparatora boyun eğmeye hiç mi hiç niyeti yoktu⁴³⁰.

⁴²⁷ *Runciman*, II, Türkçe terc., Işıltan, s. 42.

⁴²⁸ *Anna Komnena*, s. 302 vd ; Türkçe terc., s. 363 vd; *Runciman*, II, Türkçe terc., Işıltan, s. 44; Fink, “ Latin States ” *H.C.*, s. 392; *Asbridge*, s. 62-63; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 85.

⁴²⁹ Lazkiye'nin alınmasından (1108) önce Tankred 1106'da Bizans işgalindeki bu şehirdeki garnizona yiyecek yardımında bulunmuştur. Lazkiye'nin alınışı için bkz., *Radulphus Cadomensis*, s. 172-173 Azimî, s. 37; *Runciman*, II, Türkçe terc., Işıltan, s. 44.

⁴³⁰ *Runciman*, II, Türkçe terc., Işıltan, s. 45.

3-Tankred'in Prinkepslik Unvanı Kullanması

Tankred'in Prinkeps unvanını kullanması ile ilgili olarak, kaynaklarda yer alan bilgiler ve *Asbridge*'in bize verdiği malumatlar doğrultusunda onun bu unvanı ne zaman kullanmaya başladığıyla ilgili az çok bir fikir sahibi olmaktayız. *Fulcherius*, Bohemund'un esir olduğu dönemde onun bir naib olduğunu ifade eder.⁴³¹ *Radulphus* ise, Bohemund Antakya'yı terk ettiğinde devletin idaresini ve bütün her şeyi Tankred'e bıraktığını nakleder⁴³². *Willermus*, onun tüm güç ve yetkiyle Antakya hükümdarı olduğunun belirtir⁴³³. 1108 yılına ait iki beratta ise Tankred'in “*tanrının lütfu, Antakya prensi*” olarak adı geçmektedir. Neticede o kendisini 1108'den itibaren Antakya prensi olarak adlandırmaya başlamıştır⁴³⁴.

4- İmparatorun Tankred'e Karşı İttifak Arayışları

a- Tankred'e Elçi Yollaması

İmparator Aleksios, Tankred'in Devol anlaşmasını kabul etmeyişi ve Bizans'ın hâkimiyetine girmeyişini hiçbir zaman içine sindirememiştir. *Anna Komnena* bu durumu şöyle ifade etmektedir: “*bu işte kazançlı çıkan Tankred olmuştur. Oysa Rumların İmparatorluğu bu işten hiçbir yarar sağlayamamıştı ve şimdi Frankların onunla (İmparator) yaptıkları anlaşmayı ve hatta içtikleri andı çiğneyip kuru laf hükmüne indirgedikten sonra, son yengi bizim oldu saymaları onun içini yıpratıyordu ve bu aşağılanmayı içine sindiremiyordu.*” Bu olayın üzerine *Anna* İmparatorun Tankred'e bir elçi heyeti gönderip yaptığı bu davranışından dolayı onu kınadığını bildirmekte ve Tankred'i cezalandıracağını nakletmektedir. *Anna*, bu sırada Tankred'in elçilere söylediği sözleri şöyle nakleder: “*İmparatorun elçileri, onun iletilecek sözlerini aktarınca tam soyuna özgü türde davranış gösterdi ve kibirle kabarak tahtını yıldızların üzerine*

⁴³¹ *Fulcherius Carnotensis*, s. 150–151'de vekâlet ettiğini yani, bir nevi naip olduğunu vurgular.

⁴³² *Radulphus Cadomensis*, s. 170.

⁴³³ *Willermus Tyrensis*, I, s. 460.

⁴³⁴ *Asbridge*, s. 135–136; krş. *Runciman*, II, Türkçe terc., Işıltan, s. 45'de onun 1108 yılında dahi naip unvanına sahip olduğunu ifade eder.

çıkardığından dolayı övündü... Ve her ne olursa olsun Antakya'yı teslim etmeyecek." olduğunu söyledi. Elçiler ise Tankred'in bu sözlerini İmparatora kelimesi kelimesine anlatınca Aleksios çok kızdı. Hatta Antakya Haçlı Prinkepsliğinin üzerine bir sefer yapmayı bile düşündü ⁴³⁵. Neticede, İmparatorun Tankred'e elçi göndermesi bir işe yaramadı.

b- Haçlı Liderleri ve Abbasi Halifesiyle İttifak Teşebbüsü

Bu gelişmenin ardından İmparator, Tankred'e karşı başka şekillerde mücadele edebilmek için hareket geçmiş ve Haçlı kontları ile Kudüs kralına elçiler yollayarak kesinlikle Tankred'e yardım etmemeleri konusunda onları uyarmıştır. *Anna Komnena* bize bu konuda İmparatorun ve adamlarının planlarının neler olduğunu şu şekilde anlatmaktadır : “ (*imparator*) ...komutanların en nitelikli olanlarını çağırıp her birine görüşlerinin ne olduğunu sordu oy birliğiyle hepsi, şu sırada İmparatorun Tankred'e bir sefer açma tasarısına karşı çıktılar : ‘ diyorlardı ki, önce Antakya'ya komşu kentleri ellerinde tutan diğer kontların ve kişisel olarak da Kudüs Kralı Baudouin'in desteği sağlanmalı; bunların Antakya'ya karşı İmparatorun girişeceği bir sefere katılmak eğiliminde olup olmayacaklarını anlamak üzere, düşünceleri yoklanmalı; onların Tankred'e karşı düşmanlık duyguları içinde bulunduğu bir kez sağlam yolda öğrenilince, artık tam bir güvenle ona karşı sefere çıkılabilirdi; yoksa Antakya sorununu başka yolla çözüme bağlamak gerekecekti.” ⁴³⁶ Bunun üzerine *Anna Komnena*, İmparatorun bu fikirleri uygun gördüğünü ve Manuel Butumites ile Latinceyi iyi bilen birini çağırarak bunları elçi olarak kontlara ve Kudüs kralına gönderdiğini nakleder. Ayrıca İmparatorun, Latinlerin açgözlü olması dolayısıyla karşılıksız hiçbir şey yapmayacaklarını bildiklerinden para ve değerli birtakım eşyalar vermesi konusunda elçilerine talimat verdiğini de ifade eder. Bu tembihlerin ardından elçiler gemilerle Kıbrıs'tan yola çıkarak önce Trablus'a vardılar; St. Gilles kontunun oğlu Bernard'a Tankred'e uymaması konusunda bir takım öğütlerde bulundular. Bertrand, İmparatorla dost bir siyaset

⁴³⁵ *Anna Komnena*, s. 362 vd ; Türkçe terc., s. 443 vd; *Runciman*, II, Türkçe terc., Işıltan, s. 45.

⁴³⁶ *Anna Komnena*, s. 363 ; Türkçe terc., s. 444.

güttüğünden elçilerin teklifini kabul edip parayı aldı. Ardından elçiler kral Baudouin ile görüştiler, bu sırada Butumites kralı etkilemek amacıyla İmparatorun Silifke'ye varmış olduğunu söyleyince kral bu yalanın farkına varıp onu azarladı. *Anna Komnena* ikilinin arasında yaşanan hadiseyi bize şöyle nakleder: “...*Baudouin elçilerden İmparatorun gönderdiği parayı istedi. Butumites ise şöyle yanıt verdi: ‘Siz İmparatora (İstanbul’dan) geçerken and içrek verdiğiniz sözü tutup, Tankred’e karşı yardımcı olmayı vaat ederseniz, size gönderilmiş parayı alacaksınız’.* Diğerleri ise İmparatora değil, Tankred’e yardım etmeye kararlı olduğu halde parayı istiyordu ve parayı alamadığı için öfkeleniyordu.” Neticede Butumites onu Tankred’e karşı, İmparatorla birlikte hareket etmeye ikna edemedi. Aynı olumsuz cevap kont Joscelin’dan da geldi. Sonuç itibariyle Haçlı reisleri, İmparatorun teklifini kabul etmediler ve elçiler elleri boş olarak geri döndüler⁴³⁷.

Bunun üzerine Aleksios yönünü Müslüman âlemine çevirdi, Tankred’le mücadele etme konusunda son derece kararlı olan İmparator 1111 yılında Bağdat halifesine dahi elçi göndererek Tankred’e karşı ortak hareket etme teklifinde bulundu⁴³⁸. Ama maalesef imparatorun bu girişimi de diğerleri gibi sonuçsuz kaldı.

5- Tankred’in Keysun Hâkimi Ermeni Kogh Vasil’in Memleketine Yürüyüşü ve Ölümü

Tankred 1112 yılında Ermeni Kogh Vasilin ülkesine yürümesinin ardından tam onun ülkesini zapt etmek üzere hazırlıklar yaparken hastalandı. Bunun üzerine Antakya’ya dönmek durumunda kaldı⁴³⁹. Zehirlendiği söylentileri⁴⁴⁰ çıktıysa da hastalığı muhtemelen tifüs idi. Ancak iyileşemeyeceğini anlayan Tankred, kuzeni Richard de Salerne’in oğlu ve aynı zamanda kendisinin de yeğeni olan Roger de Salerne’i halef tayin etti ve Avrupa’da bulunan genç Bohemund (II) doğuya geldiği takdirde

⁴³⁷ *Anna Komnena*, s. 363-367 ; Türkçe terc., s. 444- 447.

⁴³⁸ *İbnü’l -Esir* (X, s. 387) İmparatorun, halifeyi Frankların amaçları hakkında uyarmak için elçi gönderdiğini kaydeder. *Runciman*,II,Türkçe terc., Işıltan, s. 100.

⁴³⁹ *İbnü’l-Esir*, X, s. 394.

⁴⁴⁰ *Mateos* (s. 248, n. 80), Tankred’in zehirlenerek öldüğünü ileri sürer.

devletini ona vereceğine dair yemin ettirdi ve ardından 12 Aralık 1112 de 36 yaşında öldü⁴⁴¹.

Sonuç olarak Tankred, Antakya Haçlı prinkepsliğinin kuruluşu aşamasında daha devletin temelleri yeni atılmışken yıkılıp gitmesine engel oldu. İhtirası Bohemund kadar olmasa da devletin sınırlarını Bizans aleyhine genişletmeye yetmişti. O, dayısının politikasını başarılı bir şekilde yürütmüş; içte Latin kilisesini sağlamlaştırmış dışta da Bizans aleyhine genişlemiştir. Devleti iyi idare eden Tankred'in savaşı ruhu ve mücadelesi neticesinde henüz kuruluş aşamasında bulunan bu Haçlı devletçisi, 1268 yılına dek varlığını sürdürecektir bir hale gelmiş ve sağlam temeller üzerine oturmuştur.

⁴⁴¹ Tankred'in ölümü için bkz., *Fulcherius Carnotensis*, s. 205; *Willermus Tyrensis*, I, s. 492 ; *Albertus Aquensis*, II, s. 255; *İbnü'l-Kalanisi*, s. 182-183; *Azîmî*, s. 38; *Süryani Mikhail*, s. 65 ; *Urfalı Mateos*, s. 248-249; *Abu'l -Farac*, II, s. 352; *Runciman*, II, Türkçe terc., Işıltan, s. 103.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1112 YILINDAN SONRA ANTAKYA HAÇLI PRİNKEPSLİĞİ BİZANS İLİŞKİLERİ HAKKINDA

Bu dönemden itibaren iki devlet arasındaki ilişkiler, Bizans İmparatorlarının yaptığı Suriye seferleri dışında önceki devirlerdeki kadar yoğun olmasa da yine devam etmiştir. Tankred'in 1112 yılında ölümünün ardından devletin başına Richard de Salerne'in oğlu Roger de Salerne (1112–1119) geçmiş, onun döneminde ağırlıklı olarak Türk ve Müslümanlarla ilişkiler yaşanmıştır. Bununla birlikte Roger'ye Bizans'tan elçi heyeti gönderilmesi haricinde bu dönemde Bizans ile münasebetler yok denecek kadar azdır. Bu heyet, I. Aleksios Komnenos'un oğlu Ioannes ile Roger'nin kızını evlendirme amacıyla gönderilmiştir⁴⁴². Bu durum Aleksios'un Antakya ile ilişkilerinde Bohemund ve Tankred döneminde uyguladıklarından farklı; ama selefleriyle aynı politika izlediğinin bir göstergesi olmuştur. Bu, daha önceleri Romanos Diogenes'nin uygulamaya çalıştığı ama VII. Mikhail'e kısmet olan, evlilik yoluyla tehlikeli düşmanları olan Normanları kendi yörüngelerine çekme politikasından başka bir şey değildi. Sonuç olarak iki taraf arasında bu olayın dışında önemli bir gelişme yaşanmamıştır. Bu döneme baktığımızda Roger'nin Bizans'a karşı, seleflerinin döneminde olduğu gibi düşmanca bir siyaset gütmmediğini görebiliriz.

Bu dönemin ardından II. Bohemund'a kadar Antakya Haçlı Prinkepsliğinin idaresini Kudüs kralı II. Baudouin üstlenecektir. 1119–1126 yıllarını içeren bu zaman zarfının ardından, Fransa kralı I. Philippe'in kızı Constance'ın I. Bohemund ile evliliğinden doğan genç Bohemund 1126 tarihinde babasının mirasını devralmak üzere Antakya'ya doğru harekete geçmiş ve devletin idaresini eline almıştır⁴⁴³. Onun 1130'a

⁴⁴² Asbridge, s. 100

⁴⁴³ Bu konuda *Fulcherius Carnotensis* geniş bilgi verir. Bohemund'un Antakya'ya geldiğinde sevinçle karşılandığını nakleder. Bkz., s. 303; *Mateos* (s. 286) onun 20 yaşlarında olduğunu nakleder. *Willermus, Tyrensis, Historia rerum in partibus transmarinis gestarum*, İngilizce terc., E. A. Babcock – A.C.Krey, *A History of Deeds Done Beyond the Sea*, II, New York 1943, s. 32 ; *Runciman*, II, Türkçe terc., Işıltan, s.144.

dek süren kısa iktidarı döneminde ise yine Bizans ile ilişkiler kurulmadığını ve bu dönemde ağırlıklı olarak Müslümanlarla mücadele edildiğini görüyoruz.

1135 yılına gelindiğinde ise, Bizans'ın Antakya'ya karşı yeniden harekete geçtiği görülmektedir. II. Bohemund'un ölümünden sonra Antakya idaresi yine boş kalmış 1130–1136 yılları arasında Antakya tahtı II. Bohemund'un karısı Alice ile Kudüs kralı II. Baudouin arasındaki mücadeleye sahne olmuştur. II. Bohemund'un varisi henüz iki yaşında bulunan küçük kızı Constance idi. Ancak dul kalmış karısı, Kudüs kralının kızı Alice Antakya hükümdarlığına, kocasına halef olmaya kararlıydı. Fakat devlet ileri gelenleri Zengi gibi bir düşman sınırları tehdit ederken devletin başında bir kadının bulunmasına karşı çıkmışlardı. Bu amaçla Alice iktidarı ele geçirmek için Zengi'den dahi yardım istemiş; fakat Kudüs kralı onun bu tehlikeli girişimini önlemeye çalışmıştır. Antakya'da durması tehlikeli görülen Alice, böylece derhal Lazkiye ve Cebele'ye gönderilmiş; devlet idaresi ise naip sıfatıyla Urfa kontu Joscelin'e verilerek tehlikenin kısa süreliğine de olsa önüne geçilmeye çalışılmıştır⁴⁴⁴.

Kral Baudouin'in 21 Ağustos 1131⁴⁴⁵ tarihinde ölmesi Alice'e yine taht hâkimiyeti yolunu açmış oldu. Neticede o, babası Kral Baudouin'e hiç istemeyerek boyun eğmişti. Şimdi ise yeniden kızı adına tahtta hak iddia edebilirdi. Alice, Urfa Kontu II. Joscelin (1131–1144) tarafından destek gördü. Bunun yanı sıra genç naibe, Trablus kontu Pons ve Antakya hükümdarlığı baronlarının pek çoğundan da destek görmekteydi. Fakat Antakya Prinkepsliği arazi sahiplerinin çoğu bir kadının hâkimiyetinden korkuyorlar, bunun tehlikeli olabileceğini düşünüyorlardı. Netice olarak derhal Kudüs kralı Foulque'a haber gönderildi. Böylelikle Antakya'nın idaresi kralın idaresine geçmiş oldu⁴⁴⁶.

⁴⁴⁴ *Runciman*, II, Türkçe terc., Işıltan, s. 151-152.

⁴⁴⁵ *Willermus Tyrensis*, II, s. 45- 45 ve n. 68.

⁴⁴⁶ *Runciman*, II, Türkçe terc., Işıltan, s. 152,155.

Bu arada dul Alice'in entrikaları da sürüp gitmekteydi. Kudüs kralı ise Antakya'ya tam olarak hâkim olamıyordu. Antakya'nın Latin patriği Bernard ölmüş yerine Raoul de Domfront geçmişti. Bu yeni patrik kralın hükmü altına girmek istemiyordu. Bu olay, harisane emelleri olan Alice ve patriği birbirine yakınlaştırmaya yetti. Nihayet dul naibe, patrik ile birlikte Antakya idaresini ele geçirdi; ancak Antakya hâkimiyetinde tek başına hareket etmeyi istiyordu. İşte bu amaçla tahtın varisi kızı Constance ile evlenmesi için 1135 yılı sonlarına doğru Bizans İmparatoru II. İoannes Komnenos (1118–1143)'a elçi göndermek suretiyle oğlu Manuel'e talip olduklarını bildirdi ⁴⁴⁷. Fakat topraklarına Bizans'ın hâkim olmasından endişelenen Antakya ileri gelenleri derhal krala haber gönderdiler. Neticede Kral Foulque, Aquitania dükü Guillaume'un küçük oğlu Raymond de Poitiers'i koca aday olarak uygun görmüş; Raymond 1136 Nisanında Antakya'ya varmış ⁴⁴⁸ ve 9 yaşındaki küçük varise Constance ile 37 yaşındaki Raymond evlendirilmiştir. Böylelikle uzun bir aradan sonra Antakya tahtı yeniden güvenilir bir hükümdarın hâkimiyetine kavuşmuştur ⁴⁴⁹.

1136 –1149 yılları arasında devletin idaresinde bulunan Raymond'un döneminde Bizans ile ilişkiler yeniden canlanmıştır. Bu arada Bizans tahtına Antakya'nın aleyhine bir hükümdar olan, Aleksios'un oğlu ve halefi II. İoannes Komnenos geçmiştir. O babasının dış politikasını yeniden yaşatmak amacıyla harekete geçmiş ve Ermeniler ile Haçlılar üzerine bir sefer düzenlemeye karar vermiştir. İmparator, 1136 yılında İstanbul'dan hareketle deniz yoluyla önce Suriye seferini gerçekleştirmiş; ardından 1137 yılında Antakya önlerine gelmiştir (20 ağustos 1137) ⁴⁵⁰.

⁴⁴⁷ *Runciman*, II, Türkçe terc., Işıltan, s. 162-163

⁴⁴⁸ Raymond'un Antakya'ya gelişi Alice'den gizlenemeyeceği için Raymond, vakit geçirmeden patrikle görüştü. Raoul bazı şartlarla ona yardım etmeyi kabul etti. Raymond de Poitiers ona biat ve her hususta riayet edecekti. Patrik, Alice'den bir randevu rica ederek ona parlak bir yabancının kendisiyle evlenmeye talip olduğunu söyledi. Raymond 37, Alice 30'dan küçüktü. Constance ise, sadece 9 yaşındaydı. Onların asıl amaçları Alice ile değil, Constance ile Raymond'u evlendirmektir. Alice'in ise bundan haberi olmamalıydı. Alice Raymond'u sarayda beklerken Constance kaçırıldı ve Raymond ile evlendirildi. Raymond'un Antakya'ya davet edilmesi ve evlilik olayı için bkz., *Ioannes Kinnamos, Türkçe terc.*, Işın Demirkent, *Ioannes Kinnamos'un Historia'sı (1118-11176)*, Ankara 2001, s. 14-15 ; *Willermus Tyrensis*, II, s. 59-60 ; *Runciman*, II, Türkçe terc., Işıltan, s. 163.

⁴⁴⁹ *Willermus Tyrensis*, II, s. 77-78 ; *Runciman*, II, Türkçe terc., Işıltan, s. 163-164.

⁴⁵⁰ İmparatorun Suriye seferinden pek çok kaynak bahsetmiştir. Bkz., Niketas Khoniates, *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)* Türkçe terc., Fikret Işıltan, Ankara 1995, s. 17 vd; *Kinnamos*, s.14 vd; *Willermus Tyrensis*, II, s. 83 vd; *Azîmî*, s. 59; *Süryani Mikhail*, s. 111-112; *Abu'l-Farac*, II,

Antakya Prinkepsi Raymond ise bu esnada Montferrand muhasarasından kurtarmak üzere yardıma gittiği Kudüs krallığından ayrılarak ülkesine dönmekteydi ⁴⁵¹. Şehrin büyüklüğü nedeniyle tam olarak kuşatılamamasından faydalanan Raymond dağ kapısından içeri süzölmeyi başarmıştı. 10 Eylül 1137 tarihine kadar devam eden kuşatma sırasında Raymond'un İmparatorun vassalı sıfatıyla yerinde kalması teklifi ise İmparator tarafından reddedilmişti ⁴⁵². Ayrıca Raymond'un dışarıdan yardım alma imkânı da yoktu. Böylece o, çaresiz bir şekilde İmparatora boyun eğmek durumunda kaldı ⁴⁵³.

Yapılan anlaşmaya göre, Raymond devletinin bütün ileri gelen erkânı ile İmparatorun huzuruna giderek vassallık yemini edecek ve İmparatora serbestçe Antakya'ya ve iç kaleye girme hakkı tanınacaktı. Buna karşılık İmparator, Frankların yardımıyla Haleb, Şeyzer, Hama ve Hims'i zapt ederek Raymond'a verecek; Raymond ise bu şehirleri kendi vassallarına istediği gibi ikta edecek Antakya'yı ise Bizans'a bırakacaktı ⁴⁵⁴. Ayrıca Raymond, İmparatoru şehrin efendisi olarak tanıyacak kendisi de şehrin muhafızı olacaktı ⁴⁵⁵. Netice olarak Raymond bu şartları kabul etmek durumunda kaldı ve Bizans ordugâhına gelerek İmparator önünde diz çöküp ona bağlılığını bildirdi. Bunun üzerine İmparator, Antakya'ya girmek için ısrar etmemiş; fakat İmparatorluk sancağını iç kaleye çektiirmiştir ⁴⁵⁶.

Bu önemli gelişmelerden sonra İmparator ve Haçlı kuvvetleri Müslümanlara karşı ortaklaşa harekete geçmiş ⁴⁵⁷ ardından İmparator, görkemli bir törenle Antakya şehrine girmiştir ⁴⁵⁸. O, Antakya'ya girdiğinde Patrik ve halk tarafından karşılanmıştır. Şehir girişinde kendisi at üzerindeyken, Raymond ve II. Joscelin, at uşağı durumunda onun iki

s.374; *İbnü'l- Kalanisi*, s. 258; Usame İbn Münkız , *İbretler Kitabı (Kitab el-İtibar)*, Türkçe terc., Yusuf Ziya Cömert, İstanbul 1992, s. 26.

⁴⁵¹ *Willermus Tyrensis*, II, s. 92; Demirkent, *Urfa*, II, s. 119.

⁴⁵² *Kinnamos*, s. 16.

⁴⁵³ *Runciman*, II, Türkçe terc., Işıltan, s. 174 vd.

⁴⁵⁴ Raymond'un Ioannes ile yaptığı anlaşma Azimî'de de yer almaktadır. Bkz., s.60 ; ayrıca bu anlaşma şartıyla ilgili olarak Abu'l- Farac' da yer alan kayıta Ioannes'in Halep Suriye gibi şehirleri Franklara vermesi, buna karşılık da Antakya'nın İmparatora verilmesi üzerine anlaşılabilir ifadesi yer almaktadır (II, s. 374); *Süryani Mikhail*'de de buna benzer bir bilgi yer almaktadır (s. 111-112); *Runciman*, II, Türkçe terc., Işıltan, s. 175; Demirkent, *Urfa* , II, s.119-120.

⁴⁵⁵ *Kinnamos*, s.16; *Willermus Tyrensis*, II, s. 93; Demirkent, *Urfa*, II, s. 120.

⁴⁵⁶ *Runciman*, II, Türkçe terc., Işıltan, s. 175; Demirkent, *Urfa*, II, s. 120.

⁴⁵⁷ Konuyla ilgili bkz., *Kinnamos*, s. 17; *Niketas*, s.18; *Azimî*, s. 62; Demirkent, *Urfa*, II, s. 121.

⁴⁵⁸ İmparatorun Antakya'ya girişiyle ilgili olarak bkz., *Niketas*, s. 20 ; *Willermus Tyrensis*, II, s. 96 ; *Azimî*, s. 62; *Mateos*, s. 293; *Ostrogorsky*, s. 350, *Runciman*, II, Türkçe terc., Işıltan, s. 177.

tarafında yayan yürüyorlardı. Ioannes, Raymond'a yanına gelmesini emredip vassallık vazifesini yapmadığını onun yüzüne vurduktan sonra, ordusunun şehre girmesine izin verilmesini ve içkalenin kendisine teslim edilmesini istedi. Bundan sonra gelecekte Müslümanlara karşı yapılacak seferlerin Antakya da planlanması gerektiğini ve hazine sandıklarıyla savaş aletlerini muhafaza etmek için de içkaleye ihtiyaç olduğunu söyledi. Raymond teklifi düşünmek için süre istedi. Bunun duyulması ise paniğe sebep oldu. Her yerde şehrin Bizans'a satıldığı söylentileri yayıldı. Hâlbuki bu II. Joscelin'in bir oyunuydu. Halkı Bizanslılara karşı kışkırtıp, İmparatoru fikrinden caydırmaya çalışmıştı. İmparator ise kendisine oynanan bu oyunun farkında olsa da hiç sesini çıkarmadı. Bu olay üzerine İmparator, Raymond, Joscelin ve diğer ileri gelenleri huzuruna çağırdı. Antakya üzerindeki isteklerinden vazgeçtiğini bildirdi. Ertesi gün Antakya'dan gönderilen bir heyet İmparatora, bütün olan bitenden sadece cahil halkın sorumlu olduğunu ve bunda Raymond ile adamlarının hiçbir suçu olmadığını söylemişlerdir. İmparatorun talebini yerine getirmeye ve iç kale ile şehri İmparatora teslim hazırladıklarını bildirseler de İmparator bu oyundan aldığı ders ile kendisini acele işlerin beklediğini ve derhal İstanbul'a dönmek zorunda olduğunu bildirerek harekete geçmiştir⁴⁵⁹.

Neticede Ioannes, Haçlı liderlerinden tam bir destek görememiş ve 1137/1138 Suriye seferi tam bir fiyaskoyla sonuçlanmıştır⁴⁶⁰.

Bu olayların ardından İmparator, yeniden bir sefere çıkmaya karar verdi. Bizans İmparatoru'nun ölümüyle sonuçlanacak olan II. Suriye seferi 1142 yılında başladı⁴⁶¹. İmparator 1142 yılının yazı sonunda Doğu'ya doğru hareket etti. Antakya'yı bu sefer kesin olarak ele geçirmekten ibaret olan hedefini gizlemeye gayret ederek Danişmendliler

⁴⁵⁹ Willermus Tyrensis, II, s. 97; Runciman, II, Türkçe terc., Işıltan, s. 178-179; Demirkent, Urfa, II, s. 128-129.

⁴⁶⁰ Kinnamos, s. 18; Niketas, s.20.İmparatorun bu seferini başarılı olarak nitelendirir.

⁴⁶¹ II. Suriye seferi hakkında bkz., Kinnamos, s. 20; Niketas, s. 25-26; Willermus Tyrensis, II, s. 123 vd; Mateos, (s. 295) “ 591 (14 Şubat 1142-43) tarihinde Roma İmparatoru Perperojen, Antakya'yı bu şehrin prensinden muhakkak satın almak üzere geldi. Prens ondan büyük bir meblağ ve kıymetli kumaşlar aldıktan sonra şehri ona teslim etti. Bunun üzerine İmparator Antakya'ya girdi ” ifadelerini kullanmaktadır. Runciman, II, Türkçe terc., Işıltan, s. 183 vd; Demirkent, Urfa, II, s. 131.

tarafından zapt edilmiş olan kaleleri almak üzere yola çıktığını ilan etti⁴⁶². İmparatorun esasta Antakya ile olan sorunu çözülmemişti. Diğer Haçlı devletleriyle olan ilişkiler ise gittikçe bozuluyordu. 1142 yılında ise Antakya hükümdarı, Latin ruhanilerce desteklenmiş ve artık Bizans ile yaptığı anlaşma hükümlerine uymaktan vazgeçmişti⁴⁶³. Ioannes ise, Antakya Prinkepsinin açık olarak kendisine isyan ettiğini görüyordu⁴⁶⁴. Neticede İmparator, II. Suriye seferini gerçekleştirmek amacıyla derhal yola çıktı. Urfa kontluğu arazisine girdi. Tell Başır önüne karargâhını kurdu. Kont II. Joscelin derhal ona itaat etti. Bundan sonra İmparator buradan hareketle Bagras kalesine ulaştı ve prinkepse haber göndererek eski anlaşmaları gereğince şehrin ve içkalenin tüm tahkimatlarıyla birlikte kendisine verilmesini istedi⁴⁶⁵. Raymond, İmparatorun talepleri karşısında korkuya kapıldı. Bunun üzerine vassalların düşüncesini almak üzere istişare meclisini topladı. Raymond'un, Prinkepsliğin varisesinin kocası sıfatıyla hüküm sürdüğünden, devletin arazisi hakkında karar verme yetkisine sahip olmadığı neticesine varıldı. Sonuç olarak Antakya'nın Ioannes'e verilmemesi kararı alındı⁴⁶⁶.

Mevsim ilerlemiş ve İmparator da Antakya'yı güç kullanarak almayı bir başka bahara ertelemişti. Bizans İmparatoru şehrin civarını yağmalattıktan sonra kışı geçirmek üzere Tarsus dolaylarına çekildi. 1143 Martında Antakya'yı zorla itaate alma hazırlıkları ilerlerken Toros silsilesi içinde yaban domuzu avına çıktığı esnada kaza ile aldığı zehirli ok darbesi neticesinde kurtulamayarak öldü⁴⁶⁷.

Böylelikle, Antakya prinkepsliği Bizans'ın eline düşmekten son anda kurtulmuştur. İmparator bu seferle amacına ulaşamamış; hatta canından bile olmuştur. Fakat 1137 ve 1142 yıllarında yapılan bu seferlerle Çukurova ve Toros dağlık bölgelerini

⁴⁶² Demirkent, *Urfa*, II, s. 131. *Niketas* ise, İmparatorun bu sefere çıkmasındaki sebebi görünen ve görünmeyen olarak iki şekilde ifade eder. Halka açıklanan görünürdeki sebep I. seferde Çukurova'da ele geçirilmiş olan yerlerin emniyete alınmasıdır (s. 25 vd) ; *Willermus Tyrensis* (II, s. 124) İmparatorun prinkeps ve Antakyalılar tarafından çağrıldığını nakleder.

⁴⁶³ *Ostrogorsky*, s. 351.

⁴⁶⁴ *Kinnamos*, s. 20.

⁴⁶⁵ *Runciman*, II, Türkçe terc., Işıltan, s. 183; Işın Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1118-1146)*, c.II, 2. Baskı , Ankara 1994, s. 132.

⁴⁶⁶ *Runciman*, II, Türkçe terc., Işıltan, s. 183; Demirkent, *Urfa*, II, s. 133 , n. 582.

⁴⁶⁷ *Kinnamos*, s. 21; *Niketas*, s. 26; *Willermus Tyrensis*, II, s.127–128; *Azimi*, s. 65'te 22 ramazan 1143'te yani 10 Nisanda öldüğünü nakleder. *Runciman*, II, Türkçe terc., Işıltan, s. 183; Demirkent, *Urfa*, II, s. 133 , n. 583.

itaat altına almış; Antakya üzerindeyse kısmen hâkimiyet sağlamıştır. Ancak Ioannes'in ölümüyle Antakya, Bizans tahakkümünden geçici olsa da kurtulmuş, neticede, İmparatorun ölümüyle II. Suriye seferide birincisinin akıbetine uğrayarak herhangi bir sonuca ulaşmadan sonlanmışır ⁴⁶⁸.

İmparator Ioannes'in ölümünden sonra yerine I. Manuel Komnenos (1143–1180) geçti. İmparator Manuel, iktidarı eline geçirdiğinde henüz çok gençti. Raymond de Poitiers ise bu durumdan yararlanarak Manuel'e elçi gönderdi ve kendilerinin hâkimiyet alanının sınırları içinde olduğunu iddia ettikleri topraklardan çekilmesini istedi; ayrıca bu toprakların Bizanslılar tarafından zorla ve haksızca gasp edildiğini belirtti. İmparator ise, bu iddiaları reddederek geçekte Antakya'yı Romalılarından kendilerinin çalmış olduğu cevabını verdi. Bu olayla iki devlet arasında gerginlikler yavaş yavaş yeniden su yüzüne çıkarken İmparator Manuel, babası Ioannes'e karşı işlediği suçtan ötürü Antakya hükümdarından intikam almaya karar verdi ve bu amaçla karadan ve denizden bir ordu gönderdi (1144). Bunun neticesinde İmparatorun adamları Çukurova sınırlarına vararak Antakyalılar tarafından ele geçirilmiş olan Bizans kalelerini kısa zamanda geri aldılar ve Raymond ile savaşıp onu geri püskürttüler ⁴⁶⁹.

Sonuç olarak, İmparator Manuel'in Andronikos ve Ioannes Kontostephanos kardeşler ile Porsuk adlı bir Türk'ün kumanda ettiği ordu ile amiral Demetrios Branas önderliğindeki donanma, Raymond'un Çukurova'da ele geçirmiş olduğu yerleri geri almıştır. Nihayet Antakya hükümdarının geri çekilmesi sağlanmış ve bu deniz kuvvetleri kıyı bölgelerini yağmalamak suretiyle sahildeki gemileri yakmıştır ⁴⁷⁰.

Raymond, bu sırada oldukça zor durumdaydı. Yardım isteyebilecek kimsesi yoktu. Joscelin ile ilişkisini kesmişti. Urfa'nın Zengi tarafından alınmasından sonra sıranın kendisine geleceğine inanıyor ve korkuyordu. Raymond yaptığı hareketleriyle Bizans'ın düşmanlığını da kazanmıştı. Kısacası o, böyle kritik bir anda her taraftan dışlanmıştı. Sonuç olarak Raymond, 1145 yılında derhal İmparator'dan yardım istemek üzere İstanbul'a gitmeye karar verdi. Ancak Manuel, kendisini huzuruna kabul etmeyi

⁴⁶⁸ Demirkent, *Urfa*, II, s. 133.

⁴⁶⁹ *Kinnamos*, s. 27 ve n. 2, s. 28.

⁴⁷⁰ *Kinnamos*, s. 31-32 ; *Niketas*, s. 35-36; *Runciman*, II, Türkçe terc., Işıltan, s. 193.

reddettiye de Raymond, pişmanlık göstermiş ve İmparator Ioannes'in mezarı önünde diz çökmüştür. Bu hadisenin ardından Antakya hükümdarı, İmparatorun huzuruna kabul edildi ⁴⁷¹. Böylece Raymond, İmparatora itaat arz ederek yeniden onun vassalı oldu ⁴⁷². Sonuç olarak, Antakya Haçlı Prinkepsliği Bizans hâkimiyetine girdi.

Bizans ile yaşanan bu gelişmelerin ardından Raymond'un Nureddinle gerçekleşen İnnib savaşında, 1149 ölmesinin ardından ⁴⁷³ devletin idaresi yeniden boş kalmış ve Constance'ı dört küçük çocukla dul bırakmıştı ⁴⁷⁴. Antakya tahtı hukuki açıdan ona aitti. Fakat böyle sıkışık bir zamanda iktidarın bir erkeğin elinde olması gerekli görülüyordu. En büyük oğlu Bohemund (III) , babasının ölümü sırasında henüz 5 yaşındaydı. Onun reşit olmasına kadar bir naip tayin etmek gerekiyordu. Neticede 1153 yılına dek Patrik Aimery'nin yardımlarıyla Antakya yönetimini, Raymond'un eşi Constance üstlendi ⁴⁷⁵.

Kral III. Baudouin, genç Constance'a evlenmesi için birçok koca aday teklif etmiş; ama o, bunlardan hiç birini beğenmemiş, bunun üzerine Baudouin Kudüs'e geri dönmüş, Constance ise naibe olarak Antakya'da kalmıştır. Genç naibe bir süre sonra İstanbul'a bir elçi heyeti yollayarak İmparator Manuel'den metbuu sıfatıyla kendisine bir koca yollamasını istemiş, İmparatorluğun güney sınırında Bizans nüfuzu gerileme halinde olduğundan dolayı, onun bu arzusunu yerine getirmek ise Manuel'in işine gelmiştir. Neticede İmparator, Constance'a sevgili ablası Maria'dan dul kalmış olan eniştesi Sezar Ioannes Roger'ı yollamıştır ⁴⁷⁶.

Manuel, Norman asıllı olan Ioannes'in Antakya asilzadeleri tarafından hoş karşılanacağını düşünmüş ve onun Bizans açısından da yararlı olabileceğini göz önünde bulundurarak Constance ile evlenmesini istemiş; fakat genç naibe bu koca adayını yaşlı bulduğundan dolayı onu istememiştir ⁴⁷⁷.

⁴⁷¹ *Kinnamos*, s. 32; *Runciman*, II, Türkçe terc., Işıltan, s. 196.

⁴⁷² Bu konu hakkında bkz., *Kinnamos*, s. 32.

⁴⁷³ Türklerle giriştiği savaş neticesinde kafasının kesilerek öldürüldüğü *Willermus Tyrensis* tarafından nakledilir (II, s. 198).

⁴⁷⁴ *Willermus Tyrensis* (II, s. 199)'de Constance'ın iki kız, iki erkek çocukla dul kaldığı nakledilir.

⁴⁷⁵ *Runciman*, II, Türkçe terc., Işıltan, s. 273, 276-277.

⁴⁷⁶ *Kinnamos*, s. 93 ; *Runciman*, II, Türkçe terc., Işıltan, s. 276-277.

⁴⁷⁷ *Kinnamos*, s. 93, 94. *Runciman*, II, Türkçe terc., Işıltan, s. 278. Constance koca aydını yaşlı bulmuştu. Çünkü genç naibe henüz 22 yaşındaydı.

1153 ilkbaharında Antakya'nın genç naibesi, nihayet II. Haçlı Seferi sırasında Doğu'ya gelmiş bulunan Renaud de Chatillon (1153–1160) ile evlenmeye karar verdi. Bunu yaparken de Kral II. Baudouin'in rızasını almayı ihmal etmedi. Çünkü kral hem devletin resmi naibi hem de Renaud'nun metbuu idi. Antakya üzerindeki sorumluluğu ortadan kalkacağından dolayı Baudouin hiç sorun çıkartmadı. Renaud, Antakya'ya döner dönmez düğün yapılarak prinkepsliğin başına geçirildi ⁴⁷⁸. Böylece Constance, evlenerek idareyi eşine devretti ⁴⁷⁹.

Renaud de Chatillon, Gien kontu ve Chatillon–Sur-Loing hâkimi Godefroi'nın küçük oğludur. Fransa kralı VII. Louis'ye II. Haçlı Seferi esnasında refakat edenlerin arasında Renaud da yer almaktaydı. O, kendi yurdunda yükselme umudu olmadığından Haçlılar ülkelerine geri döndüğünde Filistin'de kalmıştı. Renaud bu arada genç kral III. Baudouin'in hizmetine girmiş ve 1151 yılında ona Antakya'ya giderken refakat etmişti. Bu sırada çok geçmeden genç naibenin de dikkatini çekmiş olmalıdır ⁴⁸⁰.

Constance, Manuel'e bu evlilikten haber vermemiş ve onun rızasını almamıştı. İmparator bu durumdan hiç de memnun olmadı. Bununla birlikte, Prinkepslik üzerindeki hukukuna dayanarak Antakya'ya gönderdiği elçi heyetiyle Ermeni II. Toros (1145–1168) üzerine yapacağı sefere Renaud'nun da katılmasını önerdi. İmparator bunun karşılığı olarak para vaadinde de bulunmuştu. Renaud ise, Manuel tarafından tanındığı için sevinçliydi ve bu teklifi seve seve kabul etti ⁴⁸¹.

Bizans İmparatoru, daha önce Selçukluların II. Toros üzerine iki kez sefer yapmalarını sağlamış; ancak istediği neticeyi elde edemeyince bu kez Renaud'ya yönelmişti. Nihayet 1156 yılında, Ermenilerin İskenderun'a saldırılarını fırsat bilen

⁴⁷⁸ *Süryani Mikhail*'de bu konuyla ilgili ilginç bir kayıt yer alır. “ Askalan zaferi sırasında (1099) Renaud krala cesaret verdi. Kudüs kralının kazandığı bu zaferden sonra Antakya Prinkepsliği Renaud'ya tahsis edildi. O da bu şehrin ölmüş senyörünün karısı Constance ile evlendi ” ifadesini kullanmaktadır. Buna benzer bilgi, 1153 yılı olayları arasında *Abu'l- Farac* 'da yer almaktadır (II, s. 391); *Runciman* ise Renaud'nun genç kral Baudouin'in hizmetine girdiği ve 1151 yılında ona Antakya'ya giderken refakat ettiğini ifade eder. *Runciman*, II, Türkçe terc., Işıltan , II, s. 289.

⁴⁷⁹ *Kinnamos*, s. 130; *Willermus Tyrensis*, II, s. 224 vd; *Süryani Mikhail*, s. 170 ; *Runciman*, II, Türkçe terc., Işıltan, s. 289.

⁴⁸⁰ *Runciman* ,II, Türkçe terc., Işıltan, s. 289.

⁴⁸¹ *Runciman*, II, Türkçe terc., Işıltan, s. 290.

Prinkeps, hemen harekete geçerek II. Toros'un üzerine yürüdü ve Ermenileri mağlup etti⁴⁸².

Renaud, 1156 yılında yapılan savaşta Toros'u yenmesi üzerine pek çok kale ele geçirmiş ve bunları Templier şövalyelerine vermişti. O, şövalyelerle iş birliği yapmak istediğinden bu şekilde davranmıştı. Renaud bundan sonra İmparatorun kendisine vaat ettiği parasını istedi; fakat Manuel, ona esas işin henüz yapılmadığını söyleyip parayı vermedi. Prinkeps Renaud bunun üzerine politikasını değiştirdi ve Templier şövalyeleri tarafından teşvik edilerek Ermeni Toros ve kardeşleriyle barış yaptı⁴⁸³.

Neticede Toros ile anlaşılan Renaud, 1156 ilkbaharında Bizans'a ait olan ve İmparatorun yeğeni Ioannes Komnenos'un vali olarak görev yaptığı Kıbrıs'a saldırmayı planladı. Prinkeps bunu niyet etmişti; ama bu teşebbüsü gerçekleştirmek için yeterince parası yoktu. Antakya patriği Aimery ise fevkalade zengindi. Ayrıca Renaud, patriğin Constance'ın kendisiyle evlenmesinden duyduğu öfkeyi açıkça belirtmiş olmasından dolayı da onu cezalandırmaya kalkıştı. Hem bundan kazançlı da çıkacaktı. Böylece Renaud, patrikten zorla para alarak planlarını gerçekleştirmek için derhal harekete geçti⁴⁸⁴.

Netice olarak 1156 yılı ilkbaharında, Toros ile birlikte aniden Bizans'a ait olan Kıbrıs'a saldırdılar. Köyleri ve kasabaları yağmaladılar. Adanın her yerine saldırdılar, kutsal mekânları talan ettiler, tarlaları ateşe verip önlerine çıkanı öldürmekten geri durmadılar. Onların gerçekleştirdikleri bu işkence tam üç hafta sürdü. Ardından Bizans filosunun yaklaşması üzerine istediklerini elde etmiş olduklarından geri çekildiler⁴⁸⁵.

Bu olayların ardından Manuel, Bizans'ın tabiiyetinden çıkan Çukurova Ermenilerini itaat altına almak ve Antakya üzerinde Bizans hâkimiyetini yeniden tesis etmek amacıyla, 1158–1159 yıllarında bu bölgeye bir sefer yapmaya karar verdi⁴⁸⁶

⁴⁸² *Runciman*, II, Türkçe terc., Işıltan, s. 290.

⁴⁸³ *Abu'l-Farac*, II, s. 395.

⁴⁸⁴ *Runciman*, II, Türkçe terc., Işıltan, s. 290-291; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 120.

⁴⁸⁵ *Kinnamos*, s. 130 vd; Willermus *Tyrensis*, II, s. 253-254 ; *Mateos*, s. 332 vd; *Abu'l-Farac*, II, s. 396; *Runciman*, II, Türkçe terc., Işıltan, s. 291; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 120.

⁴⁸⁶ Demirkent, "Bizans", *TDVİA*, c. 6, s. 238.

III. Baudouin, bu sıralarda Antakya'nın yeni hâkiminden hiç memnun değildi. Bizans İmparatoru ise, Renaud'nun Kıbrıs'a saldırmasını hiç mi hiç affetmeyecekti. Bizans hala en güçlü Hristiyan devletti. Franklar için Bizans'a düşmanlık felaket getirirdi. Bu amaçla Baudouin Manuel'e yanaşmaya çalıştı. Kral, baş düşmanları olan Nureddin'e karşı İmparator'dan yardım istedi. Ayrıca Manuel'e yaranmak amacıyla onun yeğeni Theodora ile evlendi⁴⁸⁷. Böylece ikili birbirleriyle anlaşma yaptı. Neticede Renaud yalnız başına kalmıştı. Manuel, 1158 sonbaharında büyük bir orduyla güneye doğru hareket etti. İmparator, Çukurova'ya inerek Ermeni Toros'u bertaraf etmek, Renaud'yu da kendisine tabi kılmak, Antakya üzerindeki yüksek hâkimiyetini kabul ettirmek ve Toros ile Renaud'yu Kıbrıs'a yaptıklarından dolayı cezalandırmak istiyordu. İmparator, Denizli çevresine varınca orada Türklerle karşılaştı. Savaşta onları yendi ve böylece sanki Türklerle savaşacakmış gibi gösterip süratle Çukurova'ya doğru ilerledi. Sefer çok gizli tutulmuş olmasına rağmen, Ermeni Toros dağlara kaçabilmeyi başarmıştı. İmparator ise tüm Çukurova şehirlerini zapt etmiş, ardından kışı burada geçirmeye karar vermişti. Bu esnada Renaud, Manuel'in hareketi karşısında ne yapacağını şaşırarak ve Kıbrıs'ta yaptıklarını kendisine ödeteceğini anlamıştı. Bunun üzerine Antakya Prinkepsi, Manuel saldırıya geçmeden ona elçi gönderdi ve kendisini mazur göstermeye çalıştı. Ayrıca Antakya iç kalesini de İmparator'a vereceğini bildirdi⁴⁸⁸.

Renaud'nun İmparatora gönderdiği elçiye, bunların yeterli olmayacağı söylenince Antakya Prinkepsi Renaud, üzerine basit bir çul dolayarak Misis surları önünde bulunan İmparatorun karargâhına koştu. Manuel'in büyük çadırına yönelerek başındaki örtüyü çıkardı, kollarını dirseklerine kadar açtı ve yalınayak yürüyerek bir keşiş ile birlikte İmparatorun huzuruna çıktı. Renaud boğazına ip dolamıştı ve sol elinde bir kılıç vardı. O, İmparatorun çadırına yaklaşmaya cesareti yokmuş gibi uzakta dururken aslında din adamı olmayan bir sürü keşiş, yalınayak ve başları çıplak bir şekilde İmparatorun huzuruna yaklaştılar. Hep beraber diz çökerek gözlerinden yaşlar akıttılar. Ellerini uzatıp açtılar. Renaud bu esnada kendini tahtın önüne, yere attı. Bu sırada orada İmparator Manuel'i

⁴⁸⁷ *Willermus Tyrensis*, II, s. 273–274.

⁴⁸⁸ *Kinnamos*, s. 131-132; *Niketas*, s. 70; *Willermus Tyrensis*, II, s. 275 vd; *Mateos*, s. 323; *Abu'l - Farac*, II, s. 398; *Runciman*, II, Türkçe terc., Işıltan, s. 292, 293, 294-295 ; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 122.

selamlamak üzere misafir bulunan Nureddin Zengi, Danişmendli Yağıbasan, Çukurova dışında oturan Ermeni reisleri, Gürcü kralı ve Abbasi halifesinin elçileri şahit oldukları bu komik durum karşısında adeta şaşkına döndüler. İmparator birkaç dakika durumu görmezden geldiyse de sonra Renaud'yu her ne zaman talep olursa iç kaleyi İmparatorluk garnizonuna teslim etmesi, İmparatorluk ordusuna kuvvetler göndermesi ve Antakya'ya Bizanslı bir patrik tayin edilmesi şartıyla affetti. Bu olayın ardından Renaud Antakya'ya geri dönmek üzere yola çıktı ⁴⁸⁹.

İmparator Manuel bu olayların ardından Antakya'ya yöneldi. 12 Nisan 1159 tarihinde törenle şehre girdi ⁴⁹⁰. Atı üzerinde şehre ilerleyen Manuel'in tören yürüyüşü sırasında Renaud ise, aşağılanmaya maruz kalarak İmparatorun atının yularını tutmak suretiyle yürümek zorunda kaldı ⁴⁹¹.

Antakya da sekiz gün kalan İmparator Manuel'e Haçlılar öylesine boyun eğdiler ki davaları olanlar kendi hâkimlerine değil, Bizanslılara müracaat ettiler ⁴⁹². Bundan sonra ise İmparator itibarı artmış olarak İstanbul'a geri döndü ⁴⁹³.

Ancak İmparatorun Nureddin ile savaşmak yerine onunla anlaşması Haçlıların yine Bizans'ı düşman olarak görmesine yol açtı. Ancak İmparatorun bu davranışı oldukça akıllıca planlanmış bir siyasetin eseri idi. İmparator, Haçlıların en büyük düşmanı Nureddinle bir mücadeleye girse bu tabî ki de Haçlıların işine yarayacak ve böylelikle Haçlıların Bizans'a ihtiyacı kalmayacaktı ⁴⁹⁴.

Bu olayların ardından 1160 yılına gelindiğinde ise, Antakya prinkepsi bir yağma akını yapmak üzere harekete geçtiği sırada, Ravendan yakınlarında Nureddin Zengi'nin Haleb valisi Mecmeddin'in pususuna düştü; adamlarının azlığı Renaud'nun Nureddin'in eline esir düşmesine sebep oldu. O, bütün maiyetiyle beraber zincire vurularak 16 yılını

⁴⁸⁹ *Kinnamos*, s. 134; *Runciman*, II, Türkçe terc., Işıltan, s. 294-295; *Ostrogorsky*, s. 357; Demirkent, *Haçlı Seferleri* s. 122.

⁴⁹⁰ *Kinnamos*, s. 137; *Niketas*, s. 73-74; *Willermus Tyrensis*, II, s. 279.

⁴⁹¹ *Kinnamos*, s. 134; *Runciman*, II, Türkçe terc., Işıltan, s. 296; *Ostrogorsky*, s. 357; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 123.

⁴⁹² *Kinnamos*, s. 137

⁴⁹³ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 123.

⁴⁹⁴ *Runciman*, II, Türkçe terc., Işıltan, s. 297.

zindanda geçireceği Haleb'e götürüldü; sonuç olarak, Renaud'nun kurtarılması hususunda ne kral ne de Antakya ahalisi hiçbir şey yapmadılar ⁴⁹⁵.

Renaud'nun esir düşmesinin ardından, eşi Constance, Antakya'nın idaresini eline almak istedi. Ancak Antakya ileri gelenleri, onun Raymond'dan doğan oğlu III. Bohemund'un Prinkeps olmasını istiyorlardı. Bu sırada Bohemund, henüz 15 yaşındaydı. Neticede halkın talebi üzerine II. Baudouin Antakya'ya gelerek rüşünü ispat etmemiş olan Bohemund'u meşru hükümdar olarak tanıdı; fakat reşit olana dek hükümetin idaresine Patrik Aiemery'i tayin etti. Bu karar Constance'ın hoşuna gitmemekle birlikte İmparatoru da çok kızdırmış, bu olayla Bizans İmparatorluğunun Antakya üzerindeki hâkimiyeti de göz ardı edilmiştir. Neticede İmparatorun, İmparatoriçe Irene'nin ölümünden sonra vermiş olduğu evlilik kararında bu gelişmenin büyük etkisi olacaktır. Böylece Manuel, Constance'ın kızı Maria'yı kendisine eş olarak almış; bu evlilik ile hem Constance'ın Antakya naibeliğini hem de Bizans'ın Antakya üzerindeki hâkimiyetinin sürmesini sağlamıştır ⁴⁹⁶.

Bu olayların ardından Antakya'yı yeni gelişmeler beklemekteydi. Kudüs kralı III. Baudouin, 1162 yılı başında Antakya'dan Kudüs'e dönerken 31 yaşında ölmüştü. Çocuksuz öldüğünden dolayı tahta kardeşi Amaury geçti. Kudüs Kralı I. Amaury, Antakya hâkimiyeti konusunda Bizans ile karşı karşıya gelmek istemiyordu. Antakya prinkepsi Bohemund ise 18 yaşına girmiş ve idareyi ele alacak çağa ermişti. Ancak annesi iktidarın elinden gideceğinden endişeleniyordu ve bunun üzerine derhal harekete geçti. Manuel'in Macar asıllı komutanına başvurarak yardım istedi. Bu haberin yayılması üzerine Antakya halkı ayaklandı. Neticede Constance sürgüne gönderildi ve yerine III. Bohemund (1163–1201) geçirildi ⁴⁹⁷. İmparatora gelince o, bu taht değişikliğine itiraz etmedi; ancak, işini garantiye almak için Constance'ın ikinci oğlu Baudouin'i ve daha sonra onun Renaud'dan doğan diğer çocuklarını, daha yakından kontrol edebilmek amacıyla, İstanbul'a davet etti ⁴⁹⁸.

⁴⁹⁵ *Willermus Tyrensis*, II, s. 283-284; *Runciman*, II, Türkçe terc., Işıltan, s. 299.

⁴⁹⁶ *Niketas*, s. 79; *Kinnamos*, s. 152-153, 154 ve n. 20; *Runciman*, II, Türkçe terc., Işıltan, s. 300-301; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 124.

⁴⁹⁷ *Runciman*, II, Türkçe terc., Işıltan, s. 304-305; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 124.

⁴⁹⁸ *Runciman*, II, Türkçe terc., Işıltan, s. 305.

III. Bohemund döneminde, Antakya ve Bizans'ı yeni gelişmeler beklemekteydi. Antakya hükümdarı tahta çıkar çıkmaz, Nureddin Zengi'ye karşı yapılan Haçlı –Ermeni ittifakında yer alması nedeniyle 1164 yılında Artah yakınlarında meydana gelen savaşta esir düşmüş; fakat 1165 tarihinde, kurtuluş parasının ödenmesi mukabilinde serbest bırakılmıştır ⁴⁹⁹. Nureddin Zengi'nin büyük bir meblağ, 100 bin dinar, karşılığında serbest bıraktığı Bohemund, hem kız kardeşi Maria'yı ziyaret etmek hem de Nureddin'e borçlu kalmış olduğu kurtuluş ücretinin tamamını ödeyebilmek amacıyla eniştesi İmparator'dan para istemek için İstanbul'a gitmiş ⁵⁰⁰ İmparator ise, onun istediği parayı derhal vermiştir. Bohemund, onun bu yardımına mukabil olarak yanında Bizanslı bir patrik ile Antakya'ya geri dönmüş, böylece Bizans, 5 yıl süresince Antakya kilisesine hâkim olmuştur ⁵⁰¹.

29 Haziran 1170 yılında yaşanan Suriye depremi ⁵⁰² ise, Antakyalılar açısından farklı sonuçlara yol açacaktır. Bu deprem neticesinde Antakya'dan Trablus'a kadar pek çok şehir hasara uğradı, Bizans'ın III. Bohemund'un beraberinde gönderdiği Grek patrik Athanasios enkaz altında kalarak öldü. Bunun üzerine Prinkeps ve maiyeti süratle eski Patrik Aimery'nin yanına koşarak onun tekrar makamına dönmesini rica ettiler. Bu suretle, eski patriğin yerine geri dönmesiyle Bizans'ın kısa süren kilise bakımından hâkimiyeti devresi de sona erdi ⁵⁰³.

Bu olayların ardından, Bizans'ın almak için uğruna büyük uğraşlar verdiği Antakya konusundaki iddiaları da artık son bulacaktı. Zira tarihler 1176'yı gösterdiğinde Bizans adına bir felaket yaşanacak, II. Malazgirt olarak adlandırılan Myriokephalon yenilgisi Bizansa ağır bir darbe indirecekti. Türk tarihi açısından büyük bir öneme sahip olan bu savaş ⁵⁰⁴, 17 Eylül 1176 yılında gerçekleşmiştir. Ayrıca bu tarih Bizans'ın

⁴⁹⁹ *Willermus Tyrensis*, II, Bohemund'un esir düşmesi, s. 308 ; kurtulması , s. 310–311; *Runciman*, II, Türkçe terc., Işıltan, s. 308-309.

⁵⁰⁰ *Willermus Tyrensis*, II, s. 311.

⁵⁰¹ *Runciman*, II, Türkçe terc., Işıltan, s. 310.

⁵⁰² *Süryani Mikhail*, s. 212; *Abu'l -Farac*, II, s. 410; *Willermus Tyrensis*, II, s. 370–371.

⁵⁰³ *Runciman*, II, Türkçe terc., Işıltan, s. 325.

⁵⁰⁴ Karamıkbeli (Myriokephalon) Savaşı İçin Bkz., Abadulhaluk Çay, *Anadolu'nun Türkleşmesinde Dönüm Noktası. Sultan II. Kılıçarslan ve Karamıkbeli (Myriokephalon) Zaferi 17 Eylül 1176*, İstanbul 1984; Ebru Altan, “ Myriokephalon (Karamıkbeli) Savaşının Anadolu Türk Tarihindeki Yeri ”, *Türkler*, c. 6, Ankara 2002, s. 633.

gerileme ve çöküşünün de başlangıcı olmuştur. Manuel, Karamıkbeli yenilgisine kadar oldukça güçlü bir hükümdardı. Bu savaşta alınan yenilgi Bizansa ağır bir darbe indirirken, Haçlılar açısından da kötü sonuçlar doğurmuş; bu zaferle Haçlı Seferlerinin doğurduğu olumsuz sonuçlar ortadan kalkmıştır⁵⁰⁵.

Bu ağır yenilginin ardından Bizans artık, Antakya için herhangi bir tehdit oluşturmadığından, iki devlet arasında önemli herhangi bir gelişme yaşanmamıştır. Antakya Haçlı Prinkepsliği de Salahaddin Eyyübi'nin arka arkaya giriştiği seferleriyle büyük bir gerilemenin içine girmiştir. Bundan sonra Bizans ile ilişkiler yok denecek kadar azdır.

IV. Bohemund (1201–1233) dönemine gelindiğinde; Ermenilerle yaşanan problemler prinkepsin de Bizans'a yönelmesine sebep olacaktır. Bu döneme damgasını vuran başlıca sorun; Antakya ile Ermeni krallığı arasında yaşanan veraset sorunlarıdır. Trablus kontu IV. Bohemund, babası III. Bohemund'un 1201'deki ölümünün ardından yeğeni Raymond Ruben'in haklarını çiğneyerek Antakya'ya kuvvetle yerleşmişti. Raymond'un büyük dayısı olan Ermeni kralı II. Leon ise yeğeninin haklarını çiğnetmemek amacıyla derhal harekete geçti⁵⁰⁶. Papa III. Innocentius (1198–1216) sonunda bu işe müdahale etti; fakat Bohemund, bu konunun Papayla bir alakası olmadığını belirtti. Ayrıca, Antakya'da patrik ile ilgili de sorunlar vardı. III. Bohemund'un ölümünden kısa süre sonra Antakya patriği, Pierre Leon tarafına geçmişti. IV. Bohemund ve şiddetle Ermeni karşıtı olan Antakya halk temsilcileri ise patriğin bu davranışını bir türlü affedemiyorlardı. Bohemund bu karışıklıklarla uğraşırken bir de Trablus kontluğunda çıkan bir ayaklanmayı bastırmak için harekete geçti; ancak, bu sırada Leon da Antakya'yı kuşattı⁵⁰⁷.

Bu olaylar neticesinde Ermeni kralı Roma'dan yardım talep etti. Papa ile Leon'un iyi ilişkileri vardı. Bu durum IV. Bohemund'un Bizans İmparatorluğuna yönelmesine sebebiyet verdi. Neticede IV. Bohemund, Antakya'nın dünyevi bir devlet olarak Papanın

⁵⁰⁵ Runciman, II, Türkçe terc., Işıltan, s. 346.

⁵⁰⁶ Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, c. III, Türkçe terc., Fikret Işıltan, 2. Baskı, Ankara 1992, s. 119.

⁵⁰⁷ Runciman, III, Türkçe terc., Işıltan, s. 120-122, 123.

her türlü hukuki yetkilerinden hariç bulunduğunu ispat etmek amacıyla kendisinin metbuunun ezelden beri İstanbul İmparatoru olduğunu ilan etti.⁵⁰⁸

Esasında Bizans ile Antakya Haçlı Prinkepsliğinin ilişkilerine son nokta Miyriocephalon savaşıyla konmuştur. Uzun yıllar birbirleriyle genel olarak siyasi çerçevede; ama aynı zamanda akrabalık ve dini konularda ilişkilerde bulunan Antakya ve Bizans, Türklerin kendilerine ağır darbeler indirmesi neticesinde birbirlerine karşı tehlikeli birer rakip olmaktan çıkmışlardır.

⁵⁰⁸*Runciman*, III, Türkçe, terc, Işıltan, s. 120–123.

SONUÇ

Haçlılar ile Bizans İmparatorluğu arasındaki XI. yüzyılın sonlarından itibaren başlayan temaslar, Güney İtalya Normanlarının reisi Bohemund tarafından 3 Haziran 1098'de Antakya şehrinin, 28 Haziran 1098'de ise iç kalenin ele geçirilmesinin ardından, Anadolu'nun güneyinde hâkimiyet mücadelesine dönüşmüştür. Bu düşmanlık ve çekişme, Haçlı Seferleri başlamadan önce 1080'li yıllarda, Bohemund ile babası Robert Guiscard'ın, Bizans İmparatorluğunun Balkanlardaki arazisine saldırmasıyla başlamıştır.

Bohemund'un İtalya'dan yola çıktığı andan, ilk hâkimiyet dönemine kadar geçen süre, yani 1096–1098 arası dönem, Antakya'yı ele geçirebilmek için Bizans'a ve diğer Haçlı liderlerine karşı girişmiş olduğu mücadeleye sahne olmuştur. Bu dönem içinde Bohemund, öncelikle orduda sivrilerek tehlikeli rakibi Toulouse kontu Raymond de St. Gilles'i arka planda bırakmış, ardından Antakya'yı ele geçirebilmek amacıyla, şehirdeki Hristiyan ahaliden olan bir Ermeni ile bağlantı kurmuş ve bunun yanı sıra Haçlı ordugâhında İmparatorun vekili sıfatıyla bulunan Tatikios'un ordugâhı terk etmesini sağlamıştır.

Yaptığı planlarla şehrin ele geçirilmesinden sonra Bohemund, Antakya'da 1099 yılı başlarında hâkimiyetini tam olarak sağlamıştır. Bizans İmparatorunun önce kuşatma esnasında yardıma gidecekken ordugâhtan kaçmış olan Etienne de Blois'nın söylediklerine itimat edip İstanbul'a geri dönmesi, ardından şehir ele geçtikten sonra kendisine Hugue de Vermandois'nın elçi olarak gönderilmesine rağmen Antakya konusunda derhal bir cevap verememesi neticesinde Bohemund, burada tam olarak hâkimiyetini kurmaya muvaffak olmuştur. Netice olarak, Bizans İmparatoru Aleksios Komnenos'un basiretsizliği Anadolu'nun güneyinde ve Kuzey Suriye'de 1268 yılına kadar varlığını sürdürecektir. Olan bir Haçlı devletin kurulmasına sebebiyet vermiştir.

Bölgede bir haçlı devletin kurulmasının ardından I. Bohemund, ilk hâkimiyet döneminin (1098–1100) başlamasıyla birlikte hiç vakit kaybetmeden yeni kurduğu devletin sınırlarını genişletmek üzere faaliyetlere girişmiş, bunun için öncelikle güneye Lazkiye'ye doğru hareket etmiştir. 1099 yılında Pisa filosu ve Papalık elçisi Daimbert'in

desteğini aldığı Lazkiye kuşatması, Raymond de St. Gilles'in muhalefeti nedeniyle sonuçsuz kalmış, bundan sonra Bohemund'un 1098–1100 yılları arasında devleti adına attığı en büyük adım Antakya Haçlı Prinkepsliğinin içinde el-Bare, Artah, Tarsus, Misis ve Antakya'da patriklikler kurması olmuştur. Böylelikle Antakya prinkepsliğinde Latin kilisesinin temelleri atılmış; hem içte hem dışta Antakya Haçlı prinkepsliğinin sınırları Bizans'a karşı güvence altına alınmıştır. Bohemund, kurduğu bu kilise ile devlet içinde Bizans yanlısı kişi ve kurumları ve tabi dolayısıyla Bizans tehtidini de ortan kaldırmaya çalışmıştır.

Ardından Bizans'ın kendine karşı yapacağı herhangi bir seferde devletini güvenceye almak amacıyla Anti –Toros geçidini ele geçirmeyi düşünürken, Ermeni Gabriel'in Türklere karşı kendisinden yardım istemesi, onun bu hayaline ortam hazırlamış; ancak, hazırlıksız yakalandığı Türk kuşatmasından kurtulamayarak 1100 yılı Ağustosunda Danişmendli Gümüştekin Gazi'ye esir düşmüştür.

Bohemund'un esaretiyle birlikte Antakya ileri gelenlerinin daveti üzerine, Tankred dayısının yokluğunda devleti bir naib olarak idare etmiş, bu dönemde Antakya Haçlı Prinkepsliğini kurtaran aslında 1101 yılı Haçlı Seferleri olmuştur; çünkü bu sırada gelen Haçlı ordusu, Bizans'ın dikkatini Antakya'dan uzaklaştırmış, ayrıca Türklerin bu seferler esnasında Haçlılara karşı birlik olarak harekete geçip Haçlı ordularına arka arkaya darbeler indirmesi İmparatorun Türklerden yeniden çekinmesine neden olmuştur. Bundan sonra Bohemund, esir düşmesinin ardından, 1103 yılında fidye-i necat karşılığı Danişmenli Gümüştekin tarafından serbest bırakılmasını komşuları Müslümanlar üzerine yaptığı seferlerle kutlamış; ancak önce Harran savaşında Müslümanlardan aldığı ağır darbe, sonra da 1104 yılında Lazkiye'nin bir kısmı ve Tarsus, Adana, Misis'in Bizans'ın eline geçmesiyle her taraftan köşeye sıkıştırılmıştır.

Bunun üzerine Bohemund, Haçlı liderleriyle yaptığı görüşmenin ardından yerine yeğenini bırakarak asker toplamak ve Batı'dan yardım istemek üzere Avrupa'ya dönme kararı almıştır. Bundan sonra faaliyetlerine Avrupa'da devam edecek olan Bohemund, 1107 yılında Papadan aldığı destek ile Bizans'a karşı bir Haçlı Seferi düzenlemek için

harekete geçmiş; ancak Draç savaşı, ardından Devol anlaşmasıyla Bizans'a karşı Haçlı seferini gerçekleştirememiştir.

Bohemund'un yerine geçen Tankred'in devlet üzerindeki idaresi ise ilk önce Bohemund'un esaretiyle başlamış ve 1103 yılında son bulmuş, ardından dayısının Avrupa'ya gitmesiyle 1105 yılından başlayarak 1112 yılında dek devam etmiştir. Dayısının refakatinde Haçlı Seferlerine katılan Tankred, dayısı kadar tehlikeli gözükmese de aslında Bizans için önemli bir düşman olmuştur. O, Haçlı ordusu daha Ereğli yakınlarındayken, ana ordudan ayrılp Çukurova'ya inmiş ve Çukurova'nın kilit şehirlerine garnizonlar bırakarak Antakya Haçlı prinkepsliğinin ilk tohumlarını atmıştır.

Çukurova'ya karşı ilgisini hiç yitirmeyen Tankred, dayısının esareti sırasında devletin başına naib olarak geçtiğinde, 1101 yılında önce Adana, Tarsus ve Misis, ardından uzun bir kuşatma neticesinde 1103 yılında Lazkiye şehrini ele geçirmiş; ancak bu şehirler 1104 yılında yeniden İmparatorluğun eline geçmiştir.

Tankred'in esas hâkimiyet dönemi ise, dayısı Bohemund'un bir daha dönmek üzere Avrupa'ya gitmesiyle başlamıştır. 1108–1109 yıllarında Bohemund, Devol anlaşmasıyla Bizans'ın boyunduruğu altına girerken, Tankred devletin sınırlarını genişletmek için seferlerde bulunmuş; Çukurova şehirlerini ve 1108 ilkbaharında Lazkiye'yi yeniden Antakya topraklarına katarak hâkimiyetini yaymıştır. Naiblik döneminde pek bir başarı gösteremeyen Tankred, hâkimiyet devrinde Bizans İmparatorluğuna karşı sınırlarını genişletmiştir.

Bu iki güçlü hükümdar devrinde Antakya üzerindeki iddialarından hiçbir zaman vazgeçmeyen Bizans, daha sonraki dönemlerde de bu iddiasına devam etmiştir. Bu dönemin ardından, Antakya Haçlı Prinkepsliğinde Roger de Salerne döneminde (1112–1119) Bizans ile herhangi bir mücadele meydana gelmemiş, 1135 yılına kadar geçen bu sessiz dönemde Bizans muhtemelen başka işlerle ilgilendiğinden iki taraf arasında hiçbir mücadele yaşanmamıştır. II. Bohemund'un ölümünden sonra eşi Alice, Antakya hâkimiyetini ele geçirmek istemesine Bizans'ı da dâhil etmiş ve kızı ile İmparator Ioannes'in oğlu Manuel'i evlendirme girişiminde bulunmuştur.

1136–1149 yılları arasında devletin idaresinde bulunan Raymond de Poitiers döneminde ise Bizans ile ilişkiler yeniden canlanmıştır. II. Ioannes Komnenos, 1136/1137 ve 1142/43 yıllarında Antakya’yı Haçlılardan geri almak, hiç olmazsa bu devleti kendine bağlamak için giriştiği iki seferi de başarısızlıkla sonuçlanmış, ardından I. Manuel döneminde Raymond 1145 yılında Bizans’ın hâkimiyetine girmiş; ancak, onun 1149’da ölümünün ardından Constance’ın seçtiği koca adayı Reanud de Chatillon iki devlet arasındaki ilişkileri yeniden germiştir. Bizans’ın Antakya üzerindeki iddiaları bu dönemde de devam etmiştir. Ancak güçlendiklerinde arazilerini Bizans aleyhine genişletmeye başlayan ve zor duruma düşünce hemen boyun eğen Haçlı Prinkepslerinin Bizans İmparatorluğuna bağlılıkları da geçici olmuştur.

Bizans’ın 1176 yılında Türklerden Myriokefalon savaşında ağır bir darbe yemesi ve Antakya Haçlı prinkepsliğinin, 1188 yılında Salahaddin Eyyübi tarafından girilen seferlerle, topraklarının büyük bir kısmının Müslümanların eline geçmesi neticesinde iki taraf da birbirine karşı bir tehdit ve tehlike olmaktan çıkmıştır.

Sonuç olarak, Bizans’ın Türkler tarafından ele geçirilmiş topraklarını yeniden geri almak için Papalıktan istediği yardım, Haçlı Seferlerine neden olmuş, Haçlı Seferleri sonucunda kurulan Haçlı devletleri ise, Bizans’a ait toprakları ele geçirerek burada kendi hâkimiyetlerini kurmuşlardır. Ayrıca Bohemund’un Avrupa’ya dönüşünde Bizans’a karşı giriştiği propagandalar, Batı Hristiyan dünyasının büyük bir kin beslediği Bizans’a karşı nefretinin daha da artmasına neden olmuştur. Bohemund’un 1107 yılında Bizans’a karşı Papalığın desteğini alarak düzenlemeye çalıştığı Haçlı Seferleri Draç savaşıyla akamete uğramış; ancak, 1204 yılında Haçlıların Bizans’a karşı düzenlemiş oldukları IV. Haçlı Seferi düşüncesinin temelini atmıştır.

Ne taraftan bakılırsa bakılsın Bizans’ın Türkleri Anadolu’dan atmak için Batı’dan istemiş olduğu ücretli asker yardımı ağır sonuçlara sebebiyet vermiş, Bizans 1176 ve ardından 1204 yılında aldığı yaraları bir daha saramamıştır.

BİBLİYOGRAFYA

Ahmed Bin Mahmud , *Selçuk-Name* c. I, Haz., E. Merçil, Tercüman 1001 Temel Eser
İstanbul 1977.

Albertus Aquensis, *Liber Christianae Expeditionis pro ereptione et Restitutione Sanctae
Hierosolymitanae Ecclesiae*, Almanca terc., H. Hefele, *Albert Von Aachen.
Geschichte Des Ersten Kreuzzuges*, I-II, Jena 1923.

Altan, Ebru , “ Birinci Haçlı Seferinin Bir Görgü Tanığı: Fulcherius Carnotensis ” , *Tarih
Dergisi*, Prof Dr. İsmet Miroğlu’na Hatıra Sayısı 37 (2002), s. 45–49.

———, *İkinci Haçlı Seferi (1147–1148)*, Ankara 2003.

———, “ Haçlı Ordularının Anadolu’da Geçtiği Yollar ”, *Belleten*, LXV/243 (2001), s.
570–582.

———, “ Myriocephalon (Karamıkbeli) Savaşının Anadolu Türk Tarihindeki Yeri ”,
Türkler, c. 6, Ankara 2002, s. 630–634.

Anastos, Milton V., *Aspects Of The Mind of Byzantium*, Yay., Speros Vryonis ve
N.Goodhue, Ashgate 2001.

Andreasyan, H.D., “ Türk Tarihine Ait Ermeni Kaynakları ” *Tarih Dergisi*, I/1 (1950), s.
95–118, s. 401–438.

Angold, Michael, *The Byzantine Empire 1025–1204, A Political History*, London 1984.

Anna Komnena, *The Alexiad*, İngilizce terc., Elizabeth A.S. Dawes, London 1967;
Türkçe terc., Bilge Umar, *Alexiad: Anadolu’da Ve Balkan Yarımadası’nda
İmparator Aleksios Komnenos Döneminin Tarihi Malazgirt’in Sonrası*,
İstanbul 1996.

- Anonim Süryani Vekayinamesi, “ The First And Second Crusades From An Anonymous Syriac Chronicle ” , İngilizce terc. ve notlar, A.S. Tritton - H.A.R. Gibb, *Journal of The Royal Asiatic Society*, 1933, I. Kısım, s. 69–101, II. Kısım, s. 273–305.
- Anzerlioğlu, Yonca “ Bizans İmparatorluğu’nda Türk Varlığı ” , *Türkler*, C.6, Ankara 2002, S. 218–232.
- Asbridge, Thomas, *The Creation of The Principality of Antioch 1098–1130*, Woodbridge 2000.
- Atiya, Aziz. S, *The Crusade: Historiography and Bibliography*, Oxford 1962.
- Ayönü, Yusuf, *Selçuklu - Bizans Münasebetleri (1116–1308)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2007.
- Azimî, Azimî *Tarihi*, yay. ve Türkçe terc., Ali Sevim, *Selçuklularla İlgili Bölümler (H.430–538=1038/39–1143/44)*, Ankara 1988.
- Bailly , Auguste, *Bizans Tarihi*, I-II ,Türkçe terc., Haluk Şaman, İstanbul bty.
- Bauduin, Pierre, *Vikinger*, Türkçe terc., İsmail Yerguz, Ankara 2006.
- Beech, George T., “ A Norman –İtalian Adventurer İn The East: Richard of Salerno 1097–1112 ” , *Anglo Norman Studies*, 15 (1993), s. 26–40.
- Berl, Emmanuel, *Attila’dan Timur’a Avrupa ve Asya*, Türkçe terc., Gülseren Devrim, 2. Baskı, İstanbul 1999.
- Billings, Malcolm, *Five Centruies of Holy Wars The Crusades*, New York 1996.
- Boase, T.S.R, *Kingdoms and Strongholds of the Crusaders*, London 1971.
- Bouchier, Edmund Spenser, *A Short History of Antioch 300 B.C - A.D 1268*, London 1921.

- Baştav, Şerif, “ Bizans ve Haçlılar ” , *Uluslararası Haçlı Seferleri Sempozyumu 23–25 Haziran 1997 İstanbul*, Ankara 1999, s. 57–64.
- Bundarî, *Zubdat Al-Nusra ve Nuhbat Al’usra*, Türkçe terc., Kıvameddin Burslan, *Irak ve Horasan Selçukluları Tarihi*, 2. Baskı, Ankara 1999.
- Cafari De cashifellone, *Genuensis Consulis, De Liberatione Civitatum Orientis, RHC Occ.* , V, s. 41–74.
- Cahen, Claude, *Osmanlılardan Önce Anadolu’da Türkler*, Türkçe terc., Yıldız Moran, 3. Baskı, İstanbul 1994.
- Campbell, G.A, *The Crusades*, London 1935.
- Cate, James Lea, “ The Crusade of 1101 ” , *H.C*, I, K.M. Setton, Madison-Milwaukee, London, 1969, s. 343–367.
- Cedrenus –Skylitzes, *Synopsis Historiarum*, I-II, *CSHB*, Yay., I. Bekker, Bonn 1838–1839.
- Charanis, Peter, “ Byzantium, The West and the Origin of The First Crusade ” *Byzantion*, XIX (1979), s. 17–36.
- , “ The Byzantine Empire in the Eleventh Century” *HC*, K.M. Setton. I, Madison-Milwaukee, London 1969, s. 177–219.
- Çay, Abdulhaluk, *Anadolu’nun Türkleşmesinde Dönüm Noktası Sultan II. Kılıç Arslan ve Karamukbeli (Myrikefalon)Zaferi, 17 Eylül 1176*, İstanbul 1984.
- Çelik, Mehmet, *Fener Patrikhanesi’nin Ökümeniklik İddiasının Tarihi Seyri (325–1453)*, İzmir 2000.
- Daniel, Norman, “ Crusade Propaganda”, *H.C*, VI, K.M. Setton, Madison, Wisconsin 1989, s. 39–97.

Darkot, Besim, “ Süveydiye” , *İ.A*, c. 11, Eskişehir 2001, s. 253–255.

Davies, Norman, *Avrupa Tarihi Doğu’dan Batı’ya Buz Çağı’ndan Soğuk Savaş’a Urallar’dan Cebelitarık’a Avrupa’nın Panoraması*, Türkçe terc., Burcu Çığman - Elif Topçugil ve diğerleri, Ankara 2006.

Demirkent, Işın , “Sümeysat”, *İ.A*, c. 11, Eskişehir 2001, s. 232–236

———, “ Bizans” , *TDVİA*, c. 6, İstanbul 1992, s. 230–244.

———, *Haçlı Seferleri*, İstanbul 1997.

———, “Antakya Prinkepsi Bohemund’un Esir Alınması, Niksar’da Hapsedilmesi ve Serbest Bırakılması (1100–1103)” , *Haçlı Seferleri Tarihi Makaleler-Bildiriler-İncelemeler*, Yay. Haz. , Ebru Altan, İstanbul 2007, s. 13–123.

———, “Haçlılar” , *TDVİA*, c. 4, İstanbul 1996, s. 525–546.

———, “ Haçlı Seferleri Düşüncesinin Doğuşu ve Hedefleri ” , *Tarih Dergisi*, Prof. Dr. Hakkı Dursun Yıldız Hatıra Sayısı, 35 (1994), s. 65–78.

———, “Haçlı Seferlerinin Mahiyeti ve Başlaması ”, *Haçlı Seferleri ve XI. Asırdan Günümüze Haçlı Ruhu Semineri 26–27 Mayıs 1997*, İstanbul 1998, s. 1–14.

———, “ 1082- 1302 Yılları Arasında Bizans-Batı İlişkilerine Kısa Bir Bakış ” , *Bizans Tarihi Yazıları Makaleler- Bildiriler- İncelemeler*, İstanbul 2005, s. 97–119.

———, “ 1101 Yılı Haçlı Seferleri Ordularının Anadolu’da Takip Ettiği Yollar Hakkında” , *Uluslararası Haçlı Seferleri Sempozyumu 23–25 Haziran 1997 İstanbul*, Ankara 1999, s. 115–112.

———, “ Haçlı Seferleri Kaynaklarının Büyük Külliyyatı, Doğulu Tarihçiler ” , *Belleten*, LIV/210 (1990), s. 863–898.

- , “ Tatikios (Türk Asıllı Bir Bizans Kumandan) ” *Belleten*, LXVII/248 (2003), s. 93–110.
- , *Türkiye Selçuklu Hükümdarı Sultan I.Kılıç Arslan*, Ankara 1996.
- , “ 1101 Yılı Haçlı Seferleri ” , *Prof. Dr. Fikret İşıltan’a 80. Doğum Yılı Armağanı*, İstanbul 1995, s. 17–56.
- , “ 1082–1302 Yılları Arasında Bizans- Venedik İlişkilerine Kısa Bir Bakış ” , *Tarih Dergisi*, *Prof. Dr. Fikret İşıltan, Hatıra Sayısı*, 36 (2000), s. 137–154.
- , “ Haçlı Seferleri Döneminde Doğu Akdeniz’de Deniz Hâkimiyeti ” , *Haçlı Seferleri Tarihi Makaleler-Bildiriler-İncelemeler*, yay., Ebru Altan, İstanbul 2007, s. 221–247.
- , *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098–1118) (1118–1146)*, I-II, 2. Baskı, Ankara 1992, 1994.
- Douglas, David C, *The Norman Achievement 1050–1100*, Fontana 1969.
- Ducellier, Alain- Balard, Michel (derl.), *Konstantinopolis (1054–1261)*, İstanbul 2002.
- Duncalf, Frederic , “ The Council of Piacenza and Clermont ” , *H.C*, I, K.M. Setton, Madison, Milwaukee-London 1969, s. 220–252.
- Ekkehardus Uraugiensis, *Hierosolmita*, *RHC Occ.*, V, Paris 1895, s. 11–40.
- Erdmann, Carl, *The Origin of The Idea of Crusade*, İngilizce terc., Marshall W. Baldwin ve Walter Goffart, Princeton 1977.
- Ersan, Mehmet, “ Birinci Haçlı Seferine Katılan Asiller Arasında Cereyan Eden Mücadeleler ” , *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 2 (2000), s. 31–48.

- , “ I. Haçlı Seferi Sırasında Kilikya (Çukurova)’nın Haçlıların Eline Geçmesi ” ,
Haçlı Seferleri ve XI. Asırdan Günümüze Haçlı Ruhu Semineri 26–27 Mayıs 1997, İstanbul 1998, s. 65–72.
- Extraits De La Chronique d’Alep Par Kemalledin, Tarikh Halab, RHC Or.*, III, Paris 1884, s. 578–690.
- Fink, Harold S, “ The Foundation of the Latin States 1099–1118 ” *H.C.*, I, K.M.Setton, Madison-Milwaukee, London 1969, s. 368–409.
- Finlay, George, *History of the Byzantine Empire*, London-New York 1935.
- France, John, “ The Fall of Antioch During The First Crusade ” , *Dei Gesta Per Francos Crusade Studies In Honour of Jean Richard*, yay., Michael Balard, Benjamin Z. Kedar, J.R. Smith , Ashgate 2001, s. 13–20.
- , “ Anna Comnena, The Alexiad And The First Crusade ” , *Reading Medieval Studies*, 10 (1983), s. 20–32.
- Franzius, Enno, *History of The Byzantine Empire*, New York 1967.
- Fulcherius Carnotensis, *Gesta Francorum Iherusalem peregrinantium* , İngilizce terc., R.Ryan , *Fulcher of Chartres . A History of The Expedition to Jerusalem 1095–1127*, Knoxville 1969.
- Gesta Francorum et aliorum Hierosolimitanorum*, yay. ve İngilizce terc., Rosalind Hill, *The Deeds of the Franks and the Other Pilgrims to Jerusalem* , London 1962.
- Gregory Abû’l-Farac, (*Bar Hebraeus*) *Abû’l-Farac Tarihi*, c. I-II, Süryaniceden İngilizceye Çev., A.W. Budge, Türkçe terc., Ömer Rıza Doğrul, 3. Baskı, Ankara 1999.

Gregory, Timothy E - Wharton A. Jane, “ Kastoria ” *ODB*, c.II, yay., Alexander Kazhdan, Oxford 1991, s. 1110–1111.

Guiberto Novigenti, *Gesta Dei Per Francos* , İngilizce terc., Robert Levine, *The Deeds of God Through the Francos* , Woodbridge 1997.

Hartmann, R, “ Asi ” , *İ.A*, c. 2, Eskişehir 2001, s. 673–674.

Heyd, W, *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi* , Türkçe terc., Enver Ziya Karal, Ankara 2000.

Holt, P.M, *Haçlılar Çağı 11.Yüzyıldan 1517'ye Yakındoğu*, Türkçe terc., Özden Arkan, İstanbul 1999.

Honigmann, Ernst, “ Lazkiye ” , *İ.A*, c. 7, Eskişehir 2001, s. 22–25.

———, *Bizans Devletinin Doğu Sınırı*, Türkçe terc., Fikret Işıltan, İstanbul 1970.

Hussey, Jean. M, “Byzantium And The Crusades 1081–1204 “ , *H.C*, II, K.M. Setton, Madison, Milwaukee-London 1969, s. 123–151.

Iôannês Zônaras , *Epitomê Istorîôn* ,c. III, yay., Ioardanês Grêgoriadês , Atina 1999.

İbnü'l-Esir, *El-Kamil Fi't-Tarih*, c. X, Türkçe terc., Abdülkerim Özaydın, İstanbul 1987.

İbnü'l-Kalânîsî, *Zeyl Tarih Dımaşk*, H. F. Amedroz, Leiden 1908.

“ İbnü'l-Kalânîsî ” , *İ.A*, c. 5/2, Eskişehir 2001, s. 862–863.

“ Habibünneccar”, *İ.A*, c. 5/1, Eskişehir 2001, s. 9–10.

“ İbnü'l-İbrî ” , *İ.A*, c. 5/2, Eskişehir 2001, s. 86.

Jenkins, Romilly, *Byzantium: The Imperial Centruies A.D. 610–1071*, Toronto 2001.

Kafesoğlu İbrahim, “ Kürboğa ” , *İ.A*, c. 6, Eskişehir 2001, s. 1084–1086.

———, “ Melikşah ”, *İ.A*, c. 7, Eskişehir 2001, s. 665–673.

———, *Sultan Melikşah Devrinde Büyük Selçuklu İmparatorluğu*, İstanbul 1953.

Kazhdan, Alexander, “ Latins And Franks İn Byzantium: Perception And Reality From the Eleventh to the Twelfth Century ” , *The Crusades from the Perspective of Byzantium and the Muslim World*, yay., Angeliki E.Laiou ve Roy Parviz Mottahedeh, DOP, Washington D.C 2001, s. 83–100.

———, “ Kouropalates ” *ODB*, c. II., Oxford 1991, s. 1157.

——— ve Hichner, R.B., “ Calabria ”, *ODB*, c. I, Oxford 1991, s. 365–366

——— ve Hichner, R.B - Kinney, D, “ Apulia ”, *ODB*, c. I, Oxford 1991, s. 144.

Kerimüddin Mahmud-i Aksarayî, *Müsâmeretü'l Ahbâr*, Türkçe terc., Mürsel Öztürk, Ankara 2000.

Khoniates, Niketas, *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, Türkçe terc., Fikret Işıltan, Ankara 1995.

Kinnamos, Ioannes, Türkçe terc., Işın Demirkent, *Ioannes Kinnamos'un Historia'sı (1118–1176)*, Ankara 2001.

Kolbaba, Tia, M, “ Byzantine Perceptions Of Latin Religious Errors: Themes and Changes from 850 to 1350 ” , *The Crusades From The Perspective of Byzantine and the Muslim World*, yay., Angeliki E. Laiou ve R. Parviz Mottahedeh, DOP, Washington D.C 2001, s. 117–130.

Köymen, Mehmet Altay, *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi Alparslan ve Zamanı*, c.3, 4. Baskı, Ankara 2001.

Krey, A.C, “ Urban's Crusade Success or Failure” *A.H.C*, 53 (1948), s. 235–250.

Küçüksipahioğlu, Birsal, “ Birinci Haçlı Seferi'nin Bir Görgü Tanığı: Raimundus Aguilers ”, *TD*, 41(2005), s. 17–24.

- Laiou, Angeliki E,” Political History : An Outline “ , *The Economic History of Byzantium: from the Seventh Through the Fifteenth Century*, yay., Angeliki E.Laiou, DOP, Washington D.C 2002, s. 9–28.
- Lemerle, Paul, *Bizans Tarihi*, Türkçe terc., Galip Üstün, İstanbul 2004.
- Levtchenko , M.V, *Bizans*, Türkçe terc., Erdoğan Berktaş, İstanbul 1979.
- Magdalino, Paul, *The Byzantine Background to the First Crusade*, Canadian Institute of Balkan Studies, Toronto 1996.
- Mango,Cyrill, “ Egnatia, Via ” ,ODB, c. I, yay., Alexander Kazhdan, Oxford 1991, s. 679.
- Mayer, Hans Eberhard, *The Crusades*, İngilizce terc., John Gillingham , Oxford 1972.
- McQueen, W.B, “ Relations Between The Normans And Byzantium 1071–1112”, *Byzantion*, 56 (1986), s. 427–476.
- Michael Psellus, *The Chronographia of Michael Psellus*, Grekçeden İngilizceye Terc., E.R.A.Sewter, New Haven 1953; Türkçe terc., Işın Demirkent, *Mikhail Psellos’un Khronographia’sı*, Ankara 1992.
- Mikhaël Attaleiatês, *Historia*, yay., Iôannês D. Polemês, Atina 1997.
- Morrison, Cécile , *Haçlılar*, Türkçe terc., Nermin Acar, Ankara 2005.
- Müverrih Vardan “ Türk Fütuhâtı Tarihi (889–1269) ” , Türkçe terc., Hrant D. Andreasyan, *TSD* , c. 1/2, İstanbul 1937.
- Nikêforos Vryennios, *Ylê Istorias*, Dêmêtrês Tsougkarakês-Despoina Tsouglidou,Atina 1996, Türkçe terc., O. Kazanlı ,*Tarihi Hatıralar* (TTK’nda Basılmamış Nüsha)
- Nomiku, H.A, *Haçlı Seferleri*, Türkçe terc., Kriton Dinçmen, İstanbul 1997.

Oikonomides, Nicolas “ Chrysobull ” ,*ODB*, c. I, yay., Alexander Kazhdan, Oxford 1991, s. 451–452.

Oldenburg, Zoé, *The Crusades*, İngilizce terc., Anne Carter, New York 1966.

Ordericus Vitalis, *Historia Ecclesiastica*, yay. ve İngilizce terc., M.Chibnall , *The Ecclesiastical History of Orderic Vitalis*, c. I, IV, V, Oxford 2003, 2004 (Reprinted).

Ostrogorsky, George, *Bizans Devleti Tarihi*, Türkçe terc., Fikret Işıltan , 5. Baskı, Ankara 1999.

Özaydın, Abdülkerim, “ Büyük Selçuklu Emiri Kürboğa ”, *TD, Prof Dr. Fikret Işıltan Hatıra Sayısı*, XXXVI (2000) , s. 405–421.

———, *Sultan Berkyaruk Devri Selçuklu Tarihi (485–498/1092–1104)*, İstanbul 2001.

———, “ İbnü’l-Esir ”, *TDVİA*, c. 21, İstanbul 2000, s. 26–27.

———, “İbnü’l-Kalânisî”, *TDVİA*, c. 21, İstanbul 2000, s. 99–100

Painter, Sidney, “ Western Europe on the Eve of the Crusades ” *H.C*, I, K.M. Setton, Madison-Milwaukee, London 1969, s. 3–29.

Payne, Robert, *The Crusades A History*, London 1994.

Pernoud, Régine, *History in the Making the Crusades*, İngilizce terc., Enid Mc Leod, London 1962.

Peters, Edward (Yay), *The First Crusade The Chronicle of Fulcher of Chartres and other Source Materials*, Philadelphia 1971.

Petri Tudebodi, *Historia de Hieorosolymitano Itinere*, İngilizce terc., J.H - L.L Hill, Peter Tudebode, Philadelphia 1974.

- Radulphus Cadomensis, *Gesta Tancredi In Expeditione Hierosolymitana* , İngilizce terc., Bernard S.Bachrach –David S.Bachrach, *The Gesta Tancredi of Ralph of Caen A History of the Normans on the First Crusade*, Ashgate 2005.
- Raimundus Aguilers, *Historia Francorum qui ceperunt Iherusalem* , İngilizce terc., J.H.-L.L. HİLL, *Raymond d' Aguilers*, Philadelphia 1968.
- Ramsay, W.M., *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, Türkçe terc., M. Pektaş, İstanbul 1960.
- Richard, Jean, *The Crusades c. 1071- c. 1291*, İngilizce terc., Jean Birrell,Cambridge 1999.
- Roberti Monachi, *Historia Iherosolimitana* , İngilizce terc., Carol Sweetenham, *Robert The Monk's History of the First Crusade*, Ashgate 2005.
- Rosser, John H, “ Gesta Francorum et aliorum Hierosolimitanorum ” , *Historical Dictionary of Byzantium*, Lianham Maryland ve London 2001.
- Runciman Steven, *Haçlı Seferleri Tarihi*, c. I-III, Türkçe terc., Fikret Işıltan, 2. Baskı, Ankara 1992, 1998
- Sahillioğlu, Halil, “Antakya “, *TDVİA*, c. 3, İstanbul 1991, s. 228–232.
- Sevim, Ali , “ Artukoğlu Sökmen'in Siyasi Faaliyetleri ”, *Belleten*, XXVI /103(1963), s. 501–520.
- , “ Dımaşk Selçuklu Melikliği Şemsü'l-Müluk Dukak Devri (1095–1104) ”, *Belleten*, XLVI /182, (1982), Ankara 1982, s. 297–317.
- , “ Haleb Selçuklu Melikliği Fahrü'l-Müluk Rıdvan Devri (Nisan 1095- Aralık 1113) ”, *SAD, II*, (1970), Ankara 1971, s. 1–66.
- , “ Tuğtekin ”, *İ.A*, c. 12/I2, Eskişehir 2001, s. 44–47.
- , *Suriye ve Filistin Selçukluları Tarihi*, 3. Baskı, Ankara 2000.

- , “ Süleymanşah’ın Kuzey Suriye Seferi ve Sonuçları ”, *Türk Kültürü Araştırmaları*, XXVI/1 (1988), s. 71–76.
- , “ Bugyet’üt-Talep Fi Tarih-İ Haleb’e Göre Halep Selçuklu Meliki Fahrü’l-Müluk Rıdvân ”, *Belleten*, XXXIV/133–136 (1970), s. 59–74.
- , “ Sökmen ”, *İ.A.*, c. 10, Eskişehir 2001, s. 763–766.
- , “ Suriye Selçukluları-Haçlı İlişkileri ”, *Uluslararası Haçlı Seferleri Sempozyumu 23–25 Haziran 1997 İstanbul*, Ankara 1999, s. 9113.
- , *Anadolu Fatihî Kutalmış Oğlu Süleymanşah*, Ankara 1990.
- , *Anadolu’nun Fethi Selçuklular Dönemi*, 2. Baskı, Ankara 1993.
- , “ Artuk b.Eksük ”, *TDVİA*, c. 3, İstanbul 1991, s. 414–415.
- , “ Artukluların Soyu ve Artuk Bey’in Siyasi Faaliyetleri ”, *Belleten*, XXVI/101 (1962), s. 121–146.
- , *Ünlü Selçuklu Komutanları Afşin, Atsız, Artuk ve Aksungur*, Ankara 1990.
- , “ Azimi ”, *TDVİA*, c. 4, İstanbul 1991, s. 330–331.
- Smith, Jonathan Riley, *The First Crusade and the Idea of the Crusading*, London 1993
- , *The Crusades A Short History*, London 1987.
- , *The First Crusaders 1095–1131*, Cambridge 1997.
- , *Haçlılar Kimlerdi?* , Türkçe terc., Berna Kılınçer, İstanbul 2005.
- Stevenson, W.B, *The Crusaders in the East*, Cambridge 1968.
- Streck, M-Gibbon, H.A.R, “ Antakya ”, *E.I.*, c. I, Leiden –London 1960, s. 516–517.

Streck, M, “Antakya ” , *İ.A*, c. 1, Eskişehir 2001, s. 456–459.

Sümer, Faruk- Sevim, Ali, *İslam Kaynaklarına Göre Malazgirt Savaşı (Metinler – Çeviriler)*, 2. Baskı, Ankara 1988.

Süryani Patrik Mihail’in Vekayinamesi, İkinci Kısım (1042–1195) , Türkçe terc., Hrant D.Andreasyan, (TTK’nda Basılmamış Nüsha).

Tekin, Metin, *Hatay Tarihi*, Antakya 1993.

Thomas, R.D. “Anna Comnena’s Account of the First Crusade ” *Byzantine and Modern Greek Studies*, 15(1991), s. 269–312.

Thomson, Rod, “ William of Malmesbury, Historian of Crusade ” *Reading Medieval Studies* 23(1997), s. 121- 134.

Treadgold, Warren, *A History of the Byzantine State and Society*, Stanford, California 1997.

Turan, Osman, *Selçuklu Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti*, 8. Baskı, İstanbul 1999.

———, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, 4. Baskı, İstanbul 1996.

“Antakya ”, *Türk Ansiklopedisi*, c. 3, Ankara 1962, s. 91–93.

Uçar, Şahin, *Anadolu’da İslam – Bizans Mücadelesi*, İstanbul 1990.

Umar, Bilge, *Türkiye’deki Tarihsel Adlar*, 2. Baskı, İstanbul 1993,

Urfalı Mateos , *Vekayiname*, Türkçe terc., Hrant D.Andreasyan, *Urfalı Mateos Vekayinamesi (952–1136) ve Papaz Grigor’un Zeyli (1136–1162)*, Notlar, E.Dulaurer, M.H.Yinanç (Çev), 3. Baskı, Ankara 2000.

Üsame İbn Münkız, *İbretler Kitabı (Kitab El-İtibar)*,Türkçe terc., Yusuf Ziya Cömert, İstanbul 1992.

Whitting , Phillip, *Byzantium: An Introduction* , Oxford 1971.

Vasiliev, A. A, *History of the Byzantine Empire 324–1453*, c. I, Wiskonsin 1952.

Willermus Malmesberi, *Gesta Regum Anglorum*, İngilizce terc. ve yay., R.A.B. Mynors-
R. M. Thomson- M. Winterbottom, *The History of the English Kings*, I,
Oxford 1998.

Willermus Tyrensis, *Historia rerum in partibus transmarinis gestarum* , İngilizce terc.,
E.A. Babcock- A.C. Krey, *A History of Deeds done Beyond the Sea*, I-II,
New York 1943.

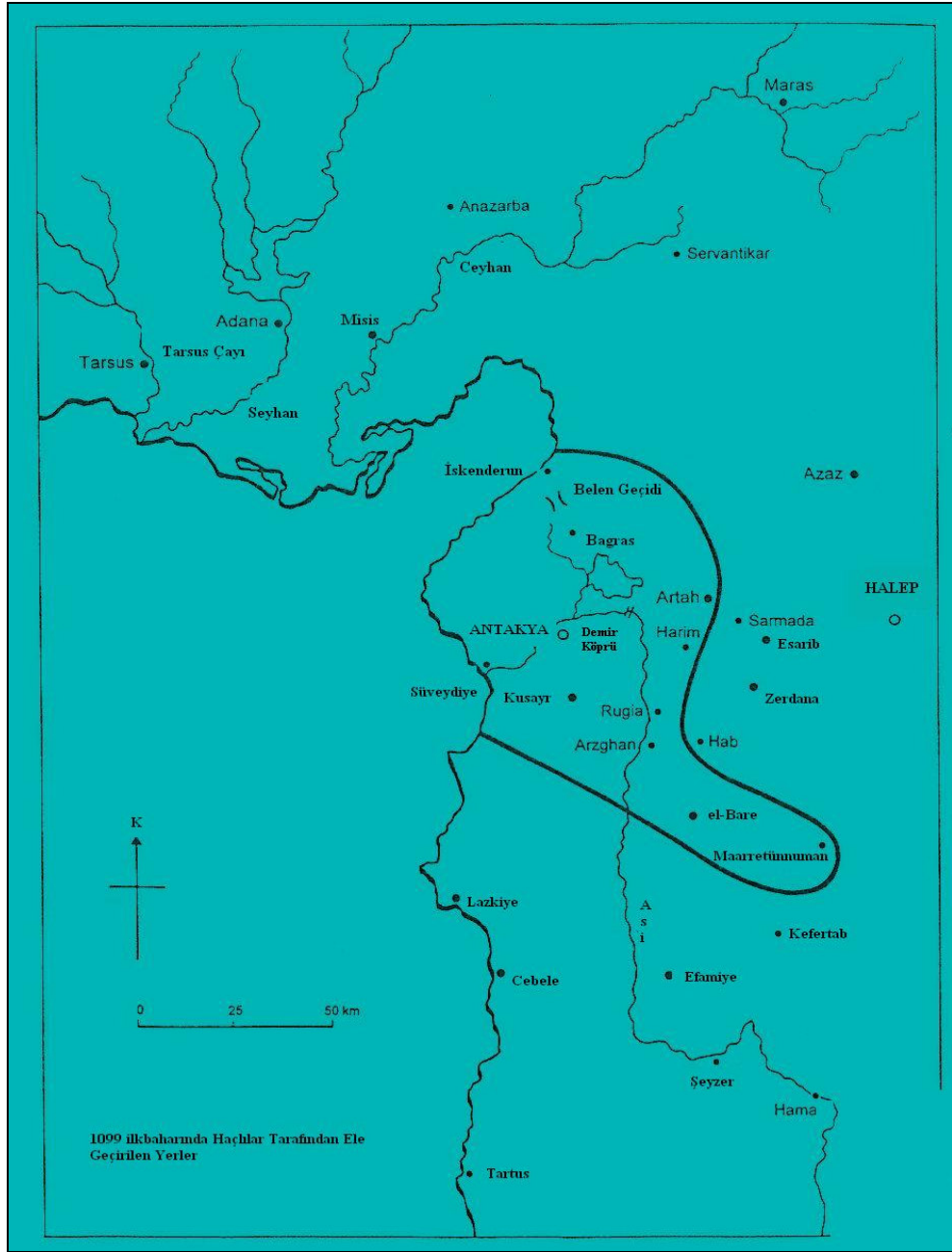
Yewdale, Ralph Bailly, *Bohemund I, Prince of Antioch*, Princeton 1924.

Zettersteen, K.V., “ Rıdvan ”, *İA*, c. 9 , Eskişehir 2001 , s. 727.

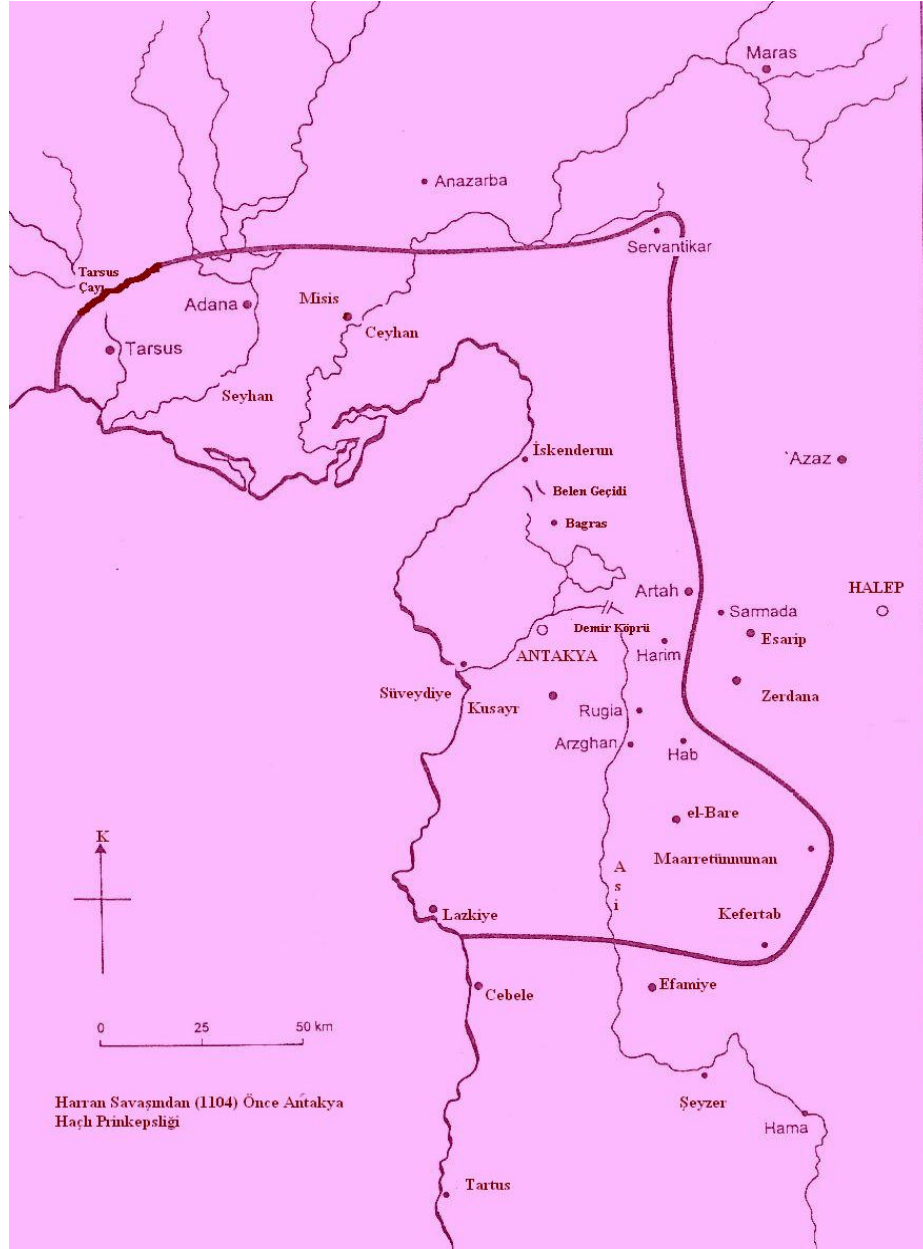

Işın Demirkent'in Haçlı Seferleri Adlı Eserinden Alınmıştır.

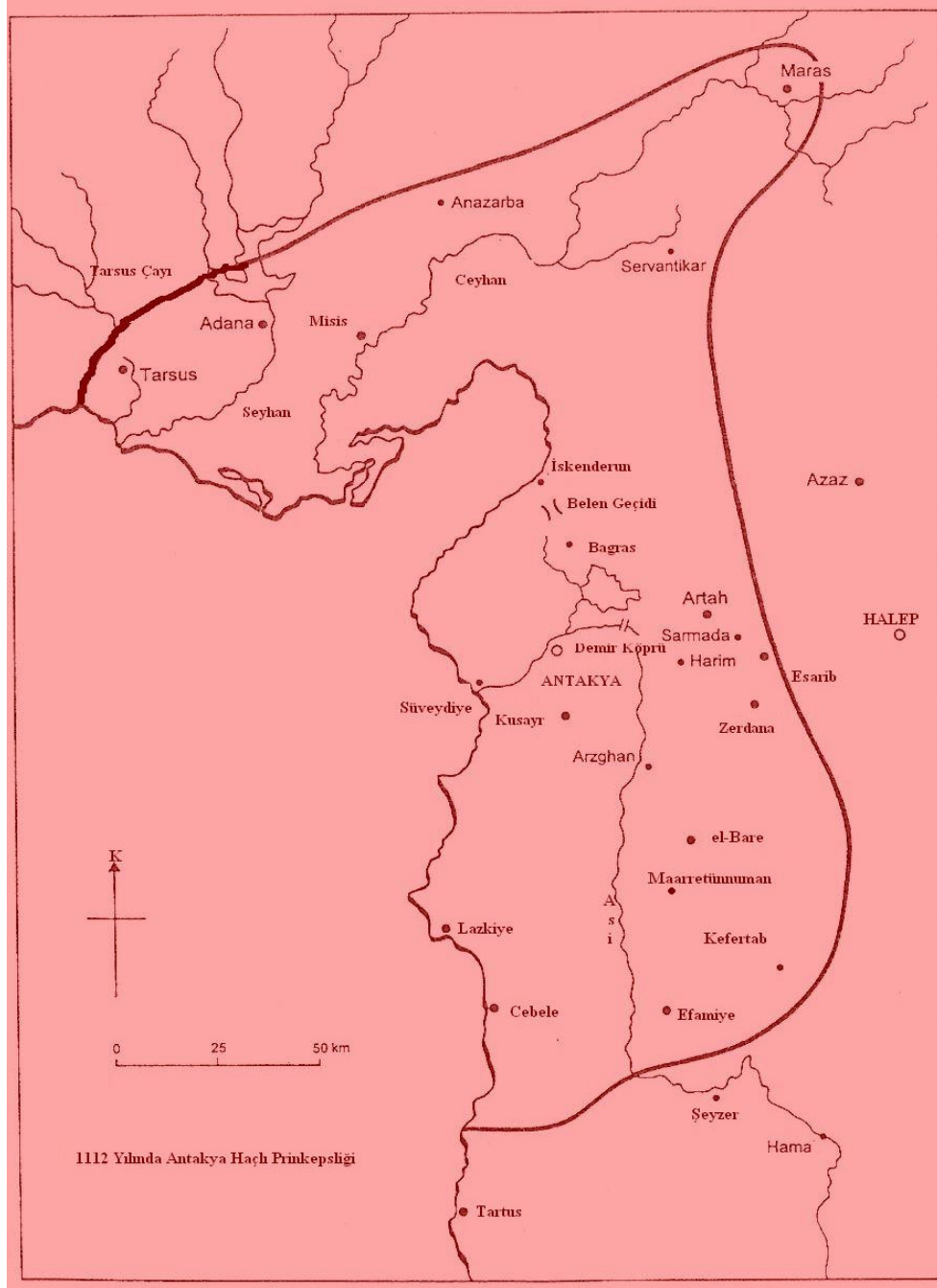
Thomas Asbridge'in Eserinden Alınmıştır (Haritalar tarafımızdan Türkçeleştirilmiş ve renklendirilmiştir)

Thomas Asbridge'in Eserinden Alınmıştır

Thomas Asbridge'in Eserinden Alınmıştır

Thomas Asbridge'in Eserinden Alınmıştır

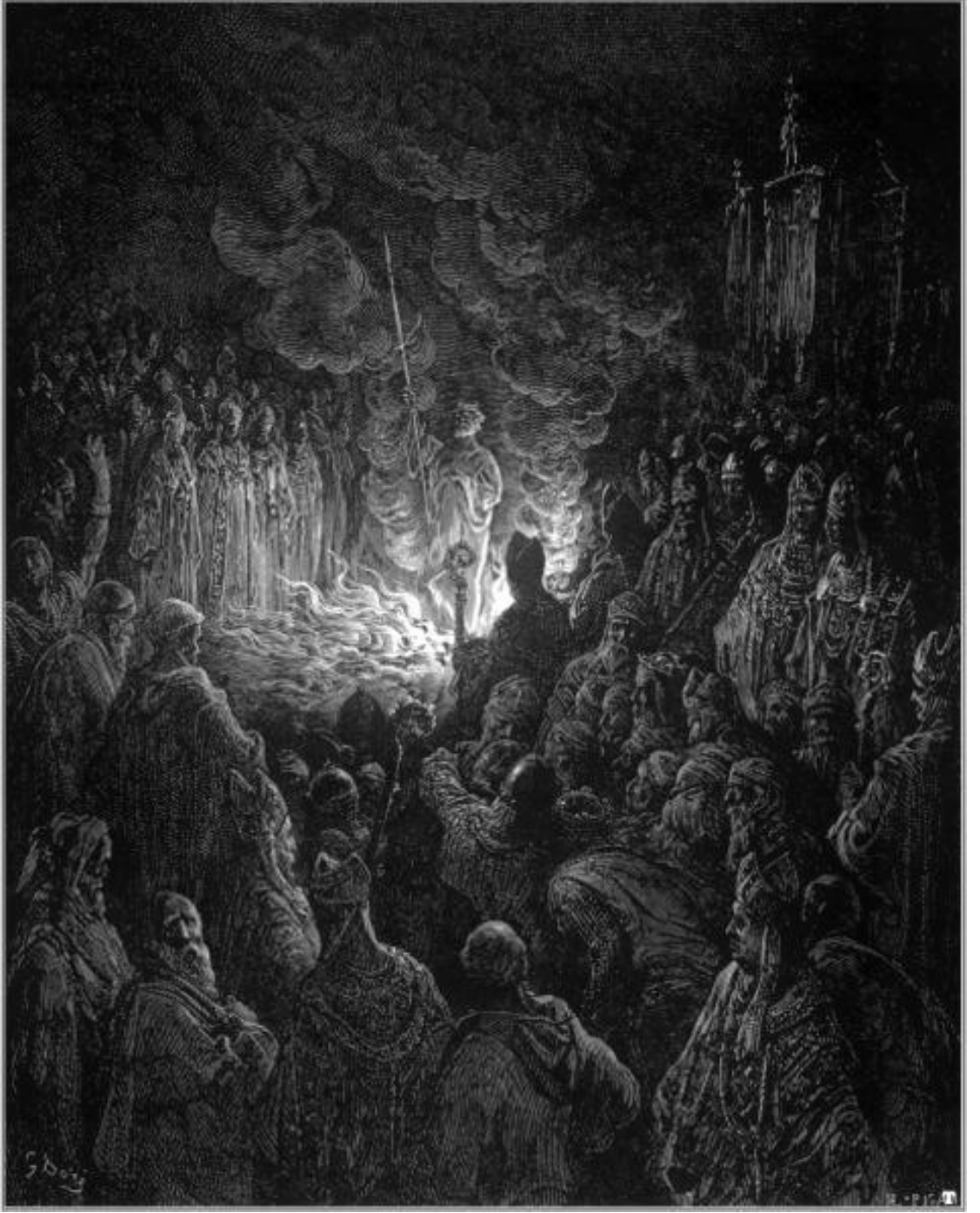
Papa II. Urbanus

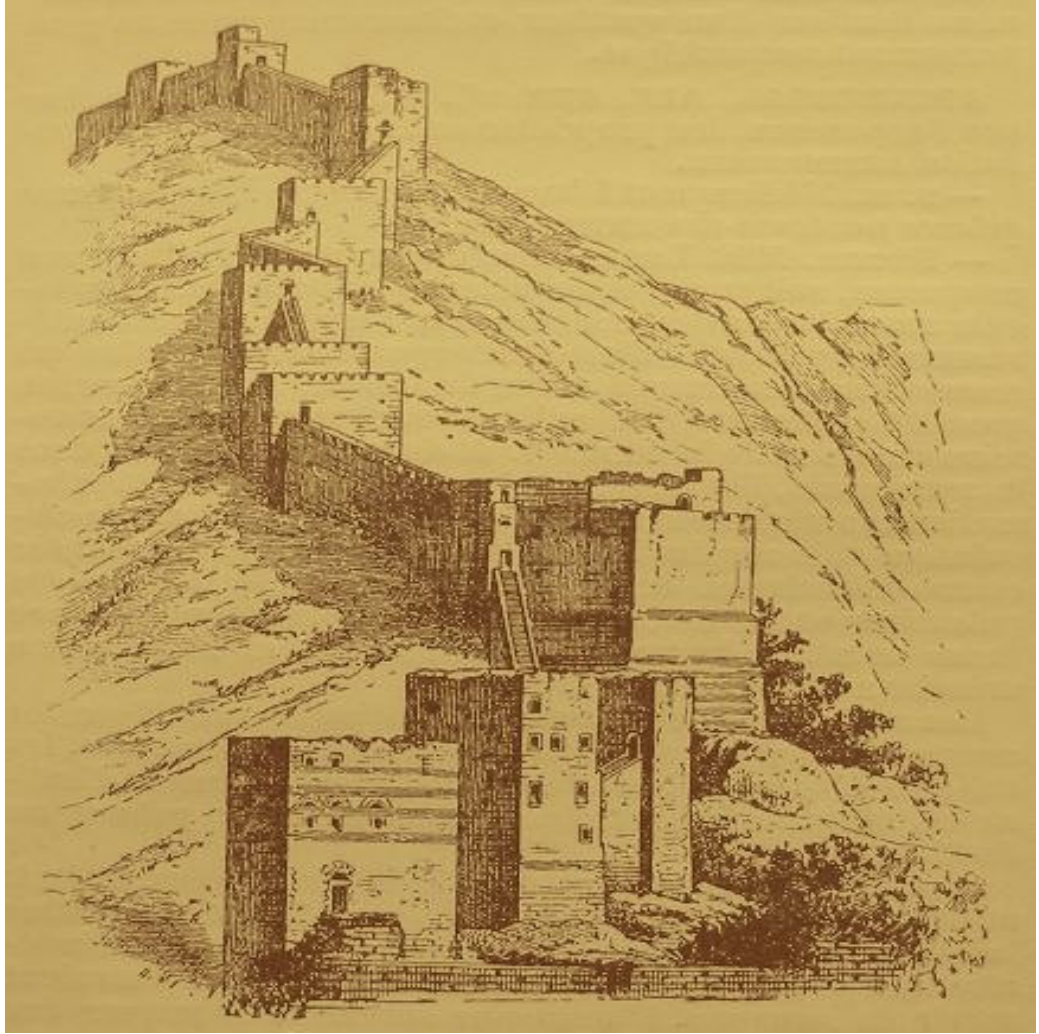
Pierre l'Hermitte Seferi

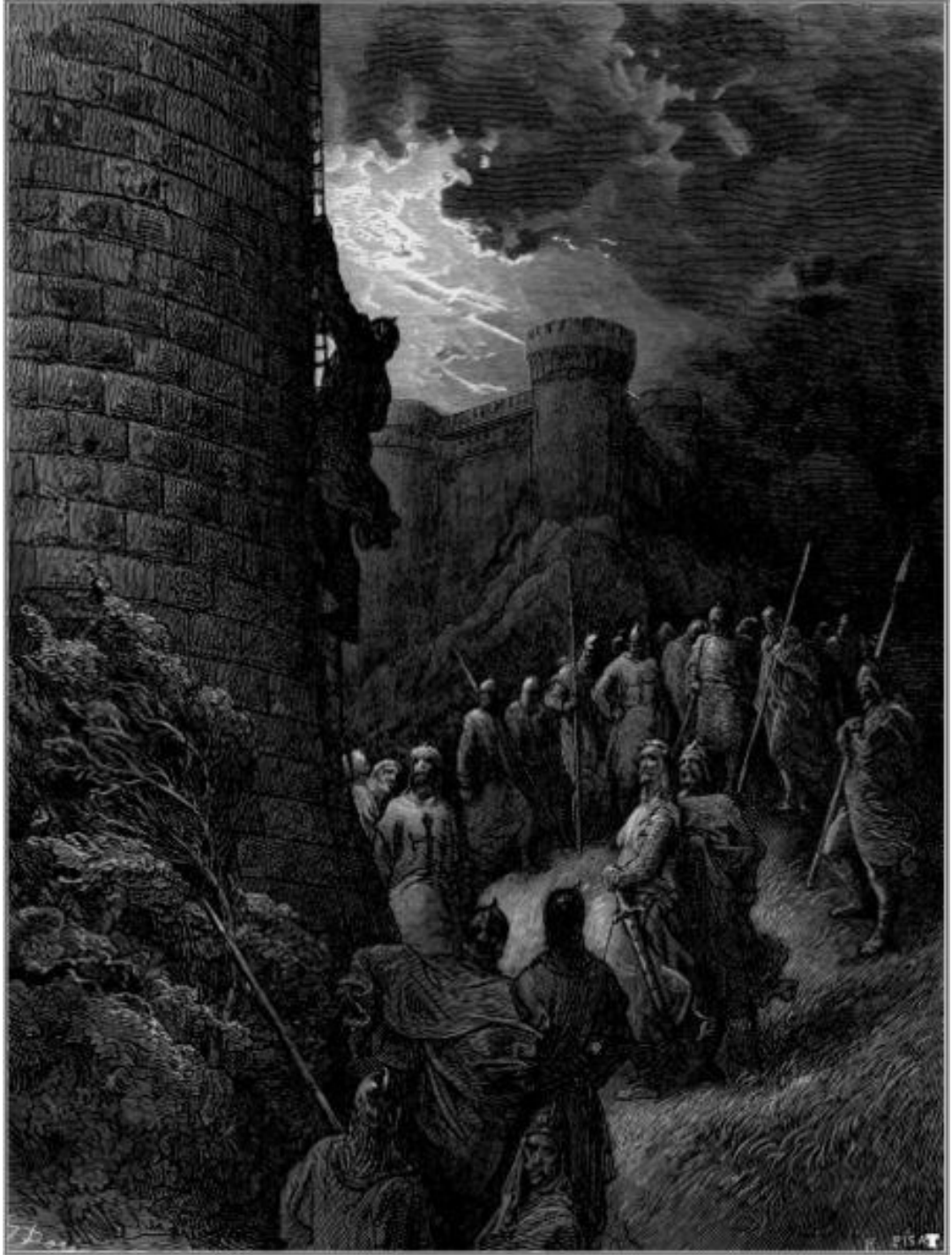
Kutsal Mızrağın Keşfi

Kutsal Mızrağın Keşfi

Antakya Surları

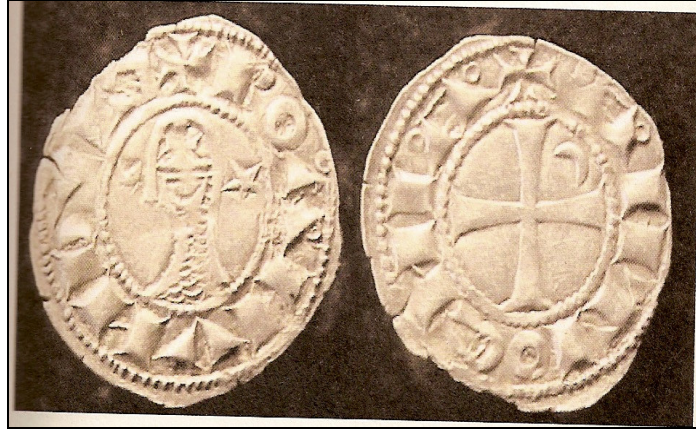
Bohemund'un Adamları Antakya Surlarına Tırmanıyor

I. Aleksios Komnenos

I.Bohemund

I. Bohemund'un Mezarı ve Sikkesi

Işın Demirkent'in Haçlı Seferleri Tarihi-Makaleler-Bildiriler-İncelemeler Adlı Eserinden Alınmıştır.

Tankred'e ait Sikkeler

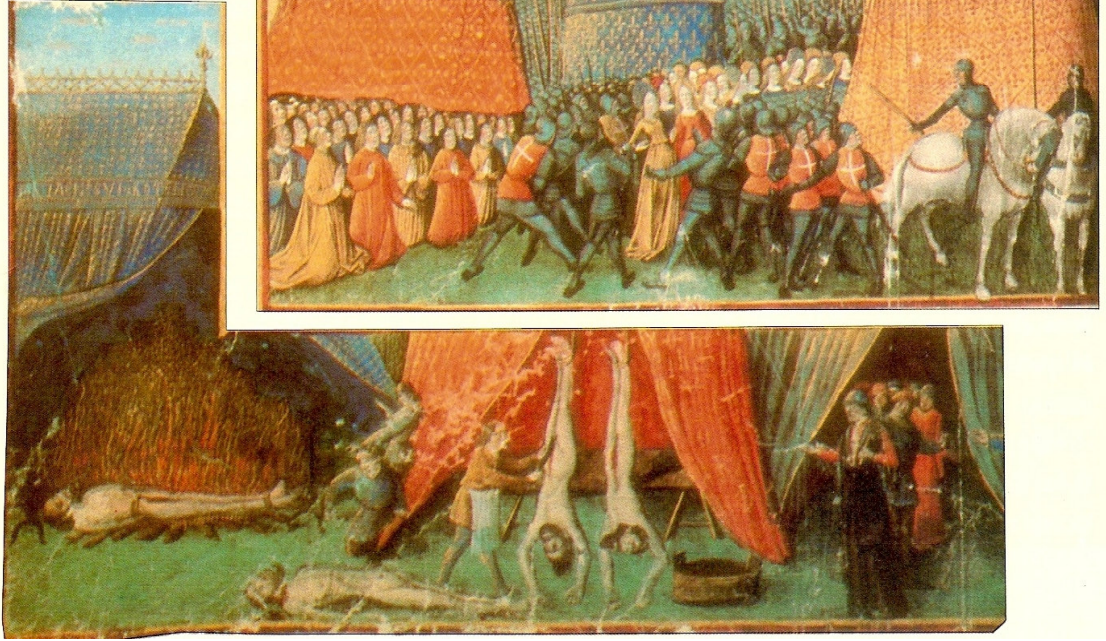

Toulouse Kontu Raymond de St. Gilles

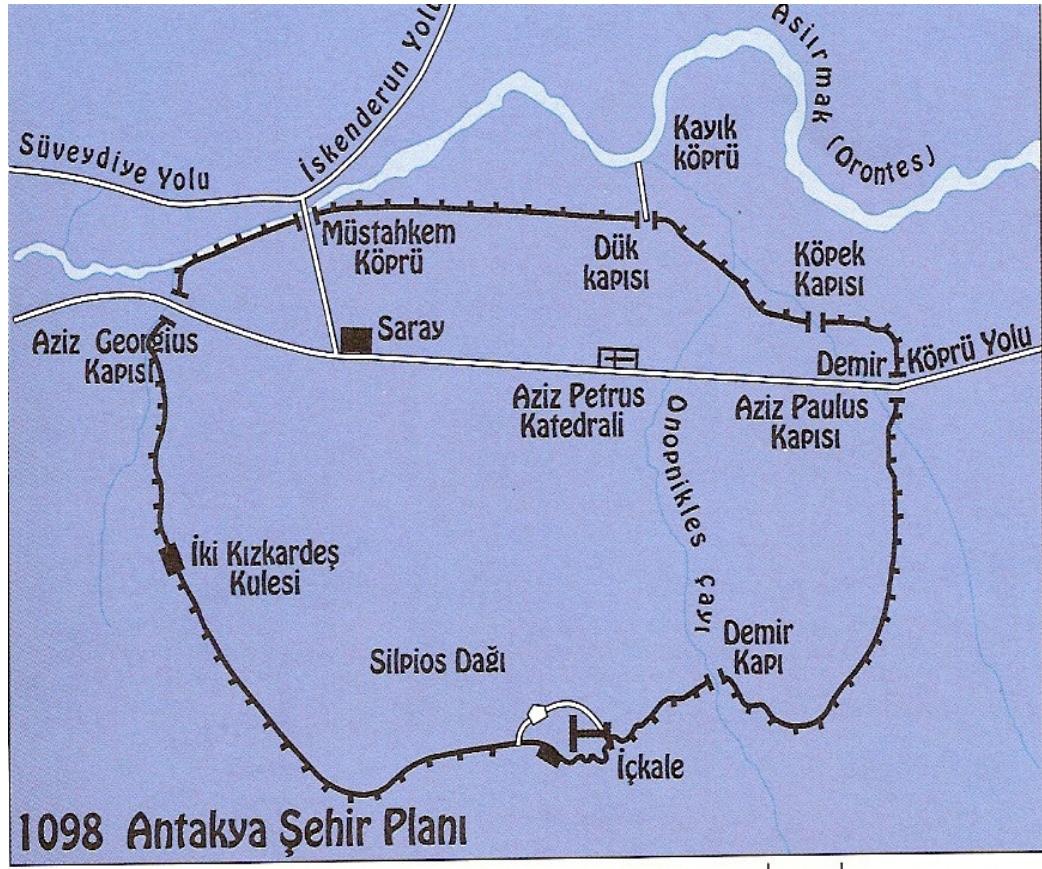

Antakya Kuşatması

Antakya
önündeki
Haçlı
karargâhı;
Bohemund
yakalanan
casusları
işkence ile
öldürtüyor
(15.yüzyıl
minyatürü)

Işın Demirkent'in Haçlı Seferleri Adlı Eserinden Alınmıştır.

Işın Demirkent'in Haçlı Seferleri Adlı Eserinden Alınmıştır

ÖZGEÇMİŞ

1982 Yılında İzmir’de doğdum. İlk ve ortaöğrenimimi aynı şehirde tamamladıktan sonra 2000 yılında girdiğim Ege üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih bölümünden 2005 yılında birincilikle mezun oldum. 2005 yılında Ege üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ortaçağ Tarihi Anabilim Dalında Yüksek Lisans eğitimime başladım.